

DANIŞMA MECLİSİ TUTANAK DERGİSİ

140 İNCİ Birleşim

1 Eylül 1982 Çarşamba

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
I. — GEÇEN TUTANAK ÖZETİ	260
II. — GÖRÜŞÜLEN İŞLER	260
1. — Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Tasarısı ve Anayasa Komisyonu Raporu. (1/463) (S. Sayısı : 166, 166'ya 1 inci Ek)	260:355

I. - GEÇEN TUTANAK ÖZETİ

Bu Birleşim dört oturum yapan Genel Kurulda :
Fikri Devrimsel'in hastalığı nedeniyle 27 Ağustos 1982 tarihinden itibaren 15 gün müddetle izinli sayılmasına dair Başkanlık tezkeresi kabul edildi.

Feridun Ergin'in Danışma Meclisi Üyeliğinden istifasına dair önergesi Genel Kurulun bilgisine sunuldu.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Tasarısının maddeleri üzerindeki görüşmelere devam edilerek, 87, 88, 89, 92., 95, 97, 99, 101, 102, 103, 104 ve 105 inci maddeleri yapılan görüşmelerden sonra kabul edildi. (Tasarının 90, 91, 93, 94, 96, 98 ve 100 üncü maddeleri

değişiklik önergeleriyle birlikte Anayasa Komisyonuna verildi.

1 Eylül 1982 Çarşamba günü saat 10.00'da toplanmak üzere Birleşime saat 22.55'te son verildi.

Fenni İSLİMYELİ

Başkan

Başkanvekili

Kamer GENÇ

Kâtip Üye

İmren AYKUT

Kâtip Üye

Mehmet PAMAK

Kâtip Üye

Evliya PARLAK

Kâtip Üye

BİRİNCİ OTURUM

Açılma Saati : 10.00

BAŞKAN : Başkanvekili M. Vefik KİTAPÇIGİL

KÂTİP ÜYELER : Evliya PARLAK, Mehmet PAMAK

BAŞKAN — Değerli üyeler;

Danışma Meclisimizin 140 ıncı Birleşimini açıyorum. Çoğunluğumuz vardır, görüşmelere başlıyoruz.

II. — GÖRÜŞÜLEN İŞLER

1. — *Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Tasarısı ve Anayasa Komisyonu Raporu. (1/463) (S. Sayısı : 166, 166'ya 1 inci Ek) (1)*

BAŞKAN — Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Tasarısının dün 106 ncı maddesine kadar görüşülmüştü. Bugün 106 ncı maddeden itibaren devam ediyoruz.

106 ncı maddeyi okutuyorum :

C. Meclis soruşturması

MADDE 106 — Başbakan veya bakanlar hakkında, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az onda birinin vereceği önerge ile soruşturma

açılması istenebilir. Meclis, bu istemi en geç bir ay içinde görüşür ve karara bağlar.

Soruşturma açılmasına karar verilmesi halinde, üyeler arasından ad çekme suretiyle kurulacak onbeş kişilik bir komisyon tarafından soruşturma yapılır. Komisyon, soruşturma sonucunu belirten raporunu en geç iki ay sonunda Meclise sunar.

Meclis, raporu öncelikle görüşür ve ilgilinin gerektiğinde Yüce Divana sevkine karar verebilir. Yüce Divana sevk kararı, ancak üye tamsayısının salt çoğunluğu ile alınır.

Meclisteki siyasî parti gruplarında, Meclis soruşturması ile ilgili görüşme yapılamaz ve karar alınmaz.

BAŞKAN — Değerli üyeler;

(1) 166, 166'ya 1 inci ek S. Sayılı Basmayazı 4.8.1982 tarihli 120 nci Birleşim tutanağına eklidir.

Bu maddeyle ilgili üç değişiklik önergesi var, okutuyorum.

Danışma Meclisi Başkanlığına

Anayasa Tasarısının 106 ncı maddesinin 1 ve 2 nci fıkralarının aşağıdaki şekilde değiştirilmesini arz ve teklif ederim.

Nurettin ÂYANOĞLU

«Başbakan veya bakanlar hakkında, en az 20 üyenin vereceği önerge ile soruşturma açılması istenebilir. Meclis, bu istemi en geç bir ay içinde görüşür ve karara bağlar.

Soruşturma açılmasına karar verilmesi halinde siyasî parti gruplarının üye sayısı oranında kurulacak 15 kişilik bir komisyon tarafından soruşturma yapılır.»

Sayın Başkanlığa

Anayasa Tasarısının «Meclis soruşturması» kenar başlığını taşıyan 106 ncı maddesinin 2 nci fıkrasının ilk cümlesinin, hazırlanacak raporun objektifliği üzerinde uyanabilecek tereddütlerin giderilmesi amacıyla, aşağıdaki gibi değiştirilmesini arz ve teklif ederim.

Saygılarımla.

Ali Mazhar HAZNEDAR

Madde 106. — (2 nci fıkra, ilk cümle)

Soruşturma açılmasına karar verilmesi halinde, siyasî parti gruplarının güçleri oranında katılacakları 15 üyeden oluşan bir komisyon kurulur.

Yüksek Başkanlığa

106 ncı maddenin ikinci fıkrasında yer alan «...ad çekme suretiyle...» sözcüğünün metinden çıkartılmasını arz ve teklif ederiz.

İbrahim GÖKTEPE

Turhan GÜVEN

Tandoğan TOKGÖZ

BAŞKAN — Sayın Âyanoğlu, önermeniz üzerinde açıklama yapacak mısınız?..

NURETTİN ÂYANOĞLU — Sayın Başkanım, önergem üzerinde kısa bir açıklama yapmak istiyorum.

BAŞKAN — Buyurun Sayın Âyanoğlu.

NURETTİN ÂYANOĞLU — Sayın Başkan, saygıdeğer arkadaşlarım;

Huzurunuzu bu bölümde sık sık işgal ettiğimden dolayı özür dilerim, fakat kendi konularım içinde olan bu hususlarda bir şey söylemeden geçemiyorum.

106 ncı maddenin birinci ve ikinci fıkralarının değiştirilmesini teklif etmiş bulunuyorum.

Başbakan ve bakanlar hakkında soruşturma açıl-

ması için verilecek önergenin, evvela gensoruda olduğu gibi 20 üye tarafından verilebileceği hüküm altına alınmalıdır. 20 üye bir grup kuracaktır, bir grubun bir soruşturma açmayı istemeye hakkı olmalıdır kanaatindeyim.

Gensoru, bakanlar kurulunu veya bakanı hemen görüşmeler sonunda düşürmektedir; daha ağır bir denetim yoludur. Soruşturma açılabilir, neticede Yüce Divana sevki belki gerekemeyebilecektir.

Meclis soruşturmasının gensoruya nazaran daha ağır bir müeyyide ile getirilmesinin nedenini anlayamadım. Mevcut onda bir olduğuna göre, 40 üyeden aşağı istem üzerine Meclis soruşturması açılmayacaktır. Daha evvel kabul ettiğimiz bir maddeyle 20 kişiyle de grup kurulacağı kabul edilmiş bulunmaktadır.

İkinci fıkradaki, (Diğer arkadaşlarım da aynı konuya değinmiş bulunmaktadırlar) «...üyeler arasından ad çekmek suretiyle» ibaresinin mutlaka çıkması lazım. Bir gruba mensup milletvekilinin vereceği bir önerge üzerine ad çekilerek kurulan bir komisyon; aynı partiye mensup milletvekillerinden oluşursa, bu soruşturmanın sıhhatli olduğu kanaatine her halde varılamaz. Başkanlık Divanının seçiminde olduğu gibi, bu komisyonda da siyasî partiler üye sayısı oranında temsil edilmelidir.

Muhterem arkadaşlarım;

Yine ikinci fıkradaki «Komisyon, soruşturma sonucunu belirten raporunu en geç iki ay sonunda Meclise sunar.» ibaresi de metinden çıkartılmalıdır; bunun İçtüzük hükümleri olması gerekir. Çünkü, bu Meclis soruşturması çok geniş bir soruşturma olabilir, iki ayda kesin olarak yetişmeyebilir. Onun için, bu soruşturmanın, burada ay veyahut da gün olarak mutlak surette tespitinin gerekli olmadığı kanatindeyim. Soruşturma komisyonu eğer bu raporunu iki ay içinde Meclise getiremediği takdirde, Anayasanın ihlali manasına gelecektir. Bunlar İçtüzükte rahatlıkla tanzim edilebilir; takdir Yüce Kurulundur.

Saygılarımla.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Âyanoğlu.

Önerge üzerinde söz isteyen sayın üye?.. Sayın Azgur; lehte, aleyhte?..

FUAT AZGUR — Önergenin lehinde Sayın Başkanım.

BAŞKAN — Buyurun Sayın Azgur.

FUAT AZGUR — Sayın Başkanım, değerli arkadaşlar;

Sayın Âyanoğlu'nun önergesinin gayet isabetli olduğu inancındayım. Her şeyden evvel, dün kabul ettiğimiz 101 inci maddeye göre «Siyasî partilerin bütün Meclis çalışmalarına oranları nispetinde katılmaları» öngörülmüştür; bu da bir Meclis çalışmasıdır. O itibarla, siyasî partilerin bu çalışmaya da kendi oranları ölçüsünde katılmaları 101 inci madde gereğidir.

Ayrıca, yine Sayın Âyanoğlu'nun belirtmiş olduğu gibi, ad çekme yolu tercih edilirse, iktidar partisine mensup olan üyelerin tümünün adı çekilebilir. Böyle bir durumda, bir bakanın veya başbakanın hakkında yürütülen soruşturma gölgeli olur.

O itibarla, önergenin bu bakımdan kabul edilmesinde büyük yarar vardır.

Saygılar sunarım.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Azgur.

Başka söz isteyen sayın üye?.. Evet, Sayın Bayer lehte, aleyhte?..

MUHSİN ZEKÂİ BAYER — İki fıkra lehte, bir fıkra aleyhte efendim.

BAŞKAN — Evet. Sayın Aksoy lehte, aleyhte?..

ALÂEDDİN AKSOY — İkinci fıkra aleyhinde efendim.

BAŞKAN — Sayın Tan?..

TURGUT TAN — Birinci fıkra aleyhinde, ikinci fıkranın lehinde efendim.

BAŞKAN — Buyurun Sayın Bayer.

MUHSİN ZEKÂİ BAYER — Sayın Başkan, değerli üyeler;

Sayın Âyanoğlu'nun önergesi üç bölümden ibaret; birinci ve ikinci bölümlerine iştirak ediyorum. Yalnız, üçüncü bölümde «Komisyon, soruşturma sonucunu belirten raporu en geç iki ay sonunda Meclise sunar.» fıkrasının çıkmasını belirtiyorlar.

Hepimiz geçmiş Meclislerden biliriz; bu tip soruşturmalar hiç neticelendirilmemiştir. ve devamlı surette partiler arasında münakaşa mevzuu olmuştur ve birbirleriyle, hem gizli çekişme, hem de resmî kamuoyunu aldatici konularda kararlar çıkmıştır.

Bu bakımdan Komisyonun getirdiği fıkra yerindedir ve bunun aynen kalmasını sayın üyelerden istirham ederim.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Buyurun Sayın Aksoy.

ALÂEDDİN AKSOY — Sayın Başkanım, sayın arkadaşlarım;

Bendeniz ikinci fıkraya ait muhalefetime arz edeceğim. «Komisyon, soruşturma sonucunu belirten raporunu en geç iki ay sonunda Meclise sunar.» diyor.

Komisyonun mutlaka bir tarihle bağlanması ve soruşturma raporunu buna göre düzenlemesi şart olmalıdır. Eğer Tasarıya bir tarih koymadığımız takdirde, o zaman Komisyon raporu Genel Kurula getirmez ve sürüncemede kalır. Bunun çok kötü örneklerini gördük. Ben önerge sahibinin «iki ay daha uzatılabilir.» şeklinde önergesini tashih etmesiyle bu işin düzelebileceğine kaniyim.

Saygıyla arz ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Sayın Tan, buyurun efendim.

TURGUT TAN — Sayın Başkan, değerli üyeler;

Türkiye Büyük Millet Meclisinin elinde bulunan denetim araçlarından gensoruyu dün akşam görmüştük, oradaki düşüncelerimi sizlere arz etmeye çalışmışım.

Şimdi, ikinci önemli denetim aracı olan Meclis soruşturmasını görüşüyoruz. Bu konuda Sayın Âyanoğlu tarafından verilen önergenin birinci fıkra ile ilgili kısmına katılmıyorum, aleyhindeyim; ikinci fıkra ile ilgili kısmına ise katılıyorum.

Birinci fıkraya neden katılmıyorum.. Tasarıda üye tamsayısının en az onda biri oranındaki üyelerin soruşturma önergesi verebileceği söylenmektedir. Sayın Âyanoğlu bu sayının düşürülmesi, azaltılması gerektiği görüşündedir. Ben onda birin artırılması gerektiği görüşündeyim. Mümkün olsa da, «En az 100 üye» denilse. Çünkü, Meclis Soruşturması Müessesesi zaman içerisinde Türk Parlamentosu Hukukunda ciddiyetinden büyük ölçüde kayıp vermiştir.

İzin verirsiniz tespit edebildiğim kadar size iki rakam vermek isterim: 1924 - 1957 arasındaki dönemde, 33 üç yıl içinde verilen soruşturma önergesi sayısı 10'dur; 1961 - 1978 arasında, 17 yıl içerisinde verilen önerge sayısı ise 284'tür. Bu, nasıl kullanıldığını göstermeye yetecek değerde bir örnektir sanıyorum. Bunun için, mümkün olduğu kadar soruşturma önergesi verebilecek sayıyı yüksek tutmak gerekir, hatta ben Komisyonda görüşülürken şunu da önermiştim: Soruşturma önergesinde, hangi fiillerin, hangi kanun ve mevzuata aykırı olduğu, ceza maddesi ve gerekçe gösterilmek suretiyle belirtilmesi gerekir şeklinde bir kaydın da konulmasını; yani alelusul böyle birtakım olaylar arka arkaya getirilerek soruşturma önergesi verilmesini, hangi fiiller, hangi

suçu oluşturmaktadır, gerekçeleriyle açıklanması gerektiğini de ileri sürmüştüm; ama bu yer almadı. Sadece üye sayısı bakımından bunun yüksek tutulması gerektiği kanısındayım.

İkinci kısma gelince; Sayın Âyanoğlu'nun ve zannedersen Sayın Göktepe ve arkadaşlarının önergelerinde de bu usulle soruşturma komisyonunu belirlemenin sakıncaları yeter açıklıkla belirtilmiştir. Oran söz konusu olmadığı için, belli bir gruba mensup üyelerin çoğunluğu alması gibi bir tehlike ortaya çıkabilir. Bu da soruşturma açısından pek uygun olmaz düşüncesindeyim.

Saygılarımla.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Tan.

Sayın Komisyonun görüşünü rica ediyorum.

ANAYASA KOMİSYONU ADINA KEMAL DAL — Sayın Başkan, Danışma Meclisinin değerli üyeleri;

Meclis soruşturmasıyla ilgili olarak getirdiğimiz düzenleme, bundan önceki uygulamalarda büyük ölçüde tahrip edilmiş bir müesseseyi yeniden sağlığa kavuşturmak, yeniden daha sıhhatli çalıştırmak amacına yöneliktir. Bu nedenle, daha önceki düzenlemelerde bazı süreler açık değildi, bunlarla ilgili açıklamalar getirmiş bulunuyoruz.

Bir hükümetin üyelerini yaptıkları görev dolayısıyla, bulundukları mevki dolayısıyla, olur olmaz ithamlardan bir yerde korumak gerekir. Bu ülkenin iyi yönetimi bakımından da gereklidir; ama gerçekten bir suistimalleri var ise, onların yakasına yapışılmasını herkes kabul eder. Bu bakımdan, yapılan soruşturmaların mutlaka sonuçlandırılması gerekmektedir; ama olur olmaz ithamlarla da hükümet üyelerinin kamuoyunda küçük düşürülmemesi gerekir.

Geçtiğimiz yıllarda hiç sonuçlandırılmamış soruşturma önergeleri vardır; öyle açıkta kalmıştır ve bu soruşturma önergelerine muhatap olan hükümet üyeleri, hâlâ toplumun ithamın altında bulunmaktadırlar. Bu bakımdan, soruşturma önergesinin mutlaka hedefine varması gerekir, yani sorumlu mu değil mi, bir sorumluluğu var mı yok mu, ortaya çıkarılması gerekir. Komisyonun hareket noktası bu olmuştur.

Bu nedenle, hükümet veya hükümet üyelerinden herhangi biri hakkında verilen soruşturma önergesinin, evvela ciddi olarak ortaya konabilmesi için, burada üye sayısının en az onda birinin talebini şart koşuyoruz. Bu kadar üyenin bir araya gelmesi, iddi-

anın ciddi olduğunu ortaya koyması bakımından bir ölçü olarak kabul edilmiştir. Sayın Arkadaşımız Tan belirtti, hatta daha fazla olması arzu edilir.

Ayrıca, süre bakımından itiraz ettiler; önergede de sürenin sakıncalı olduğu sonucuna varıldı. Gerek ilk hazırlık komisyonunda, gerek soruşturma, tahkikat komisyonunun yaptığı araştırma için aşağı yukarı iki ay o; bir ay da önceki hazırlık soruşturması var, üç aylık bir süre içerisinde bir kimsenin durumu hakkında kesin sonuç alınabileceği kanısındayız. Bu bakımdan bu süreyi getirdik. İki aylık sürede komisyon görevini bitiremediği takdirde Anayasayı ihlal etmiş olmaz; yani Sayın Âyanoğlu'nun dediği gibi, bu bir Anayasayı ihlal suçu sayılmaz. Raporla çalışmalarını bitiremediklerini Meclise bildirebilirler, yeniden süre isteyebilirler; ama her halükârda komisyonun incelemesinin bitirilmesinin azamî bir süresinin bulunmasında yarar olduğu kanısındayız. Anayasada. Biz iki ay ön gördük, Yüksek Meclis başka daha uygun bir süre bulabilir.

Diğer taraftan, komisyon üyelerinin kura ile tespit edilmesine de itiraz edilmiştir. Bizim düşüncemiz, özellikle incelemeyi, araştırmayı yapan üyelerin şu partiden bu partiden, şu girsin bu girsin, gibi çekişmelerin ortadan kaldırılmasını sağlamak amacıyla ad çekme usulünü getirdik burada. Gayet tabii, Meclis-teki sandalye sayısına göre, partilerin sandalye sayısına göre, kuraya göre kaç kişinin komisyona gireceği tespit edilebilir. yani, mutlak surette bütün Meclis üyelerinin isimlerini bir torbaya koyup da ad çekmek suretiyle isimleri çıkanların komisyona dahil olacağı anlaşılmamalıdır. Aynı ayrı partilerden kaçarkişinin komisyona girdiği oran dahilinde ve her partiden ayrı üye adı çekmek suretiyle tespit edilir. Bizim düşündüğümüz ad çekmede bu düşünülmüştür. Bu bakımdan, ad çekmenin bir sakıncası olmadığı kanısındayız.

Ayrıca şunu belirtmek gerekir: Hükümet üyelerinin bu ad çekmeye dahil edilmemesi gerektiğini de burada açıklamakla yarar olduğu kanısındayım. Bu bakımdan Sayın Âyanoğlu'nun önergesine Komisyon katılmıyor.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Dal.

KAZIM ÖZTÜRK — Sayın Başkan, müsaade ederseniz bir soru sormak istiyorum.

BAŞKAN — Buyurunuz Sayın Öztürk.

KAZIM ÖZTÜRK — Bugünkü önerilerimiz geçmişteki ıstıraplarımızdan kaynaklandığına göre, her

olayda bir rakam tespit etme yerine, grup kurma sayısını konularımızda mesnet almayı Komisyon düşünür mü? Birinci sorum bu.

İkincisi; İçtüzükle tanzim edilecek ve geçmişte tatbikat göremeyen meseleleri takvime bağlamanın tehlikesini, Anayasaya koymak suretiyle bir çıkmaza gireceğimizi düşünürler mi?

Sorumu tam tevcih edebilmek için şöyle bir açıklama yapmak istiyorum: Bir bakanlar kurulu üyesi hakkında, hazırlık komisyonundan tahkikat komisyonuna değin uzanacak bir tahkikatta, mümkündür ki tahkikatın konuları yurt dışına da taşacaktır; Anayasada takvimi tespit ettiğimiz zaman, olmayacak bir işi tarif etmiyor muyuz?..

Mesele, adli bir konu olduğu için ve son derece önemli olduğu için, geçmişte de bir grup üye vermemek suretiyle Soruşturma Komisyonunun oluşumunu engellediği de dikkate alınarak, ad çekmenin isabetli olduğu düşünülmektedir. Böylesinin daha isabetli olduğunu arz ederek, takvim konusundan mutlaka vazgeçilmesi ve İçtüzüğe bırakılması komisyonca düşünülür mü?

Arz ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Öztürk. Buyurunuz Sayın Dal.

ANAYASA KOMİSYONU ADINA KEMAL DAL — Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Sayın Öztürk'ün işaret ettiği noktalar gerçekten önemlidir. Biz, İçtüzükte çözüme bağlanmış da bir sonuç alınamamış konulara (dikkat edilirse) parmak basmak suretiyle Anayasaya hüküm getirme yolunu tercih ettik. Genellikle çözümümüz bu istikamette olmuştur.

Şimdi, burada da böyle bir durumla karşı karşıyayız. Eğer bu süre buradan çıkarıldığı takdirde, yine İçtüzükte bir problem olmayacaksa, biz burada mutlak surette iki ay gibi bir sürenin kalmasını pek istemiyoruz; ama mutlak surette bir sonuca varalım diye 'biz bu süreyi koymuş bulunuyoruz. «Bu süre yetmez, üç ay olsun» derlerse, üç ay olmasına da taraftarız.

Diğer taraftan, «Grup kurmak için getirdiğimiz 20 kişilik sayıyı burada da ölçü alabilir miyiz?» diler.

Efendim, Komisyon olarak biz şöyle düşünüyoruz: Grup, daha çok siyasî faaliyetlerde önemli bir sayıdır. Burada bir bakanın cezaî sorumluluğu söz konusudur, onu mahkemeye sevk etme söz konusu-

dur ve kamuoyu önünde, «Şu bakan, bu bakan, şu şu suistimalleri yapmıştır.» diye itham söz konusudur. Bunu, zaman zaman partiler hafif davranarak, kendi gruplarıyla alacakları kararlarla yapabilirler. Bu bakımdan, biz grup meselesi haline getirmek istemedik bunu. Grubu aşmak suretiyle, tespit edilen bir rakamla ortaya konmasının daha doğru, daha ciddi olduğu kanısındayız.

Sonra, bütün sayı söz konusu olan durumlarda mutlak surette grupta tespit edilen rakamı kesin ölçü olarak ortaya koymak ve bunu kullanmak da her zaman isabetli sonuçlar vermez kanısındayız.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Sayın Kurtoğlu, Sayın Genç, Sayın Velid Köran ve Sayın Ayanoğlu'nun soruları var. Sayın Kurtoğlu buyurunuz.

SERDA KURTOĞLU — Efendim, Komisyonun getirdiği düzenlemenin katıyetine rağmen, Komisyon Sözcüsünün burada vaki izahatı, birtakım suallerin sorulmasına neden olacak niteliktedir kanaatindeyim.

Mesela; süre kesindir maddenin yazılışı itibariyle, düzenlenişi itibariyle. «Verilen bir aylık, iki aylık süre kesindir, tahkikatın bitmemesi halinde süre tekrar uzatılabilir.» biçiminde bir beyanda bulundular. Bu beyanları maddenin neresine müstenittir? Bunu sormak isterim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Sayın Dal, bütün sayın üyeler sorsunlar öyle mi lütfedersiniz?.. Evet.

Sayın Kurtoğlu sordular, Sayın Genç buyurunuz.

KAMER GENÇ — Sayın Başkanım, Meclis soruşturma komisyonu teşekkülünde, acaba bütün akıl ve mantık yolları tükendi mi ki, kumar yoluyla bir soruşturma komisyonu teşkili yoluna gidilmektedir?

Sayın Dal biraz önce bahsettiler ve «Yani bu demek değildir ki, bütün Meclis üyeleri arasından ad çekilecek de o şekilde teşkil edilecek.. Belli partilerin belli oranlar içinde bu komisyona seçilmesi öngörülecek, bunların isimleri torbaya konulacak, onların arasından ad çekilecektir.» dediler ki, yanılmıyorsam bu izlenim yaratıldı.

Şimdi, aynı maddenin sonunda «Meclisteki siyasi parti gruplarında, Meclis soruşturması ile ilgili görüşme yapılamaz..» hükmü var. Bu durumda acaba partiler bu soruşturma komisyonuna girecek Meclis üyelerinin isimlerini bildireceklerse, bu bir görüşme anlamına gelir mi? Gelmezse bile, böyle be-

lirli partilerden birtakım kişiler almak suretiyle torbaya koyup da 'bir Meclis soruşturma komisyonu partilerin kuvvet oranlarına göre nasıl temin edilecektir?

Sonra, eğer bu söyleniyorsa, bunun maddede böyle yazılması lazım. Madde başka türlü, yorum başka türlü. Anayasa maddelerinde böyle birtakım yorumlar getirilmiştir. Bunun cevaplandırılmasını istiyorum.

BAŞKAN — Evet Sayın Genç. Ben yalnız sorunuzu sormaya başladığınız zaman, kullandığınız «Kumar» kelimesini geri almanızı ve tutanaktan çıkarılmasını öneriyorum. (Alkışlar) Çünkü, Tüzüğümüzde ve kanunlarımızda «Adçekme» her zaman mevcuttur. Bu, bir kumar değildir. Bunu bilhassa açıklamak istiyorum.

KAMER GENÇ — Sayın Başkanım, yani ad çekmeyi müsaade ederseniz açıklayayım.

BAŞKAN — Gerek yok, ben diğer görüşlerinize dokunmadım, yalnız «Kumar» kelimesine dokundum. Açıklamaya gerek yok.

KAMER GENÇ — Ad çekme, aynı statüdeki insanlar arasında yapılır. Burada üç-beş tane parti varsa, her partinin de belirli oranda komisyonda temsili meselesi vardır. Bu da, adçekme olmaz.

BAŞKAN — Anlaşıldı o Sayın Genç, anlaşıldı. Sayın Ayanoğlu buyurunuz.

NURETTİN AYANOĞLU — Sayın Başkanım,

Sayın Komisyondan iki hususu öğrenmek istiyorum.

Sayın Komisyon Sözcüsü cevap verirken, yanlış anlamadıysam «Meclisteki soruşturmanın üç aylık zamanı olduğunu; bir ayı hazırlık, iki ayı da normal zaman olduğunu» belirttiler.

Şimdi, maddenin birinci fıkrasında, «Meclis, bu istemi en geç bir ay içinde görüşür ve karara bağlar» denilmektedir ki, burada bir komisyon çalışması yoktur, komisyon burada çalışmaz. Önerge verilmiştir, önergenin Mecliste görüşülmesinin bir ay içinde tamamlanmasını öngören bir hükümdür.

İkinci fıkrada «Komisyon, soruşturma sonucunu belirten raporunu en geç iki ay sonunda Meclise sunar.» denildiğine göre; komisyonun çalışması süresi burada başlar. Anayasa Komisyonumuz, bu üç aylık süreyi, acaba soruşturma komisyonunun üç ay çalışacağı şeklinde mi anlıyor? Ben böyle anlamıyorum; tatbikatta böyle anlaşılmayacaktır. Bu hususun mutlaka açıklanması lazımdır; bir.

İkincisi; yine Sayın Komisyon Sözcüsü, «Meclisteki ad çekmeyi, tabii ki siyasî parti gruplarının isimlerinin yazılı olduğu kupalardan yapılacağını» belirttiler. Binaenaleyh, «Üyeler arasında değil, siyasî parti grupları arasında kura çekme» şeklinde bir ibarenin mutlaka buraya konulması lazım; eğer öyle anlıyorlarsa.

Bu iki hususun açıklığa kavuşturulmasını arz ediyorum.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Ayanoğlu. Sayın Şengün buyurunuz.

İSMAIL ŞENGÜN — Sayın Başkanım, değerli arkadaşlarım;

«Türkiye Büyük Millet Meclisinin Denetim Yolları» bölümünde, dün Meclis araştırması, genel görüşme, gensoru maddeleri görüşülmüş bulunuyor ve bunlar içinde, bunların içeriği ve kapsamıyla ilgili hususların Meclis içtüzüğüyle düzenleneceği Sayın Komisyonumuzun Tasarısında mevcut bulunuyor. Ancak, Meclis araştırması Tasarıda tanımlanmıştır, genel görüşme Tasarıda tanımlanmıştır. Yani, kapsamı nedir, içeriği nedir; tanımlanmıştır. Gensoru ve Meclis soruşturması konularında ise ben böyle bir hususa rastlayamadım. Gensoru maddesi konuşulduğuna göre, şimdi acaba Meclis soruşturması nedir; bir tanımının Tasarıda yapılması yerinde olmaz mıydı? ve bu arada şöyle bir teklif, acaba Sayın Komisyonumuz tarafından ne ölçüde kabul görürdü? Müsaade eder misiniz ifade edeyim?..

«Başbakan veya bakanlar hakkında, görevlerin yerine getirilmesinden ya da getirilmemesinden dolayı cezaî sorumluluğu gerektiren bir suçun işlenmesi halinde Meclis soruşturması açılır.» şeklinde bir fıkranın ilavesi acaba yerinde olur muydu? Çünkü bundan önce bazılarını, yani Meclis araştırmasını ve genel görüşmeyi tanımlamışsınız maddelerinizde; fakat gensoru ile Meclis soruşturması konusunda bu tip bir açıklık yok Sayın Başkanım. Acaba Komisyonumuz bu konuda ne derler istirham edeyim?

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Şengün. Buyurun Sayın Dal.

ANAYASA KOMİSYONU ADINA KEMAL

DAL — Sayın Kurtoğlu'nun, benim «2 aylık süre sonunda Komisyon raporunda belirtir durumu» demenden, «Bu kesin midir, değil midir?» şeklinde bir sorusu oldu. Gayet tabii, komisyon 2 aylık süre içerisinde araştırmasını bitirmemiş ise, Meclise bir ra-

por verecektir «Görevimi bitiremedim» diyecektir, onun üzerine Meclis, gereği neyse onun için karar alacaktır; yeniden belki 2 aylık bir süre daha verecektir.

Bu süre eğer yetmiyorsa, 4 aya çıkarmaya biz taraftarız. Yani, «Engeç 2 ay sonunda komisyon rapor verir» diyen hükme göre, mutlaka komisyon 2 ay sonunda bir rapor verecektir. «Bu raporda şu şu sonuca vardım, fakat şunları bitiremedim.» şeklinde bir ifade de kullanabilir; yani sürenin kendisine yetmediğini de belirtebilir.

Bu durumda biz 4 aya çıkarmayı uygun görüyoruz; ama her halükârda bu komisyonun bir sonuca varmasının da lazım olduğunu Komisyon olarak belirtiyoruz.

Sayın Genç'in «Kumar» olarak vasıflandırdığı ad çekmenin, evvela bir kumar olmadığını, ta eski Yunan demokrasilerinden beri, hatta temsilcilerin dahi ad çekme yoluyla tayin edildiğini, tespit edildiğini kendisine hatırlatmak isterim. Kendisinin bunu bilmesi lazım; benim öğrencimdir, demek ki bu hususta noksan bilgi vermişim.

Ayrıca, ad çekmenin burada biz geniş bir şekilde tavsifini yapmadık; ancak daha başka maddelerde Meclis sandalye oranında Meclisteki faaliyetlere siyasî partilerin katılacağını belirtmiştik. Her partinin üye sayısına göre komisyonda kaç üyesi bulunması gerekiyorsa, parti üyelerinin isimleri o torbaya atılacaktır, ad çekilecektir. Bugün ad çekme Mecliste uygulanmaktadır, tasnif komisyonlarının tespiti ad çekme yoluyla olmaktadır; yani aykırı bir tarafı yoktur.

Sayın Ayanoğlu'nun sorusuna geçiyorum:

Efendim, «Üç ay» dememin nedeni; önceki bir aylık hazırlık çalışmaları dolayısıyla tüm meclis üyelerinin açılmak istenen meclis soruşturmasıyla ilgili az çok bilgileri olması dolayısıyla ben üç ayı ifade ettim burada, Şimdi, iki ay daha artırıyoruz ve belki de bu bir aylık ilave fazladan olmuş oluyor. Yani bunu tashih ederim, şu bakımdan söyledim; «Meclis soruşturma talebi yapıldığı andan itibaren bir ay içerisinde Meclis karara bağlar.» derken, üyeler, tahkikatın açılıp açılmamasıyla ilgili oy kullanacaklardır, gerekli araştırmayı kendilerine göre yapacaklardır ve tahkikat açılmasına karar verdikleri zaman, her halde ortada önemli bir durum olduğu için bu karara varmıştır. Bu bakımdan ben bu bir ayı ilave etmiş bulunuyorum.

Sayın Şengün, «Tanımı yapılmamıştır.» dediler. Biz, Meclisin denetleme yolları, vasıtaları neyse hepsini saydık ve ayrı maddede düzenlenmesine lüzum görmediğimiz denetim vasıtalarının tanımını yapmış bulunuyoruz. Ayrı maddede düzenlediğimiz gen soru ve Meclis soruşturmasının, o genel durumu düzenleyen maddede tanımlamasını yapmadık. Burada tanımlamaya ihtiyaç yok; zaten maddenin kendisi olayın ne olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bakımdan, belki daha tavsif edici, açıklayıcı hükümler içtüzükte gelecektir. Zaten, gerek 1961 Anayasasında olsun, gerek diğer anayasalarda olsun, bunların tanımını pek yapılmamakta, içtüzüğe bırakılmaktadır. Bu bakımdan, biz bu tanımlamaların içtüzükte yer almasının uygun olduğu görüşündeyiz. Olayı, düzenlediğimiz maddenin kendisi zaten ortaya koymaktadır.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

KAZIM ÖZTÜRK — Sayın Başkan, bir soru sorabilir miyim?

BAŞKAN — Sayın Öztürk buyurun.

KAZIM ÖZTÜRK — Zapta geçmesinde büyük yarar vardır. Şimdi, Parlamento tarihimiz İmparatorluk dönemiyle birlikte bir asrı aştı. 60 yıllık Cumhuriyet döneminde tatbikatımızla, ad çekmenin ne anlama geldiği bugüne kadar bellidir. Şu anda Anayasa Komisyonu ad çekmeye yeni bir anlam getirmektedir. Ad çekme, bütün üyelerin adlarının bir torbaya doldurulmak suretiyle içinden çekilen addır. Eğer partilere göre bir ad çekme sistemi geliyorsa, bunun ilkeleri konulmalıdır. Ad çekmede seçim yoktur, şansla çekilen isimler vardır; tatbikatımızda bolca vardır. Bu ad çekmeye yeni bir anlam mı getiriliyor?.. Bu hususun açıklanması lazımdır.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Sayın Göktepe, buyurun.

İBRAHİM GÖKTEPE — Sayın Başkan, Sayın Sözcünün açıklaması, Sayın Öztürk'ün ifade ettiği gibi, maddede yeni bir unsur getirmiştir. Ad çekme, genel olarak Meclisin bütün üyelerinin isimlerinin bulunduğu torbadan isim çekmektir. Ben de böyle anlıyorum. Ancak, Sayın Sözcü ifadelerinde, gruplara ayrılan kontenjanların ad çekmek suretiyle tespit edileceğini ifade etmektedir. O halde, maddeye sarahat kazandırmak lazımdır. 101 inci madde, parti gruplarının Meclis çalışmalarında kuvvetleri oranında katılmalarını öngörmektedir. Bizim burada 106 ncı maddede buna bir istisna getiriliyormuş gibi bir intiba vardır. O halde 106 ncı maddenin 2 nci fıkrası

sında, «101 inci maddede yer alan ilke dahilinde ve ad çekmek suretiyle» denirse, meseleye bir açıklık getirilmiş olacaktır. Yani, Komisyon acaba bu hususta ne düşünüyor; 101 inci maddeye bir atıf yapmayı düşünüyor mu?

İkinci konu da; yine 2 nci fıkranın sonunda, iki ay içerisinde soruşturma bitirilmediği takdirde komisyona bir iki aylık yeni süre verileceğini hükme bağlamak isterler mi? Bunu arz etmek isterim.

BAŞKAN — Sayın Hazer, buyurun.

MEHMET HAZER — Sayın Başkan, Komisyonun hazırladığı metinde, soruşturma hakkında bazı hükümler getirilmiş, fakat soruşturmanın esası hakkında hüküm getirilmemiştir. Soruşturma istemi, madde gösterilmek suretiyle olmadıkça, sağlam bir sonuca varılamaz. Maddenin temel esprisi eksiktir. Komisyon acaba bu hususta ne düşünüyor? Bir.

İkincisi; kurulacak hazırlama komisyonunun müddeti mecliste verilen karara göre mi hesaplanacak, yoksa o komisyonun çalışmaya başladığı günden mi hesaplanacak? Bir de bu konuyu öğrenmek istiyorum.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Sayın Köran.

MEHMET VELİD KÖRAN — Benim kanatime göre, bu maddenin tedvininde bir husus unutulmuş. 1 inci fıkrada: «Başbakan veya bakanlar hakkında, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az onda birinin vereceği önerge ile, soruşturma açılması istenebilir.» dendiği halde, görevinden ayrılmış olanlar için hiç bir şey yok. Demek ki, bir bakan veya başbakan, görevi esnasında takibatı icap eden herhangi bir fiili yapacak, ama herhangi bir sebeple ayrıldıktan sonra beraati zimmet edecek.. Böyle bir şeyin olmaması lazım. Tahmin ederim burada, bu madde tedvin edilirken şöyle bir fıkranın ilavesi lazım: «Başbakan veya bakanlar görevlerinden ayrılmış olsalar bile, hakkında Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az onda birinin vereceği önerge ile, soruşturma açılması istenebilir.» denmesi icap ederdi. Komisyonun bu hususta ne düşündüğünü öğrenmek isterim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Köran.

Sayın Kurtoğlu, buyurun.

SERDA KURTOĞLU — Sayın Başkan, sayın arkadaşlar;

Meclis tatbikatında çok suiistimal edilmiş bir maddenin görüşülmesinde vaki takrirler sebebiyle

Komisyonun tutumu, kürsüde huzurunuzu işgale beni mecbur etti, özür dilerim.

Şimdi, Tasarı bir düzenleme getirmiş; üç takrir verildi, üç takrir sonunda Komisyon Sözoüsünün madde metninden ayrılmaksızın verdiği izahat karşısında, ne takrirler benimsendi veya reddedildi, ne de Komisyon, metnine sadık bir savunmada bulundu. Meclis soruşturmasının tarifi yok; cevap yok. Hülâsa diyorum ki, net olarak mesele ortaya çıksın. Siyasî parti grupları ölçüsünde teşekkül edecek bir tahkikat komisyonuna madde müsaittir; çünkü biz ad çekmeyi evvela siyasî parti gruplarına göre torbaya konacak adetle tespit edeceğiz. Madde metninde yok. Süreler; iki aydır, bir aydır, üç aydır ve bu süreler uzar.. Eğer tahkikat bitmemişse arz edilir, uzar. Bu da metinde yok. Metin, süreyi kesin olarak belirtmiş; ama tefsir.. Getirir, tahkikat raporunu veremez; bitirmemişse yeniden mehil ister. Yok o maddede; düzenlemede yok.

Şimdi, ben Komisyona soruyorum; bu tefsirlerle yetineceğiz ve eski tatbikatı devam mı ettireceğiz, yoksa bu suallerin altından kalkamayan Komisyon teklifini geri mi alır?...

Saygılarımla arz ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Buyurun Sayın Komisyon.

ANAYASA KOMİSYONU ADINA KEMAL DAL — Sayın Başkan ve değerli arkadaşlarım; yapılan ikazlar ve verilen önergeler karşısında Komisyonumuz maddeyi geri çekmeye karar vermiştir.

Teşekkür ederim. (Alkışlar).

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Dal.

Değerli üyeler; önergelerle birlikte maddeyi Komisyona veriyorum.

107 nci maddeyi okutuyorum:

IX. Kanunların yapılması

A. Kanun teklif etme yetkisi

MADDE 107. — Kanun teklif etmeye, Bakanlar Kurulu ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri yetkilidir.

Bakanlar Kurulu ve milletvekilleri, kendi tekliflerini Meclis komisyonlarında savunabilirler.

BAŞKAN — Bu madde ile ilgili dört değişiklik önergesi var. Okutuyorum.

Yüksek Başkanlığa

Anayasa Tasarısının 107 ve 108 inci maddelerinin «Kanunların teklif edilmesi ve görüşülmesi» başlığı altında ve iki fıkralı bir madde olarak aşağıdaki şekilde tedvinini arz ve teklif ederim.

Fuat AZGUR

«Kanunların teklif edilmesi ve görüşülmesi»

Madde 107. — Kanun teklif etmeye Bakanlar Kurulu ve milletvekilleri yetkilidir.

Kanun tasarı ve tekliflerinin T.B.M. Meclisinde görüşülme usul ve esasları içtüzükle düzenlenir.»

Danışma Meclisi Başkanlığına

Anayasa Tasarısının 107 nci maddesinin aşağıdaki şekilde değiştirilmesini arz ve teklif ederiz.

Saygılarımızla.

«Önerilen Madde Metni :

Madde 107. — Kanun teklif etmeye, Bakanlar Kurulu ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri yetkilidir.

Bakanlar Kurulundan gelen tekliflere «Kanun Tasarısı», üyelerden gelen tekliflere «Kanun Teklifi» denir.

Bakanlar Kurulu ve milletvekilleri, kendi tasarı ve tekliflerini Meclis Komisyonlarında savunabilirler.»

Orhan BAYSAL Şadan TUZCU
Tandoğan TOKGÖZ

Sayın Başkanlığa

Tasarının 107 nci maddesinin ikinci fıkrasının aşağıdaki biçimde değiştirilmesini, 108 inci maddenin ikinci fıkrasının 107 nci maddeye üçüncü fıkra olarak eklenmesi ile 108 inci maddenin birinci fıkrasına gerek olmadığından maddenin metinden çıkarılmasını arz ve teklif ederim.

Saygılarımla.

Kâzım ÖZTÜRK

«Madde 107. — Fıkra iki : — Bakanlar Kurulu ve Milletvekilleri kendi tasarı ve tekliflerini Meclis Genel Kurulunda ve Komisyonlarda savunabilirler.»

Sayın Başkanlığa

107 nci maddenin ikinci fıkrasının son kelimesinden önce «Ve Genel Kurulda» ibaresinin eklenmesini arz ve teklif ederim.

Bekir TUNAY

BAŞKAN — Sayın Azgur; önergenizle ilgili açıklamada bulunacak mısınız?

FUAT AZGUR — Evet efendim.

BAŞKAN — Buyurun Sayın Azgur.

FUAT AZGUR — Sayın Başkanım, muhterem arkadaşlarım;

Bu 107 ve 108 inci maddeler, eski Anayasanın 91 inci maddesinden esinlenilerek tedvin edilmiş; ancak eski Anayasamıza göre çift meclis sistemi olduğu için, eski Anayasa bu iki meclisteki görüşme usulünü etraflı bir şekilde düzenlemek ve iki madde halinde ted-

vin etmek gereğini duymuş. Mekik sistemi denilen bir sistemle, Millet Meclisinden Senatoya, Senatodan tekrar Millet Meclisine gidip gelmeler dolayısıyla uzun bir tedvin ihtiyacı hâsıl olmuş.

Yeni sistemimizde çift meclis usulünden ayrılmış bulunuyorlar; sadece birtek Meclis olduğu için, ayrı ayrı maddeler halinde meseleyi tedvin etmek, madde sayısını artırmaktan başka hiçbir yarar sağlamayacaktır. Zaten bu Tasarının tenkide uğrayan yönlerinden birisi de, madde sayısının çok fazla oluşundan ibaret idi. İki maddeyi bir araya getirmek suretiyle, meselenin halledileceği inancındayım.

107 nci madde «Kanun teklif etmeye, Bakanlar Kurulu ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri yetkilidir.» der. Bunu aynen ben de teklifime aldım; «Kanun teklif etmeye, Bakanlar Kurulu ve milletvekilleri yetkilidir.» dedim kısaca. (Tasarıda bundan sonraki fıkra, «Bakanlar Kurulu ve milletvekilleri, kendi tekliflerini Meclis Komisyonlarında savunabilirler.» şeklindedir.

Eski Anayasada Cumhuriyet Senatosu da mevcut olduğu için, milletvekillerinin Senatoda da kendi tekliflerini savunmasına imkân verebilmek bakımından böyle bir fıkra getirilmiş idi. Halbuki, yeni Tasarıda Senato yok; o itibarla bir milletvekilinin kendi teklifini ilgili komisyonda savunması son derece tabiidir, bunu ayrıca Anayasa hükmü olarak sevk etmekte gerek yoktur. Esasen bu husus içtüzükte layıkı veçhile tedvin edilebilir. Onun için bendeniz buna lüzum görmedim.

108 inci maddede «Kanun Tasarı ve Teklifleri Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülür ve kabul edilir.» diye bir hüküm vardır. Ben buna da «Kanun Tasarı ve Tekliflerinin Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülme usul ve esasları içtüzükte düzenlenir.» dedim; çünkü bu 108 inci maddede, zaten cümlelerin sonu «Kanunların Mecliste görüşülme usulü ve esasları içtüzükle düzenlenir.» diyor. Bence, bu, meseleyi hallediyor. Ayrıca, kanun tasarı ve tekliflerinin Millet Meclisinde görüşülüp kabul edileceğini belirtmek gereksizdir. Bu gayet tabii bir haldir, bunu yazmaya lüzum görmedim. Yüksek Kurulunuz iltifat ederse, yararı olur inancındayım.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Azgur.

Bu önerge üzerinde söz isteyen Sayın üye var mı?.. Yok.

Sayın Dal, üyelerden söz isteyen yok, Komisyonun görüşünü rica ediyorum.

ANAYASA KOMİSYONU ADINA KEMAL DAL — Sayın Başkan, değerli üyeler;

Sayın Azgur'un önergesine katılıyoruz ve madde-
nin bu önerge dikkate alınarak oylanması uygun olur.

BAŞKAN — Dikkate alınmak üzere mi oylama-
mızı istiyorsunuz?

ANAYASA KOMİSYONU ADINA KEMAL DAL — Kesin madde olarak.

BAŞKAN — Kesin olarak oylamadan önce mad-
deyi yeni şekliyle okuyorum efendim.

«Madde 107. — Kanun teklif etmeye, Bakanlar
Kurulu ve milletvekilleri yetkilidir...»

LÜTFULLAH TOSYALI — Sayın Başkan; baş-
lık da değişiyor sanıyorum.

BAŞKAN — Başlık, «Kanunların teklif edilmesi
ve görüşülmesi» Maddeyi okutuyorum:

«Madde 107. — Kanun teklif etmeye, Bakanlar
Kurulu ve milletvekilleri yetkilidir.

Kanun (Tasarı ve tekliflerinin Türkiye Büyük
Millet Meclisinde görüşülme usulü ve esasları içtü-
zükte düzenlenir.»

MAHMUT NEDİM BİLGİÇ — 108 inci madde
düşüyor değil mi efendim?

BAŞKAN — Hayır 107 ile 108 inci madde bir-
leşiyor. Teklif bu.

Değerli üyeler; bu değişiklik önergesine Sayın
Komisyon katılmaktadır. Önergeyi kesin oylarınıza
sunuyorum: Kabul edenler.... Etmeyenler.... Kabul
edilmiştir.

Maddeyi bu şekliyle oylarınıza sunuyorum. Kabul
edenler.... Etmeyenler.... Madde kabul edilmiştir.

Böylelikle 107 ve 108 inci maddeler birleştirilmiştir.
Diğer önergeler üzerinde bir işlem yapmam müm-
kün değildir.

109 uncu maddeyi okutuyorum.

ANAYASA KOMİSYONU ADINA KEMAL DAL — Sayın Başkan, müsaade ederseniz önergeler-
le birlikte 109 uncu maddeyi geri çekiyoruz.

BAŞKAN — Peki efendim, önergelerle birlikte ve-
riyorum.

Değerli üyeler;

Yeni bir bölüme gelmiş bulunuyoruz. Bu bölüme
girmeden, daha evvel dikkate alınarak Komisyona gön-
derilen veya Komisyon tarafından geri çekilmek su-
retiyle alınıp da tekrar Genel Kurulumuza, Mec-
lisimize gelen maddeler var, o maddelerin görüşülmesi-
ne başlayacağız.

Anayasa Komisyonuna verilen ilk maddeden iti-
baren görüşmelere başlıyoruz. İlk madde, 24 üncü
maddedir. Komisyondan gelen....

İSMAİL ŞENGÜN — Sayın Başkan, şimdi 24
üncü maddeden itibaren sırayla hangi maddeleri gö-
rüştüğümüzü lütfen bildirir misiniz?

BAŞKAN — Efendim, 24 üncü maddeden baş-
layarak madde sıra numarasına göre, tabii görüşebil-
diğimiz kadariyle şunlar olacaktır: Madde 30, 34, 37,
38, 41, 42, 44, 45, 59, 60, 61, 77, 78, 81, 84.

Komisyondan gelen 24 üncü maddeyi okutuyorum.
Danışma Meclisi Başkanlığına

Danışma Meclisi Genel Kurulunun 21.8.1982 ta-
rih ve 132 nci Birleşiminde dikkate alınmasına karar
verilen önergeyle birlikte Tasarının 24 üncü maddesi
yeniden incelenmiş ve önergeler dikkate alınarak ye-
niden düzenlenen madde metni ilişikte sunulmuştur.

Saygılarımızla arz olunur.

Orhan ALDIKAÇTI

«VI. Din ve vicdan hürriyeti

MADDE 24. — Herkes, vicdan, dinî inanç ve
kanaat hürriyetine sahiptir.

Millî egemenlik ve Cumhuriyet ilkeleriyle kamu
düzenine, genel ahlaka ve bu amaçlarla çıkarılan ka-
nunlara aykırı olmayan ibadetler, dinî ayin ve tö-
renler serbesttir.

Kimse ibadete, dinî ayin ve törenlere katılmaya,
dinî inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz;
dinî inanç ve kanaatlerinden ve dinî inancının ge-
reklerini yerine getirmesinden dolayı kınanamaz ve
suçlanamaz.

Din ve ahlak eğitim ve öğretimi, ilk ve ortaöğre-
tim kurumlarında zorunlu olup, Devletin denetim ve
gözetimi altında yapılır. İslam Dinine mensup olma-
yan kişilerin din derslerini takibi isteklerine bağlıdır;
azınlıklarla ilgili anlaşmalar hükümleri saklıdır.

Kimse, devletin sosyal, ekonomik, siyasî veya hu-
kukî temel düzenini, kısmen de olsa, din kurallarına
dayandırma veya siyasî ya da şahsî çıkar veya nüfuz
sağlama amacıyla, dinî veya din duygularını yahut
dince kutsal sayılan değerleri, her ne suretle olursa
olsun, istismar edemez ve kötüye kullanamaz. Bu ya-
sak dışına çıkan veya başkasını bu yolda kışkırtan ger-
çek ve tüzelkişiler hakkında, kanunun öngördüğü
müeyyideler uygulanır.»

BAŞKAN — Değerli üyeler....

RIFAT BAYAZIT — Sayın Başkan, madde üze-
rinde Komisyondan bir şey sorabilir miyim?..

BAŞKAN — Sayın Bayazıt, madde daha yeni
okundu, önergeler var. Önergelerle ilgili bazı istir-
hamların olacak Genel Kuruldan. Ben bunları açık-

layayım, önergeler okunduktan sonra soru sorma imkânını vereyim.

RIFAT BAYAZIT — Peki efendim.

BAŞKAN — Değerli üyeler;

Bu, 24 üncü maddeyle ilgili olarak önceden verilmiş 15 önerge var. Bilahare yeni düzenlenmiş madde sayın üyelere dağıtıldıktan sonra verilmiş 3 önergeyle birlikte 18 önerge oluyor. Bilindiği veçhile bu önergeler okunacak, her biri üzerinde görüşmeler yapılacak ve neticede maddenin oylanmasına geçilecektir. Yalnız, Sayın Anayasa Komisyonumuz, daha evvel verilen önergelerden 6'sına tamamen katılarak bu maddeyi düzenlemişler, diğer 6'sına kısmen katılmışlar, 3 önergeye de katılmamışlardır, maddeyi düzenlerken 3 önergeyi dikkate almamışlardır.

Süre kazanma bakımından benim istirhamım şudur: Tamamen katıldıkları 6 önergenin sahibi sayın üyelere sorularak bu tespit yapılmıştır. Bu sayın üyeler şunlardır: Sayın Ökte, Sayın Göksel, Sayın Eroğlu, Sayın Öztürk, Sayın Akıncı, Sayın Bayazit, Sayın Özdoğan, Sayın Erginay, Sayın Bilge, Sayın Canova. Ben, bu 6 önerge sahibi sayın üyelere istirham etsem, bu önergelerini lütfedip alsalar, tekrar okutmasam,...

ERTUĞRUL ZEKÂİ ÖKTE — Efendim, önergemiz genel olarak Komisyon tarafından dikkate alınmıştır. Bu sebeple, önergemizi geri alıyoruz efendim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

AKİF ERGİNAY — Efendim, aynı şeyi söyleyecektim; aynı düzenlemeyle önergemizi geri alıyorum.

BAŞKAN — Çok teşekkür ederim Sayın Erginay.

SALİH NECDET ÖZDOĞAN — Efendim, bizim de önergemiz nazarı itibare alındığına göre, biz de geri alıyoruz efendim.

BAŞKAN — Çok teşekkür ederim Sayın Özdoğan.

Sayın Öztürk?..

KÂZİM ÖZTÜRK — Efendim, Sayın Eroğlu'yla birlikte verdiğimiz önerge dikkate alınmamıştır. Bu nedenle işleme konmasını arz ederim.

BAŞKAN — Bizim tespitimiz, Sayın Kanunlar Dairesindeki görevli arkadaşlarla, sizlerle görüşülerek, bana ilettikleri bilgi buydu...

KÂZİM ÖZTÜRK — Arz edeyim isterseniz Sayın Başkan.

BAŞKAN — Hayır, lüzum yok, ben işaret ediyorum. Sizin önergenizi okutacağım efendim.

Sayın Bayazit, tespitimize göre sizin önergeniz dikkate alınmış; geri alıyor musunuz?..

RIFAT BAYAZIT — Hayır, önergemizi bir görelim efendim.

BAŞKAN — Göndereyim efendim.

Sayın Göksel?

İHSAN GÖKSEL — Geri alıyorum efendim.

BAŞKAN — Geri alıyorsunuz.

Teşekkür ederim Sayın Göksel.

Sayın Erginay da lütfettiler. Bu önergeleri çıkarıyorum. Sayın Ökte, Sayın Göksel. Yalnız Sayın Bayazit'in önergesini gösterelim. Sayın Öztürk'ün önergesi kalsın.

İlk önergeyi okutarak çalışmalarımıza devam ediyoruz.

Sayın Ayanoğlu ve arkadaşlarının önergelerini okutuyorum.

Danışma Meclisi Başkanlığına

Anayasa Tasarısının 24 üncü maddesinin aşağıdaki şekilde değiştirilmesini arz ve teklif ederiz.

Saygılarımızla.

Madde 24. — Herkes, din ve vicdan hürriyetine sahiptir.

Bu hürriyet, bir dine inanma, inancının gereklerini yerine getirme, dinini öğrenme, öğretme ve dinî yayın hakkını içine alır.

Kimse dinî inançlarını açıklamaya zorlanamaz. Dinî kanaatlerinden dolayı kınanamaz ve suçlanamaz.

Kamu düzenine, genel ahlaka ve bu amaçlarla çıkarılan kanunlara aykırı olmayan dinî törenler ve ayinler serbesttir. Kimse dinî törenlere ve ayinlere katılmaya zorlanamaz.

Dinî eğitim ve öğretim devletin gözetimi ve denetiminde serbest olup temel eğitim ve ortaöğretimde mecburidir. Ancak, İslâm dinine mensup olmayan vatandaşların irade beyanı suretiyle muaf tutulma hakları saklıdır.

Kimse, dinî ana kaynaklarından öğretme maksadını aşarak, devletin sosyal, iktisadî, siyasî veya hukukî temel düzenini din kurallarına dayandırma veya siyasî ya da şahsî çıkar sağlama amacıyla dinî her ne suretle olursa olsun, istismar edemez.

Kimse dinî veya dince kutsal sayılan değerleri tezyif ve tahkir edemez.

Nurettin ÂYANOĞLU Necdet GEBOLOĞLU

Mehmet PAMAK Doğan GÜRBÜZ

M. Nedim BİLGİÇ Selçuk KANTARCIOĞLU

V. Muhlis DABAKOĞLU Halil ERTEM

Yıldırım AVCI Aydemir AŞKIN

M. Rahmi KARAHASANOĞLU M. ALPDÜNDAR

Vahap GÜVENÇ Orhan CİVELEK

Halil Erdoğan GÜREL	Tandoğan TOKGÖZ
Mahir CANOVA	Avni ŞAHİN
Adli ONMUŞ	Recai DİNÇER
Zeki YILDIRIM	Zeki ÖZKAYA
Salih Necdet ÖZDOĞAN	M. Talat SARAÇOĞLU
Osman YAVUZ	Nazmi ÖNDER
Fahri ÖZTÜRK	A. Asım İGNECİLER
M. Ali Öztürk TEKELİ	Fuat YILMAZ
Muzaffer ENDER	Evliya PARLAK
Yavuz ALTOP	Turgut YEĞENAĞA
Salih İNAL	Turhan GÜVEN
A. Mazhar HAZNEDAR	Lütfullah TOSYALI
Halil GELENDOST	A. Ali GİRMEN
Cevdet KARSLI	Halil EVLİYA
Mehmet KANAT	İsa VARDAL
S. Feridun GÜRAY	Turgut ORAL
Necmettin NARLIOĞLU	Milmi SABUNCU
Muzaffer SAĞIŞMAN	Ahmet SARP
Ertuğrul Zekâi ÖKTE	Mehmet AKDEMİR
Halil AKAYDIN	Ahmet Senvar DOĞU
İmren AYKUT	Azmi ERYILMAZ
Ender CİNER	İhsan GÖKSEL
Erdoğan BAYIK	Feridun Şakir ÖĞÜNCÜ
Yılmaz ÖZMAN	Recep MERİÇ
Âkif ERGINAY	Enis MURATOĞLU

BAŞKAN — Önerge sahibi Âyanoğlu, açıklama bulunacaksınız.

Buyurun.

NURETTİN ÂYANOĞLU — Sayın Başkan, Sayın arkadaşlarım;

Görüşmekte olduğumuz Anayasanın 24 üncü maddesiyle ilgili olarak 63 arkadaşımın birlikte verdiğimiz değişiklik önergesi üzerindeki görüşlerimi açıklayacağım.

İslâm dinî, Allah tarafından vazolunmuş ilahî buyruklardır ki, insanlara mutluluk yollarını gösterir. Bu Din, Peygamberimiz Hz. Muhammed tarafından insanlığa tebliğ edilmiştir. Bu Dine inananlara Müslüman dendiği yüksek malumlarıdır.

Büyük çoğunluğu Müslüman olan Türk Milleti, dinî görevlerini yerine getirirken serbest olmalı, din ve vicdan hürriyeti açık ve kesin olarak herkesin anlayabileceği şekilde Anayasada yer almalıdır. Böylece memleketimizin geleceğini teminat altına alacak olan Türk gençliği dinî bilgilerle mücehhez olarak yetişmelidir. Dinini ve ahlakını kaybeden milletler çökmeye mahkûmdur. 12 Eylül gelmemizin nedenleri arasında dinî ve ahlakî bilgilerin noksanlığını da sayabiliriz. Bu hususta söylenecek çok söz olmakla

birlikte, zamanınızı fazla almamak için görüşlerimi kısaca arz edeceğim.

Teklifimizin 24 üncü maddenin birinci fıkrasını «Herkes din ve vicdan hürriyetine sahiptir» şeklinde düzenlemiştik. Şimdi, bu düzenlemenin sebebini yüce heyetinizin bilgisine sunmak istiyorum.

Komisyon tasarısındaki «Dinî inanç hürriyeti» ibaresi, din hürriyeti kavramını tam olarak kapsamamaktadır. Zira dinde inanç esasları yanında, ibadet ve ahlak esasları da vardır.

Komisyonun hazırladığı tasarıda sadece, inanç hürriyetine yer verilmekle, dinin ibadet ve ahlak esasları bu hürriyetin kapsamı dışında bırakılmıştır. Böylece Komisyon tasarısıyla din ve vicdan hürriyeti sadece inanma hürriyeti haline getirilmektedir. Sadece inanç hürriyeti pratikte bir değer taşımaz. Vatandaşlara inançlarını ahlakî davranışlar ve ibadetler halinde açığa vurma hürriyeti de verilmelidir.

Komisyonca hazırlanan 24 üncü maddenin başlığı, dinî inanç ve vicdan hürriyeti değil, «Din ve vicdan hürriyetidir» Şu halde, Komisyonca hazırlanan sözkonusu 24 üncü maddenin başlığıyla metni arasında ifade bakımından uygunluk bulunmamaktadır.

Ayrıca, Türkiye Cumhuriyeti tarafından da kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin fikir, din ve vicdan hürriyetiyle ilgili 18 inci maddesinde, «İnanç ve vicdan hürriyeti» ibaresi değil, «Din ve vicdan hürriyeti» ibaresine yer verildiği görülmektedir.

Yüce Meclisimizin hazırlamakta olduğu Anayasanın, din ve vicdan hürriyeti konusunda 20 nci asır insanlığının hazırladığı en gelişmiş hukukî belge olan İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinden geride kalması düşünülemez.

Hazırladığımız metin, madde başlığına uygun düştüğü gibi, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 18 inci maddesi metniyle de uygunluk arz etmektedir.

Din ve vicdan hürriyetinin vatandaşlara hangi hakları sağladığını saymakta fayda vardır. Aksi halde, bu konudaki tartışmaların ve farklı görüş ve uygulamaların önüne geçmek mümkün olamaz. Nitekim, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 18 inci maddesinde «Din ve vicdan hürriyetinin, dinini veya kanaatini tek başına veya topluca açık olarak veya özel surette öğretim, tatbikat, ibadet ve ayinlerle açıklamak hürriyetini gerektirdiği» açıkça ifade edilmiştir.

Teklifimizin ikinci fıkrası ile yine İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 18 inci maddesine paralel hükümler getirilmiştir.

Sayın Başkan, sayın arkadaşlarım;

Komisyon, teklifimizde olduğu gibi, ilk ve orta öğretimde din ve ahlak derslerinin mecburiliği esasını getirmiştir. Komisyonun başta Sayın Başkanı olmak üzere, saygıdeğer bütün üyelerine huzurunuzda teşekkür ederim; sağolsunlar.

Bu nedenle de, Atatürk'ün bir sözü yerine gelmiş olmaktadır. Atatürk, «Millet dinini mektepte öğrenecek» demiştir.

Devlet okullarında ve devletin denetim ve gözetimi dışında yapılacak din eğitimi ve öğretimi zamanla birtakım tarikatların ve mezheplerin görüşleri doğrultusunda gelişeceği; bu durumun ise, millî birlik ve beraberliğimize zarar vereceği bir gerçektir.

Türkiye'de bazı gerçek ve tüzel kişiler tarafından mevzuata aykırı olarak yürütülen gizli din eğitimi ve öğretiminin başlıca sebebi, İslâm dininin devlet okullarında gereği gibi öğretilmemesindendir.

İslâm dini, çocuklarımıza, her çeşit hurafe ve mezhep taassubundan uzak olarak devlet okullarında öğretilmeli, ibadet gibi dinin tatbikatıyla ilgili hususlarda vatandaş serbest bırakılmalıdır. Bu suretle gizli yürütülen din eğitimi ve öğretiminin önleneyeceği kanaatindeyiz.

BAŞKAN — Sayın Ayanoğlu, süreniz dolmuştur, rica edeyim.

NURETTİN AYANOĞLU — Bitiriyorum Sayın Başkanım.

Sayın Başkan, sayın arkadaşlarım;

Komisyon, aşağıda arz edeceğim birkaç hususun açıklanmasını da ayrıca rica etmekteyim.

Getirmiş oldukları maddenin ikinci fıkrasındaki «Millî egemenlik ve Cumhuriyet ilkeleri» nin, ileride tatbikatçılara ışık tutması bakımından açık ve kesin olarak açıklanması lazım geldiği kanaatindeyim.

Komisyonun getirdiği metin ile millî egemenlik ve Cumhuriyet ilkelerine aykırı olmayan ibadetler, dinî ayin ve törenler serbest bırakılmakta, aksi halde yasaklanmaktadır.

Yüksek malumları olduğu üzere, Cumhuriyet bir devlet şeklidir. Millî egemenlik ise, millî hâkimiyet manasına gelmektedir. Bunların her ikisi de siyasi nitelikte kavramlardır.

Bu kavramlar siyasetten uzak olması gereken ibadet, dinî ayin ve tören kavramlarıyla nasıl bir araya getirilmiştir anlayamadım.

Hangi ibadetler Cumhuriyet ve millî egemenlik ilkelerine uygundur, hangileri değildir. Bunun Komisyon tarafından misalleriyle açıklanması, Meclisimizin aydınlatılması gerekir.

Böyle bir düzenleme ne 1924 Anayasasında, ne de 1961 Anayasasında vardır. Burada siyasetin, dine müdahalesi gibi bir durum meydana gelmektedir. Laik devlet düzeni Anayasasında böyle çelişkili ifadeler yer almaması gerekir.

Bir de, «Dini kaynaklarından öğretme maksadını aşarak» cümlesini biz metne ilave etmiştik. Dini kaynaklarından öğrenmek ve öğretmek maksadıyla yapılan faaliyetlerle devletin temel düzenlerini dinî esaslara uydurmak maksadıyla yapılan propaganda ve telkinler farklı nitelikte faaliyetlerdir.

Bu sebeple birincisi serbest, ikincisi suç sayılmalıdır.

Kur'an-ı Kerim ve Peygamberin hadisleri dinimizin anabilgi kaynaklarıdır. Vatandaşlara bu kaynaklardan serbestçe bilgi öğrenme ve öğretme hakkı tanınmalıdır. Aksi halde, din ve vicdan hürriyetinin bir anlamı kalmaz. Halbuki, bugün hangi faaliyetin dinî öğrenme ve öğretme faaliyeti, hangisinin devletin temel düzenlerini dinî esaslara uydurmak amacıyla yapılmış telkin ve propaganda faaliyeti olduğu hususunda farklı anlama ve uygulamalar gelmektedir.

Biz, teklifimizle altıncı fıkrasında, sırf dinî öğrenme ve öğretme maksadıyla yapılan faaliyetlerin suç sayılmamasıyla ilgili hükmün ilavesinde fayda gördük.

Teklif ettiğimiz metin kabul edildiği takdirde, farklı uygulamalar ortadan kalkacaktır ve bu suretle din ve vicdan hürriyetinin kapsamı daha iyi bir şekilde anlaşılmış olacaktır.

Son olarak arkadaşlarım, bir cümleyle sözlerimi bitirmek istiyorum.

«Kimse dinî ve dince kutsal sayılan değerleri tezyif ve tahkir edemez» diye bir son cümle ilave etmiştik.

Türk Milleti, dinini ve dince kutsal sayılan şeye hakareti, alçaltmayı, eğlenme ve maskaraya almayı hiçbir zaman kabul etmez ve böyle bir hal vukuunda da büyük bir üzüntüye kapılır. Ceza Kanununda belki bu hususların suç olduğuna dair hüküm bulunabilir. Böyle bir fıkrayı Anayasaya almak suretiyle ihlalinin mümkün olamayacağını tespit etmiş bulunuyoruz. Büyük çoğunluğu Müslüman olan ve bu konuda çok hassas olan Türk Milleti, Anayasada böyle bir cümleyi görmekle büyük bir memnuniyet duyacağı kanaatindeyim.

Önergemizin büyük bir kısmını değerlendiren Komisyonu tekrar teşekkür eder, yukarıda arz ettiğim hususları açıklarlarsa, madde metnine gerekirse ilave ederlerse büyük bir eksiklik tamamlanmış olacaktır. Maddenin büyük Türk Milletinin arzularına daha uygun hale geleceğini takdir ve tasviplerinize arz eder, en derin saygılarımı sunarım. (Alkışlar)

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Âyanoğlu.

Bu önerge üzerinde lehte aleyhte söz isteyen?.. Sayın Doğan Gürbüz, buyurun efendim.

Sayın Gürel, lehte aleyhte?.. Lehte.

Sayın Yılmaz?..

FUAT YILMAZ — Lehte.

BAŞKAN — Evet. O zaman Sayın Gürel, Sayın Yılmaz daha evvel işaret etmişlerdi, isimlerini yazmıştım; iki lehte konuşma olduğu için size söz veremiyorum.

Buyurun Sayın Gürbüz.

İ. DOĞAN GÜRBÜZ — Sayın Başkan, değerli üyeler;

Türk Milleti İslamiyeti kabul edişinden bu yana dinini yüceltip yaymıştır. İslamiyetle Türklük âdeta bütünleşmiştir. Türkiye Cumhuriyeti kuruluncaya kadar da devlet yönetimini dinî kaidelere oturtmuştur. Atatürk'ün kurduğu Cumhuriyet Türkiye'sinin temel kaidesi ise laiklik olmuştur. Tasarı gerekçesinde laikliğin dinsizlik olmadığı belirtilmiş; ama açık tarifi yapılmamıştır. Bu sebeple, laiklik bugüne kadar kişilerin düşünce ve felsefelerine, uygulayıcıların görüş ve düşüncelerine göre şekil ve muhteva kazanmıştır. Laiklik, din aleyhtarlığı, özellikle İslam Dinî aleyhtarlığı olarak anlaşılmış ve yer yer bu yönde uygulamalara rastlanmıştır. Bu tutum ve anlayış milletimizin vicdanında derin yaralar açmış, idare edilenlerin devlet yöneticilerine karşı itimat ve güveninin sarsılmasına sebep olmuştur. Bunun sonucu da elit tabaka ile vatandaş arasında devletin her yönden kalkınabilmesi için gerekli olan işbirliği ve gönül birliği tesis olunamamıştır. Laikliğin açıkça tarifi yapıldığında İslam Dinî aleyhtarlığı olmadığı açıklandığında art niyetli kişi ve çevrelerin laiklik esasını, din ve vicdan hürriyetine tahakküm, Müslüman Türkün manevî değerlerine tecavüz şeklinde anlayıp uygulamalarına imkân ve fırsat verilmeyecektir.

Tasarıda din ve vicdan hürriyeti mücerret şekilde ifade edilmektedir. Her hürriyetin muhtevası ve özü vardır. Hürriyetlerin muhtevası ve özü, onların pratik hayatta yaşanması ve müşahhaslaştırılmasıyla

kendini gösterir. Muhtevası ve özü olmayan hürriyet, edebiyat ve ideal hukuk terimi olarak kalmaya mahkûmdur ve cemiyet hayatında bir değer ifade etmez. Devlet, vicdan ve din hürriyetinin yaşanabilmesi için gereken imkân, vasıta ve ortamı sağlamakla yükümlüdür. Türk Milletinin kahir ekseriyeti Müslümandır. O halde, din ve vicdan hürriyetinin odak noktasında İslam dininin bulunması icap eder.

Din, içtimai bir ihtiyaçtır. Her kişinin iyi veya kötü, müspet veya menfi bir inanca sahip olduğu görülmektedir. Kişinin inanç ihtiyacı doğru ve ciddi bir şekilde karşılanmazsa birtakım hurafe ve batıl düşünceler kişiyi yanlış yollara sürükleyebilir. Ahlakın kaynağı da genel olarak dindir. Cemiyete ahlaklı fertler kazandırmak istiyorsak bu fertlere din ve eğitim öğrenimi yaptırılmalıdır. Manevî ve inanç yönünden sağlıklı bir toplum meydana gelebilmesi için fertlerin eğitim ve öğretim döneminde dinî yönden de eğitilmesi lüzumlu ve zaruridir. Komisyonun dinî öğretimi okullarda zorunlu kılmasını şükranla karşılıyoruz.

Bir kimse İslam dinini benimsemişse, ona İslam Dininin prensipleri temel kaynaklar esas alınarak ehil kişiler tarafından öğretilmelidir. Tasarıda dinini öğrenme, öğretme ve yayma hürriyetinin olmaması dikkat çekicidir. Bu hususun da Komisyonumuzca dikkate alınması en büyük dileğimizdir.

Toplumlarda çeşitli bunalımlara rastlanmaktadır. Bunların başında ekonomik bunalımlar ve ahlak bunalımları gelir. Ekonomik bunalımlar alınacak tedbirlerle kısa sürede atlatılabilir; ama ahlak bunalımları böyle değildir. Birçok millet ahlakî çöküntü neticesinde tarihten silinmiştir. Ahlakten güçlü olan milletler varlıklarını uzun süre devam ettirmektedirler. İslam dinî politika dışı tutulmalı ve birtakım istismarcıların tekelinden kurtarılmalıdır. Bazı siyasî parti ve gruplara bu konuda imkân ve fırsat verilmemelidir. Bunun için de din eğitim ve öğretimi devletin gözetimi ve denetimi altında tatminkâr bir şekilde icra olunması Milletimizce olumlu karşılanacaktır. İslam dinine saygı gösterildiğinin ispatlanması yurttaşların Devlete olan bağlılığını pekiştirecektir. Devlet otoritesinin meşruiyeti giderek müessiriyet kazanacaktır.

Sayın Başkan, değerli üyeler;

Komisyonumuzca tedvin edilen 24 üncü maddenin ikinci fıkrasının anlaşılması güç bir durumu vardır; çünkü İslamiyetteki ve diğer dinlerdeki ibadetler bellidir. Bu ibadetlerin millî egemenlik ve Cumhuriyet ilkeleri ve kamu düzenine ters bir sonuç vermesi

elbette mümkün değildir; ama millî egemenlik ve Cumhuriyet ilkeleriyle kamu düzenine uygun olacak nedir?.. Dinî ayin ve törenlerdir. Bunun haricindeki ibadetler elbette Cumhuriyet ilkeleriyle ve egemenliğe tümüyle karşı olması mümkün değildir; çünkü ibadetler elbette bellidir. Bugün bir aptes almak, namaz kılmak, oruç tutmak, hacca gitmek, zekât vermek gibi ibadetlerin bu ilkelerle ters düşmesi mümkün değildir. Onun için...

BAŞKAN — Sayın Gürbüz, süreniz dolmuştur. Rica ediyorum.

İ. DOĞAN GÜRBÜZ — Bitiriyorum efendim, topluyorum.

Bunun için ikinci fıkranın tekrar gözden geçirilerek dinî ayinler ve törenlerin ancak millî egemenlik ve Cumhuriyet ilkeleri ve kamu düzeniyle ve genel ahlak ve bu amaçlarla çıkarılan kanunlara ters düşebileceği; ama ibadetlerin böyle olmayacağının belirlenmesinde büyük fayda vardır.

24 üncü maddenin Milletimize hayırlı, uğurlu olması dilekleriyle saygılar sunarım. (Alkışlar)

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Gürbüz.

Sayın Yılmaz, buyurun efendim.

FUAT YILMAZ — Sayın Başkan, sayın arkadaşlar;

Ben şimdi lehinde konuşma yapacağım bu önergemizin Sayın Komisyonun düzenlediği maddeden, hemen hemen hiç farklı olmadığını beyan ile kendilerine, yani Komisyona peşinen şükranlarımı sunarak maruzatımı takdim edeceğim.

Ben, din müessesesinin millî yapıdaki büyük önemine temas edeceğim ve bunun millî bir ihtiyaç olduğu hususunu ortaya koymaya çalışacağım ve maruzatımı bu düzen içerisinde sürdüreceğim.

Arkadaşlar;

Büyük Türk Milleti ve onun yüce kültürünün yaşamı ve bütünlüğüyle ilgili çok önemli bir madde için huzurunuzda bulunuyorum. Her şeyden önce Muhterem Heyetinizi saygıyla selamlarım.

Arkadaşlar;

Biz bu maddeyle sadece din ve vicdan hürriyetine sarahat getiriyor ve devlet gözetimi altında din eğitimi mecburi hale sokuyor değiliz. Biz, millî kültürümüzün en önemli unsurlarından birine vaki saldırıları ortadan kaldırmaya çalışıyoruz.

Arkadaşlar;

Din konusu üzerindeki tartışmalarda her şeyden evvel teşhis ve gerçeği görmede yanılmayalım. Esasında mesele din ve vicdan hürriyeti değildir. Mesele, etrafında kenetlenebileceğimiz kültür yapımızı çöker-

terek Yüce Türk Milleti ve onun Devletini yok etmektir. 50 yılı aşkın bir zamandan beri kültürümüz bu saldırılara dayanabildiyse, milletin köküne olan büyük saygısı ve temellerinin çok güçlü olması sayesinde dayanmıştır.

Sayın üyeler;

Mesele çok önemlidir. Düşmanlarımız tarafından özlenen; dini ile tarihi ile dili ile sanatı ile örf ve âdeti ile bir bütün olan Türk Milletini parçalamak, aşiret ve kabileler gibi iptidai yığıntılar haline getirmeyi müteakip, iç savaşa sürüklemek ve onu takiben de duvarın ötesine davetiye çıkartarak işi bitirmek idi.

Yüce Türk Ordusu tam zamanında tarihî görevini üslenmeseydi Tanrı korusun bu son safhayı da görmek mümkün olabilirdi. Şimdi, buradan resmî makamlarca hazırlanan bu kitaptan bir pasaj okuyacağım. Bu söylediklerimin oradaki teyidini de müşahade buyurmuş olacaksınız. Başlık şu «Türk Devletinin Yıkılması, Parçalanması ve Türkiye Cumhuriyeti'nin Temel Niteliklerini Değiştirme Çalışmaları».

Aynen okuyorum : «Türkiye Ulu Önder Atatürk'ün liderliğinde Millî Kurtuluş Savaşından sonra siyasi ve ekonomik bağımsızlığını kazanıp, özgür ve güçlü bir ülke olmaya başladığından itibaren zaman zaman ideolojik saldırılara uğramıştır.

Ülkemiz geçmişte de içten kaynaklanan gerici ve bölücü ayaklanmalar ile, dıştan kaynaklanan komünizm gibi ideolojileri, saldırı olaylarını yaşamıştır.

Yıkıcı unsurların eğilimi hangi yönde olursa olsun, amacı her zaman için Türkiye Cumhuriyeti'nin özgür, laik, demokratik düzenini ve Devleti yıkmak, parçalamak ve bu yolla kendi inanç ve görüşlerine göre bir yönetim kurulmasını sağlamak olmuştur.

Bu amaçla vatanına, bayrağına, İstiklal Marşına, geleneklerine, atalarına, tarihine ve devletine saygı, karşılıklı hoşgörü, Atatürk ve onun ilke ve devrimlerine bağlılık gibi değerler, özellikle gençlik kesiminde yozlaştırılarak, Devletimiz yıkılmaya, ülkemiz parçalanmaya çalışılmıştır.

Yukarıda belirtilen amaca ulaşmak için asırlardır hiçbir ayırım gözetmeksizin kardeşçe yaşayan, Kurtuluş Savaşı ve sonrasında düşmana ve güçlülere el ele, göğüs geren Türk Milletinin dinî inançları siyasal ve politik görüşleri ile bölgesel farklılığı memleketimizin bölünmesinde bir araç olarak kullanılarak Türk Milleti bölünmeye duyarlı bir duruma getirilmiştir.»

Bu 12 Eylül'den sonra hazırlanan resmî bir belgenin pasajıdır arkadaşlar.

Evet, 1968 yılından bu yana Türkiye parçalanmadan yaşayabilmek için âdeta kurtuluş savaşı vermektedir. Bu savaştan zaferle çıkmanın ilk şartı şer kuvvetlerinin böldükleri Milletimizi tekrar birleştirerek, tekrar ediyorum böldükleri Milletimizi tekrar birleştirerek tek vücut, tek dimağ ve tek güç haline getirmektir. Şüphesiz ki, bu ancak ve ancak Türk kültürü etrafında yeniden kenetlenmekle mümkün olabilir. Bunun aksini iddia etmek asla mümkün değildir.

İşte bunun içindir ki bizler, millî kültür içinde din müessesesinin haiz olduğu büyük önemi dikkate alarak din ve vicdan hürriyeti ile din eğitimi Anayasada uygun şekliyle yerine behemahal oturtmak mecburiyetindeyiz.

Sayın arkadaşlar;

Yıllardır birbirini takip eden çeşitli hatalar dolaşısıyla kelime-i şahadet bile getiremeyen, hatta buna ihtiyaç dahi duymayan nesiller yetiştirdik. Bunun günahını yükleyecek merci aramayı bırakalım ve Türk çocuğuna adam öldürme, gasp, soygun, gösteri, işgal, zulüm, tahrip, millî ekonomiye ihanet, anarşi, terör, kurtarılmış bölgeler, enternasyonal marşlar, Lenin, Mao ve Kastro yerine dinini gerçek anlamda ve devletin ehliyeti eliyle Atatürk ilkeleri çerçevesinde öğretilim ve...

BAŞKAN — Sayın Yılmaz, süreniz dolmuştur rica ediyorum.

FUAT YILMAZ — Bitiyor efendim, bir cümlem var.

Ve Türk kültürünün önemli mesnetlerinden birini amansız tahrip saldırılarından kurtaralım. Diğer kültür unsurlarını da buna katarak Türk Milletini yeniden ve çok daha güçlü yapıda meydana getirme zaruretinde, daha doğrusu şart-ı elzeminde birleşelim ve bu yoldan hareketle millet ve yurt bütünlüğümüzü, Cumhuriyet ve Devletimizin varlığını kesin olarak mümkün kılacak zafere ulaşalım.

Aziz Türk Milleti ve tarihin mantığı bizden bunu istemektedir, daha doğrusu emretmektedir. Takdir Yüce Heyetinizindir.

Sonsuz saygılarımla teşekkür ederim. (Alkışlar)

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Yılmaz.

Sayın Uyguner buyurun efendim.

M. FEVZİ UYGUNER — Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Komisyon metni aşağı yukarı bütün arkadaşların düşüncelerini ve önerilerini kapsayacak şekilde hazır-

lanmış ve yeniden takdirlerinize arz olunmuştur. Bu başarısından dolayı Komisyonumuzu kutlarım.

Yalnız metinde gözüme çarpan bir husus hakkında söz almış bulunuyorum. Şimdi takdirlerinize sunacağım.

Komisyon metninde «Azınlıklarla ilgili milletlerarası anlaşmalar hükümleri saklıdır» şeklinde bir ibare yer almıştır. Şimdi müzakeresini yaptığımız Anayasa hükümlerine göre evvela Anayasanın, yani daha evvel oylarınızla kabul buyurduğunuz 6 ncı maddesi hükmü aynen şöyle diyor : «Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri nedenlerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.» Bu 6 ncı maddemizin hükmü.

Ayrıca 75 inci madde hükmü var, gene oylarınızla kabul buyurdunuz. 75 inci maddenin birinci fıkrası «Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türktür» denilmektedir.

Şimdi, burada bir «Azınlık» terimi Anayasaya girmek üzere metne dahil edilmiştir. Türkiye'de azınlık diye bir şey yoktur değerli arkadaşlarım, Türkiye'de, Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türktür. Bu Anayasamızın tarifiedir ve azınlık diye bir zümre yahutta bir grup, vatandaş yoktur. Anayasada böyle bir terimin yer almaması gerekir.

Ayrıca...

BEŞİR HAMİTOĞULLARI — Sayın Başkan usul hakkında efendim...

Önerge hakkında mı konuşuyor, yoksa Sayın Komisyon'dan gelen madde hakkında mı konuşuyorlar?..

BAŞKAN — Önerge aleyhinde konuşuyorlar, evet buyurun.

M. FEVZİ UYGUNER — Şimdi, diğer bir konuya geleceğim. Bu hükmün konması lüzumu nereden çıkmıştır?.. Bu hüküm Lozan Antlaşmasından kaynaklanmaktadır, aslında Lozan Antlaşmasında Müslüman olmayan Türk vatandaşları ile ilgili birtakım hükümler yer almıştır ve gene aynı Antlaşma içerisinde, bu antlaşma hükümlerinin Esas Teşkilat Hukukunun üstünde tutulacağı hususunda bir hüküm vazedilmiş bulunmaktadır, yani orada Türkiye'de yaşayan bir kısım Müslüman dininden olmayan vatandaşların hakları gösterilmiş ve bu haklara riayet edileceği garanti edilmiş, hükümler yer almıştır ve gene aynı Antlaşmada da bu hükümlerin anayasanın üstünde tutulacağı hususunda da bir hüküm yer almıştır. Binaenaleyh, bu fıkranın ayrıca Anayasada yer almasına da gerek bulunmamaktadır. Çünkü mil-

letlerarası anlaşma olan Lozan Antlaşmasında böyle bir hüküm zaten mevcuttur. Bu yeterlidir. Zira Lozan Antlaşması, bugünkü sınırlarımız içindeki Türkiye'nin vücut bulmasına yer veren bir antlaşmadır. Bu sebeple bu fıkra, Anayasada yer almamalıdır. Fıkranın metinden çıkarılmasının uygun olacağı kanaatindeyim. Hepinize saygılar sunarım.

BAŞKAN — Teşekkür ederim. Sayın Uyguner, bunu daha önce, Komisyondan geldikten sonra bir önerge ile bildirmiş olsaydınız daha yerinde olacaktı.

KAMER GENÇ — Aleyhte söz istiyorum Sayın Başkan.

BAŞKAN — Aleyhte buyurun Sayın Kamer Genç.

KAMER GENÇ — Sayın Başkan, değerli üyeler;

Ben, öncelikle şunu belirtmek isterim ki, gerçekten Tanrıya inanmak ve manevî inanç sahibi olmak çok büyük bir vasıftır ve manevî inançtan yoksun toplumlar elbetteki sonu belli olmayan birtakım yollara gidebilir. Buna inanıyorum.

Ancak, din eğitiminin ilk ve ortaokullarda mecburî olarak konulması yolu ile mi bu manevî inancın topluma kazandırılması, yoksa dinin vicdanlara itilmek suretiyle din eğitiminin ailede yapılması meselesi yoluyla mı bu konuyu çözümlemesi alternatifinden birisini tercih etmek gerekirse, ben, din eğitiminin ilk ve ortaokullara konulmasına kesinlikle karşıyım.

Bilindiği gibi, laiklik, Atatürk'ün Türk Milletine hediye ettiği ilkelerin en büyüğü, Cumhuriyetin temel taşlarından ve Cumhuriyetin en büyük yükünü taşıyan bir ilkesidir.

İlk ve ortaokullara din eğitimi koyduğumuz takdirde, kanaatimizce laiklik ilkesinden büyük bir ödün verilmiş olmaktadır ve Atatürk'ün büyük bir kuvvet olarak, din ve devlet işlerini ayırması suretiyle yaptığı bir inkılabın bir dönüş olacağı neticesini yaratabilecek bir izlenim ortaya çıkmaktadır.

İlk ve ortaöğretimlerde din eğitimi mecburi olduğu takdirde, nasıl bir din eğitimi yapılacaktır?.. Acaba, memleketimizdeki mezhep kışkırtıcılığını yeniden gündeme getirecek midir, getirmeyecek midir?.. Din eğitiminde tüm mezhepler esas alınmak suretiyle mi eğitim yapılacaktır, yoksa yalnız bir tek mezhep üzerine mi eğitim yapılacaktır?.. Bu çok önemli bir sorundur.

Sayın arkadaşlar, ben gerçekten mezhepçiliğin varlığına inanmıyorum; ama maalesef siyasî ve menfa-

atlere dayanan bir mezhep ayrılığı memleketimizde vardır. Bunu inkâr etmek mümkün değildir.

Din eğitimi ile Atatürk ilkeleri bana göre bağdaşmaktadır. İlköğretimde veya ortaöğretimde din dersi veren bir hocaya, bir ilkokul veya ortaokulda ki bir öğrenci çıksa, «Sayın hocam, bir soru soracağım diyerek; Müslümanlıkta kız ve erkek evlat eşit midir, değil midir, mesela Miras Hukuku bakımından kız evlat ile erkek evlat eşit midir?..» dese, hocane diyecek?.. Mecburen Müslümanlığın kaidesine göre, «Erkek evlat bir hisse alıyorsa, kız evlat yarım hisse alması lazım.» Acaba bu durumda, erkek evlat diyemez mi ki, «Ben o zaman niye Atatürk ilkelerine inanayım ve Medenî Kanundaki Miras Hukukuna inanayım?.. Bana göre din kuralları daha uygun gelir» düşüncesine kapılamaz mı?.. Bunları ben düşünmek lazımdır.

Bir de din eğitimi, genç dimağları müspet ilim yönünde geliştirmeye engel olamaz mı?..

Değerli arkadaşlar, din eğitimi mecburi hale getirdiğimiz zaman, bizim birçok programlarımızda olduğu gibi, mesela gidiyoruz Amerika'nın, Afrika'nın coğrafyasında hangi ülkenin başkenti neresidir öğreniyoruz ve gençlerimizin genç dimağını birçok yönlerden fuzulî bilgilerle yoruyoruz. Din eğitimi de gelince, bazı hocalar çıkıp da, aslında öğretilmesi gereken normal kurallar dışında, bütün gençlerin dimağını müspet ilmin gelişmesine engel olacak şekilde yorucu bir programa gidemezler mi?..

Bir de şu soruyu sormak lazım sayın arkadaşlarım : Şimdi Arap sosyalizmini uygulayan Müslüman ülkeler var. Tabii, din eğitimi verdiğiniz zaman ne olacaktır?.. İşte Irak'ı alalım, İran'ı alalım, Mısır'ı alalım, Arap Emirliklerini alalım; bizim dinimizin esası olan dört halifeyi alalım. Bunlar daima «Bir lokma, bir hırka» felsefesi içinde büyümüşlerdir ve Arap sosyalizminin de esası bildiğiniz gibi, eşitliğe dayanmaktadır. Yani, bunları eğitime getirdiğimiz zaman, Arap sosyalizmine benzer bir yönetime doğru, memleketimizin yönetimi kayacak mıdır, kaymayacak mıdır?.. Ben bu konularda çok kuşkulu olduğum için, Yüce Atatürk'ün çok büyük emaneti olan bu laiklik ilkesinin mümkün olduğu kadar memleketimizde ihlal edilmemesi ve bundan sapılmaması gerektiği inancındayım. Huzurunuzu bu nedenle işgal ettiğim için özür diler, saygılar sunarım.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Genç.

ŞERAFETTİN YARKIN — Aleyhte söz istiyorum Sayın Başkan.

BAŞKAN — Değerli üyeler, söz isteyen sayın üyelere, dört üyeye söz verdiğim için başkaca söz vermiyorum. Yalnız, sorunuz varsa Komisyondan sorabilirsiniz.

Soru mu soracaksınız Sayın Yarkin.

ŞERAFETTİN YARKIN — Aleyhte konuşacak-tım Sayın Başkan.

BAŞKAN — Efendim, maalesef söz adedi tamamlandı.

A. ASİM İĞNECİLER — Soru sorabilir miyim Sayın Başkan?

BAŞKAN — Buyurun Sayın İğneciler.

A. ASİM İĞNECİLER — Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Komisyondan bir iki soru sorma lüzumunu duydum. O da Sayın Genç'in yapmış olduğu bu konuşmadan sonra.

Bu kadar yaşa girdim, İslamiyeti böyle ters anlayan, bu kadar ters tefsir eden bir konuşmaya rastlamadım. («Bravo» sesleri, alkışlar)

Acaba, Komisyonumuz, bu fikirlerin hepsine veya birine katılıyorlar mı?.. Katılıyor veya katılmıyorlarsa şunu öğrenmek isterim.

Din eğitimi demek, bizim anladığımız manada, İslamiyette Kur'an-ı Kerimde, hadislerde mezhep yoktur. Onun için burada biz, mezheplerin tohumunu atmaya gelmedik. Eğer anlatıldığı gibi, laiklik, Atatürk ilkelerine mani olsa idi, ta Atatürk'ten beri ve ondan sonraki devirlerde de camilere ve din eğitimine böyle önem verilmezdi. Sayın konuşmacının söylediği ayrılıklar, düşmanlıklar ve de...

BAŞKAN — Sayın İğneciler, lütfen Komisyondan soru sorun. Diğer konuşmacıların konuşmalarını eleştirme ve onlara cevap verme soru müessesesi içerisinde olamaz.

A. ASİM İĞNECİLER — «Bir hırka bir lokma» gibi mi anlıyorlar ve böyle anlıyorlarsa, din eğitimine zaten o zaman lüzum kalmaz ve de mahalle aralarında, esasen sayın konuşmacının tenkit ettiği hususlar meydana gelir. İlkokullarda, ortaokullarda din eğitimi; disiplinli, gerçek İslamiyetin orijinaline göre, kaynaklarına göre yapılırsa, bu endişelerin hepsi ortadan kalkacağı kanısındayım. Acaba Sayın Komisyon da aynı kanıyı, inancı paylaşıyorlar mı?

Teşekkür ederim.

KAMER GENÇ — Sayın Başkan, Sayın İğneciler bana cevap veriyorlar. Benim buradaki konuşmalarımı...

BAŞKAN — Müsaade edin Sayın Genç, söz al-

madan lütfen konuşmayın. Eğer bir «cevap hakkı doğdu» diyorsanız söz verebilirim; ama söz almadan lütfen konuşmayın.

KAMER GENÇ — Müsaade ederseniz iki cümle ile cevap vereyim.

BAŞKAN — «Cevap hakkım doğdu» diyorsunuz, ben de size cevap hakkını veriyorum. Buyurun.

KAMER GENÇ — Sayın İğneciler dediler ki, «Müslümanlığı bu kadar ters anlayan bir konuşma dinlemedim.» yanlış anlamadıysam böyle söylediler. Ben Müslümanlığı ters anlamış değilim, kafamda beliren birtakım tereddütleri Komisyona soru olarak tevcih ediyorum; ama Sayın İğneciler, eğer Komisyonun yerine kendisini cevaplandırmaya yetkili görüyorlarsa, o zaman zatı âliniz müdahale etmediniz, onun için konuştum.

BAŞKAN — Efendim; ben, dikkat ettiyseniz, «Soru şeklinde lütfen Komisyona tevcih edin.» dedim Sayın Genç.

KAMER GENÇ — Her şeyi herkesin bilmesi mümkün değildir. Sayın İğneciler, belki daha iyi biliyorlar, bu başka mesele; ama benim tereddüdüm var, bir düşüncem var, bunu aksettiriyorum efendim. Kimsenin bundan endişe duymaması ve söylenilen cümlelerden korkmaması gerekir.

BAŞKAN — Peki, teşekkür ederim.

Sayın Komisyonun, Sayın İğneciler'in sorusuna verecekleri bir cevap?

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ŞENER AKYOL — Sayın Başkanım; genel açıklamamız içinde cevaplanmış olacaktır.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Akyol.

Sayın Gürel, buyurun, soru.

HALİL İBRAHİM GÜREL — Sayın Başkan, sayın arkadaşlarım;

Gerek biraz evvel lehinde, aleyhinde konuşulan önergede, gerekse Komisyonun tanzim ettiği metinde, devamlı surette Türkiye'de istismar konusu yapılmış olan laiklik tarif edilmemiştir. Laikliğin tarif edilemeyişinden dolayı mı tarif edilmemiştir, yoksa tarif etme lüzumu hissedilmeyecek kadar açıktır, ancak bilgiler noksandır, bundan dolayı mı tarif edilmemiştir. Bu bir.

İkincisi; gene önergede ve önergede olmasına rağmen, Komisyon metninde yoktur; «Kimse dini veya dince kutsal sayılan değerleri tezyif ve tahkir edemez.» cümlesi Ceza Kanununun 175 ve 176 ncı maddelerinde sarahatle bulunmasına rağmen, Anayasa metninde getirilmemiştir. Anayasa metninde getirile-

cek kadar mühim addedilmediği için midir, yoksa mesele çok açıktır, Ceza Kanunu kâfidir, diye mi getirilmemiştir? Bunun cevaplanmasını arz ediyorum efendim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Gürel.

Sayın Hamitoğulları, siz de lütfen sorun sorularınızı.

BEŞİR HAMİTOĞULLARI — Efendim; Sayın Komisyondan, cevaplandırılmasında zorunluluk gördüğüm bir iki sorumu arz ediyorum aracılığınızla :

Konuşmalarda ve önergede de dile geldiği gibi, Türkiye’de, Müslüman bir ülkede yaşadığı halde dini İslamdan başka olan vatandaşlarımızın din ve ahlak eğitimi ihtiyara bağlanınca bu vatandaşlarımızın Müslüman bir ülke içinde bu eğitimden yoksun olmanın sonucu olarak yabancılaşmaları ve kendi yararları bakımından, sosyal bakımdan, çağdaş eğitimin gerekleri bakımından bir malûliyet, bir eksiklikle karşı karşıya kalmayacaklar mıdır? Onların yararı açısından soruyorum efendim. Soru bir.

İkinci soru : Yüce Meclisimizde gerçekler dile gelsin diye soruyorum.

Burada, biz Müslümanız ve ben şahsen bununla iftihar ediyorum. Bunu samimi olarak söylüyorum. Şimdi burada İslamiyetin bir cephesi dile geldi ve aksak olarak dile geldi. Bunu tamamlamak üzere, İslamı değerlendirirken sadece mirasın o küçük mikro çerçevede değerlendirmesi değil. İslamın çalışma düzeni vardır. Mülkiyet düzeni vardır, dünyanın henüz hiçbir yerinde İslamın aşamasına gelinmemiştir. Sayın Komisyon onu aydınlatınca bütün bir gerçeği yansıtabilmek için bunları da açıklamak gereğini duymaz mı?..

Sayın Başkanım; bugün Millî Eğitim Bakanlığımız, gerçek İslama dayanan çağdaş bir eğitimin zorunluluğu olarak çok alanlı bir program yapmıştır. Aslında Müslüman bir ülkede din ve ahlak eğitimi de diğer eğitim kadar önemlidir. Ondan daha çok önemlidir dememek için bu deyimle yetiniyorum. Şimdi, din ve ahlak eğitiminin gerçekten dinsel verilere oturduğu yerde, ancak geçmişte kalan ve hepimizi üzen mezhep kavgaları oluşamaz. Millî bütünlük oluşur.

Şimdi bu konudaki tereddütleri izale edebilmek için, din eğitiminin mezhep kavgalarını, hatta dinsel bazı sömürüleri nasıl engelleyeceği konusunda Sayın Komisyondan bilgi istirham ediyorum.

Teşekkür ederim efendim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Hamitoğulları.

Sayın Yeğenağa, buyurun.

TURGUT YEĞENAĞA — Sayın Başkan, muhterem arkadaşlar;

Komisyonun tavzih etmesini istediğim bir husus var. Bunun bariz bir şekilde açıklanmasında fayda vardır, zabıtlara geçmesi bakımından.

Dinî törenden kasıt, sokaklarda «hu» çekmek değildir. Değil mi efendim?..

İkincisi; dinî törenden kasıt, ibadethanelerde dinin gereği yapılan törenlerin dışında addolunmaması ve sokaklara taşacak hadiselerin meydana gelmemesi, resmî din müesseselerinde yapılacak ayinler kastedilmektedir. Öyle değil mi? Komisyon lütfen bunu açıklasınlar.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Yeğenağa.

Sayın Doğan Gürbüz, bir sorunuz var mıydı efendim?..

İ. DOĞAN GÜRBÜZ — Efendim, açıklamadan sonra bir sorum olacak.

BAŞKAN — Sayın Özer.

HAMİ ÖZER — Ben, 3 üncü fıkranın, okullarda zorunlu olduğunu okuduktan sonra din derslerinin, dışarıya serbest olmayacak manasını taşıyor mu bu?

BAŞKAN — Sayın Dabakoğlu.

VEHBİ MUHLİS DABAKOĞLU — Efendim; burada, «din ve ahlak öğretimi, eğitim ve öğretimi ilk ve ortaöğretimde zorunludur» diyor. Evet, «zorunlu» yerine «mecburi» koymak daha uygun olur kanaatindeyim.

Bunu takip eden cümlede, «Devletin denetim ve gözetimi altında yapılır.» İlk ve ortaokullarda bütün dersler Devletin gözetimi altındadır. Bu kaydı koymaktaki gaye nedir? Onu anlayamadım. Bunun yerine, «din derslerini verecek öğretmenlerin dinî eğitimden geçmiş olmaları gereklidir» kaydı konsaydı daha isabetli olurdu.

Maruzatım bundan ibarettir.

BAŞKAN — Sayın Kocatürk, buyurun.

M. UTKAN KOCATÜRK — Efendim; Komisyonun hazırladığı 24 üncü madde metninin ikinci fıkrası şu şekilde başlıyor : «Millî egemenlik ve Cumhuriyet ilkeleriyle kamu düzenine...» devam ediyor. Şimdi, millî egemenlik, Cumhuriyet ilkelerinden biri değil midir? Böyle ayrıca «millî egemenlik» demeye lüzum var mıdır? Benim anladığım, millî egemenlik, Cumhuriyet ilkelerinden biridir. Acaba bu anlayışın dışında bir anlayışla mı bu kavramı, bu kelimeyi başta kullanmışlar?

BAŞKAN — Sayın Kuzuoğlu.

A. FEHİMİ KUZUOĞLU — Sayın Başkan, efendim, benim, Komisyondan öğrenmek istediğim hususlar pek o kadar ilmi değil, gayet basit şeyler. Biraz da hissiyattan uzaklaştırmak maksadıyla bu sualleri soruyorum.

Normal program yapılırken, bir müfredat hazırlanır. «Ne öğreteceğiz?» diye, bu, anabاشlıklarıyla sıralanır, ondan sonra hangi seviyeye kadar öğretebilecek, bu tayin edilir. Halbuki, bizim Komisyon metnimizde doğrudan doğruya, «İlk ve ortaöğretim» deyince, liseler dahil olmak üzere, bir dinî eğitime tabi tutuyoruz, «devletin denetim ve gözetimi altında.» Bu, devletin, denetimi ve gözetimi nasıl olacaktır? Bu da biraz muallakta kalan bir husustur. Çünkü kim öğretecek bu da belli değil. Ne öğreteceğiz, bu da belli değil.

Ben şunu öğrenmek istiyorum; acaba Komisyonumuzun eline böyle bir müfredat programı geçti de buna göre liseye kadar olan kısımları koydu mu? Bir bu efendim.

İkincisi; lisede bir taraftan biyoloji okuyacak bu çocuk, bir taraftan da dinî bilgiler edinecek. Dinî bilgiler arasında insanın nasıl yaratıldığı da var. Acaba bunu nasıl telif ettirecekler?.. İlmî mi, dinî mi?..

Felsefe aynı şekilde. Din felsefesini acaba lisede öğretebilecek miyiz öğretemeyecek miyiz?..

Yani bütün bu hususlar düşünülerek mi bu madde hazırlanmıştır; yoksa benim de aklıma geldiği gibi; «Yalnız ilkokulda kalsın, yalnız ortaokulda kalsın» diye böyle afakî, affederseniz, afakî biraz uygun kaçmadı, rastgele olarak mı bu seviye tayin edilmiştir?

Teşekkür ederim efendim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Kuzuoğlu. Sayın Aksoy, buyurunuz efendim.

ALÂEDDİN AKSOY — Sayın Başkanım;

Dinî inanç ve esaslara bağlı, ehil din dersi öğretmenlerine ihtiyaç açıktır. Millî Eğitim Bakanlığı ve Diyanet İşleri Başkanlığı bu konuda okullarımızda verilen din derslerinde görevlerini yapamamışlardır. Dine vakıf olmayan, dinî inancı olmayan kişiler din dersleriyle görevlendirilmişlerdir. Elteği diz ka-pağında olan kızlarımızı masa üzerine çıkartmış, çocukların yanında namaz kıldırılmışlar ve onları teşhir etmişlerdir.

BAŞKAN — Sayın Aksoy, bu açıklamanın sonu soruya mı bağlanacak?

ALÂEDDİN AKSOY — Bunların Anayasaya girmesi lazım. Hazretî Peygambere «Salyalı, saralı» şeklinde konuşmak suretiyle dinî inançlar rencide

edilmiştir. Bu bakımdan din dersleri öğretmenleri-nin inançlı kişilerden seçilmesi ve bir seleksiyona tabi tutulması lazımdır. Anayasamızda buna da yer verilmeli ve bunun yollarının nasıl sağlanacağı gös-terilmeliydi.

Ayrıca, pratik din eğitimi erkekler için camiler-de, kadınlar, kızlar için de ailenin yanında olacağı hususu da gösterilmeliydi ki, pratik din merkezleri okulların yanında açılmasın ve din siyasete alet edil-mesin. Bu yönlerin de nazarı ilibare alınması gere-kindir. Komisyonun bunları açıklamasına rica ediyorum.

Arz ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Sayın Güven, buyurunuz efendim.

TURHAN GÜVEN — Sayın Başkan, müsaade ederseniz tereddüt ettiğim bir konunun açıklığa kavuşması bakımından sormak istiyorum :

İkinci fıkra, «Millî egemenlik ve Cumhuriyet ilkeleriyle» başlayıp «İbadet, dinî tören ve dinî ayin-lerin serbestliğiyle» bitmektedir; buna uygun olarak.

Yüksek mahumlari olduğu üzere gerek Cumhuri-yet ilkeleri, gerek millî egemenlik mefhumu siyasî terminoloji içinde mütalaa edilen hususlardır. Oysa ibadetin siyasî bir tarafı yoktur.

Kaldı ki, «Din, normatif bir durum arz eden bi-limdir» denilmektedir; yani kendine has kaideleri vardır. Bu kaidelerden herhangi birine riayet edil-medığı zaman ibadet yapılmamış sayılır. Abdest al-mada, namaz kılmada, rükûda, secdede bu kaidelere mutlak uyulur. Oysa bu kaidelere uyulması ge-rektığı halde bunun millî egemenlikle bağdaşır tarafı nerededir?.. Yani bir cümle kurulurken, bir fıkra düzenlenirken; ibadet, namaz kılmada millî egemenli-ğe uygun olarak nasıl yapılacaktır; bunu anlamak mümkün değildir?.. Bu bakımdan, bu cümle, bu fık-ra düzenlenirken, bu başlangıçtaki «Millî egemenlik ve Cumhuriyet ilkelerine» ifadesine gerek var mıdır? Teşekkür ederim efendim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Değerli üyeler; biliyorsunuz daha 15 küsur öner-gemiz vardır. Öyle zannediyorum ki Anayasa Ko-misyonundan sorulacak bütün soruları bu birinci önerge vesilesiyle tamamen sondunuz, diğer önerge-ler müzakere edilirken artık sorulacak bir konu tah-min ediyorum ki kalmadı.

Komisyonun görüşünü rica ediyorum.

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANI ORHAN ALDIKAÇTI — Sayın Başkan, Sayın İlhan Gök-

sel paşanın evvela bir açıklaması var; ondan sonra Komisyon adına arkadaşımız Şener Akyol görtüşecekler.

BAŞKAN — Hayhay efendim; buyurunuz Sayın Gökşel.

ANAYASA KOMİSYONU ADINA İHSAN GÖKSEL — Sayın Başkanım, Danışma Meclisinin değerli üyeleri;

İnsanda ilk doğan his, tabiatla karşı karşıya geldiği zaman tabiatı duydığı saadet ve tabiatın hasin taraflarından duyduğu korkuyla başlamıştır. Bunun tabii neticesi olarak da kuramsal dinler doğmaya başlamıştır. Şu halde, insanı ilk etkileyen duygu din duygusudur. Bu din duygusundan sonra milletlerin gruplaşması neticesi milliyet duyguları (Fakat maalesef son asırlarda) doğa gelmiştir ve bunun, bu duyguların büyük çoğunluğu din etkisi altında da kalmıştır.

Sayın Büyük Atatürk'ümüz, ölümsüz Atatürk'ümüz 1923 senesinde Balıkesir Paşa Camii'nde yaptığı bir konuşmada, «Müslümanlık dinlerin en ulusu, en temizi ve en akla uygun olanıdır. Bizim dinimiz bütün ruhlar ve beyinler için bir feyiz kaynağıdır. Onun için, hutbelenden yükselen seslerin, kalbe akseden seslerin ilme, gerçeklere dayanması ve anlaşılması gerekir.» demiştir. Bununla beraber hem dinimiz ulviyetine Büyük Atatürk'ümüz temas etmiş, aynı zamanda dinimizin anlaşılır, hurafelerden uzak, gerçeklerle uygun olmasını işaret etmiştir. Bunun içindir ki, Büyük Atatürk'ümüzün Cumhuriyet devrinde birçok girişimleri vardır; Müslümanlığı gerçek yönüne oturtmak bakımından.

Aslında Hazreti Muhammed'in ölümüne kadar Müslümanlıkta hurafe diye, ayrılık diye bir şey yoktur; aksine Müslümanlık birleştirici bir dindir; fakat Hazreti Muhammed'in ölümünden sonra meydana gelen yorumlamalar dolayısıyla birçok mezhepler meydana gelmiş ve bu mezheplerin anlayış tarzlarındaki değişikliklerde dinimiz yolundan saptırılmıştır, maalesef birleştirici vasfından çok şeyler kaybetmiştir.

Bunun gibi, bilhassa ortaçağın sonlarına ve hatta ilköğretimin, yeniçağın başlarına kadar din etkisi devletlerin idaresinde de büyük rol oynamış ve dolayısıyla gerek krallar ve gerekse sultanlar kendi dinlerinin ve din adamlarının etkisinde kalmıştır. Ancak biz kendi tarihimizi kurcalarsak, incelersek gördüğümüz ki, bizim Selçuk İmparatorluğunun sonuna kadar din adamlarının ve dinsel kuralların devlet idaresinde

büyük rolü olmamıştır; çünkü devletlerimiz hep güçlü devletlerdi. Dine karşı saygı gösterilmiş, din adamları sayılmış ve bunun karşılığında din adamları da gereken müzaheretleri devlet adamlarına göstermiş ve milletimizin iki manevî gücünü teşkil eden milliyetçilik ve din duyguları bu şekilde birbirine zarar vermeden gelişmiştir. Tıpkı bir insanın bacakları gibi, milliyet duyguları kuvvetli olmayan, dinî duygularına inancı tam olmayan toplumların yıkılmaya mahkûm akıbetleri vardır. Allah Türk Milletini bundan esingessin.

Cumhuriyet dönemine gelindiğinde, bilhassa Osmanlı İmparatorluğunun son yıllarında, yani devletin zayıfladığı yıllarda din adamlarının kendine uygun makamlar alma endişeleri yahut istekleri ve bilhassa dinimizin Arapça dille iora edilmesinden dolayı milletimizin büyük çoğunluğunun dinin esasını tamamen anlamamasından doğan zaafiyet dolayısıyla din adamlarının yaptığı girişimler veyahut giriştiği faaliyetler dolayısıyla Osmanlı İmparatorluğu'nun son asrında dinin hakikaten büyük bir problem olarak memleketimizin başına çöktüğü görülmüştür; fakat Büyük Atatürk bu büyük mahzuru görmüş ve dinimizi mümkün olduğu kadar hurafelerden ayırmak ve mümkün olduğu kadar anlaşılır hale sokmak için gerekli teşebbüslere girişmişse de, Büyük Ata'mızın ömrünün vefa etmemesi bu işleri yarıda bırakmıştır. Bilhassa çok partili döneme geçtikten sonra oy kaygısıyla partilerin dini istismar ettikleri hepimizin malumudur.

Atatürk'ün dinle ilgili koyduğu en büyük prensip «Laiklik» tir. Bazılarımızın ister maksatlı, ister bilmeyerek yorumlama peşinde olsunlar, laiklik hiç bir zaman dinsizlik demek değildir. Laiklik din işlerinin devlet işlerine ve politikaya karıştırılmaması demektir. Hiç bir zaman din öğretimi ve eğitimi laikliğe de aykırı değildir. Biz dinimizi gerçek yönleriyle öğreneceğiz ki, bizim bu laiklik prensibine bağlılığımızı sarsacak kötü niyetli din adamları bizim Milletimizi kandırmamasın ve onu Müslümanlığın dışındaki yollara sevkedemesin. Bir resim dersini, bir eliş dersini, bir musikî dersini mecburî ders yaparız da, en büyük manevî güçlerden olan dinimizi eğer milletimize öğretemezsek, sadece milliyetçilikle ayakta kalmayı, ancak bir bacağı kaybetmiş insanın yürütmesi gücünde görebiliriz, daha öteye gidemeyiz. Şu halde dinimizle milliyetimizi birbiriyle çatışmayacak şekilde ve fakat birbirini destekleyecek şekilde yürüttüğümüz zaman, tarihimizin bir-

çok safhalarında olduğu gibi Cumhuriyet dönemi-mizde de bunun büyük yararlarını göreceğimize ka-niim.

Sayın arkadaşlarım;

Benim anayasa hazırlıkları sırasında yaptığım bir teokrazi incelemesi vardı; bundan bazı neticeler çı-karmış ve Komisyona sunmuştum. Bu arada Millî Eğitim Bakanlığıyla yaptığım temaslarda; bizim bu-gün, bazılarımızın yanlış anladığı gibi, mazide cere-yan ettiği şekilde din derslerinin yürütüleceği düşün-cesine kapılmayalım. Bugün Millî Eğitim Bakanlığı bu hususta bir genelge neşretmiştir. Bu genelgeye göre «Din ve ahlak dersi» adı altındaki din dersleri içe-risinde din dersleri vardır, ahlak dersleri vardır, laik-lik vardır, Atatürkçülük vardır, milliyetçilik vardır. Bunlar gayet güzel bir sentez içerisinde ilkokul 4 üncü sınıftan başlamak üzere lise son sınıfa kadar kendi önemlerine göre sınıflara yayılmış ve hakikaten güzel bir program yapılmıştır. Bu programların hazırlan-masında Millî Eğitim Bakanlığının Din İşleri Genel Müdürlüğü, Diyanet İşleri Başkanlığı, İlahiyat Fa-kültesi, Yüksek İslam Enstitüsü gibi din işlerini ince-leyen yüksek makamların iştirakiyle bu programlar hazırlanmıştır. Bunda, faraza bir arkadaşımızın söyle-diği gibi, mektep içerisinde namaz kılmak diye bir şey yoktur. Din öğretilecek; fakat icrası zorlanma-yacaktır. Eğer icrası zorlanırsa laikliğe aykırıdır. Bi-lelim ve bunu, kulu Allah'la karşı karşıya bırakmak suretiyle laikliği bozmayalım. Mühim olan şey budur.

Bizim dinimizin kötü din adamları ve kötü poli-tikacılar tarafından soysuzlaştırılması yüzündendir ki, bu 12 Eylül'e getiren hadiselerin birçoğunda maalesef dinden insanı soğutucu, yahut dinin kötü anlaşılması yolundaki etkilerin altında kalmıştır.

Benim şahsî kanaatim odur ki, zannediyorum ger-çek de odur ki, devlet eliyle dinin milletimize öğre-tilmesi; hurafelerden, safsatalardan, asılsız deyimler-den veyahut asılsız düşüncelerden Müslüman Dini arındırılmış olarak Milletimize temiz olarak öğreti-lecek ve şimdiye kadar çok zayıf kalmış olan ve aile-lerin öğretmesine bırakılmış veyahut gizli birtakım emeller peşinde kurslar açmış olanların eline bırakıl-mış din eğitimi Devletin yüksek himayesi al-tında gerçek yönleriyle öğretilcektir.

Maruzatım bu kadardır, teşekkür ederim. (Alkış-lar)

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Göksel.

Sayın Akyol, buyurun efendim.

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ŞENER AKYOL — Sayın Başkanım, değerli arkadaşlarım;

Dikkate alınan ve alınmayan önergelerle ilgili bazı düşünceleri de, bu vesileyle arkadaşlarımızın sorusuna ve görüşülmekte olan önergeye ilişkin dü-şüncelerle beraber açıklamaya, böylece zamandan ta-sarruf etmeye gayret edeceğim.

Değerli arkadaşlarım;

24 üncü maddenin yeniden tedvinine ve Anayasa-mızda bu konuyla ilgili yer alan maddenin şekillen-mesine hizmet için verilen bütün önergelerin, inan-ıyoruz ki, bu meseleyi tartışma dışı tutmaya ve en iyi şekilde düzenlemeye; Devletle millet arasında, yö-neticilerle millet arasında bu konuda herhangi bir mesele, herhangi bir karanlık nokta kalmaması için hizmet amacına yönelik olduğuna Komisyon olarak ve bandeniz şahıs olarak inanıyorum.

Bu konuda verilmiş bütün önergeler, yapılmış bü-tün konuşmalar, belki bir - iki istisna ile zannedi-yorum bu, Millet'in kendisini yönetenler ve Devle-tiyle çok manevî olan bir alanda sürtüşmeye girme-mesini temine matuftu. Biz böyle değerlendiriyoruz. Onun için önergelerin yeniden değerlendirilmesinde ve önergelerin yeniden madde tedvininde kullanılmasında bu ölçü, bu süzgeç bize rehber olmuştur. Biz önerge veren hiçbir arkadaşımızın millet için yapılan bu Ana-yasada millet'in duygularına karşı herhangi bir noktayı Anayasaya sokmak gibi bir dileği olduğuna hiçbir şe-killde inanmıyoruz ve nitekim, gördük ki, bütün öner-geler bu yöndedir. Şimdi açıklayınca, sorulara cevap verince ve önerge üzerinde durunca görülecektir ki, bizim tedvin ettiğimiz şekilde bütün önerge sahibi arkadaşlarımızın tatmin olacakları çözümler vardır. Bunları müsaadenizle şimdi, bir taraftan önerge üze-rinde konuşan arkadaşlarımıza, diğer taraftan soru soran arkadaşlarımıza toplu olarak vereceğim cevap-lar sırasında arz edeceğim.

Önce ilk Tasarıdan başlıyorum. Biz Tasarıda din ve vicdan özgürlüğüne yer vermiş ve kimsenin bu öz-gürlüklere mani olamayacağını söyleyerek Komisyo-numuzun kanaatine göre din ve vicdan özgürlüğünü bütün olarak düzenlemiş, kapsamış bir madde tedvin ettiğimiz kanısına varmıştık; fakat burada açıklanan fikirler, Genel Kurulumuzda izhar edilen değerli dü-şünceler ve umumiyetle beliren fikr-i müdir şu ol-muştur ki, ibadet hürriyetinin açıkça, net olarak Anayasamızda yer alması bir ulusal ihtiyaçtır. Binaen-aleyh, bu genel arzuya Komisyonumuz ittiba etmiş, buna uymuş ve maddeyi o şekilde tedvin etmiştir.

Sayın Arkadaşımız Fuat Yılmaz'ın, Sayın Âyanoğ-lu ve arkadaşlarının önergesiyle yeni tedvin edilen

madde arasında ayniyet görmesi doğrudur. Biz, aslında millî bir ihtiyaç olan seviyede bu meseleyi düzenlemeyi arzu ettik ve zannediyoruz önerge sahibi arkadaşlarımız da aynı ihtiyacı duymuşlardır.

Şimdi, Sayın Ayanoğlu Arkadaşımızın, Sayın Doğan Gürbüz Arkadaşımızın, Sayın Gürel Arkadaşımızın sordukları bir konuya değinerek ifade etmek istiyorum ki, maddenin kenar başlığı, «Din ve vicdan hürriyeti» dir. Bu şu demektir: Bu memlekette din ve vicdan hürriyeti olacaktır. Bu, anayasal bir açıklamadır. Bunun altında, herkes vicdan, dinî inanç ve kanaat hürriyetine sahip olacak, ibadetinde serbest olacak ve inançlarından ve ibadetinden dolayı kınanamayacak, dinî değerler sömürülüp kötülenemeyecek, tezyif edilemeyecek ve nihayet din Devlet işine karıştırılmayacaktır. Bu maddenin içinde din ve vicdan hürriyeti düzenlenmiştir, kenar başlık maddenin metniyle ahenk içindedir ve zannediyorum Sayın üyeler; bu düzenleme yeteri açıklıktadır.

Meselenin taşıdığı hassasiyeti Komisyonumuz da takdir etmiştir. Bu konuda Genel Kurulumuzda beklenen ana fikir Komisyonumuzca zannediyorum aynen zapt edilmiştir. Burada, özellikle bu Anayasadaki düzenlemenin, bu maddedeki düzenlemenin milletimizin istediği düzenleme olduğuna inanmak istiyoruz ve zannediyoruz ki, ihtiyacı hiçbir yanlış anlamaya yer vermeksizin karşılayacaktır ve başından beri söylediğimiz gibi, 24 üncü madde dahi Devletle milletin barışık olmasının bir ifadesi olacaktır. Hiçbir kötü niyetli, Devletin ilkelerinden biri olan laikliğin dinsizlik olduğu iddiasıyla milletin önüne çıkamayacaktır.

Yapılan yeni düzenlemeden, arkadaşlarımızın ve daha pek çok önerge veren arkadaşımızın görüşü istikametinde din ve vicdan hürriyeti bir anayasal ilke olarak açıklandıktan sonra, hemen ibadetin, dinî ayının ve törenin serbest olduğu söylenmiştir ve dinî ayın, ibadet nerede yapılacaksa pek tabii olarak orada serbesttir; yoksa bu meselenin sokağa indirilmesi hürriyeti esasen söz konusu değildir, esasen ibadetlerin içinde böylesi, dinî ayınların içinde böylesi bizim ülkemizde, bizim çevremizde yoktur.

Millî Egemenlik ve Cumhuriyet ilkeleri neden konulmuştur?

Burada Sayın Kocatürk Arkadaşımızın hassasiyetine de katılarak ifade etmek isterim ki, din meselesinde millî egemenlik özel bir önem taşır. Onun için tekrarında mahzur görmemekteyiz. Din duygularının üstün tutulması, ibadet ve din hürriyetinin Ana-

yasaca güvence altına alınması millî egemenlik ilkesinin inkârına götürecek hareketlere manidir. Bunu bir defa daha burada düzenlemekte yarar umulmuştur; ancak arkadaşlarımızın, «Hangi ibadet yoluyla millî egemenlik ve Cumhuriyetin ilkeleri tehlikeye düşer?» görüşü karşısında doğrusu maddenin bu şekliyle tedvini konusunda musir değiliz. Eğer, Genel Kurulumuz emreder karar verirse, biz maddeyi ibadetler noktasından yeni bir düzenlemeye tabi tutabileceğimiz görüşündeyiz.

Dinin anakaynaklardan öğrenilmesi hürriyetinin neden yer almadığı meselesine gelince: Zannediyorum, «Din eğitimi ve din temeline dayalı ahlak eğitimi» de-yince bu anakaynaklar esas alınarak yapılacak bir eğitimidir. Yoksa herkesin kendi felsefî inancına ve dünya görüşüne göre yapabileceği bir eğitim yolu bu Anayasayla açık değildir. Arkadaşlarımızın, yarın eğitimin tarzının bozulabileceği yolundaki endişelere Sayın Göksel kısmen cevap verdi. Arz etmek istiyorum ki, ve zannediyorum ki, burada önemli olan dinin, din bilgisinin ve din ahlakının standart şekilde öğretilmesidir. Bunun, hele de bilimin ve teknolojinin geliştiği bugünkü düzeyde sağlanabileceğine inanıyoruz, ümit ediyoruz.

Dinî yayın hakkı veya dini yayma hakkı gibi birbirine yakın iki ifadeden anladığımızın da ortaya konulmasında yarar vardır.

Dinî yayının özel olarak düzenlenmesine gerek yoktur. O, yayın hürriyetinin bir parçasıdır. Burada düzenlersek belki yanlış anlamalara sebebiyet verebiliriz ve kanunun menettiği bazı hususları sanki anayasal himayeye almış oluruz. Oradaki şartlarla ve kanunî çerçevede dinî yayın yapılabilir, yapılmaktadır.

Dinî yaymaya gelince; Heyetimizce malumdur ki, İslamiyet'in misyoner faaliyeti yoktur, misyoner faaliyeti olan dinler bakımındansa bu meselenin esasen Anayasada düzenlenmesi söz konusu değildir. Bir din kendi gücüyle yayılır ve bugüne kadar da bütün dinler bu şekilde yayılmışlardır.

Din eğitiminin ülkemizin şartları bakımından politikaya alet edilmesi ihtimaline karşı önce menfileri bertaraf ederek cevap arz etmek ve Komisyonumuzun düşüncesini ifade etmek isterim. Din sömürüsü eğer politikaya girebiliyorsa bu daha çok dinin anakurallarının bilinmemesinden ileri gelir. Din kurallarını bilen bir toplum ve o toplumun fertleri arasında dinin sömürülmesi ve dinin politikaya alet edilmesi fevkalade zordur ve bu nedenle işte din eğitiminin zo-

runlu hale gelmesi Komisyonumuzca ve Heyetinizce, Heyetiniz tarafından verilen yüksek sayıda imzalı önergelerle benimsenmiştir. Yani, din bilgilerinin karanlıktaki kalması ve bazılarının inhisarında kalması olayı zannediyoruz milletimizin de istediği yönünde önlenmiş olacaktır.

Bu kadar önemli bir meselenin, hele de suiistimal edildiği yolunda bu kadar açık ifadelerin bulunduğu bir konuda, bu meseleyi Devletin denetimi dışına düşürelim yolundaki görüşlere katılmaya imkân yoktur. Aile çocuğuna istediği dinî ve ahlakî terbiyeyi verir; ama minumumlarını da Devlet denetiminde Devlet verir. Böylece Devlet, kendisini de tehdit edebilecek olan bazı yanlış bilgilerin yayılmasını kesinlikle önlemiş olur, yararlı olan bilgiyi yaymış olur. Bu, Devletin hakkıdır.

Ülkemizde mezhep ayrılığının mevcut olduğunu söyleyen arkadaşımın sözlerine cevap vermemeyi dilerdim. Biz ülkemizde bir mezhep ayrılığının olmadığı görüşündeyiz. Hele bunun politik amaçlarla hiçbir şekilde keskinleştirilemeyeceği, keskinleştirilmemesi gerektiğine inanıyoruz.

Bizim topraklarımız müsamaha topraklarıdır. Bizim topraklarımız peygamberler topraklarıdır. Müsamaha toprağıdır; burada herkes dinî inancında hürdür.

Yanlış yorumlanmasın yanlış yere gitmesin diye altını çizmek istiyorum. Burada hiç kimsenin dinî inancını yönlendirmek amacı güdülmemektedir. Burada güdülen amaç cehaletin, dinî cehaletin giderilmesidir. Asıl kötü niyetlilerin, ayrılıkçıların maskesinin düşürülmesi savaşının başlangıcıdır, anayasal güvenesidir. Hiçbir şekilde müsaade etmeyeceğimiz, müsamaha etmeyeceğimiz meseleyi hele de buraya getirmenin yararsızlığına işaret etmek istiyorum. (Alkışlar)

Sadece kendi yurttaşları içinde değil yüzyıllardan beri bütün dinler bakımından en büyük bir müsamaha ocağı olan bir yurttaki bu sözü gereksiz, yersiz ve fuzulî buluyorum.

Bununla bağlı olarak hiçbir politik cereyan, bir dinle eşanlamlı ve özdeş gösterilemez. Bunlar ancak, dini politikalarına alet etmiş olanların kendi bilecekleri şeydir. Biz, İslamiyetin veya herhangi bir başka dinin, herhangi bir siyasî okulla özdeşleştirilmiş olmasını kendimiz için ne örnek, ne de herhangi bir şekilde emsal saymaktayız. Türk Milletinin kendisine özgü bir ideolojisi vardır, kendi politikası vardır ve onu millî hudutları içinde gerçekleştirecek ve halkının refahı için en iyi şekilde uygulayacaktır.

Bizim yabancılardan öğreneceğimiz şeyler sadece bir tarih kültürü tecrübesidir; yoksa biz, hiç kimsenin arkasından gitmeye muhtaç değiliz ve bu din inancı meselesindeki eğitimin yaygınlaştırılması ve devlet denetimine alınması da bu şekildeki ham hayallerin herhalde gerçekten sonu olacaktır.

Laikliğin tarifi, herhalde burada müteaddit defa açıklandığı gibi, Anayasamızın başlangıcında yer almaktadır. Bir konuşmamda da söylediğim gibi, bu Anayasanın içinde, ekseninde, çekirdeğinde barış vardır. Bu barış için ne lazımsa yapılacaktır. İnanıyorum ki, Heyetiniz (Türkiye'de, ülkemizdeki barışı sağlayacak her türlü tedbiri bu Anayasanın maddelerine koymakta, kabul etmekte ve başlangıçta da bunun en iyisini yapacaktır.

O gün de söylemiştim, bugün de rahatlıkla söyleyebilirim ki, başlangıçta Yüce Allah'ın adının anılmasında laiklik ilkesine aykırı bir durum yoktur. Birçok laik ülkenin anayasasında olduğu gibi, bu ülkeyi yönetenlerin gönlünde ve kalbinde Allah korkusunun bulunacağını millete açıklamamın, bir millet anayasasında milletin iradesine, gönlüne göre yapılacak bir anayasada bulunması lazım gelen bir ilkedir. Bunun da yer almasında bu itibarla fayda mülahaza etmekte, bunu bugünden açıklamayı hiç olmazsa yararlı saymaktayım.

Ülkemizdeki müslim olmayanların da zorunlu olarak din derslerine; yani İslamî din derslerine tabi tutulmaları yolundaki görüşe gelince: Bu dersleri gayrimüslimlerin takibine bir mani yoktur; ama bizim ülkemiz, tekrar ediyorum bir müsamaha ülkesidir. Biz kimseyi kendi inançlarında ve kendi inancımız yönünde zorlamayız ve esasen zorlamaya ihtiyacımız yoktur.

Din öğretmenlerinin vasfı meselesi, özellikle böyle bir konuyu cesaretle düzenleyen Heyetimiz önünde açıklanması lazım gelen müstesna bir konu teşkil eder.

Elbette ki, din öğretmenlerini, din eğitiminin muhteva ve müfredatını çağın gereklerinin altına düşürmemek lazımdır. Anayasalar birer çerçeve çizerler ve bu çerçevede imkânlar tanınırlar. Ümit ediyoruz ki, Türkiye'nin gelecek yöneticileri bu iyi niyetli, bu gerçekten toplum bilim kurallarına da uygun olan ihtiyacı Türk Milletinin en fazla beğeneceği şekilde, isteyeceği şekilde düzenlerler ve öğretmen meselesini, bu meselede bir sorun haline getirmezler.

Din derslerinin müspet bilimlerin gelişmesine engel olacağı yolundaki görüşlere gelince:

Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Din eğitiminin kendisine özgü, kendisine has bir yolu, yöntemi ve metotları vardır. Dini öğrenir, müspet bilimleri de öğreniriz. Eğer hatırlatmam gerekli ise, gerek Batı dünyasında, gerek İslam dünyasında büyük müspet bilimlerin temsilcileri büyük alimler aynı zamanda din adamlarıydı. Batıda rahiplerin, Doğuda hocaların ne kadar büyük alimler yetiştirdiğini hepimiz bilmekteyiz. Bunlar olsa olsa, iyi niyetle yapıldığına inandığım bu eleştirinin belki din eğitimi tamamen engellemek suretiyle, sorumsuz kişilerin ve sorumsuz kaynaklardan yönlendirilebilecek bazı cereyanların yayılmasına imkân verebilir din eğitimi yapmamak; Devlet bu alanı düzenlemelidir. Biz bu konuda hassas bir yerdeyiz, etrafımıza göz attığımız zaman bu hassasiyet daha iyi anlaşılmaktadır.

Azınlıklarla ilgili meseleye de değinmek istiyorum. Azınlıklarla ilgili Lozan Anlaşması hepimizin hatıradır. Ülkemizde azınlık vasfını taşıyan insanlara ayrı bir muamele yapılmadığını hepimiz bilmektesiniz.

Lozan Anlaşmasının imzasından sonra ve Meclis Kanunun kabulünden önce azınlıklar Büyük Atatürk'e, Lozan Anlaşmasının kendilerine verdiği haklardan feragat ettiklerini zannediyorum bir istisna ile açıklamışlardı. Fakat herhalde böyle bir maddenin düzenlenmesi, % 99'u Müslüman olan bir ülkede böyle bir maddenin düzenlenmesi hiç kimseye rahatsızlık vermesin diye, onları ayrıca mutmain edecek, emniyet altına alacak o cümlecik de ilave ettik. Eğer Heyetiniz bu söylediğim noktayı daima hatırdan ve zabıttan tutarak, bu cümlecik gereksiz olduğu görüşünde ise herhalde bunu biz Genel Kurulun emriyle kaldırmanın bir maddede eksiklik yaratmayacağı görüş ve kanaatindeyiz.

Sayın Başkanım, değerli arkadaşlarım;

Böylece şunu bir defa daha vurgulamak istiyorum ki, bu Anayasanın ilk satırından son satırına kadar ne sizin Komisyonunuz, ne de bizim müşahedemizle Yüksek Heyetiniz, milletimizin istemediği, istemeyeceği hiçbir şeyi buraya ithal etmek, sokmak istemedik.

Bu Anayasa, milletimizin tüm katmanlarının bütün arzularına uygun çıkacaktır; buna inanıyoruz. Bu en hassas konuda da bütün önerge sahibi arkadaşlarımızın, katıldığımız ve katılmadığımız bütün önerge sahibi arkadaşlarımızın iyi niyetlerine ve milletimize daha iyiyi yapmanın heyecanı ile önerge verdiklerine inanıyoruz. Temelde hiçbir ayrılığımız olduğuna inanmıyorum. Bütün önergeler müteaddit defa okunmuştur; birçoğu burada vardır, birçoğu gereksizdir.

İşte son bir noktaya değinerek ve bütün inananlara bu mesajı ulaştırarak sözlerime son vermek istiyorum.

Hiç kimse dinî değerleri kötüleyemez, hiç kimse onları tezyif edemez, hiç kimse onları hafife alamaz, alaya alamaz. Ceza Kanunumuzun 176 ncı maddesi bunu korumaktadır. Komisyonumuz önerge sahipleriyle aynı fikirde olmakla beraber, bunun Anayasada yer almasına gerek yok; çünkü, din ve dinî değerler esasen tezyif edilemezler, hakir görülemezler, kötülenemezler. Bu, olsa olsa kötülemeye kalkanların kalitesi hakkında bir fikir verebilir. Yaparlarsa cezası var; düzenlenmiştir.

Binaenaleyh, rica ediyorum, önerge sahibi arkadaşlarımızdan bir kısmının yaptığı gibi; Komisyonumuzun bu düzenlemesinin desteğine kendilerini çağırıyorum. Bu düzenleme milletimizin arzularına uygundur.

Bu itibarla, çok imzalı önerge sahibi arkadaşımızı, Komisyonumuzca ele alınan bu noktada, eğer Umumi Heyetinizce ufak tefek rötuşlar yapılacaksa bunlar mahfuz olmak üzere, Komisyon tarafından yeniden tedvin edilen bu maddeyi desteklemeye çağırıyor ve kendilerinden anlayış bekliyorum.

Hepinizi derin saygılarla selamlıyorum. (Alkışlar)

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Akyol.

KÂZİM ÖZTÜRK — Sayın Başkanım, müsaade ederseniz bir soru sormak istiyorum.

BAŞKAN — Usul hakkında daha evvel Sayın Eryılmaz bir tezkere ile söz istediler. Bu itibarla evvela Sayın Eryılmaz'a söz vereceğim, ondan sonra...

Sayın Eryılmaz, bu önergeyle ilgilidir, değil mi?..

AZMİ ERYILMAZ — Sayın Başkanım, Danışma Meclisinin saygıdeğer üyeleri;

İçimdeki bir his sanki Komisyon bizden destek istiyor, bu desteğe biz de iştirak edelim diye bu usul hakkında söz istemeyi arzu ettim ve bir tezkere ile Yüce Başkanlıktan söz talebinde bulundum. Ben de şu anda bu Komisyona destek olmak için söz almış bulunmaktayım.

Niçin destek oldum?... Usul hakkında söz alıyorum. Başlangıçta bu 65 imzalı önergeye imza koyan arkadaşlarımızdan birisi idim; ama şu anda görüyorum ki, benim istediğim Komisyonun getirmiş olduğu metin ile gerçekleşmiş bulunmaktadır. Öyle tahmin ediyorum ki, 65 imza sahibi arkadaşımızın da arzuları bu getirilen Komisyonun yeni metniyle tahakkuk etmiş bulunmaktadır. Esasında önergenin bütün kısımlarına iştirak etmemiz düşünülemez.

Bu bakımdan ben sayın arkadaşlarımdan, bilhas-
sa bu önergeye imza atan arkadaşlarımızdan imza-
larını veyahut önergelerini çekmelerini arzu ediyorum.
Birinci imza sahibi olan Sayın Âyanoğlu arkadaşım
ne düşünüyor bilmiyorum; ama şahsen benim istedi-
ğim gerçekleşmiş bulunduğu için imzama çekiyorum
ve Komisyona teşekkür ediyorum ve bundan sonraki
düzeltmesi gerekli bazı hususlar varsa, diğer öner-
geler dolayısıyla da bunun düzeltilmesini Komisyo-
nun arzusuna paralel olarak arzu ediyorum.

Maruzatım bu kadardır, saygılarımla. (Alkışlar)

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Eryılmaz.
Sayın Öztürk buyurunuz efendim.

KÂZİM ÖZTÜRK — Sayın Başkanım, Komis-
yon Sözcüsüne bir sorum vardı; ancak usul bakımın-
dan bir hususu arz edeyim : Kürsüde bir hatip var-
ken onu indirip bir başka hatibe söz vermek usulü-
müze aykırıdır zannediyorum.

Arz ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Öztürk.

RIFAT BAYAZIT — Sayın Başkanım, müsaade
ederseniz Komisyon Sözcüsüne sorum var.

KÂZİM ÖZTÜRK — Komisyon Sözcüsüne be-
nim de sorum var.

BAŞKAN — Efendim, şimdi bakın, o kadar çok
soru soruldu ki, müsaade buyurursanız bu önergeyi de-
ğerlendirelim, diğer önergeler üzerinde görüşülürken
soru sorma imkânını elbette vereceğim.

Teşekkür ederim Sayın Öztürk, Sayın Bayazit.

NURETTİN ÂYANOĞLU — Sayın Başkanım,
müsaade ederseniz önergem hakkında açıklama yap-
mak istiyorum.

BAŞKAN — Buyurunuz Sayın Âyanoğlu.

NURETTİN ÂYANOĞLU — Sayın Başkanım;
Komisyon Sözcüsünün önergemize çoğunlukla ka-
tıldığını görüyoruz ve tereddütlerimizi de giderici ge-
niş şekilde bir açıklama yapmış bulunmaktadır. Bu
önergemizi, bu açıklamalar nedeniyle ve çoğunlukla
katıldıklarından, madde metnini uygun bularak ge-
ri alıyoruz.

Teşekkür ederim. (Alkışlar)

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Âyanoğlu.

ŞADAN TUZCU — Sayın Başkanım!...

BAŞKAN — Sayın Tuzcu, usulle ilgili buyurun
efendim.

ŞADAN TUZCU — Sayın Başkanım, benden ev-
vel Sayın Özer bir soru sormuştu. Benim soraca-
ğım soruyu sorduğu için bendeniz söz almadım; fa-
kat Komisyon cevap vermedi...

BAŞKAN — Sayın Tuzcu; bakın iki sayın üyeye,
soru sormak istediler sizden evvel, dedim ki : Di-
ğer önergeler görüşülürken size soru sorma imkânını
vereceğim, dedim. Onlara hayır dedikten sonra size
evet demem mümkün değil, çok rica ediyorum.

ŞADAN TUZCU — Hayır efendim soru sormu-
yorum.

Sayın Başkanım, müsaade ederseniz bir hatırlat-
ma yapmak istiyorum. Bendenizin bir önergesi vardı,
eğer o hatırlatmamı yapar, Sayın Sözcü de bunu ka-
bul ederse, ben de önergemi geri alacağım.

BAŞKAN — Efendim, o önergeye sıra geldiği za-
man... Şimdi önerge görüşülmeden olmayacak Sayın
Tuzcu.

Çok teşekkür ederim.

Değerli üyeler;

Sayın Âyanoğlu, bu 64 imzalı önergesini geri al-
dıktan sonra, diğer önerge sahibi sayın üyelere bu
konuda tekrar bir hatırlatmada bulunmak istiyorum.
Bakınız şimdi, yaptığımız tespiti göre yedi önerge
var; bu yedi önergeye Komisyon aynen bu önergeye
katıldığı gibi, tamamına değil; fakat büyük bir kıs-
mına sayın Komisyon katılmıştır yedi önergenin.
Ancak üç önergeye katılmamıştır; ne kısmen, ne de
herhangi bir küçük noktada katılmamıştır. Binaena-
leyh, bu sayın yedi önerge sahibi Sayın Âyanoğlu gi-
bi düşünüp önergelerini geri almak isterler mi?...
(«İsimleri, isimleri» sesleri)

O sayın üyelerin isimlerini okuyorum : Sayın Ku-
bilay, Sayın Baysal, Sayın Tuzcu, Sayın Gürel, Sa-
yın Tosyalı, Sayın Özkaya, Sayın Tünay, Sayın Öz-
tuş, Sayın Bayer, Sayın Yarkın ve Sayın Bilge. Bu
sayın üyeler; bakınız Sayın Göksel'in ve Sayın Akyol'
un verdikleri geniş izahattan sonra gelen maddenin
hemen hemen bütün değişiklik önergelerine cevap ver-
diği anlaşılmış oldu ve bu sebepten 64 sayın üye-
mizin imzasını taşıyan önerge geri alındı.

Bu itibarla, isimlerini okuduğum bu çok değerli
ve çok sayın üyeler aynı tarzda düşünüyorlar mı,
düşünmüyorlar mı?... Lütfen önerge sahiplerinin işa-
ret etmelerini rica ediyorum.

Sayın Tuzcu ilk işareti yaptılar, buyurun.

ŞADAN TUZCU — Efendim, demin de arz et-
tiğim gibi, bendeniz bir soruma cevap verirlerse, (ki
Sayın Özer de o soruyu sormuştu) ondan sonra öner-
gemi geri alacağım.

Zannediyorum Sayın Sözcünün dikkatinden kaç-
tı. Sayın Özer şöyle demişti. Tasarının 24 üncü mad-
desinin ilk şeklinde; «Din eğitimi ve öğretimi Devletin

gözetimi ve denetimi altında yapılır.» deniyordu; fakat şimdi de yeni düzenlenen metinde deniliyor ki, «Din ve ahlak eğitimi ve öğretimi ilk ve ortaöğretim kurumlarında zorunlu olup, Devletin denetim ve gözetimi altında yapılır.» Eğer yanılmıyorsam bundan şöyle bir anlam çıkıyor bana göre : Okullarda yapılan dinî eğitim ve öğretim Devletin gözetimi altındadır; okulların dışında yapılan dinî eğitim ve öğretim Devletin gözetimi altında değildir, gibi bir imtiza bırakıyor. Eğer yanılıyorsam beni tenvir etsinler.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Sayın Akyol rica edeyim.

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ŞENER AKYOL — Sayın Başkanım, değerli arkadaşlarım;

Burada maddenin, daha doğrusu fıkranın bu yazım tarzı, ilk yazım tarzından sapmış değildir. Tevhidi Tedrisat Kanununa göre, bütün eğitim Devletin denetim ve gözetimi altında yapılır. Arz ederim efendim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Sayın Tuzcu cevabınızı bekliyorum?...

ŞADAN TUZCU — Geri alıyoruz önergemizi efendim.

BAŞKAN — Alıyorsunuz; teşekkür ederim Sayın Tuzcu, Sayın Baysal, Sayın Güven.

Sayın Kubilay buyurunuz.

NIHAT KUBILAY — Efendim, din eğitimi konusunda arkadaşlarımızın belki bazı tereddütleri vardır. Zannediyorum bu maddede ağırlığı da bu konu teşkil ediyor. Mütasade ederseniz, biraz açıklama yapmak suretiyle arkadaşlarıma faydalı olduktan sonra önergemi geri alacağım.

BAŞKAN — Buyurunuz efendim. Kısa olmasına rica edeyim.

NIHAT KUBILAY — Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Bu 24 üncü madde hakkında verdiğim önergede arzu ettiğim hususların büyük çoğunluğunu Muhterem Anayasa Komisyonumuz, ikinci incelemelerinde, arzu ettiğim şekilde yerine getirdikleri için kendilerinize huzurunuzda gönülden teşekkür ediyorum.

Maddenin en önemli taraflarından birisi, şu ana kadar yapılan tartışmalardan anlaşıldığına göre, okullardaki din eğitiminin laikliğe aykırı olup olmadığı veya hatta çocukların beyininde bir yıkama, şartlandırma şeklinde tezahür edip etmediği hakkında haklı tereddütlerdir.

Değerli arkadaşlarım;

Bendeniz 35 yıl eğitim hizmetlerinde çalıştım. Zannediyorum burada yapacağım açıklamalarda beni yetkili kılacaksınız.

Din eğitim ve öğretimi daha önceki yıllarda, biliyorsunuz okullarımızda yoktu. Daha sonra bu ihtiyaç hasıl oldu; fakat ihtiyarı şeklinde programlandı ve okullarda okutulmaya başlandı. Nota tabii olduğu için aksadı. Çeşitli zorluklar meydana geldi. Bu aksaklığı giderebilmek için, yine ihtiyarı olmak kaydıyla zorunlu bir ders haline; ancak velilerin, çocukların arzularına uyularak nota tabii bir ders haline getirildi. Velilerinden «Bu dersin okutulmasını istiyor musunuz?» sorusu sorulduktan ve müspet cevap alındıktan sonra, diğer dersler gibi okullarımızda zorunlu ders haline geldi; fakat bunun da birçok sakıncası oldu. Birçok denetimimizde, teftişimizde, kabul eden öğrencilerle etmeyen öğrenciler arasında büyük ihtilaflar çıktığını gördük. Okullarda büyük problemler meydana geldi. Bu problemler öğrenciler arasında kalmayarak, öğretmenler arasına da intikal etti, hatta velilerine kadar geçti. Bu sıkıntılı dönemlerde okullar bir hayli tedingin oldu, rahatsız oldu, otorite zedelendi.

Burada bazı öğrencilerin kabul etmesi ve kabul ettiği için bu dersten zayıf not alması karşısında, yine başka türlü problemler ortaya çıktı.

Şimdi, yeni Anayasa Tasarımızda bu dersin ilk ve ortaöğretim kurumlarında zorunlu ders haline getirilmesinden asla endişe duymuyorum bir eğitimci olarak.

Öğrenci psikolojisine göre, öğrenci küçük yaşlardan itibaren bir arayış içerisinde, bir arayış psikolojisine sahiptir. Büyüktükler olarak biz buna «tecessüs» diyoruz. Bunun çocuklardaki belirtileri, müşkül olan, müphem olan konuları açarak, hatta verdiğimiz oyuncakların bir kısmını kırarak içerisinde ne olduğunu öğrenme arzusudur.

Yüzde 99'u Müslüman olan memleketimizdeki çocuklarımız, anne ve babalarından sadece dininin İslam dini olduğunu öğrenirler. Bunun ne olduğunu çocuklarına bazı aileler veremezler, bazı ailelerde vermek istese bile, disiplinli olabilmesi için bunu okullarımızdan beklerler.

Bugüne kadar olan uygulamalarımızda, okullarımızda muhtelif badireler geçtiği için istenilen neticeyi alamamışızdır. Din eğitiminin okullarımızda disiplinli bir şekilde, bilimsel olarak, öğretim metotlarına uygun olarak ve ahlak dersleriyle birlikte, nota

tabi, matematik dersi gibi, fizik dersi gibi zorunlu bir ders haline gelmesi, muazzam surette bir disiplin sağlayacaktır her şeyden önce.

BAŞKAN — Sayın Kubilay, süreniz dolmuştur, rica edeyim bağlayınız sözlerinizi.

NIHAT KUBILAY — Bitiriyorum efendim.

Çocuklarımızı bu disiplinli öğretim kurumlarının dışına itmekten kurtaracaktır her şeyden önce. Okullarımız bu kültürü vermediği zaman hepimizin çok iyi takdir ettiği, bildiği gibi, okulların dışında veliler bu eğitimi vermek için imkânlar aramışlardır ve bunun birçok mahzuru olmuştur. Bunu hepimiz çok iyi idrak etmekteyiz.

Büyük Atatürk'ümüz, «Çocuklara din dersini öğretmek zorunluğundayız» demiştir. «Bu laikliğe aykırı değildir; fakat bunun yeri okullarımızdır» demiştir.

Sayın Devlet Başkanımızın da Erzurum konuşmalarında, «İlkokuldan itibaren ortaokul ve lisede bu dersi zorunlu hale getireceğiz» şeklinde isabetli buyrukları duyulmuştur hepimiz tarafından.

Değerli arkadaşlarım;

Millî Eğitim Bakanlığı ile yaptığım temaslarda, Bakanlığın Talim Terbiye Kurulunun da bu konuyu benimsediğini, çok esaslî bir şekilde, biraz evvel sayın paşamızın buyurdukları gibi, Atatürk ilkelerini de içerisine alan, laiklik prensiplerini de en iyi şekilde içine alan programlar, müfredat programları hazırlanmış, kitapları belki de bitmek üzeredir.

Bu bakımdan, size yetkili bir kişi olarak, okullarımızda, özellikle ilk ve ortaöğretim kurumlarının tümünde (Zaten haftada birer saatlik bir derstir) bu din kültürünün verilmesine hepimiz müşterek katılalım ve müspet oy kullanalım, bundan hiçbir zarar görmeyeceğiz, diyeceğim. Yeterki Devletimiz kuvvetli olsun. Anayasamızın esprisinde kuvvetli bir Devlet getiriyor arkadaşlar. Devlet kuvvetli olduktan sonra okullarımızdaki bu eğitimden veya diğer uygulamalardan da hiçbir zaman çekinmeyelim. Devletin olmadığı yerde anarşi olur. Kuvvetli bir devletin olduğu yerde bu konuda hiç çekinmeyelim. Bunun faydalarını göreceğiz.

Saygılar sunarım efendim. (Alkışlar)

BAŞKAN — Sayın Kubilay, önergenizi?..

NIHAT KUBILAY — Önergemi geri alıyorum efendim.

BAŞKAN — Geri alıyorsunuz, teşekkür ederim Sayın Kubilay.

Sayın Özkaya?..

ZEKİ ÖZKAYA — Sayın Başkan, Sayın Komisyon tarafından yapılan açıklama bizi tatmin etmiştir, bu bakımdan önergemizi geri alıyoruz.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Özkaya.

Sayın Öztuğ ve Sayın Bayer?..

NERMİN ÖZTUĞ — Sayın Bayer burada yoklar; ama ben de önergemizi geri alıyorum efendim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Öztuğ.

Sayın Tünay?..

BEKİR TÜNAY — Ben bazı konularda, bir - iki konuda açıklama yapmak istiyorum. Çünkü laiklik anlayışı, Atatürk'ün laiklik anlayışı kısaca şu veya bu değildir. Beş dakikayı geçmemek üzere bir açıklama yapmak istiyorum.

BAŞKAN — Efendim süremiz doluyor, zaten saat şu anda 13.00 oldu.

Şu halde, Sayın Tünay'dan sonra Sayın Yarkin'la Sayın Bilge'den sorayım, Sayın Yarkin?

ŞERAFETTİN YARKIN — Sonra arz edeceğiz.

BAŞKAN — Yani geriye almıyorsunuz?

ŞERAFETTİN YARKIN — Sayın Başkanım, vakit müsaitse arz edeyim.

BAŞKAN — Hayır vakit müsait değil; geri alıyorsa ben cevabını alayım?

ŞERAFETTİN YARKIN — İki tane önergemiz vardı bizim Önergemizin bir tanesi, kamu düzenini veya genel ahlaka veya bu amaçlarla çıkarılan kanunlara aykırı olmayan dinî ibaretler serbesttir, şeklindeydi. Bunu 2 nci fıkrada benimsemişler, bir iki hususu daha ilave etmişler. Bu itibarla o önergemizi geri alıyoruz.

BAŞKAN — Bir önergenizi geri alıyorsunuz, evet.

ŞERAFETTİN YARKIN — Diğer önergemiz son fıkra ile ilişkili olduğu için...

BAŞKAN — Evet, öğleden sonraki Oturumda görüşürüz.

Sayın Sarioğlu?.. Burada yoklar.

Sayın Parlak?..

EVLİYA PARLAK — Açıklama yapıp alacağım.

BAŞKAN — Açıklama yapıp alacaksınız.

Sayın Özkaya, iki önergeniz var, ikisini de mi alıyorsunuz?

ZEKİ ÖZKAYA — İkisini de alıyorum.

BAŞKAN — İkisini de alıyorsunuz. Teşekkür ederim.

Sayın Gürel söz istemiştiniz. Bu önergeyle mi ilgili?

HALİL ERDOĞAN GÜREL — Komisyondan bir sorum vardı Sayın Başkan.

BAŞKAN — Soruyu öğleden sonra sorabileceksiniz.

Saat 14.00'de toplanmak üzere Birleşimi kapatıyorum.

Kapanma Saati : 13.00

İKİNCİ OTURUM

Açılma Saati : 14.00

BAŞKAN : Başkanvekili M. Vefik KİTAPÇIGİL

KÂTİP ÜYELER : Kamer GENÇ, Mehmet PAMAK

BAŞKAN — Değerli üyeler; 140 ıncı Birleşimimizin İkinci Oturumunu açıyorum.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Tasarısı üzerindeki görüşmelere devam ediyoruz.

Öğleden evvelki oturumumuzda, önerge veren sayın üyelerin bir kısmından, bu kadar geniş müzakerelere ve pek çok soru, onlara verilen etraflı cevaplardan sonra, «Önergelerinde ısrar ediyorlar mı, önergelerini geri almak istiyorlar mı?..» diye sormuştum. Pek çok sayın üye, önergelerini geri aldılar. Sormadığım sayın üyelere de aynı soruyu tevcih edip, arz ettikten sonra, görüşmelere devam edeceğiz.

Sayın Hamitoğulları, sizin önergeniz var. Sabahki görüşmelerde ortaya konulan görüşler, fikirler, sorular, sorulara alınan cevaplar ve Anayasa Komisyonumuzun hazırlayıp getirdiği yeni maddedeki hükümler muvacehesinde önergenizi alıyor musunuz?

BEŞİR HAMİTOĞULLARI — Sayın Başkan, önergemi almamı gerektiren hiç bir somut ve düşünce alanında gelişme olmamıştır efendim.

BAŞKAN — Evet, almıyorsunuz?..

BEŞİR HAMİTOĞULLARI — Almıyorum efendim.

BAŞKAN — Sayın Devrimsel?.. Yoklar.

Sayın Sarioğlu?.. Yoklar.

Sayın Öney?..

TÜLAY ÖNEY — Geri alıyoruz efendim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Öney.

Sayın Yarkin'a sormuştum; zannederim «Küçük bir açıklama yapıp öyle alacağım» dediler...

ŞERAFETTİN YARKIN — İkinci önergemle ilgili...

BAŞKAN — Evet, sıra gelecek Sayın Yarkin. Şimdi soru soruyorum.

Sayın Tunçbay ve Sayın Hazer'in, aynı mahiyette iki önerge var.

Sayın Tunçbay?..

TÜRE TUNÇBAY — Önergemi geri almıyorum efendim.

BAŞKAN — Peki efendim.

Sayın Hazer?..

MEHMET HAZER — Benimki farklı efendim, onun için almıyorum.

BAŞKAN — Peki efendim.

Sayın Tartan ile Sayın Öztuğ'un önergeleri var.

Sayın Tartan?..

RAGİP TARTAN — Sayın Başkan, önerge Sayın bayan Öztuğ tarafından kaleme alınmıştır. Benim ismimin baş tarafa alınması, tamamen bir yazı hatasıdır. Onun için kendilerinden sorunuz.

BAŞKAN — Sayın Öztuğ'tan soruyoruz?..

NERMİN ÖZTUĞ — Geri alıyorum. Ancak, yeni metinde, yeniden düzenlenmesiyle ilgili olarak üçüncü fıkrada bir düzeltme yapılması gerekecek. Eğer buna izin verirseniz...

BAŞKAN — O noktaya gelindiğinde size söz vereyim Sayın Öztuğ. Teşekkür ederim.

Sayın Uyguner'e aynı soruyu soruyorum?..

M. FEVZİ UYGUNER — Sayın Başkan, çok önemli bir konu; o nedenle geri alamıyorum efendim.

BAŞKAN — Peki efendim, teşekkür ederim.

Sayın Öztürk'e daha evvel sormuştum, işaret ettiler; ama anlayamadım tam. Sayın Uyguner, Sayın Öztürk ve Sayın Ersöz'ün verdikleri önergeyle ilgili olarak, Sayın Öztürk'e bir daha sorayım?..

KAZIM ÖZTÜRK — Sayın Başkanım, bir kısım düşüncelerin zabıtlarda tescilinde yarar olduğu için geri alamıyoruz.

BAŞKAN — Oldu efendim, hay hay.

Sayın Tünay «Ben, önergem üzerinde kısa bir açıklama yapıp, sonra alacağım» demişlerdi.

Buyurun Sayın Tünay.

BEKİR TÜNAY — Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Komisyon, bu maddeyi maksada uygun şekilde getirmiştir. Sadece, benim önergemde küçük bir fark vardır. Ben önergemde, bu maddeye «laiklik» ilkesinin de konulmasını istemiştım. Bir de, bu açıklamalarda laiklik üzerinde görüşlerin çeşitli olduğu veya tam olarak «laiklik» ilkesinin anlaşılmadığı ihtibai uyandı bende.

«Laiklik» ilkesi, Atatürk'ün kurduğu yepyeni Cumhuriyetin temelini bilimsel esaslara, tekniğe ve akla oturtmak için, Türk insanında yaratmak istediği yeni bir zihniyetin, yeni bir düşünce biçiminin esasını teşkil eder. Bu bakımdan, Atatürk ilkelerinin beynidir. «Laiklik» ilkesi iyice kavranmadığı zaman, bütün kötülükler politik alanda veya şu alanda, bu alanda, oradan gelmektedir.

Genellikle «Laiklik» dediğimiz zaman, akla derhal din ile devlet işlerini ayırmak geliyor. İşte asıl bu dar manadan kaynaklanıyor bütün ters görüşler. Evet, «laiklik» ilkesi din ile devlet işlerini ayırmaktır; ama aslında «laiklik» ilkesi bir büyük manayı, çok şümüllü bir görüşü ihtiva eder. Özellikle diyelim ki, hukukta laiklik... Hukukta laiklik olmasa, şeriat esaslarına göre tekrar birtakım kurallar koymaya kalkarız. Binaenaleyh, laiklik, Atatürk'e göre, Atatürk düşüncesine göre bir hürriyetler manzumesidir ve her yerde, insan yaşamının her alanında laiklik kendisini gösterir. Bu manada almazsak, birtakım istismlara kendiliğinden yol açmış oluruz.

Türk inkılâbının temelinde bu ilke, biraz evvel de arz ettiğim gibi, beyni teşkil eder, tıpkı «inkılâp» ilkesinin, motoru teşkil ettiği gibi.

Bu noktaya gelmişken şu hususu açıklıkla ortaya koymak lazım. Hazreti Muhammed'in hayatında; A'dan Z'ye kadar tetkik edilsin, taassup yoktur, şekilcilik yoktur, hatada ısrar yoktur. Binaen-

aleyh, dinî, şekilci kalıplar içine oturtmak da yoktur. Atatürk bu nedenle her zaman İslâm Dininin, akılcı din olduğunu, dünyanın en ekmel, en mükemmel dini olduğunu söylemiştir. Sebebi, ilme ve tekniğe, insan aklına aykırı olmadığı içindir. Burada hep «Atatürkçüyüz» diyoruz; ama «Atatürk diyor ki; bunu okutacak bir yer lazımdır; orası da okuldur» dediğimiz zaman, birtakım yanlış düşüncelere sapıyoruz. Evet, din, okulda öğrenilir.

«Laiklik, din düşmanlığı değildir.» demekle yetinmiyoruz; oysa hukukçu arkadaşlarımız çok daha iyi bilirler; herhangi bir davayı savunurken, kanunu okuduktan sonra evvela gerekçelere bakarlar; bunun gerekçesi nedir? Gerekçelerde «laiklik» ilkesine kanaatımca yeteri ve gereği derecesinde yer verilmiştir. Bu, çok geniş olarak tarif edilmelidir, tavsif edilmelidir ve gerekçede, hiç olmazsa bakıldığı zaman laikliğin, enine boyuna ne olduğu anlaşılmalıdır.

Burada, sözü daha fazla uzatmadan, anama ait bir anıyı söyleyerek ineceğim, ki, benim laiklik anlayışım budur.

Anam, «Ben Mustafa Kemal Paşayı bir sene evvel tanısaydım, babanı bir kuruşa kurban ederdim.» derdi. «Neden?» diye sorduğum zaman da, «Bizim hanımlar otururlar; Atatürk başımızı açtı, Atatürk saçımızı açtı, Atatürk bilmem ne yaptı... Oysa Atatürk, bizim gözümüzde perde vardı, perdeyi yırttı, aldı, böylece gözümüz görür oldu» dedi.

Benim laiklik anlayışım budur, saygılar sunarım. (Alkışlar)

BAŞKAN — Sayın Tünay, açıklama yaptıktan sonra önergeyi geri alıyor musunuz?..

BEKİR TÜNAY — Efendim, burada yer almamış olan «laiklik» ilkesinin ileride, 169 uncu maddede Diyanet İşleri konusunda yer alacağı ümidine bağlanarak, önergemi geri alıyorum.

Saygılar sunarım.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Tünay.

Buyurun Sayın Parlak.

EVLİYA PARLAK — Sayın Başkan, değerli arkadaşlar;

Anayasa Tasarısının tümü üzerinde konuşmamı yaparken eleştirdiğim maddelerden birisi de, bu 24 üncü madde idi. Sayın Komisyonumuz Türkiye'nin 12 Eylül öncesine geliş nedenlerinin başında, din ve ahlak eğitiminin yetersizliğini ve bu konuda özellikle Sayın Devlet Başkanımızın buyruklarını, alınan kararları sanki hiç duymamış, habersizmiş gi-

bi bir tavırla 24 üncü maddeyi, 1961 Anayasasında ki maddeden de çok daha geride, katı bir ifade içinde getirmişlerdir. Ben, o zaman da şunu arz etmiştim : «Eğer bu madde başka türlü tedvin edilemeyecekse; din dersleri okutulduğu zaman isteyenler dilekçe vermesin hiçolmazsa istemeyenler dilekçe versin. Devlet bu şekilde eğitim ve öğretimi sağlasın.» diye duygularımı ifade etmiştim ve bu düşünceyle de, o üçüncü fıkranın şu şekilde düzenlenmesini kendilerine önergeyle arz etmiştim : «Din eğitim ve öğretimi devletin denetim ve gözetimi altında yapılır; din eğitim ve öğretimi, kişilerin kendi isteği, küçüklerin de kanunî temsilcilerinin isteği olmadıkça ihmal edilemez» şeklindeydi.

Ben bunu şunun için vermiştim; «Değerli hocalarımız, Anayasa Komisyonunda görevli hocalarımız, Anayasa Hukukunu, «laiklik» ilkesini, demokrasinin gereklerini bizden çok üstün düşünürler, bilirler» dedim ve mecburî kılmanın mümkün olmadığı kanaatine vardığım için bu şekliyle teklif ettim.

Şimdi gelen metinde zaten mecburî kılınmıştır; benim bu önergemin amacı da bir noktada gerçekleşmiş oluyor. Önergemi geri alıyorum; ancak, Sayın Değerli Komisyon acaba Anayasa Tasarısını yaparlarken, demin arz ettiğim şartlarda bir tartışma zemini açmamışlar mıdır? Birinci getirdikleri metin, niçin o kadar katıydı? Bugün getirdikleri metinle çok zıt sayılan bir durumda olduğuna göre, «laiklik» ilkesi ve demokrasi yönünden, Anayasa Hukuku yönünden bir tereddüt var mıdır? Bunu arz etmek istiyorum.

Saygılarımla ayrılıyorum efendim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Parlak. Önergenizi veriyorum. Teşekkür ederim.

Bu sorunun cevabını bilahare diğer sorularla beraber lütfedersiniz Sayın Akyol.

Sayın Öztürk, buyurun.

KÂZİM ÖZTÜRK — Sayın Başkanım, sayın arkadaşlarım;

Toplumumuzun belirli dertlerine çözüm getiren önemli bir maddeyi görüşüyoruz. Bir parça vaktinizi aldığım için beni başışlayacağınızı ümit ediyorum. Önerilerimiz, hep ıstıraplarımızın sonucudur; bir - iki kez tekrar ettim burda da tekrar etmeye mecbur oldum.

Dinimiz, kendi ilkeleri içinde ve tarihî gelişimi içinde en yüce ve en ulvi ilkeleri taşır. Kâfirun Sûresi sonunda; «Senin dinin sana, benim dinim bana» demek suretiyle, bizatihi taassubu kendi hükümleri içinde reddeder.

İslâmiyette doğan her çocuk, (İslâmdan doğan değil) İslâm doğar. Diğer dinlerde olduğu gibi, dine girmek için özel bir merasim yoktur. İslâm dinine, tarih yönden en kronolojik sırada en yakın gelen Hıristiyanlıkta, bir çocuğun Hıristiyanlığa girmesi için vaftize ihtiyacı vardır. İster İslâmdan, ister İslâm dininden gayri dinde de olsun, her doğan çocuk Müslüman doğar. İslâm dininde aracıya ihtiyaç yoktur. Bu nedenle, İslâmda ruhban sınıfı yoktur.

Bu kısa zamanda belirtebildiğim bu ilkeleriyle, İslâmda, Müslümanlıkta taassuba yer yoktur. Bu nedenle ki, üç kıtaya hükmeden koca İmparatorluk içinde her din kendi töreleri içinde yaşayagelmıştır.

Devletimizin kurucusu ve bugünkü varlığımızın ve gururumuzun temel kaynağı Büyük Atatürk'ün bir - iki sözüyle bu konuya değinmek istiyorum.

1923; «Bizim dinimiz en mâkul ve en tabîî bir dindir ve ancak bundan dolayı son din olmuştur. Bu dinin tabîî olması için, akla, fenne, ilme ve mantığı tetabuk etmesi lazımdır. Bizim dinimiz, bunlara tamamen mutabıktır.»

Masum halka beş vakit namazdan maada geceleri de fazla namaz kılmayı vaaz ve nasihat etmek, belki ömründe hiç namaz kılmamış olan bir politikacı tarafından vâki olursa, bu hareketin hedefi anlaşılmaz olur mu?

Devletle din üç halde bulunur :

1. Devlet dinin içindedir. Teokratik devlet dediğimiz budur.
2. Devlet, dine istediği biçimi verir. Bizim reddettiğimiz, sistemlerin kabul ettiği yoldur.
3. Dinle devlet bitaraftır. Bu da, bizim «laik devlet» dediğimiz şekildir.

Böylece satır başlarıyla kısaca arz ettikten sonra, toplumumuzda dinin gelişimini ve dinin anlayış biçimine açıklık getirmek için birkaç olaya değinmek istiyorum.

BAŞKAN — Sayın Öztürk, süreniz dolmuştur. Lütfen.

KÂZİM ÖZTÜRK — Bir, iki dakika toparlayacağım.

BAŞKAN — Bir dakika, tamam.

KÂZİM ÖZTÜRK — İmparatorluk döneminde Kâbenin örtüsünü değiştirmeyen Sultanın eleştiriye tabi olduğunu yenilik isteyen padişaha, örneğin Üçüncü Selim'e Gâvur Padişah dendiğini, Kabakçı Mustafa ve 31 Mart Vakalarının temelinde dinin yatığını hatırlamalıyız. Cumhuriyet döneminde Mene-men olayından, Doğu isyanına değin uzanan olayla-

rı hatırlamalıyız. Daha öncesinde, Anadolu Harekâtına ulemadan olduğu farzolan ve Anadolu Harekâtını bolşevik harekâtı olarak gösteren olayları hatırlamalıyız.

Zamanımı Başkanım son derece kısıtlıyor; esas konuya gelmek istiyorum.

Bugün, laiklik, kanunlarımızdan vicdanlarımıza aksetmiştir. İnikasını bulduğuna inanıyorum ve öyle bir noktadayız ki, bu noktayı son derece berrak biçimde ortaya koymamız lazımdır.

Önergemizde; Sayın Komisyonun son derece geniş bir anlayışla ve iyi biçimde tanzim ettiği madde metninde inikas bulmayan bir husus vardır. Bu fikirlerin zapta geçmesinde yarar buluyorum; bir kısım, saydığımız ve saygı duyduğumuz düşüncelere ters düşmemek kaydıyla, bu düşüncenin zabıtlara tescilini istiyorum.

Her Türk'ün yapmakla mükellef olduğu eğitim, temel eğitimidir. Bir programı aldığımızda, en belirli ve en verimli biçimde onun gereklerini yerine getirmemiz doğaldır. Türkiye'mizde, her Türk'ün yapmakla mükellef olduğu temel eğitim dışında, din eğitimine acaba ihtiyaç var mıdır? Bu sorunun hemen cevabını arz edeceğim; temel eğitimin dışında din eğitimi yapan müesseselerimiz vardır, imam - hatip okulları, yüksek İslam enstitüleri ve ilahiyat fakültelerimiz gibi.

Binaenaleyh, Türk genci dinî eğitimini, imanını ve ibadetini öğrendikten sonra, eğer din yolunda eğitime devam etmek istiyorsa, Türkiye'de bunlara eğitim verecek müesseselerimiz mevcuttur. O halde, bu eğitimi acaba temel eğitimde tutmanın bir zararı olur mu?.. Sadece sorumu böylesine soruyor ve bu soruma cevap aldıktan sonra, önergemi geri alacağımı beyan ediyorum.

Saygılar sunuyorum.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Öztürk.

Bu sorunuzun cevabını hemen istiyorsunuz o halde?

KÂZİM ÖZTÜRK — Lütfederseniz efendim.

BAŞKAN — Sayın Akyol, sorunun cevabını vermezseniz, bu takdirde önergeyi işleme koymam gerekecek.

Buyurun lütfen.

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ŞENER AKYOL — Sayın Başkanım, değerli arkadaşlarım;

Temel eğitim dışında din eğitimi, gerçekte şu andaki telakkilerimize göre 8 inci sınıfın üzerindeki bölümdür. Biz, elimizdeki mevcut önergelere ve bunla-

rın altındaki imzalara göre, yani 24 üncü madde için verilen önergelerin direktifine göre, «Ortaöğretim» diye düzenledik. Eğer Heyetimiz «Ortaöğretimi de içeren, ortaöğretimin içindeki ortaokulun, yani 8 inci sınıfın sonuna kadar din eğitimi olsun, lise dediğimiz ortaokulun üzerindeki kademe için olmasın» diye bir direktif, sarıh bir direktif verirse, maddeyi o şekilde tedvin ederiz. Bizim algıladığımız temayül, lisenin sonuna kadardır. Eğer bu temayülü tespitte bir hatamız varsa, Genel Kurulun emriyle, direktifiyle bunu her zaman değiştiririz; çünkü bu bir doz meselesidir; prensip oylandıktan sonra doz için verilecek talimatla bağlıyız.

Arz eder, saygılar sunarım.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Akyol.

Sayın Öztürk...

KÂZİM ÖZTÜRK — Sayın Başkan, aldığım cevap karşısında esasen düşüncelerim zapta tescil edilmiştir; önergemi geri alıyorum.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Öztürk.

Sayın Tunçbay.

TÜRE TUNÇBAY — Sayın Başkan, Sayın Sözcünün şu anda ileri sürdüğü konu ile ilgili bir önergem vardır. Dilerseniz açılmışken konu, önergemi şimdi konuşabilir miyim?.. Yahut daha doğrusu tenzih buyurursanız, daha sonra; ancak Sayın Akyol konuyu getirdi de.

BAŞKAN — Sayın Tunçbay, önergeleri sıraya koymuş bulunuyoruz. Konu, o zaman yine tarafınızdan açıklanabilir. Lütfen bilahara söz vereyim.

Buyurun Sayın Hamitoğulları.

BEŞİR HAMİTOĞULLARI — Sayın Başkanım, Danışma Meclisinin çok değerli üyeleri;

Anayasa Komisyonumuz, değerli arkadaşlarımızın verdiği önergelerden de aldığı ilhamla, Tasarımızın 24 üncü maddesini yeniden düzenleyerek getirmiştir; ama üzülerek müşahade ediyorsunuz ki, (Ben de bunu üzülerek izledim) bizim önergeler her nedense göz önüne alınmıyor. Onun için önergemi geri almak imkânını bulamadım, bu nedenle huzurunuzla yeniden onurlanıyorum.

Değerli arkadaşlar;

Görüştüğümüz madde, Anayasa Tasarısının önemli maddelerinden biridir ve bunu düzenlerken, göz önüne alınması gereken temel, çağdaş, önemli, zorunlu öğeler vardır. Bunlar yeterince göz önüne alınmamıştır. Nedir bunlar, kısaca arz edeyim :

«Müslüman Türkiye» gerçeği göz önüne yeterince alınmamıştır. «Atatürkçü Türkiye» gerçeği yete-

rince göz önüne alınmamıştır. İslamın evrensel düzeyde, çağdaş, geçerli nitelikleriyle gelişmesi; (Ki, parantez içerisinde söyleyeyim) günümüz Avrupa'sında bile bir büyük gazetemiz fotoğraflarıyla beraber yayınlıyor; İslam büyük bir cazibe halinde birçok kişileri kendine çekmektedir. Afrika ülkelerinde ülkeler düzeyinde, kıta düzeyinde hızla yayılmaktadır ve İslam ülkelerinin yer yer, lokal düzeylerinde olsun, uluslararası ilişkilerde olsun, İslamın kazandığı yeni gelişim evreleri vardır. Müslüman bir ülke bunu yaparken, bir Anayasa maddesi düzenlerken, bütün bu gelişmeleri göz önüne almak mecburiyetindedir; yarınki ihtiyaçlara da, yarınki sorunlara da karşılık verebilmek için.

Şimdi, parantezi burada kapatıyorum ve bu iki öge üzerinde konuşmamı özetlemeye gayret edeceğim.

Anayasamızın ihtiyacı, İslamla Atatürkçülük arasında yaşayan bir sentez kurmaktır; Anayasamızın ilgili maddesinde, maalesef bu yeterince yerine getirilememektedir.

Şimdi, izninizle yine (Daha önceden söylendi; çok kısa olan bu zaman süresi içinde İslamın yüce huzurunuzda yüksek entellektüel düzeyde çok anlamlı yanlarına elbetteki girmek mümkün değil.) bir yabancılaşmaya girmeden; çünkü laiklikle de Atatürkçülüğün büyük halkımıza intikal etmesini engelleyen yalıtılan bir perde oluşturduğu için, buna değinmeden geçmek mümkün değildir.

Değerli arkadaşlarım;

Memleketimizde, maalesef bazı aydınlar İslam konusu geçtiğinde rahatsız olmaktadır ve maalesef bunlardan bir kısmı, ilericiliği İslama karşı olarak ele almaktadır. Yani, ne kadar İslama karşı çıkarlarsa o kadar ilerici olmaktadır. Burada bir ilericilik vardır; ama bu sözcüğün gerçek anlamında değildir. Yanılgıda ileri gitmektedirler, yabancılaşmada ileri gitmektedirler; çünkü biraz önce arz ettiğim İslamın Avrupa'da da, dünyada da yayılması, aslında İslamın en ileri bir din oluşundan kaynaklanmaktadır. Gerçekten İslam, sömürülere araç yapılmadığı bütün durumlarda insandan yanadır, canlıdan yanadır, doğadan yanadır; çağdaş tanımlamayla gerçekten devrimcidir. Onun için yayılmaktadır, onun için taraftar görmektedir; ama bizde sözde ilericiler bu büyük gerçeğin bile farkında değildirler ve büyük halkımızın büyük ilhamlarını bu nedenle bütünleştirememektedirler, büyük halkımızın büyük ilhamlarını bu nedenle yüksek politika düzeyinde hizmete dönüştü-

türememektedirler. Bu nedenlerle İslam, o yönde sömürüye araç yapılmaktadır.

Değerli arkadaşlarım;

Şimdi, «İslam ve Atatürkçülük sentezi» dedim. İslam iki yönden gelen saldırılara maruzdur :

1. Din düşmanı olmalarına rağmen, laikliği, Atatürkçülüğü kendilerine perde yaparak İslama saldırılar vardır.

2. Gerçek İslamiyetle ilgileri olmamasına rağmen İslamiyeti sömürülerine araç yapanlar vardır.

Atatürkçülükle İslam arasındaki sentez bu iki sömürüyü de kesinlikle kapatan bir yaklaşımdır. Bu yaklaşımı yeterince maalesef Tasarıda göremiyorum.

Şimdi, bu kısa deyinmeden sonra, izninizle, din ve vicdan hürriyetini düzenleyen 24 üncü maddenin genel şekliyle taşıdığı çelişkilere değineyim.

Bir kere bu madde, nüfusunun % 99'u Müslüman olan bir ülkede, inananların, müminlerin hürriyetini değil, birinci derecede, inanmayanların hürriyetini güvence altına almaktadır. Bu, Müslüman bir halkın isteklerine (Hafif deyimim ile söylüyorum) ters düşmektedir. Ben isterdim ki, (Önergemde öyle) ilk önce inananların inançları ve ibadet özgürlükleri teminat altına alınsın, bu önce zikredilsin, diğer madde ondan sonra gelsin. Tasarıda bu maalesef layık olduğu şekilde düzenlenmemiştir; 24 üncü maddenin dördüncü fıkrası bu kadar dahi bir çelişki taşımaktadır.

BAŞKAN — Sayın Hamitoğulları, süreniz dolmuştur.

BEŞİR HAMİTOĞULLARI — Teşekkür ederim Sayın Başkanım.

Yine bu maddede, azınlıklarla ilgili satırın yarısı son derece sakıncalıdır. Atatürk Türkiye'sinde azınlık yoktur, vatandaş vardır. Türkiye'nin bütünlüğü ile bunu ben bağdaşır göremiyorum. Tabii Sayın Komisyonun iyi niyetinden şüphe etmiyorum; ama bu «... azınlıklarla ilgili anlaşmalar hükümleri saklıdır.» kısmının burada yeri olmamak gerekir.

Değerli arkadaşlarım;

Üçüncüsü; din ve inanç hürriyeti, sadece yüreklerde, sadece düşüncede değil, ibadete dönüştüğü anda, dönüştüğü oranda vardır; ama bugün maalesef sadece dinî inancını yerine getirdiği için korku içinde olan vatandaşlar vardır. Yanlış uygulamalara muhatap olan arkadaşlar vardır; müfettişler vardır, (Elimde örnek var) askerliklerini yapıyor geliyorlar, yalnız ve sadece namaz kıldıkları için görevlerine sekiz aydır alınmamaktadırlar, elimde 15 kişilik bir liste vardır ve bunların işte ibadet hürriyetini, düşünce hürriyeti-

tini, bunların ayırmacılığa maruz bırakılmamalarını bu Anayasa sağlamazsa, beni affetsinler Sayın Akyol, Büyük Milletimizin beklediği Anayasa olamaz bu maddesi ile.

Bunun o yönde mutlaka değiştirilmesi lazım. Önergemde bunlar vardır, takdirlerinize ve Komisyonun yüce takdirlerine ve sorumluluğuna bunu tevdi ediyorum.

Saygılar sunuyorum. (Alkışlar).

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Hamitoğulları.

Değerli üyeler; bu önerge üzerinde lehte ve aleyh söz almak isteyen sayın üyelere söz vereceğim.

İBRAHİM GÖKTEPE — Aleyhinde söz istiyorum. Sayın Başkan.

BAŞKAN — Buyurun Sayın Göktepe.

İBRAHİM GÖKTEPE — Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Çok nazık bir konu üzerindeyiz. Konunun nezaketi, bizatihi dinin bir büyük mefhum, bir büyük ideal, bir büyük mefkûre, bir büyük inanç kaynağı olduğundan meydana geliyor.

Bu kürsüde din konusu ile ilgili, gerçekten hamiyetli sözler de söylenmiştir; ama bu kürsüden din duygusunu fevkalade istismar eden konuşmalar da zaman içerisinde dinlenmiştir. Bunların ikisinden de kaçınmak mecburiyetindeyiz. Din ve vicdan hürriyetini düzenlerken, akılcı, mantıklı, ölçülü hareket etmek mecburiyetindeyiz. Hissiyata fevkalade müsait bir konu üzerindeyiz. Hissiyata fevkalade hitap eden bir konu üzerinde olduğumuz içinde, akılcılığın ve mantığın önemi bu konuyu müzakere ederken daha çok artmaktadır.

Değerli arkadaşlarım;

«Laiklik» ilkesi, İslam Dini ile bağdaşmaz bir ilke değildir. «Laiklik» ilkesi, yıllardan beri İslam Dini ile bu memlekette gayet güzel bağdaşmıştır. Çünkü, İslam Dini «laiklik» ilkesi ile bağdaşmayacak derecede dar ufuklu bir din değildir ve «laiklik» ilkesinin İslam Dinine aykırı bir tarafı da olmamıştır.

Mesele nedir?.. Milletimizin şikâyeti, «laiklik» ilkesinden değildir. «Laiklik» ilkesinden Türk Milleti hiçbir zaman şikâyetçi de olmamıştır. Şikâyet, uygulamadan gelmiştir. Zaman zaman «laiklik» ilkesinin maksadını aşan, «laiklik» ilkesinin hedefini aşan ve bazen baskı derecelerine varan uygulamalar, gerçekten milleti rahatsız etmiştir. Bir taraftan bu milleti rahatsız ederken, bir taraftan da alabildiğine istismara kadar varan birtakım davranışlar da vatandaşı ra-

hatsız etmiştir. Biraz evvel bir değerli arkadaşım söyledi, Menemen Olayları... Değerli arkadaşlarım, Menemen Olayları İslam Dinine bağlanamaz. 3 - 5 meczûbun çıkardığı bir hadise İslam Dinine mal edilemez; bu mümkün değildir.

Bir Kabakçı'nın isyanı, İslam Dinine değil; 3 - 5 meczûbun marifeti olarak tarihe geçmiştir, 3 - 5 meczûbun şaşkınlığı olarak tarihe geçmiştir. Konuyu tartışırken, bizatihi dinin kendisini bir tarafa ayırmak ve dini istismar edenleri de bir tarafa koymak ve o istismar sebeplerini ortadan kaldırmak lazımdır. Bugün işte burada İslam Dinini istismar etmekten kurtarmak mecburiyeti ile karşı karşıya bulunuyoruz.

Kimse bu kürsüden de, gidip Konya'nın meydanlarında da, gidip Urfa'nın meydanlarında da, İslam Dinini şahsî birtakım menfaatleri, şahsî birtakım çıkarları veya politikaları uğruna istismar etmesin istiyoruz. Bu manada düşünürsek, Komisyonun getirdiği düzenleme, bilhassa son fıkrası ile maksada elverişlidir, maksada uygundur.

Binaenaleyh, Komisyonun getirdiği son fıkranın karşısına çıkmayı gerçekten doğru bulmam. Milletin şikâyetini iyi anlamak lazım. Vatandaşın şikâyeti, istismardandır. Bir uçtan laikliği baskı derecesine vardır bir uygulama, (Zaman zaman ortaya çıkan) bir tarafta da Konya meydanlarında istismar... Yani ifrattan tefride koşmuş durmuşuz. İşte, şimdi o ifradı da, o tefridi de ortadan kaldırmak ve dengeyi kurmak ve burada gerçek manada, sade manada «laiklik» ilkesini, din ve vicdan hürriyetini ihdas etmek mecburiyetindeyiz. Yüce Heyetinizin karşı karşıya bulunduğu tarihi görev budur.

Değerli arkadaşlarım;

Din hürriyetini görüşürken üç prensibi gözönünde bulundurmamız lazımdır. Birincisi; vatandaşın inanabilme, serbestçe inanabilme, ayıplanmadan inanabilme, kınanmadan inanabilme, terzîl edilmekten inanabilme hürriyetidir. Komisyon bunu getiriyor, «Herkes, din ve vicdan hürriyetine, dinî inanç hürriyetine sahiptir.» diyor, «Kimse inandığı dinden, dinî inancından dolayı kınanamaz.» diyor ve hatta 1961 Anayasasından da daha ileri gidiyor, «Suçlanamaz» diyor. Daha ne istiyor arkadaşlarım; daha ne istiyoruz?...

BAŞKAN — Sayın Göktepe süreniz dolmuştur, lütfen efendim.

İBRAHİM GÖKTEPE — Bağlıyorum Sayın Başkanım.

Değerli arkadaşlarım;

İkinci konu, eğitim meselesidir. Her bilgi mutlaka bir bilenden öğrenilir. «Allah ile kulu karşı karşıya getireceğiz» derken, ne ile karşı karşıya getireceğiz?... Bilmeyen kul, Allah'ını bilmeyen kul nasıl karşı karşıya gelecektir, kendisini yaratanla?... Ona, karşı karşıya gelmenin yolunu, erkânını, usulünü, adabını öğreteceğiz. Nerede öğreteceğiz?... İşte Komisyon; «Bunu okullarda öğreteceğiz. İlkokulda başlayacağım, talebenin 18 yaşını bitirdiği lise sonuna kadar bunu öğretmeyi devlete görev olarak vereceğim.» diyor.

Değerli arkadaşlarım;

İlkokulu bitiren 11 yaşındaki çocuğu din bilgisi ile yoğuramazsınız. 13 yaşındaki, 14 yaşındaki çocuğu din bilgisi ile yoğuramazsınız; mutlaka 18 yaşına kadar götürmek zorundasınız. Başka türlü sağlam bir temel atmak mümkün değildir.

Binaenaleyh, Komisyonun düzenlemesi bu manada olgundur ve yerindedir.

Üçüncü konu; ibadet hürriyetidir.

Muhterem arkadaşlar;

İbadet hürriyetini herşeyden önce tutarım. Bütün dinlerin ibadeti bellidir. İslamın da ibadeti bellidir; namazdır, haçtır, zekâtıdır, oruçtur, kelimeyi tevhitir. Bunları teminat altına almayacağız da neyi alacağız?... İşte Komisyon getirdiği metinde «Kamu düzenine, genel ahlaka ve bu maksatlarla çıkarılan kanunlara aykırı olmamak şartı ile her türlü ibadet serbesttir.» demek suretiyle, bu teminatı da Müslüman Türk Milletine getirmiştir.

Muhterem arkadaşlarım;

Camiye ve okula politikayı sokmamaya mecburuz: Burada bir taraftan vatandaşın inanma hürriyetini, bir taraftan dinini öğrenme hürriyetini, bir taraftan da ibadet hürriyetini temin ederken, öbür taraftan, camide, okulda, meydana dinin istismarına da mani olmaya mecburuz. Bunu temin ettiğimiz gün memlekette normal, gerçekten vatandaşı rahatlatıcı, milleti huzura kavuşturucu bir din ve vicdan hürriyetini de tesis edebileceğimiz kanaatindeyim.

Bence Komisyonun metni bu manada yerindedir, fazla hissiyatı, birtakım hisleri, duyguları, dinî duyguları kurcalamaya lüzum olmadığı ve bunun bir manası ve faydası da olmadığı kanaatindeyim.

Arz eder, saygılar sunarım efendim. (Alkışlar)

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Göktepe.

ABDULLAH PULAT GÖZÜBÜYÜK — Aleyhte söz istiyorum Sayın Başkan.

BAŞKAN — Buyurun Sayın Gözübüyük, aleyhte.

ABDULLAH PULAT GÖZÜBÜYÜK — Pek muhterem Başkan, çok değerli arkadaşlarım;

Maruzatım iki kelimedir. 1924 Anayasamızın 2 nci maddesi, 5 şubat 1937 tarih, 3115 numaralı Kanunla değiştirilmiştir. Bu değişiklik gerekçesi; incelenmiş değil, üzerinde durulmuş da değil, okunmuş olsa idi, bu kadar tartışma yapılmazdı. O gerçekte ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulundaki, Kamutaydaki görüşmelerde çok kısa olarak şu noktada üzerinde durulmuştur. «Laiklikten maksat, yüce dinin şahsiyetine, hüviyetine kavuşturulmasıdır, korunmasıdır, onun her türlü tesirlerden mahfuz tutulmasıdır.» buyurulmuştur. Büyük Atatürk'ün bu konuda beyanatları da vardır.

Bu sebeplerle, şu veya bu şekilde bu konunun tartışılması maalesef hiçbir fayda sağlamamıştır. Kaldı ki, 24 üncü maddenin ikinci fıkrasındaki «millî egemenlik, cumhuriyet» ilkelerinin, Yüksek Kurulca çok iyi takdir buyurulacağı üzere, son derece önemli manası ve uygulaması söz konusudur.

Bütüniyle Tasarı, çok esaslı, ciddi titiz ve dikkatle kaleme alınmıştır. Bu hususta emeği geçen Komisyonundaki arkadaşlarımıza samimî teşekkür ve şükranlarımı arz eder, saygılarımı sunarım.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Gözübüyük.

MUSTAFA ALPDÜNDAR — Önergenin lehinde söz istiyorum efendim.

BAKAN — Sayın Alpdündar, önergenin lehinde buyurun.

MUSTAFA ALPDÜNDAR — Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Önergenin üzerinde veya maddenin üzerinde (Tabii, başka türlü söz almak pek mümkün olmuyor) bir iki teknik hususu arz edeceğim. Aslında, değerli Komisyona huzurunuzda teşekkür etmek istiyorum; böylesine bir Müslüman memleketinde büyük bir tartışmaya yol açabilecek bir konuyu, gerçekten bilimsel bir yönde çözmüşlerdir. Böylece, daha güzeli bulma yarışması var. Yanlış bir anlamaya meydan verilmemesi için açıklamak istiyorum. Bir-iki teknik konuya değineceğim; Umarım değerli Komisyonumuz bu teknik konuları kabul edeceklerdir. Değerli arkadaşlarım o da şudur :

«Kimse, ibadete, dinî âyin ve törenlere katılmaya zorlanamaz» deniyor. Katılmamaya zorlanabilecek midir; değerli Komisyon üyeleri ve Sözcü arkadaşım?.. «Gel canım, ne işin var, ne inanıyorsun

bunlara...» diyerek katılmamaya da zorlayabilecek midir?.. Bu Anayasa maddesi karşısında kimse kimseyi katılmaya zorlayamayacağı gibi, katılmamaya da zorlayamaz. Geçmişte bunları gördük değerli arkadaşlarım.

Yine aynı maddenin aynı bendi içinde «.. dini inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz.» deniyor. Açıklamamaya zorlayabilecek midir?.. Lütfen bu iki ince konuya değerli Komisyonumuz katılırsa ve maddeye, «katılmaya, katılmamaya» ve «açıklamaya, açıklamamaya» şeklinde karşıt kelimeleri de, karşıt görüşü de yerleştirirsek madde dörtbaşı marmur olur.

Yine aynı maddenin altındaki maddede; «.. dini inançların gereklerini yerine getirmesinden dolayı kınanamaz ve suçlanamaz.» denmekte. Burada da «Getirememesinden» kelimesinin karşıt olarak konması gerekir. Gerçi buna katılmıyorum; çünkü, Allah şüktür, % 99,9'u Müslüman olan bir memlekette yaşıyoruz.

Eğer bu madde doğrultusunda yavrularımıza din bilgisi verilirse (Ki, verilecek.) onlar er geç doğru yolu seçeceklerdir. Bilmek iyi şeydir, tatbik etmek başka şeydir değerli arkadaşlarım.

Bir maruzatın daha var Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım. Bu da, bana göre çok önemli; birçok arkadaşım da vurguladılar : «Azınlıklarla ilgili anlaşma hükümleri saklıdır..» denmekte. Saklı ise saklıdır canım...

BAŞKAN — Sayın Alpdündar, önerge üzerinde lehte söz verdin. Siz tamamen maddeyi ele aldınız. Madde üzerinde arzu ettiğiniz değişiklikler var idiyse, bunları daha evvel bir değişiklik önergesi olarak verebilirdiniz ve o şekilde daha rahatlıkla konuşma imkânımız olurdu. Bu açıklamayı şu bakımdan yapıyorum :

Sizden sonra yine bu madde veya bundan sonraki maddeler üzerinde yapılan görüşmelerde, ben sayın üyelere söz verirken, önergeyi bırakıp da, önerge vermediği halde, madde üzerinde görüşme yapmak isterlerse, onları da durduramam. O bakımdan bu açıklamayı yapıyorum. Rica edeyim, bu kadarla yetinelim. Teşekkür ederim.

Buyurun Sayın Alpdündar.

MUSTAFA ALPDÜNDAR — Teşekkür ederim Sayın Başkanım, zaten önergede «Azınlıklarla ilgili anlaşmalar hükümleri saklıdır» tezinin kaldırılması doğrultusunda...

BAŞKAN — Efendim, ona ait bir önerge var, birazdan gelecek.

MUSTAFA ALPDÜNDAR — Böyle bir azınlığı ben Türkiye'de kabul etmiyorum. Azınlıkların saklı hakları varsa saklıdır; ama Anayasamızda yeniden onlara sanki bir çanak tutuyormuşuz gibi (Bana göre tabii, kendi fikrimdir) bu hükmün yeri yoktur. Çıkartılmasını diliyor, hepinize saygılar sunuyorum.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Alpdündar.

Önerge üzerinde Komisyonun görüşünü rica ediyorum. Önergeye katılıyor musunuz?..

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ŞENER AKYOL — Sayın Başkan küçük bir açıklama yapmak istiyorum.

BAŞKAN — Buyurun Sayın Akyol.

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ŞENER AKYOL — Sayın Başkanım, değerli arkadaşlarım;

Üzerinde konuşmakta olduğumuz, Sayın Hamitoğulları'nın önergesi münasebetiyle, önergeyi açıklamak için alınan sözden; bizim yaptığımız düzenlemenin ve tedvinin, ibadet hürriyetini, bir çeşit din hürriyetini tanzim etmediğimiz suçlamasıyla karşı karşıyayız. Sayın önerge sahibi arkadaşımız izah buyurmuşlardır ki, bu önergeleriyle, Müslüman Türkiye ve Atatürkçü Türkiye ve dinin dinamikleri arasında bir sentez meydana gelecektir. İtiraf etmek istiyorum ki; arkadaşımızın heyecanını, Sayın Göktepe arkadaşımızın akıl ve izan süzgecinden de geçirerek, önergesine baktığımda, böyle bir noktanın yer aldığı ben müşahade edemiyorum. Bu itibarla, Heyetinizi....

BEŞİR HAMİTOĞULLARI — Sayın Başkan satışma var; «Akıl ve izandan yoksun» dediler.

BAŞKAN — Söz vermedim. Lütfen efendim, söz almak isteyen sayın üyeler işaret etsinler kâfidir. Cevap hakkınız doğdu, ben size bilahare söz verebilirim.

Buyurun Sayın Akyol.

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ŞENER AKYOL — Heyetiniz önünde açıklamak istiyorum ki, değerli önerge sahibi arkadaşımızla aramızda pek küçük bir noktada ve kendilerinin de önergelerinde, altını çizerek gösterdikleri noktada göreceksiniz ki, aşağı yukarı fark dahi yoktur. Arkadaşımız, dinsel ibadetten ve dinsel ayin ve törenlere katılmaktan dolayı kimsenin kınanamayacağını, hakir görülemeyeceğini, haklarından mahrum bırakılıp suçlanamayacağını söylemektedir ve son fıkrada da kutsal sayılan değerlerin her ne suretle olursa olsun hakir görülüp kötüye kullanılamayacağını söylemektedir.

Şimdi bu metinle bizim düzenlediğimiz yeni madde arasında affınıza mağruren ifade etmek istiyorum

ki, hiçbir prensip farkı yoktur. Yani Komisyonumuzu bu ölçüde hırpalamak için bu önergede yeterli sebep yoktur. Bunu arz etmek istiyorum. Arkadaşımız da demektir ki, hakir görülemez, suçlanamaz, biz de onu başka kelimelerle söylemekteyiz. Bu itibarla bu önergede ne bir sentez, ne de bizim temel görüşümüzden bir sapma vardır; ama belki bazı kelimelerle açıklama vardır. Bunu bir yanlış anlamamaya meydan vermemek üzere ve bu hassas konuda sükûnetle, yani arkadaşımıza değil, kendime ve şahsıma muzaf olarak, Sayın Göktepe'nin, akıl ve izan süzgecin-den kendimi süzerek söylemek istiyorum ki, arkadaşımızın görüşleri zapta geçmiştir; ama herhalde biz, din hürriyetini ibadet hürriyetini ve bunun için istismar yolunun kapanması için de Devletin eğitim verme mecburiyetini düzenlemiş bulunuyoruz. Yani, hiç kimse yanlış anlayıp yorumlamasın, açıkça bizim düzenlediğimiz metinde, din ve ibadet hürriyeti vardır, ibadete değilemez, ibadet yapmak, yapmamak, dolayısıyla kınanamaz, suçlanamaz ve bu mesele siyasi amaçlarla istismar edilemez.

Binaenaleyh, arkadaşımız da bu konudaki görüşlerini açıklarken kendi fikirlerini açıklamışlardır; ama önergeleri itibariyle aramızda büyük bir fark olmadığını zannediyor ve tespit ediyoruz.

Eğer Sayın Başkanım müsaade ederse, bu fırsattan yararlanarak, söz alan diğer arkadaşlarımızın da ufak sorularını cevapsız bırakmamayı düşünüyorum, ama...

BAŞKAN — Sayın Akyol, şunu rica edeyim; daha konuşacak dört, beş arkadaşımız olacaktır. Onların da soruları veya cevap vermeniz gereken görüşleri olabilir, onları da alalım, hepsine birden cevap lütfedersiniz.

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ŞENER AKYOL — Hay hay Sayın Başkanım; cümlemı tamamlayayım; arkadaşımızın önergesinde, bizim tedvin tarzımızdan farklı kelimeler olan, «dinsel ibadetinden ve dinsel ayın ve törenlere katılmaktan dolayı kınanamama, hakir görülemede, haklarından mahrum bırakılıp suçlanamama, bizim tedvin tarzımızda, tekrar ediyorum, vardır. Yalnız bu hassas konuda kullanılacak kelimeleri arkadaşımızla yüzde yüz mutabık olduğumuz kanısındaım ki, böyle bir hassas bir konuda kullanılacak kelimelerin seçiminde de titiz davranmak zorundayız.

Bu itibarla, arkadaşımızın bu önergesiyle fazla unsur âdeta girmiş olacağından ve bizim düzenlememiz daha da karışacağından, bu önergelerine, iyi ni-

yetli desteklerine de teşekkür ederek katılamadığımızı arz etmek istiyorum.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Akyol.

Sayın Hamitoğulları; esasen, Sayın Akyol, konuşmalarının sonunda, «Sayın Göktepe'nin görüşlerini kendi akıl ve izanlarına» demek suretiyle size herhangi bir tarizde bulunmadıklarını ifade etmiş oldular. Onun için bir açıklamaya gerek görmüyorum.

Teşekkür ederim Sayın Hamitoğulları.

BEŞİR HAMİTOĞULLARI — İki kelime söyleyebilir miyim?...

BAŞKAN — Çok rica edeyim Sayın Hamitoğulları.

BEŞİR HAMİTOĞULLARI — Tamam, karşılık vermeyeceğim. Daha önceden, önerge aleyhinde söz aldığı halde, hiç aleyhinde bulunmayan Sayın Göktepe de aynı şeyi kullandılar; onun da geri alındığı anlamında buyuruyorsanız, söyleyecek sözüm yoktur.

İBRAHİM GÖKTEPE — Sayın Başkan, söz rica ediyorum...

BAŞKAN — Sayın Hamitoğulları; bakın iki kelime diyorsunuz, iki kelimeniz, diğer sayın üyelerin cevap vermelerini, söz almalarını gerektirecek bir durum yaratıyor. Yani bu Yüce Mecliste aşırı çekişmelere, mutlaka karşılıklı cevap vermelerine meydan verecek tarzda konuşmamak lazım.

Sayın Göktepe, çok teşekkür ederim, bu işaretimden sonra lütfettiniz, sustunuz, teşekkür ederim.

Değerli üyeler; bu önergeye, Anayasa Komisyonu katılmamaktadır. Dikkate alınmasını oylarınıza sunuyorum : Kabul edenler... Etmeyenler.. Önergenin dikkate alınması kabul edilmemiştir.

Sayın Yarkin, önergenizle ilgili, «küçük bir açıklama yapacağım» dediniz, buyurun.

ŞERAFETTİN YARKIN — Sayın Başkan, sayın üyeler;

Önergemiz, 24 üncü maddenin son fıkrası ile ilgiliydi. Son fıkrasındaki, şu hükme, yani ilk metindeki hükme, «Kimse Devletin sosyal, ekonomik siyasal veya hukukî temel düzenini kısmen de olsa din kurallarına dayandırma veya siyasal ya da kişisel çıkar veya nüfuz sağlama amacıyla dini veya din duygularını yahut dince kutsal sayılan şeyleri her ne suretle olursa olsun istismar edemez ve kötüye kullanamaz.» şeklindeki hükme şu hükmün eklenmesini istemiştik:

«Bu yasaklara aykırı hareket eden veya başkalarını bu yolda teşvik veya tahrik eden gerçek ve tüzelkişiler hakkında uygulanacak cezalar kanunda gösterilir ve siyasî partiler, Anayasa Mahkemesince temelli kapatılır.»

Yeni metinde bu yasak kısmı düzenlenmiş, «bu yasak dışına çıkan veya başkasını bu yolda kışkırtan gerçek ve tüzelkişiler hakkında kanunun öngördüğü müeyyideler uygulanır» denilmek suretiyle ancak «siyasî partiler, Anayasa Mahkemesince temelli kapatılır» şeklindeki kısmı ilave edilmemiş. Yani, böylece önergemizdeki husus, büyük ölçüde de olsa, kısmen dikkate alınmış, siyasî partilerle ilgili kısım dikkate alınmamış olmaktadır.

Bunun nedenlerini araştırdım, neden acaba siyasî partilerle ilgili cümle buraya konulmamıştır diye. Tasarının 77 nci maddesinde, «siyasî partilerin tüzük ve programları demokratik ve laik Cumhuriyet ilkelerine aykırı olamaz» diyor. Bu kuruluştadır. Yine, «Teokrasiyi esas alan siyasî partiler kurulamaz» diyor. Yine kuruluşta, 78'de, partilerin uyacakları esaslarda, «Anayasanın 13 üncü maddesindeki sınırlamalar dışına çıkamazlar, çıkanlar temelli kapatılırlar» deniliyor. Bunlarla ilgili olarak yeterli görülerek, belki ilave edilmemiştir, diye düşündüm, ancak 13 üncü maddede «Bu Anayasada yer alan hak ve özgürlükler dil, ırk, din ve mezhep ayrımı yaratmak amacıyla kötüye kullanılamaz» deniliyor.

Şimdi buradaki unsur, önergemizde, dikkate alınmasını istediğimiz, «Kimse, Devletin sosyal, ekonomik, siyasal veya hukukî temel düzenini kısmen de olsa din kurallarına dayandıramaz, siyasal nüfuz sağlamak amacıyla dini ve dince mukaddes sayılan değerleri istismar edemez» şeklindeki hükme, siyasî partiler bunu yaptıkları takdirde Anayasa Mahkemesince temelli kapatılır» hükmünün ilavesini yine ısrarla istiyorum. Arz ettiğim hususlar, bu ilaveyi koymamayı haklı çıkaracak nitelikte değildir.

Yine, getirilen yeni hükümde «bu yasak dışına çıkan gerçek veya tüzelkişiler» deyimini içerisine siyasî partiler dahildir; ama bu kadar önemli bir konuda siyasî partilerin ayrıca zikredilmesinde yarar görüyorum.

Başlangıcından bugüne kadar, özellikle çok partili hayata girdiğimizden bugüne kadar, en yakın günlerimize kadar siyasî partilerin siyasal nüfuz sağlama amacıyla halkın en duyarlı olduğu bu konuda ne kadar çok istismarda bulunduğunu hepimiz biliyo-

ruz. Siyasî partileri bu konuda, bu maddenin kapsamı içerisindeki yasaklara kısmen de çıksa dahi, mutlak surette bu ayrı müeyyide unsurunun önergemizde olduğu gibi, maddeye dahil edilmesinde yarar görüyorum.

Saygılar sunarım.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Yarkin.

Önergenizi işleme koyuyor muyum efendim?...

ŞERAFETTİN YARKIN — Tabii efendim.

BAŞKAN — Çünkü, ilk oturumda, «Okunsun, görüşümü beyan eder, sonra alırım» demiştiniz.

ŞERAFETTİN YARKIN — Onu birinci önergem için söylemiştim ve o önergeyi de geriye almıştım Sayın Başkan.

BAŞKAN — Hay hay efendim.

Bu önerge üzerinde lehte - aleyhte söz almak isteyen sayın üye?...

SELÇUK KANTARCIOĞLU — Aleyhinde söz istiyorum efendim.

MAHMUT AKKILIÇ — Sayın Başkan, usul hakkında bir şey arz etmek istiyorum.

BAŞKAN — Hay hay efendim, buyurunuz.

MAHMUT AKKILIÇ — Sayın Başkan, 15-20 önerge birden okunuyor ve aradan 5-6 saat geçtikten sonra, bu önergeler tam olarak açıklanmadan oy kullanmak zorunda kalıyoruz veyahut lehte ve aleyhte konuşmalar oluyor. Acaba, yarım dakikayı geçmez zannediyorum, gerekçe okunmadan sadece madde okunsa da her arkadaşımızın önergesi hakkında daha sağlıklı oy kullansak nasıl olur?...

BAŞKAN — Sayın Akkılıç, değerli üyeler, tabii bunu yapmakta fayda var; fakat görüyoruz ki her sayın üye önergesini âdeta okuyor. Önergeyi veren üye okuduktan sonra, artık bizim tekrar okutmamız büyük zaman kaybını gerektirecek. Uzun ve haki-katen anlaşılması zor önergeler için bunu yapalım; fakat kısa önergeler için müsaade buyurursanız Başkanlık şimdiye kadar yaptığına devam etsin; teşekkür ederim.

Buyurun Sayın Kantarcioğlu.

SELÇUK KANTARCIOĞLU — Sayın Başkan, sayın arkadaşlarım;

«Atatürk der ki» adlı kitaptan Atatürk'ün şu sözlerini okumak istiyorum : «Bizim dinimiz en makul ve en tabii bir dindir ve ancak bundan dolayıdır ki, son din olmuştur. Bir dinin tabii olması için akla, fenne ilme ve mantığa tetabuk etmesi lazımdır. Bizim dinimiz bunlara tamamen mutabıktır» demiştir. Bunu 1923 yılında söylüyor. Bir yıl sonra, «Artık Türki-

ye din ve şeriat oyunlarına sahne olmaktan çok yüksektir. Bu gibi oyuncular varsa kendilerine başka taraflarda sahne ararlar.» demiştir.

Bu sahne aranmış ve bulunmuştur. Bizi 12 Eylül'e getiren şartlar arasında bu sahnede rol oynamıştır. Kanunlarımızın noksansız olması, uygulayıcıların inançlı, laiklik ilkesini tam olarak kavraması, fertlerin de ilim yoluyla aydınlatılması gerekmektedir. Getirilen madde noksan olduğu için Komisyonca geri alınmış ve bir yenisi getirilmiştir.

6 Nisan 1949 gün ve 9119 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla kabul edilmiş ve yürürlüğe girmiş İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 18 inci maddesi aynen şöyledir : «Her şahsın fikir, vicdan ve din hürriyetine hakkı vardır. Bu hak din ve kanaat değiştirmek hürriyetini, dinini veya kanaatini tek başına veya topluca açık olarak veya özel surette öğretmek, tatbikat, ibadet ve ayinlerle açıklama hürriyetini gerektirir.»

Devlet bu konuyu eline almış, konuya çözüm bulunmuş, son 41 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Ankara, Marmara, 9 Eylül, Selçuk, Erciyes, 19 Mayıs, Atatürk Üniversitelerinde 7 tane ilahiyat fakültesi açmıştır.

Taslağın, inkılap kanunlarının korunmasına ait 197 nci maddesinin üçüncü fıkrası karşısında...

ŞERAFETTİN YARKIN — Önerge, önerge...

SELÇUK KANTARCIOĞLU — Önergeye cevap veriyorum.

«30 Teşrinisani 1341 tarihli ve 677 sayılı Tekke ve Zaviyelerle Türbelerin Seddine ve Türbedarlıklar ile Bir Takım Unvanların Men ve İlgasına Dair Kanun» yürürlükte olduğuna göre, bu Kanunla memleketimizde eğitim, tek eğitim haline getirilmiş ve din eğitimi millî eğitimden ayrı mütalaa edilmiştir.

İleriye dönük ve geleceğimize ışık tutacak Anayasamızda uzun vadeli bir yatırım olarak kabul ettiğimiz din eğitiminin mecburî olması da vicdanı hür bir nesil yetiştirilmesine imkân verecektir.

Tasarının gerekçesinde hiçbir zaman dinsizlik anlamına gelmeyen laiklik ise, «Her ferdin istediği inanca, mezhepe sahip olabilmesi, ibadetini yapabilmesi ve dinî inançlarından dolayı diğer vatandaşlardan farklı bir muameleye tabi kılınmaması anlamına gelir» ifadesi yer almaktadır.

Esasen din eğitimi, Millî Eğitim Bakanlığınca örgün eğitim içinde ele alınmıştır. Din ve vicdan hürriyetine ait 24 üncü maddedeki laiklik bir bütün halinde, inanç hürriyetini, ibadet hürriyetini, teşkilatlan-

mayı, öğrenme ve telkin hürriyetlerini içine almaktadır. Bunu çok iyi düzenleyen Komisyona teşekkür eder, başka türlü düzenlemelerin aleyhinde olduğumu arz ederim.

BAŞKAN — Sayın Kantarcıoğlu, teşekkür ederim, önergenin bir hayli dışına çıkmak suretiyle geniş bir açıklama yaptınız.

Komisyunun önerge üzerindeki görüşünü rica ediyorum.

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ŞENER AKYOL — Sayın Başkanım, değerli arkadaşlarım;

Sayın Yarkın'ın ve arkadaşlarının önergesi kısaca dini siyasete alet eden partilerin kapatılmasıyla ilgilidir. Bu konunun düzenlenme yeri burası değildir. 78 inci maddenin birinci fıkrası siyasî partilerin bütün kapatma nedenlerini ve temelli kapatma hükmünü ihtiva etmektedir. Bu itibarla, burada bir cüzünü eğer düzenlersek bu mesele çığıından çıkar ve bir anayasal düzenleme hüviyetinden uzaklaşır. Bu itibarla ve bu gerekçeyle önergeye katılamıyoruz.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Akyol.

Değerli üyeler, Sayın Anayasa Komisyonu bu önergeye katılmamaktadır. Dikkate alınmasını oylarınıza sunuyorum : Kabul edenler... Etmeyenler... Önergenin dikkate alınması kabul edilmemiştir.

Sayın Öztuğ, önergenizle ilgili kısa bir açıklama yaptıktan sonra önergenizi alacağınızı söylemişsiniz; buyurun efendim.

NERMİN ÖZTUŞ — Sayın Başkan, değerli üyeler;

Efendim, yeni düzenlenen 24 üncü maddenin üçüncü fıkrasında, biraz önce sayın arkadaşımız bazı eksiklikler olduğunu açıklamışlardı; fakat benim de dikkatimi çekti, bu fıkranın üçüncü satırında «Dinî inanç ve kanaatlerinden ve dinî inancının gereklerini yerine getirmesinden dolayı kınanamaz ve suçlanamaz» denmiştir. «Getirmesinden veya getirmemesinden» olması gerekir herhalde; yani «Getirmemesinden» de olması gerekir. Sadece bir ilave efendim. Komisyon da uygun göreceklendir herhalde.

Arz ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim efendim, hemen Sayın Komisyon Sözcüsünden cevabını alalım.

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ŞENER AKYOL — Katılıyoruz Sayın Başkanım; ama zannediyorum Türkçe bakımından şöyle olmaktadır : «Gereklerini yerine getirip getirmemesinden dolayı kınanamaz ve suçlanamaz» (Alkışlar)

BAŞKAN — Bu ilaveyi kesin oylarınıza sunuyorum : Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Sayın Tunçbay, buyurun efendim.

TÜRE TUNÇBAY — Sayın Başkanım, değerli arkadaşlarım;

Önergeyle ilgili konuma başlarken, önce Anayasa Komisyonunun yeni getirdiği 24 üncü madde ve Komisyonun Sayın Sözcüsünün belirttikleri yönle aynen katıldığımı belirtmek isterim. Bu, yıllardır ülkemizde tartışılmış ve eksikliği hissedilmiş olan bir konudur. Komisyon tarafından alınış biçimini de aynen benimsiyorum. Ancak, uygulama yönteminde endişe duyduğum birkaç noktaya değinmeden geçemeyeceğim. Önergem de zaten bu niteliktedir.

Bilindiği gibi, ilk ve ortaokul öğrencilerinin, ki, bunlar 6 - 14 yaş arası çocuklardır, öğretim ve eğitime en açık bulunduğu, verileni hemen hemen olduğu gibi kabul ettiği, aynı zamanda kişiliğinin temel taşlarının atıldığı bir dönemdir. Bu yaşlarda temel bilimlerle birlikte bilinçli bir din eğitimi verilmesi çok uygundur. Ancak 15 - 18 yaşlarındaki lise öğrencisi ise, laboratuvarlarla, deneylerle uygulamalı müspet fen bilimlerine en yoğun biçimde girdiği bir dönemdir. Ayrıca bu verilen dersler o kadar ileri bir düzeye ulaşmıştır ki, örnek vermek gerekirse, Tıp Fakültesini kazanan öğrencilere ilk yıl vermekte olduğumuz fen bilimleri derslerini çok azaltmış ve ilk sınıfta bile tıpla ilgili derslere geçmiş bulunuyoruz.

İşte bu nedenler göz önünde tutulduğunda, çağdaş fen bilimleri eğitimi görmekte olan öğrencilere, daha önce ilk ve ortaokulda okuduğu soyut kavramlardan oluşan inanç ve kuralları içeren din öğretimini zorunlu olarak vermenin yararlı olacağından kuşku duyuyorum. Sorunlar doğurabilir, hatta ilk ve ortaokulda kazandırdığımız duygular acaba burada yıpranabilir mi, sürdürmeye uğrayabilir mi diye de düşünüyorum.

Ayrıca, çağdaş fen bilimleri ve bilimler felsefesiyle uğraşı içinde bulunan bu öğrencilere din ve ahlak konularında da aynı düzeyde felsefi bir yaklaşım gösterebilecek nitelikte hocaların da yeterli sayıda olacağından emin değilim.

Bu nedenle konuyu gerçekçi bir bakışla görmeye çalıştım ve de Komisyondan, çıkacak olan sorunları da önleyecek tarzda ele almasını diliyorum.

Saygılarımla. (Alkışlar)

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Tunçbay.

Bu önergenin leh ve aleyhinde söz isteyen sayın üyelere söz vereceğim.

Sayın Bilgiç aleyhinde, Sayın Öztuş lehinde, Sayın Gürbüz aleyhinde.

Buyurun Sayın Bilgiç.

MAHMUT NEDİM BİLGİÇ — Sayın Başkan, değerli arkadaşlar;

Din, millî birliğimizin temel unsurlarından birisidir ve en önemlilerindendir. Bizim toplumumuzun 12 Eylül öncesine kadar içine itildiği buhranların temel sebeplerinden bir tanesi ve kanaatimce en önemlisi, çocuklarımızın din bilgisi ve manevî değerler konusunda yeterince yetiştirilememesidir. Okullarda yapılacak din eğitimi ve öğrenimi ile çocuklarımızı maddeci görüşlerin esaretinden kurtarma imkânı bulacak ve onlara insanı insan yapan değerleri öğretmiş olacağız. Esasen, vatan ve milletine sadık nesiller yetirmenin en sağlam yollarından bir tanesi, onların gönlüne ve kafasına Allah sevgisini ve manevî değerleri gerçek mahiyetiyle yerleştirmektir. Çocuklarımızı materyalist görüşlerin tasallutundan kurtarmak için buna mecburuz.

Millî ahlakın gelişmesinde ve korunmasında mutlaka din öğrenim ve eğitiminden yararlanmalıdır. Atatürk'ün «Millet dinini okullarda öğrenir» direktifinin de anlamı budur.

Bu itibarla, Millî Güvenlik Konseyinin ilk ve ortaöğretimde din öğretimini mecburî hale getirme şeklindeki talimatı liseleri de içine almaktadır ve mutlak surette din eğitiminin tam manasıyla çocuklarımıza verilebilmesi için lise son sınıfa kadar, yani 18 yaşının sonuna kadar din eğitimi tam manasıyla çocukla beraber hamur olmalıdır. Yani mutlak surette ilk, orta ve lisede de (Zaten temel eğitim 1 ve 2 olarak ayrılmaktadır) din eğitimi mecbur olmalıdır.

Bu, toplumumuzun gerçeklerine ve ihtiyaçlarına ve Atatürk'ün gösterdiği hedeflere tam anlamıyla yönelme mahiyetinde görülen Komisyonun hazırlamış olduğu son metin, din öğreniminin ilk ve ortaöğretimde ve liselerde (Üzerine basarak söylüyorum, ortaöğrenimi lise olarak da ele almak lazım) bu hale getirmesi, milletin istediği, arzu ettiği özlemlerine uygun bir şekildir ve millet bunu şükranla karşılayacaktır.

Aynı zamanda Millî Güvenlik Konseyinin daha önce talimatlarıyla Millî Eğitim Bakanlığı nezdinde hazırlanmakta olan ve bu yıl uygulamaya geçecek olan din eğitiminin mecburî hale gelmesi şekli için de bir anayasal teminat olacaktır ve anayasal dayanağı olacaktır. Bu yıl için din dersi kitapları hazırlanmıştır ve bu eğitim - öğretim yılında din eğitimi tedrisatı başlayacaktır.

Türk vatandaşı inanç ve ibadetinde hiçbir şekilde baskıya maruz kalmamalıdır. Aksine, inanç ve ibadet, can ve mal güvenliği gibi, Devletin teminatı altına alınmalıdır. Devletler laik olabilir, ancak fert, aile, millet inançsız ve dinsiz olamaz. Ancak din de devlet işlerine müdahale edemez.

Gerçek şudur ki, Türk Milleti Müslüman bir millettir. Türklük ve Müslümanlık sentezi Yüce Milletimizin bütünlüğünü sağlayan hayat ve kuvvet kaynağıdır. Bu kaynak asla ihmal edilemez. Laik devletin de, kendine vücut veren milletin dini ihtiyaçlarına eğilmesi tabii olan vazifeleri arasında olmalıdır.

Bu hususları göz önüne alarak, verilen önergeler ölçüsü içerisinde 24 üncü maddeyi yeniden tedvin eden ve milletin ihtiyaç ve isteklerine uygun hale getiren Komisyonumuza şükranlarımızı sunuyor, madde metninin bu şekilde, Komisyonun getirmiş olduğu şekliyle geçmesini tasviplerinize arz ediyorum.

Saygılarımla efendim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Bilgiç.

Sayın Öztuğ, lehinde, buyurun efendim.

RECAİ DİNÇER — Aleyhinde söz istiyorum Sayın Başkan.

BAŞKAN — Sayın Dinçer, aleyhte 2 sayın üye söz vermiş bulunuyorum. O itibarla size söz veremeyeceğim müsaade ederseniz.

Buyurun Sayın Öztuğ.

NERMİN ÖZTUĞ — Sayın Başkan, değerli üyeler;

Temel eğitim 5 yıllık ilköğretim, 3 yıllık ortaöğretim olmak üzere 8 yıllık bir eğitimi kapsamaktadır. Bu öğrenim yaşı 7 - 14 yaş çocuklarını içine almaktadır. Bu yaş, din eğitimi ve öğretiminin en kolay alınabileceği bir yaştır. Genel ortaöğretim kurumları, yani liseler yükseköğretime, meslekî ve teknik ortaöğretim kurumları da meslekî ve teknik eğitim alanlarına eleman hazırlamakta ve bu alanlarla ilgili programlar uygulamaktadırlar. Bu okullarda 18 ve bu yaştan yukarı yaşlarda öğrenciler vardır. Bu yaşlar dinî eğitimle ilgili olan bilgileri ya tamamen iten veya kabul eden yaştır.

Bu dersin liselerde zorunlu olarak okutulmasının, ileride pek çok sakıncalar doğuracağına inanıyorum. Esasen halen imam hatip liselerinde din eğitimi ve öğretimi yapılmaktadır. Lise düzeyinde öğrenciler bu okullara gidebilirler. O bakımdan, Sayın Tunçbay'ın önergesine katılıyorum ve bu önergenin dikkate alınmasını Yüce Kurulun tasviplerine saygıyla arz ediyorum.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Öztuğ.

Sayın Doğan Gürbüz, aleyhte, buyurun efendim.

İ. DOĞAN GÜRBÜZ — Sayın Başkan, değerli üyeler;

Sayın Komisyonumuzun ilk ve orta derecedeki okullarımıza dinî eğitimin mecburî olarak getirilmesine karşı, Sayın Tunçbay'ın lise eğitimi çağındaki çocukların bu eğitimden mahrum bırakılmaları yahut da bu eğitimle bağdaşmayacak bir şekilde kendi ruhlarında veya düşünce tarzlarında anormallikler olabileceğine dair olan önergesine katılamıyorum. Çünkü, ilk ve ortaokullarda normal din eğitimi alan kişilerin tabii bilimlerle, laboratuvarlardaki denemeleriyle çelişkiye düşmeleri mümkün değil. Herhalde burada öyle zannediyorum ki, İslamiyetteki insan yaradılışıyla, Darwin'in teorisi birbirine ters düşüyormuş fikri empoze edilmek isteniyor gibime geldi benim. Halbuki bunlar tamamen apayrı konulardır. Darwin teorisine inananlar var, inanmayanlar var. İslamiyetin insanın geliş ve doğuş şeklini tarifine inananlar var, inanmayanlar var. Bu tamamen inanç meselesi. Halbuki bizim okullarda getirmiş olduğumuz eğitim sistemiyle bir şeyi çok rahatlıkla doldurabiliyoruz : İncancı dolduruyoruz, insanlığın incancını.

12 Eylül öncesine gelişi hatırlayalım. Liselerdeki üniversitelerdeki anarşinin temelinde yatan esas inançsızlıktan doğmuştur. Talebeler, öğrenciler gerekli inanca sahip olmadıkları için, İslamiyeti tam anlamıyla öğrenemedikleri için bir inanç boşluğu içerisinde, bir şeyleri aramaya doğru gidiyorlar. Nereye gidiyorlar?.. Mao'ya gidiyorlar, Lenin'e gidiyorlar ve saireye gidiyorlar. Halbuki hakikaten temel kaynakları esas alınarak öğretilcek din ve inanç insanları tam anlamıyla kâmil hale getirecektir. Hele hele 18 yaşındaki bir çocuk tamamen bu boşluklarını dolduracak, inançsızlıktan inanmışlığa doğru götürecektir. Bu nedenle mutlak surette, özellikle lise çağındaki çocuklarımızın bu inanç durumlarını boş bırakmayalım. Ondan sonra İslamiyet hiçbir zaman tabii bilimlerin karşısında olmamıştır. «İlim Çin'de ise, ara bul» diye emir veren bir din, hiçbir zaman tabii bilimlerin, laboratuvarın karşısında olması mümkün değildir. Olsa olsa bir boşluğu dolduracaktır.

Bu yüzden Sayın Komisyonun getirmiş olduğu bu kısma tamamen gönülden katılıyorum. Bu açığı doldurdıkları için de kendilerine teşekkürlerimi sunuyorum.

Saygılarımla. (Alkışlar)

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Gürbüz.

Komisyunun önerge üzerinde görüşünü rica ediyorum.

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ŞENER AKYOL — Sayın Başkanım, değerli arkadaşlarım;

Önerge sahibi arkadaşımızın da açıkladığı gibi, din eğitimi 6 - 14 yaşları arasında eğer ortaokul son sınıfa kadar olsaydı, olmuyor. İlkokullarda 4 üncü sınıftan itibaren başlıyor. Bu itibarla yaş bir tarafa bırakılırsa eğitimin süresi bakımından önerge sahibiyile aramızda bir fark yok. Yani, biz baştan üç seneyi çıkartıyoruz, sona üç sene ilave ediyoruz. Böylece lise son yapıyor.

Komisyonomuzun çoğunluğu önergeye bu nedenlerle de katılamamaktadır.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Değerli üyeler, Komisyon önergeye katılmıyor. Bu itibarla dikkate alınıp alınmamasını oylarınıza sunacağım. Dikkate alınmasını kabul edenler... Kabul etmeyenler... Önergenin dikkate alınması kabul edilmiştir.

Sayın Hazer, buyurun efendim.

MEHMET HAZER — Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Çok konuşulan bir mevzuda, mümkün olduğu kadar tekrara girmeden bir iki noktayı izah etmeye çalışacağım.

Yüce Heyetinizce de malum olduğu üzere, Kurtuluş Savaşında dünyada tek müstakil Müslüman Devlet, Türkiye idi. Diğer bütün Müslüman ülkeler esaret altında (Manda altında) idiler. Böylece İslamı bir kere daha Türkler İstiklal Savaşında korumuş, kurtarmış oluyordu. Ondan evvel de gene İslamın koruyucusu ve savunucusu Türkler olduğu gene bir tarih gerçeğidir.

Buna rağmen, niçin Atatürk bir dönem din eğitimi, öğretimi durdurdu, kesintiye uğrattı. Bunun elbette tarihi nedenleri vardır. Atatürk İstiklâl Savaşını kazandığı zaman dünyada İslam ülkeleri bu haldeydi, Türkiye'de de din görevlileri tekkelerin, zaviyelerin, dervişlerin, şeyhlerin elinde âdeta dinden uzaklaşmış bir kadronun tasallutu altındaydı. Bunların eliyle din eğitimi devam ettirmek mümkün değildi, dine hizmet değildi, Devlete hizmet değildi. Atatürk, bu gerçeği görerek, bir ara vermek, bir kesintiye karar vermek durumunda kalmış ve ıslah etmek istemiştir. Atatürk daha o günlerde Müslümanlığı muhafaza etmiştir; bayrak gibi, milliyetçilik gibi İslamı da saklı tutmuştur, Diyanet İşlerini Devlet Teşkilatı içinde muhafaza etmiştir.

Bunları arz etmekten maksadım, o dönemi hâlâ Atatürkçülük Devrinin suçu olarak görenlere bir cevap olsun içindir.

Bir başka nokta da laikliği anlamayanlara bu gerçekleri bir kere daha hatırlatmak istediğim içindir. Çünkü biliyorum ki yarın Türkiye'de çeşitli çevrelerde bu konu yeniden ele alınacak, kimisi «Laiklik elden gitti» diyecek, kimisi «Din elden gidiyor» diye bağıracaktır. Halbuki ne laiklik elden gidiyor, ne de din.

Bu yeni bir merhale. Bu merhaleye geldiğimiz zaman bir konuya dikkat etmek mecburiyetindeyiz. Acaba Atatürk'ün o gün endişe ettiği din eğitimi yapacak yetersiz kadro, yeterli hale gelmiş midir?

Bir başka nokta, din eğitimi yapacaklar müspet ilimlerle teçhiz edilmiş, fizik, diğer tabii dersler tarih, coğrafya gibi dersleri, hatta biraz daha ileri gideyim, bir Cazibe Kanununu, bir Jull Kanununu acaba hazmedecek hale gelmiş midir? Çünkü bunları anlamadan din tedrisatı, din eğitimi ve öğretimi yapmak çağımızın ihtiyaçlarına cevap vermez.

Yeni program yapılırken, yeni kadrolar vazifeye başlarken Millî Eğitim Bakanlığı, Devlet, hükümet böyle bir kadro hazırlamaya mecburdur; aksi takdirde, din eğitimi başladığımız endişeli noktaya dönebilir, mezhep ihtilafları yeniden kısıktılabilir. Malumâlileri olduğu üzere, Müslümanlıkta tek Kur'an vardır, bütün mezheplerde Kur'an birdir. Bütün dünyadaki Müslümanlar arasında tek kitap vardır. Başka dinlerde olduğu gibi, Hristiyanlıkta olduğu gibi, çeşitli İnciller, çeşitli kitaplar yoktur; fakat maalesef buna rağmen, çeşitli mezhepler vardır ve bu mezhepler arasında zamanla büyük mücadeleler olmuş, İran-Türk mücadelesi 300 küsur yıl sürmüş, bu iki Müslüman devlet birbirini yıkmış, bu arada bunlardan istifade eden Rus prensleri, beylikleri Türk Altınordu Devletini perişan etmiş ve kendisi çarlık haline gelmiştir.

BAŞKAN — Süreniz dolmuştur Sayın Hazer.

MEHMET HAZER — Arz edeyim.

Binaenaleyh, yeniden din dersleri okutulurken bu mezhep kavgaları tahrik edilmemelidir. Dinin temel esasları, mezhebin dışında, malumâlileri olduğu üzere, Peygamberin vefatından evvel mezhepler yoktu. Dinin temel kuralları okutularak bu eğitim devam ettirilirse hem Türk milletinin bugününe, hem yarınına hizmet edilmiş olur. O itibarla yalnız yeni kadroları hazırlamak değil, imam-hatip okulları programını, İlahiyat Fakültesi programlarını da Devlet yeniden

ele almaya mecburdur; çünkü, o kadrolar içinde hâlâ taassubun tesirinden yakasını kurtaramamış az veya çok insanlar olduğu görülüyor. Malum olduğu üzere Türkiye'de Müslümanlıkta ruhban sınıfı yoktur, tesettür, örtünme vardır; fakat üniforma yoktur. Buna rağmen, basit bir üniforma meselesi aylarca Türk basını ve Türk kamuoyunu uğraştıracak hale getirilmiştir. Bunları önleyebilmek için uyanık olmaya mecburuz.

Şimdi müsaadenizle takririme gelelim.

BAŞKAN — Efendim, süre tamamlandı. Bir dakika da ilave ettim.

MEHMET HAZER — Bir dakikada bitiyor.

Takririmde; «İslam Dininin esaslarına da uygun olarak din ve ahlak eğitim ve öğretimi ilk ve orta-öğretim kurumlarında Devletin denetim ve gözetimi altında yapılır» denmektedir. «Zorunludur» demeye lüzum yok. Zaten «Yapılır» demek emirdir. Yalnız muzarî değildir buradaki «Yapılır»; emirdir. Emir olduğuna göre, ayrıca «Zorunludur» demek, İslamı zorla kabul ettiriyormuş gibi, bir anlama gelir, bir yoruma sebebiyet verir. «Yapılır» demek, o derslerin içinde beraber yapılır. Niçin tarih, coğrafya dersleri, niçin fizik dersleri «Zorunludur» demiyoruz? Onlar arasında bir derstir. «Yapılır»; nerede yapılır? O kurumlarda, ortaokul, ilkokul kurumlarında yapılır demek yeterlidir. Aksi takdirde yeni yeni birtakım tahriklere, birtakım yorumlara yol açmış olabiliriz.

Bir başka nokta da; azınlıklar vardır Türkiye'de; fakat bu maddenin son fıkrasını; «Bu konuyla ilgili anlaşmalar hükmü saklıdır.» diye kabul etmek bütün mahzurları ortadan kaldırır kanaatindeyim. Sayın Komisyon'dan bu konuda direnmemelerini, yardımcı olmalarını diliyorum. Yüce Heyetinizi saygılarıla selamlıyorum. (Alkışlar).

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Hazer.

Önerge üzerinde söz alan Sayın Yeğenağa, lehte konuşmak üzere buyurunuz.

TURGUT YEĞENAĞA — Sayın Başkan, muhterem arkadaşlarım;

Sayın Mehmet Hazer'in hakikaten gayet tutumlu bir şekilde hazırladığı yazı şekli en uyarlı şekildir. «Zorunlu» kelimesini koymaktansa «Yapılır»la kalmasında büyük yarar vardır. Ufak tefek tadilatla ilgili bir kısımdır; fakat bunun etrafa yayılması muhtelif şekillerde olabilir, muhtelif şekillerde de ters yorumlanabilir. Sayın Hazer'in önergesine katılıyorum efendim.

Saygılarımla.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Başka söz isteyen sayın üye?..

BEKİR SAMİ DAĞE — Aleyhte söz istiyorum.

A. FEHMİ KUZUOĞLU — Söz istiyorum.

BAŞKAN — Sayın Kuzuoğlu, lehte mi aleyhte mi söz istiyorsunuz?

A. FEHMİ KUZUOĞLU — Hangi tarafı müsaitsite kontenjanın o tarafta söz talep ediyorum.

BAŞKAN — Sayın Dağ, aleyhte konuşmak üzere buyurunuz.

BEKİR SAMİ DAĞE — Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Sayın Hazer'in önergesine karşı çıkmak gibi bir talihsizliğin belki içerisindeyim; fakat Komisyonumuz son hazırladığı metinle bir reformu yapmıştır. Din eğitim ve öğretimini ülke ihtiyaçlarını ve milletimizin temayüllerini dikkate alarak zorunlu hale getirmiştir. Şayet, Sayın Hazer'in önergelerinde ve ifadelerinde geçtiği gibi, «Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır» dediğimiz takdirde Devlet zaten okullara din eğitimini koymuştur, isteyen buna uyabilir, isteyen uymayabilir; sonuç bu olacaktır. Aslında Türkiye'nin buhranı, çocuklarımızı ve nesillerimizi biraz önce bazı arkadaşlarımızın da belirttiği gibi, manevî değerler istikametinde yeterince teçhiz etmemiş, edememiş ve hatta bu sahayı, dini gerçek anlamda öğretmeyen kişilerin, kurumların ve kuruluşların inhisarına terk etmiş olmamızdır. Dini gerçek anlamda yeni yetişen nesillere verebildiğimiz takdirde, onları materyalist birtakım düşüncelerin etkisinden kurtaracak ve onları, insanı insan yapan değerlerin hizmeti içerisine sokmuş olacağız.

Nitekim, Komisyon düzenlemesini bu istikamette yapmıştır. Düzenlemenin, din eğitim ve öğretiminin mecburiyetiyle ilgili olan kısmı bu şekilde kesinlikle bırakılmalıdır, düşüncem o istikamettedir. Ancak Sayın Komisyonun son yaptığı düzenlemede, ikinci paragrafın başına, «Millî egemenlik ve Cumhuriyet ilkeleri» şeklinde bir tabir alınmıştır. Bunun yeri benim kanaatime göre burası değil, son fıkranın başı olmaktadır. Millî egemenlik ve Cumhuriyet ilkelerini son fıkranın başına aldığımız takdirde madde şu şekilde tedvin edilmiş olacaktır:

«Millî egemenlik ve Cumhuriyet ilkelerine aykırı olarak kimse Devletin sosyal, ekonomik, siyasî veya hukukî temel düzenini kısmen de olsa din kurallarına dayandırma veya siyasî ya da şahsî çıkar veya nüfus sağlama amacıyla dini veya din duygularını

yahut dince kutsal sayılan değerleri her ne suretle olursa olsun istismar edemez ve kötüye kullanamaz.

Bu yasak dışına çıkan veya başkasını bu yolda kışkırtan gerçek ve tüzel kişiler hakkında kanunun öngördüğü müeyyideler uygulanır.»

Eğer düzenleme bu şekilde yapılırsa hem amaca, hem de kanun tekniğine daha uygun bir sonuca ulaşılmış olacaktır.

Teşekkür eder, saygılar sunarım. (Alkışlar).

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Daçe.

Sayın Kuzuoğlu, lehte veya aleyhte iki hususta da da imkân var efendim.

Buyurun.

A. FEHMİ KUZUOĞLU — Konuşmamın bir kısmı aleyhte, bir kısmı lehte olacak.

BAŞKAN — Ağırlık hangisindeyse öyle kabul edeceğiz.

Buyurun efendim.

A. FEHMİ KUZUOĞLU — Lehte olsun Sayın Başkanım.

Sayın Başkan, sayın arkadaşlar;

Efendim, ben haddi zatında sadece bir konu üzerinde durmak için söz almış bulunuyorum. Yoksa, haddi zatında Sayın Hazer'in önergesinin ne lehinde ne de aleyhindeyim.

Daha önce Sayın Komisyondan sordum; yani şu din eğitimine nereden başlamalı nerede bitmelidir derken, bunun ilmi bir araştırmasını yapmadık, hep hissi konuştuk, şimdiye kadar da bütün konuşmalarımız da bu yönde oldu.

Gönül arzu ederdi ki, efendim dinde şu şu hususlar öğretilenektir, binaenaleyh şu kadar saate ihtiyaç vardır, bu saatlerde haftada bir olmak üzere lisenin son sınıfına kadar gider yahut onuncu sınıfına kadar gider gibi bir sınır çizmesi gerekir idi. Yani, din eğitimi nerede başladı nerede bitti; ben doğrusu anlayamadım. Liseler yapacak; ama efendim muhakkak ki oralar işaretleyecek, ama bu bilgiyi almadan da yazılmaz bu şekilde. Liselerden veyahut Millî Eğitim Bakanlığından bir bilgi alınır ondan sonra buraya madde yazılır; ben bunun cevabını alamadım.

Diğer bir konu, din ve ahlak eğitim ve öğretimi. Şimdi Sayın Hazer'in önergesinde de aynı şekilde var ve esas metnimizde de bu, bu şekilde geçmiştir.

Eğitim deyince, eğitimin içerisine hepsini dahil olarak konuşan arkadaşlarımız var, eğitimi ayrı şekilde konuşan arkadaşlarımız var, eğitim ve öğretimi ayrı ayrı değerlendiren arkadaşlarımız var. Ben

daha önce Sayın Kubilay'a sordum, şu kadar yılını eğitim müesseselerinde harcamış olan arkadaşımıza sordum; eğitim tabii ki ayrı, öğretim ayrı bir şeydir.

Şimdi burada din ve ahlak eğitim ve öğretimi dersek, okullarda aynen imamhatip liselerinde olduğu gibi, ayrıca bir laboratuvar mı kuracağız din eğitim ve öğretimi yaptırmak için?.. Yani, eğitim eğer bunun içerisine dahil ise, muhakkak surette bunu da yaptırmak gerek. Benim öğrenmek istediğim bu idi efendim; fakat buna maalesef daha önce cevap alamadım.

Bir de liselerde, hangi seviyede okutulursa okutulsun, müspet ilimle dinî eğitimi birleştirme yönünde, Komisyon her ne kadar cevap vermedi ise de sayın arkadaşlarımızdan buna gayet vakıfane şekilde cevap verenler oldu; huzurunuzda ben de arz ederim ki, Darwin Nazariyesinin ne olduğunu ben de biliyorum.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Sayın Öney buyurun efendim.

TÜLAY ÖNEY — Önergenin lehinde efendim. Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Esasen Komisyonun ilk getirdiği metne de esasen tam taraftar olmamıştım, şu nedenle: Eğer «Din eğitimi, temel eğitim veya ilk ve ortaöğretim kurumlarında yapılacaktır» ibaresini taşıyorsa bir metin, o takdirde bu millî eğitim politikasının bir kesitidir. Böyle olunca da devlet tarafından düzenlenecektir, yani temel bir millî eğitim politikasının içinde düzenlenecek olan bir husustur. O nedenle Komisyonumuzun ilk getirdiği metinde bu ihtiyaridir gibi bir ibare bulunmasını da çok fazla anlamlı karşılamamıştım.

Şimdi mesele bir uçtan tamamen öbür uca götürülerek bu defa da «İlk, orta ve liselerde mecburidir» şekline dönüştürülmesini de aynı derecede anlamlı bulmuyorum. Çünkü, mademki din eğitim ve öğretimi devlet okullarında; ilk, orta, lise... Her neyse, nereye kadar ve ne şekilde okutulacaksa Tasarıda bu haliyle yer almıştır; o halde temel millî eğitim politikasının içinde, devlet tarafından düzenlenecek bir unsur olarak kalmalıdır efendim.

Sayın Hazer'e tamamen iştirak ediyorum; elbette dinin diğer derslerden bir farkı vardır; ama nasıl ki Anayasamızda kalkıp da tarih dersi, inkılap tarihi dersi daha mı az önemlidir?.. İnkılap tarihi dersi, fizik dersi, matematik dersi mecburidir veya ihtiyaridir şeklinde bir ibare kullanmıyorsak, bunu devletin temel politikasına, eğitim politikasına bırakıyorsak; bu da aynı şekilde uygulanmalıdır, aynı şekilde bira-

kılmalıdır. Yapılır denilip bırakılması, yeterlidir ve son derecede de daha normal bir davranıştır.

Bir örnek vermek isterim. Üç yıl önceye kadar bildiğim kadarıyla liselerde bir turizm dersi denen bir şey yoktu; Anayasada da ne vardır, ne yoktur; ne mecburidir, ne ihtiyaridir. Üç yıl önce liselere mecburî ders olarak turizm dersi konmuştur. Hiçbir veli de buna itiraz etmemiştir. Yarın öbür gün 'bir başka şeye gerek görülür o konur veya bir tanesi kaldırılır, ihtiyarî hale getirilir. Bunu bu şekilde Anayasada bir bağlantıya girmenin anlamı olmadığı kanı-sındayım. O nedenle Sayın Hazer'in önergesine katılıyorum efendim.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Öney.

Evet, sıra Sayın Akyol'da, Önerge üzerinde görüşünüzü rica edeyim Sayın Akyol.

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ŞENER AKYOL — Sayın Başkanım, değerli arkadaşlarım;

Bir noktayı açıklayarak Komisyonumuzun görüşünü belirtmek istiyorum. Bu konu daha önce, bundan 30 yıl kadar önce anayasa hukuku bakımından tartışılmıştır; din dersleri okutulabilir mi, okutulamaz mı, laiklik ilkesine aykırı mıdır, değil midir diye.

Buradaki düzenleme bu nedenle zorunlu hale gelmiştir. Eğer tabii olarak din dersleri okutulsa ve itiraza uğramamış olsa idi, böyle bir düzenlemeye gerek yoktu. Düzenlemenin asıl nedeni, Anayasamızdaki bir taraftan din ve vicdan özgürlüğü, diğer taraftan laiklik ilkesi bakımından, bir orta anayasal yol ve güvencenin açıkça belirtilmesi gereğidir.

Sayın Hazer'in söyledikleri, böylece din derslerinin zorlanması âdeta zorla o Dinin bilgilerinin kişilere zorlanması anlamı çıkarılmamalıdır. Burada söz konusu olan bu derslerin takip edileceğine dair durumu açıklamaktan ibarettir, yani bir zorlama değil; fakat derslerin takip edileceği, diğer dersler gibi devamın zorunlu olduğunu anlatmaktan ibarettir.

Bu vesileyle şunu da açıklamak istiyorum. Eğer hiç öğretim kurumlarına gitmeyenler söz konusu olursa, devlet bunlar için de özel mahiyette onların durumlarına uygun din öğretimi veren müesseseler kurabilir; onlar da devletin denetim ve gözetimi altında olacaktır.

Sayın Başkanım özetle, Komisyonumuzun son hazırladığı metin laiklik ilkesiyle çelişmeyen, sadece bu alanın sömürülmesine engel olacak kadar bilginin çocuklarımıza aktarılmasını mümkün kılacak bir tedbir hükmüdür.

Bu itibarla, Sayın Hazer'in önergesine Komisyonuz üzülererek katılmamaktadır.

Arz eder, teşekkür ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Akyol.

BEŞİR HAMİTOĞULLARI — Sayın Başkanım müsaade ederseniz Komisyona bir soru sormak istiyorum efendim.

BAŞKAN — Buyurun Sayın Hamitoğulları.

BEŞİR HAMİTOĞULLARI — Sayın Başkanım, Anayasa Komisyonu Sayın Sözcüsünden dördüncü fıkranın ikinci satırında yer alan «...zorunlu olur» de-yimi, daha sonra «...aslında devletin denetim ve gö-zetimi altında yapılır» denmesi; maksadı gerçekleştirmeye yeterlidir. Buna rağmen, «...zorunlu olur» iki kelimesinin bulunması, önümüzdeki dönemde bunun iptali yönünde Anayasa Mahkemesinde bir başvuru-nun yapılmasına yol açmaz mı, bunun orada bulun-masında gerçekten zorunluluk var mıdır, yok mu-dur efendim?.. Bunun cevaplandırılmasını istiyorum.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Hamitoğulları.

Evet Sayın Akyol.

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ŞENER AKYOL — Sayın Başkanım, Komisyonumuz hazırlanan metinde musırdır. Bunun herhangi bir yanlış anlamaya yer vermeyeceği görüşündeyiz.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Değerli üyeler;

Bu önergeye Sayın Anayasa Komisyonu katılmamaktadır. Önergenin dikkate alınıp alınmamasını oylarınıza sunacağım. Dikkate alınmasını kabul edenler.. Kabul etmeyenler.. Önergenin dikkate alınması kabul edilmemiştir.

Sayın Uyguner son önerge sizindir, açıklama yapacak mısınız?..

M. FEVZİ UYGUNER — Ufak bir açıklamada bulunmak istiyorum Sayın Başkanım.

BAŞKAN — Hayhay, buyurun efendim.

M. FEVZİ UYGUNER — Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Bugün sabah da izah ettiğim önergemın asıl verilış nedeni, bunun bir açıda Devletler Hukukuyla ilgili olmasıdır. Daha önce de açıkladığım gibi, Lozan Antlaşmasında bu hususta çok açık hükümler yer almıştır ve uyulması zorunlu kurallar orada vaz edilmiştir ve Lozan Antlaşması hükümlerine aykırı hiçbir kanun çıkarılamayacağı da gene Lozan Antlaşmasında yer alan hükümler arasındadır.

Bugüne kadar mevzuatımızın hiçbir bölümünde «Azınlık» kelimesi geçmemiştir ve böyle düşünülmemiştir. Bunun aksinin kabulü Anayasamızın temel ilkelerine ters düşecektir; çünkü Anayasamız «Herkes kanun önünde ırk, din, dil ayrımı gözetilmeksizin eşittir» ilkesini vaz etmiştir. Gene, «Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkesin Türk olduğu» ilkesini kabul etmiştir ve ayrıca bir azınlığın varlığını kabul etmemektedir. Bu açılardan bunun aksinin kabulü Anayasamızın ilkelerine ters düşecektir.

Bu sebeple, bu cümlelerin metinden çıkarılmasını Yüksek Takdirlerinize arz eder, saygılar sunarım.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Uyguner.

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ŞENER AKYOL — Sayın Başkanım; meseleyi kısıdan çözmek için Komisyonumuz bu cümlecğin kaldırılmasını kabul etmektedir. (Alkışlar).

BAŞKAN — «Azınlıklarla ilgili antlaşmalar hükümleri saklıdır» cümlesinin çıkarılmasını kabul ediyorsunuz?

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ŞENER AKYOL — Kabul ediyoruz.

BAŞKAN — Değerli üyeler;

Sayın Uyguner'in önergesine Anayasa Komisyonu katılmaktadır. Önergeyi kesin oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler.. Etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ŞENER AKYOL — Sayın Başkanım!..

BAŞKAN — Buyurunuz Sayın Akyol.

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ŞENER AKYOL — Burada açıklanan önergeler ve kürsüde benim belirttiğim düzeltmelerle maddeyi yeni şekliyle Başkanlığa sunmak istiyorduk efendim. Kesin olarak oylanabilecek şekilde bir metin meydana geldi, ben de bunu arz etmek istiyordum.

BAŞKAN — Hayır, metinde kesin kabul edilen iki husus var: Bir, üçüncü fıkranın üçüncü satırında «Getirip getirmemesi» kelimeleri var, bir de dördüncü fıkranın son cümlesi var; «Azınlıklarla ilgili antlaşmalar hükümleri saklıdır.» cümlesinin metinden çıkartılması konusu var. Bunun dışında başka bir şey yok.

MEHMET HAZER — Benim bir önerim vardı, «Bu konularla ilgili antlaşmalar hükümleri saklıdır» şeklinde.

BAŞKAN — Efendim önergeniz geçti. Yeniden işleme koyamam.

MEHMET HAZER — Aynı konudur.

BAŞKAN — Geçti efendim.

ABBAS GÖKÇE — Bir sorum vardı.

BAŞKAN — Müsaade buyurun lütfen. Sayın Komisyon Sözcüsünün bir defa söylemek istediklerini dinleyelim, ondan sonra hayhay maddeyi oya sunmadan sorusu olan sayın üyelere söz vereceğim.

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ŞENER AKYOL — Sayın Başkanım; gerek bütün önerge sahibi arkadaşlarımızın, gerek düşüncelerini açıklayan arkadaşlarımızın ortak düşünceleri çerçevesinde maddenin anlatmak istediğini daha iyi anlatacak şekilde hiçbir kelimenin ilave edilmemesi ve çıkarılmaması koşuluyla maddenin yeniden yazılması mümkün olmuştur. (Bunu bir defa Heyeti Umumiye önünde okumak ve açıklamak istiyorum.

BAŞKAN — Hayhay buyurun.

DÜNDAR SOYER — Olmaz, oyladık bitti efendim, bu.

BAŞKAN — Maddeyi oylatmadım efendim. Ben yalnız Sayın Uyguner'in değişikliğini kabul ettiler, onu oylattım. Müsaade buyurursanız Sayın Sözcünün maddeyi bir defa okuma istekleri var, okunsunlar dinleyelim.

Madde bütün sayın üyelere vardır, hep birlikte takip edelim.

Buyurunuz Sayın Akyol.

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ŞENER AKYOL — Sayın Başkanım; birinci fıkrada değişiklik yoktur.

İkinci fıkra, ibadet hürriyetinin daha iyi bir şekilde ifadesini mümkün kılmak üzere şu şekilde kalem alınabilir:

«İbadetler, dinî ayin ve törenler serbesttir. Bunlar kamu düzenine, genel ahlaka ve bu amaçlarla çıkarılan kanunlara aykırı olamaz.»

Üçüncü fıkrada Sayın Öztuğ'un önergesi üzerine kesin olarak oylanan değişiklikle bu fıkranın son parçası; «Dinî inanç ve kanaatlerinden ve dinî inancının gereklerini yerine getirip getirmemesinden dolayı kınanamaz ve suçlanamaz.» haline gelmiştir.

Dördüncü fıkradaki azınlıklarla ilgili bölüm, Sayın Uyguner'in önergesinin kesin olarak oylanması sonucunda çıkarılmıştır.

Son fıkraya ikinci fıkrada yer alan ve esasen din duygularının sömürülmesine bağlı olarak; «Millî egemenlik ve Cumhuriyet ilkelerine aykırı olarak kimse, Devletin sosyal ekonomik, siyasî ve hukukî temel düzenini...» diye gitmek üzere bu ikinci fıkradaki «Millî egemenlik ve Cumhuriyet ilkelerine aykırı olarak»

sözleri bu son fıkraya alınmıştır, yeri de burasıdır. Arkadaşlarımızın bu konudaki işaretleri doğrudur ve önlenmek istenen de budur, düzenlenmek istenen de budur.

Böylece, maddeden hiçbir kelime çıkarmadan; fakat yerini değiştirerek daha iyi anlatmak üzere bu şekilde kesin olarak oylanmasını istirham ediyoruz. Metni Başkanlığına takdim ediyorum efendim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Akyol.

HALİL ERDOĞAN GÜREL — Sorumuz var.

BAŞKAN — Yeniden müzakere açmıyorum, soru için söz veriyorum.

Sayın Gökçe, buyurun sorunuzu sorun.

ABBAS GÖKÇE — Efendim, Yüksek Komisyonumuz gerçekten büyük bir anlayış göstererek üçüncü fıkranın sonundaki ibareyi değiştirip; «Getirip getirmemesinden dolayı kınanamaz ve suçlanamaz» şeklini kabul ettiler; fakat başlangıçta cümle tamamiyle okunursa, cümle kendi içerisinde bazı tutarsızlıkları ihtiva ediyor. Şöyle ki:

«Kimse, ibadete, dinî ayin ve törenlere katılıp katılmamaya... olması gerekir. Çünkü, aşağıda «Getirip getirmemeye» diye geçiyor. Devam ediyor; «Dinî inanç ve kanaatlerini açıklayıp açıklamamaya zorlanamaz...» olması gerekmez mi, cümle tamamiyeti bakımından?

BAŞKAN — Evet, böyle bir soru sordunuz, cevabını alacağım.

Sayın Gürel buyurun.

HALİL ERDOĞAN GÜREL — Sayın Başkan, muhterem arkadaşlarım;

Getirilen metinde dördüncü fıkradaki hususu, «Devletin denetim ve gözetimi altında yapılır» hükmünü bir türlü açıklığa kavuşturamadık. Kendi arkadaşlarımızla da bu konuyu müzakere ettik; ancak biraz evvel Sayın Sözcümüzün çok dar olarak ifade ettiği hususta da gene tatmin edici bir cevap bulamadım. Biraz daha geniş açıklanmasını istirham ediyorum. O da şu:

Din eğitimi getiriyoruz. Bu eğitim okul kısmıyla üzerinde duruldu. Esasında din eğitim ve öğretimi bütün vatandaşlara aittir, sadece öğrencilere, okul çağındaki çocuklara değildir. Binaenaleyh, okul dışında kalanların dinî eğitiminin nasıl yapılacağını bu madde ve bu fıkra göstermemektedir. Devletin dene-

tim ve gözetimi altında yapılan din eğitimi kim verecektir? Bu husus açıklıktadır. Her önüne gelen verecek midir, yoksa Diyanet İşlerine bağlı olarak bugün çalışan kuran kursları yeterli mi görülmektedir, özel şahısların din eğitim ve öğretimi konusunda teşkilatlanmaları yeterli mi görülecektir? Çünkü Türkiye'de bugün Ceza Kanununa göre takibata uğrayan hususlar buradan kaynaklanmaktadır. Okulu hallettik, okulda bir problem kalmamıştır; ancak vatandaşın ihtiyacını karşılama yönünden bu maddenin açıklıkla belirtilmesine gerek vardır.

Lütfen açıklarsa memnun olurum efendim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Gürel.

Sayın Gürbüz buyurunuz.

İ. DOĞAN GÜRBÜZ — Sayın Başkan; son zamanlarda Ortadoğu ülkeleriyle olan ekonomik ilişkilerimiz devamlı surette artmaktadır. Hepinizin bildiği gibi Ortadoğu ülkelerinde faizsiz banka sistemi yürümektedir. Şayet faizsiz banka sisteminin ekonomimiz açısından yararlı olduğu savunulacak olursa, burada devletin ekonomik düzeni kısmen de olsa din kurallarına dayandırılıyor mu? Bunu öğrenmek istiyorum efendim.

BAŞKAN — Üç soru var Sayın Akyol; Sayın Gökçe'nin, Sayın Gürel'in ve Sayın Gürbüz'ün. Buyurunuz efendim.

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ŞENER AKYOL — Sayın Başkanım, değerli arkadaşlarım;

Sayın Gökçe'nin metne ilavesini istediği «Katılıp katılmamaya» şekli, Türkçenin bir özelliğidir. Bir cümledeki müspet ve menfi, olumlu ve olumsuz fiillerden en sonundakini tekrar etmek, bütün başlardakini tekrar etme fonksiyonunu görür ve burada bu şekilde tekrara gerek yoktur. Metnimiz yeterlidir ve meseleyi anlatmaktadır.

Gürel arkadaşımızın sorusu şudur: Okullarda mecburi, zorunlu din eğitimi konulmuştur, din öğrenimi konulmuştur. Okul dışında ne olacaktır?.. Bu eğitimi Devlet denetleyecektir.

Sayın Gürbüz'ün sorusunda, din kültüründen gelme bazı tartışmalar, Devletin ekonomik yapısını değiştirmekle ilgili değildir. Bunlar tartışılıp konuşulan konulardır. Faizin miktarı aşağıya çekildikçe veya yukarıya çekildikçe bunda bir din tartışması ve Devletin ekonomik nizamını din temeline dayandırma

tartışması mahiyeti görmemekteyim. Zannediyorum arkadaşlarımız bu cevaptan tatmin olacaktır.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Sayın Dikmen sorunuz mu var?.. Buyurunuz.

ALİ DİKMEN — Sayın Sözcünün konuşmasından tam bir açıklık alamadım. Biz şimdi burada, ilk ve ortaöğretimde bu din eğitimi mecburi kılıyoruz, bunun dışında da imam-hatip okulları gibi Devlet kontrolünde olan okullarımız vardır. Yani bunun dışında din eğitimi serbest mi olacak ki, Devlet bunları kontrolünde tutacak? O önergeden benim anladığım, bunlar doğrudan doğruya Devletin kontrolindedir. İlk, orta ve liseyi de dahil ettük, bir de ayrıca Devlet kontrolündeki imam-hatip okulları vardır.

Şimdi Sayın Gürel'in sorduğu, ayrıca din eğitimi veren mahallelerdeki Kur'an kursları serbest olacak da Devlet bunlar üzerinde kontrol mü yapacaktır? Bunun açıklanmasını rica ediyorum.

BAŞKAN — Başka bir soru daha... Sayın Kâzım Öztürk, buyurunuz.

KÂZIM ÖZTÜRK — Sayın Başkan, Komisyon Sözcüsünün zapta geçen sözleri ileride büyük ferahlık getirecektir.

Temel öğretimi de aşan din eğitimi Anayasa ile mecburi hale getirdiğimize göre, mektep dışında din eğitimi devam edecek midir, etmeyecek midir? Bunu sarıh surette tutanaklara tescil etmek lazımdır; ileride büyük ferahlık yaratacaktır.

Arz ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim. Sayın Yeğenağa buyurunuz efendim. Üçüncü soru oluyor.

TURGUT YEĞENAĞA — Sayın Komisyonun tavzih etmesini istediğim bir sorum var efendim. Bunun tavzihinde büyük fayda umarım.

«Zorunlu» kelimesi hâlâ içimde bir ukdedir. Bunun, zorunlu kelimesinin cebren olmadığını tavzih ederlerse, cebren şeklinde kullanılmadığını tavzih ederlerse rahatlatıcı olur kanaatindeyim.

Saygılarımla.

BAŞKAN — Sayın Akyol, bu üç soruya lütfen cevap verir misiniz?..

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ŞENER AKYOL — Sayın Başkanım, değerli arkadaşlarım;

Bu madde ile düzenlemenin, ilk ve ortaöğretimde din eğitiminin zorunlu olması, bu müesseseler dışında özel din eğitimi olmayacağını gösterir; ama bu-

nun dışında munzam olarak, yani ilk ve ortaöğretim müesseseleri dışında Devlet isterse (Tekrar ediyorum) munzam olarak, mesela; Diyanet İşleri Başkanlığı eliyle munzam din eğitimi yapabilir. Din eğitimi yapan meslek okulları açabilir. Bunlar bu manadadır; yoksa özel kişiler din eğitimi yapamazlar. Özel din okulları açamaz.

AKİF ERGİNAY — Kur'an kursları olacak mı, onu soruyorum?..

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ŞENER AKYOL — Zaten Devlet ilkokuldan itibaren din eğitimi yapınca buna gerek de kalmaz.

«Din öğretimi cebri hale mi gelecektir?» sorusuna gelince : Buradaki deyiş şudur, anlam şudur; bu okullarda okunan dersler ne kadar cebri ise, din dersi de o derece cebri olacaktır. Yani ihtiyarının karşılığı olarak mecburi, zorunlu anlamında kullandık.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Değerli üyeler;

Komisyon'dan gelen son metni, son madde metnini okutuyorum. Artık neticede oylarınızla kabul veya reddedeceksiniz.

«VI. Din ve vicdan hürriyeti

MA'DDE 24. — Herkes, vicdan, dinî inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir.

İbadetler, dinî âyin ve törenler serbesttir; bunlar kamu düzenine, genel ahlâka ve bu amaçlarla çıkarılan kanunlara aykırı olamaz.

Kimse, ibadete, dinî âyin ve törenlere katılmaya, dinî inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; dinî inanç ve kanaatlerinden ve dinî inancının gereklerini yerine getirip getirmemesinden dolayı kınanamaz ve suçlanamaz.

Din ve ahlâk eğitim ve öğretimi, ilk ve ortaöğretim kurumlarında zorunlu olup, Devletin denetim ve gözetimi altında yapılıdır. İslâm dinine mensup olmayan kişilerin din derslerini takibi isteklerine bağlıdır.

Millî egemenlik ve Cumhuriyet ilkelerine aykırı olarak kimse, Devletin sosyal ekonomik, siyasî veya hukukî temel düzenini kısmen de olsa din kurallarına dayandırma veya siyasî ya da şahsî çıkar veya nüfuz sağlama amacıyla, dinî veya din duygularını yahut dince kutsal sayılan değerleri, her ne suretle olursa olsun istismar edemez ve kötüye kullanamaz. Bu yasak dışına çıkan veya başkasını bu yolda kış-

kıntan gerçek ve tüzel kişiler hakkında kanunun ön-
gördüğü müeyyideler uygulanır.

BAŞKAN — Değerli üyeler;

Bu maddeyi oylarınıza sunuyorum. Kabul eden-
ler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir; teşekkür
ederim. (Alkışlar)

Değerli üyeler;

Bazı sayın üyelerimiz bu gece çalışılıp çalışılma-
yacağını sormaktadırlar. Ancak çalışmadığınız gece-
ler oylarınıza alacağız. Bu gece çalışılacaktır.

Oturuma 20 dakika ara veriyorum.

Kapanma Saati : 16.30

ÜÇÜNCÜ OTURUM

Açılma Saati : 16.50

BAŞKAN : Başkanvekili M. Vefik KİTAPÇIGİL

KATİP ÜYELER : Evliya PARLAK, Mehmet PAMAK

BAŞKAN — Değerli üyeler;

140 ıncı Birleşimimizin Üçüncü Oturumunu açı-
yorum.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Tasarısı üzerinde-
ki müzakerelere devam ediyoruz.

Madde 30.

Bildiğiniz ve hile bu madde Komisyondan yeniden
düzenlenerek gelmiştir.

Komisyon tezkeresini ve yeni maddeyi okutuyo-
rum.

Danışma Meclisi Başkanlığına

Danışma Meclisi Genel Kurulunun 21.8.1982 ta-
rih ve 132 nci Birleşiminde dikkate alınmasına karar
verilen önerge ile birlikte Tasarının 30 uncu mad-
desi yeniden incelenmiş ve önergeler dikkate alına-
rak yeniden düzenlenen madde metni ilişikte sunul-
muştur.

Saygılarımızla arz olunur.

Orhan ALDIKAÇTI

Anayasa Komisyonu Başkanı

C. Basın araçlarının korunması

MADDE 30. — Kanuna uygun şekilde basın işlet-
mesi olarak kurulan basımevi ve eklentileri, devletin
ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü, Cumhuriye-
tin temel ilkeleri ve millî güvenlik aleyhinde işlenmiş
bir suçtan mahkûm olma hali saklı kalmak üzere, suç
aleti olduğu gerekçesiyle zapt ve müsadere edilemez
ve işletilmekten alıkonulamaz.

BAŞKAN — Değerli üyeler; bu madde ile ilgili
olarak üç değişiklik önergesi var. Önergeleri okutu-
yorum.

Sayın Başkanlığa

Tasarının 30 uncu maddesinin aşağıdaki şekilde
değiştirilmesini arz ve teklif ederiz.

Şerafettin YARKIN

İsa VARDAL

«Kanuna uygun şekilde basın işletmesi olarak ku-
rulan basımevi ve eklentileri ve basın araçları suç
vasıtası olduğu gerekçesi ile de olsa, zapt ve müsa-
dere edilemez ve işletilmekten alıkonulamaz.»

Yüksek aBşkanlığa

Tasarının 30 uncu maddesinin aşağıdaki şekilde
değiştirilmesini saygıyla arz ve teklif ederiz.

Özer GÜRBÜZ

Cahit TUTUM

Muhsin Zekâi BAYER

«Basın araçlarının korunması

Madde 30. — Kanuna uygun şekilde basın iş-
letmesi olarak kurulan basımevi ve eklentileri, suç
aleti olduğu gerekçesi ile de olsa, zapt ve müsadere
edilemez veya işletilmekten alıkonulamaz.»

Sayın Başkanlığa

Tasarının 30 uncu maddesinin aşağıdaki şekilde
değiştirilmesini arz ve teklif ederiz.

S. Feridun GÜRAY

İmren AYKUT

İsmail Hakkı DEMİREL

Fikri DEVRİMSEL

Enis MURATOĞLU

«Kanuna uygun şekilde basın işletmesi olarak ku-
rulan basımevi ve eklentileri, 28 inci maddenin son
fıkrasında öngörülen nitelikte bir suçtan mahkûm
olma hali saklı kalmak üzere, suç aleti olduğu ge-
rekçesiyle işletilmekten alıkonulamaz.»

BAŞKAN — Sayın Yarkin, Sayın Vardal?.. Yoklar. Önergeyi işleme koyamıyorum.

Sayın Gürbüz, Sayın Tutum, Sayın Bayer'in önergesi hakkında açıklama yapılacak mı?

CAHİT TUTUM — Evet efendim.

BAŞKAN — Buyurun Sayın Tutum.

CAHİT TUTUM — Sayın Başkan, değerli üyeler;

30 uncu madde ile ilgili olarak değişiklik önergemiz, belli suçlardan mahkûmiyet halinde, matbaa ve eklentilerinin suç aleti olduğu gerekçesi ile zapt ve müsadere edilmesine imkân veren bu hükmün bir değişikliği niteliğinde idi. Sayın Komisyonumuz sadece bizim önergemizi kısmen dikkate aldığı anlaşıyor. O da; «28 inci maddenin son fıkrasında belirtilen suçlardan biri ile mahkûmiyet hali» ibaresini kaldırmış, sadece, 28 inci maddede belirtilen suç türleri arasından genel ahlaka aykırı davranmak yüzünden mahkûmiyet halini metnin dışına çıkarmıştır. Sadece, diğer suç nevelerini bırakmıştır. Bizim önergemiz aslında böyle bir tefrik de yapmadan «Kanuna uygun olarak basın işletmesi olarak kurulmuş olan basımevi ve eklentilerinin suç aleti olduğu gerekçesiyle zapt ve müsadere edilemeyeceğine ve işletmekten alıkonulamayacağına» ilişkin idi.

Benim buradaki tereddütlerim şu noktaya inhisar etmektedir. Bir kez bu «Mahkûm olma hali saklı olmak üzere» diyor. Burada benim tereddütüm; Anayasanın 37 nci maddesinde ceza sorumluluğunun şahsı olduğu kuralı hâkim; acaba bu ilke ile nasıl bağdaştıracağız?

İkinci olarak, daha önemlisi; Sayın Komisyonumuzun son değişikliğinden sonra, şöyle bir ibare ile karşılaşıyoruz 37 nci maddede; «Genel müsadere cezası uygulanamaz, vatandaşlıktan çıkarma, silah kaçakçılığı ve uyuşturucu madde suçlarıyla ilgili olarak kanunda öngörülen istisnalar saklıdır.» Şimdi burada genel müsadere cezasının bir başka istisnası ile mi karşı karşıyayız? Sorunun teki bu Sayın Başkanım.

Bir de burada matbaanın mahkûmiyet hali; yazıyı yazana mı, yoksa basana mı, hangi hale münhasır olduğu belli değildir kanımca? Acaba bu noktada bir açıklık daha getirilebilir mi?

Üçüncüsü, bu şekilde bir müsadere hükmünün getirilmesinin gerekçesi yeteri kadar açık değil anladığım kadarına göre; acaba Sayın Komisyon bu noktada bir açıklama daha getirmek lütfunda bulunur mu ve tabii objektif sorumluluk ilkesi ile bu nasıl bağdaşacaktır? Birinin yazdığı, diyelim millî güvenlik aley-

hine olduğu kabul edilen bir yazıdan dolayı matbaa nasıl suçlanmış olacak? Acaba öyle mi anlaşıyor, daha doğrusu matbaa sahibi her bastığı eser için sorumlu bir müdür veyahut bir hukuk müşaviri önceden belirleyerek, onun vasıtasıyla bir kontrol cihazı mı kurmak gerekecek, böyle bir külfet mi yükleniyor matbaa sahibine?

Bu noktaların açıklığa çıkarılmasını rica ediyorum, bu bakımdan önergemizin dikkate alınmasını istirham ediyorum.

Saygılar sunarım.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Tutum.

Değerli üyeler; bu önerge üzerinde söz isteyen sayın üye var mı?..

AKİF ERGİNAY — Lehinde konuşmak istiyorum efendim.

BAŞKAN — Buyurun Sayın Erginay.

AKİF ERGİNAY — Sayın Başkan, değerli üyeler;

Maddenin düzenleniş şekli, Sayın Komisyon başışlasın, sanki basımevi ve eklentilerinin suçluluğu halini gösteriyor. Maddenin düzenleniş şekli, «Basımevi ve eklentileri şu şu şu saklı kalmak üzere...» Sanki basımevi ve eklentileri birer şahısmış da onlar suç işlemişler, bunun üzerine de bunlar zapt ve müsadere edilemeyecekmiş... Türkçe değil; madde Türkçe değil, kusura bakmasınlar. Yani bunu ilk okuyan bir kimse basımevi ve eklentileri şu şu şu hal olmak üzere suç aleti sayılmaz... Kim suç işlemiş?.. Bu basımevi ve eklentileri mi?..

Şunu Türkçemize uyduracak bir şekilde düzenlenmesi bakımından Sayın Tutum'un önergesinde gösterilen şekilleriyle düzeltilmesini ben de talep ediyorum ve önergeyi bu anlamda destekliyorum ve dolayısıyla da maddenin tekrar düzenlenmesi için Komisyona iadesini düşünüyorum.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Erginay.

Sayın Aydar; önergenin lehinde konuşmak üzere buyurun efendim.

MEHMET AYDAR — Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

«Basım araçlarının korunması» başlığını taşıyan 30 uncu madde, aslında isabetli olmayan bir başlığı taşımaktadır. Düşünce özgürlüğünün, ifade özgürlüğünün birer aracı halindeki basımevlerinin, suç işlemesi halinde zapt ve müsadere edilebileceğini düzenleyen bu maddede bazı ciddi hatalar vardır.

«Kanuna uygun şekilde basın işletmesi olarak kurulan basımevi ve eklentileri» denilirken, Türkiye'miz de Matbaalar Kanunu vardır; bu Kanuna göre, basımevi kurmak isteyenler basımevini kurar ve 30 gün içerisinde o yerin mülki amirine bir beyanname verir; «Ben burada şu işletmeyi kurdum.» der. Önizne tabi değildir. Şimdi, buradaki «Eklentileri»ne kadar olan kısmı okuduğumuz zaman, «Kanuna uygun kurulmamış olan basımevleri» şeklinde hemen bize bunun karşılığı gelmektedir. Zannediyorum ki, Anayasanın öteki maddelerinde de, Sayın Komisyonumuzun ceza tertip ederken düşüncesi, kanun dışındaki birtakım eylemlere yasaklar koymak, cezalar tertip etmek şeklindeki bir düşüncedir. Kanuna uygun olarak kurulmuş olan bir basımevi, bastığı her yazılı eseri 48 saat içerisinde o yerin Cumhuriyet Savcılığına götürüp teslim etmek mecburiyetindedir. Cumhuriyet Savcılığı, amme açısından o yayını inceleyip, suç unsuru teşkil edip etmediğine bakar; eğer var ise, gerekli kanunî yollara başvurur.

Şimdi, Matbaalar Kanununa göre kurulmuş, bütün vebelerine yerine getiren bir basımevini düşününüz; bu basımevi sadece bir tane değil, (Ki, örneği vardır Türkiye'de) 10 tane gazete basmaktadır. Bu gazetelerden bir tanesinde, gece, sayfa sekreteri, patrona kızgınlığının ifadesi olarak suç unsuru ihtiva eden bir metni getirdi gazeteye koydu ve gazete de o şekilde basıldı... Şimdi bu matbaayı, onun dışında 9 tane gazete basan bu matbaayı müsadere mi edeceğiz?.. Bu bir.

Basın işletmeciliği, çağımızda giderek büyüyen bir işletmeciliktir, teknik gücü giderek büyüyen bir mesafe katetmektedir. O kadar ki, Almanya'da Frankfurter Allgemeine Zeitung Gazetesi yeni bir teknoloji uygulamak için federal seviyede müdahale görmüştür. Çünkü o teknolojiyi uyguladığı zaman, beş bin fikir işçisi ve basın işçisi işsiz kalmaktadır. Böylesine güçlü bir basın müessesesi Türkiye'ye de gelebilecektir ve gelme yolundadır. Birtakım komplolar içerisinde, eğer gazeteler suç işlemeye teşvik ediliyor ve bu madde gereğince de zapt ve müsadere edilecekse, bu, Türkiye'de herşeyden evvel basın özgürlüğüne, düşünce özgürlüğüne, ifade özgürlüğüne vurulabilecek en büyük darbedir.

Konuya, 12 Eylül öncesi Türkiye'sinde meydana gelen olaylar açısından bakarsak, birtakım doğrular da vardır; korsan basımevleri. Devlet güçsüz düştüğü zaman, hükümetler suç işleyenlere karşı gözyumduğu zaman korsan basımevleri kamuoyunu yanıltan veya ideolojileri aşınlayacak şekilde hareket içerisinde

de olan suç unsuru basımevlerine karşı en ufak bir hareket gösterisinde bulunamamıştır. Bu noktayı ayrı tutmak; fakat Türkiye'de ciddiyetle görev yapan basımevlerini de ayrı tutmak ve ancak bu maddeyi de onların tepesinde Demoklesin Kılıcı gibi bulundurmamak lazım gelir.

«Basımevi ve eklentileri» deniliyor. Basımevi bir bütündür. Bir kitap basan, kitap yayan bir basımevini düşünecek olursak; bunun dizgi, baskı bölümleri, dikiş bölümleri ve diğer mücellithaneleri bir bütündür, bunların eklentisi söz konusu değildir, bir bütündür...

BAŞKAN — Sayın Aydar, süreniz dolmuştur, rica ediyorum.

MEHMET AYDAR — Bitirmek üzereyim Sayın Başkanım, müsamahanıza sığınarak..

BAŞKAN — Hay hay, buyurun, rica ederim.

MEHMET AYDAR — Bir de Türkiye'de şu durum vardır: Bir işbirliği içerisinde (ki, sanayileşmenin de bir gereğidir bu) birisi basar, kalıplarını bir başkası yapar; eğer ofset tekniğinde ise veya metal teknikte ise başkası dizer veya filmlerini yapar, bir başka matbaa basar, bir başka mücellithane de onun dikişini yapar hatta bir başka matbaa da onun kapağını yapar; bir kitap ise bu, bir mecmua ise, bir dergi ise. Şimdi bu durumda, suç işlemiş olan bir mevkuteyi, bir eseri diyelim veyahutta başka bir basılı dökümanı dikkate almak suretiyle hangi basımevini ve eklentisini müsadere edeceksiniz? Değişik değişik kişilere ait olan bu yerleri nasıl müsadere ve zapt edeceksiniz?.. Bu soruya mutlaka cevap verilmelidir.

Sayın Başkanım, bir hususa daha değinmek suretiyle konuşmama son vermek istiyorum..

BAŞKAN — Buyurun Sayın Aydar, lütfen.

MEHMET AYDAR — Teknoloji çok gelişti; bugün hiç basımevine ihtiyaç olmadan bir kimse yeni tip fotokopi makinalarıyla kitap dahi basabilmektedir. Eğer Türkiye'de, maddede yer aldığı şekliyle, «Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü, Cumhuriyetin temel ilkeleri ve millî güvenlik aleyhinde işlenmiş bir suçtan mahkûm olma hali saklı kalmak üzere» konusunda titiz davranılacak ise, bugünün teknik gelişmesini, yarının teknik gelişmesini dikkate almak suretiyle bir madde tedvin etmeye mecburuz.

Sayın Komisyonun bir hususa daha ışık getirmesini istirham edeceğim. Demin ifade ettiğim üzere, basımevleri bir bütündür, eklentileri yoktur. Eğer dağıtım konusu bir eklenti ise, bir basımevini müsadere

ettiğiniz zaman, bunun dağıtımında görev alan 10, 20, 30, 40 tane motorlu aracın da müsadereyi sözkonusu mudur?.. Bu bir eklenti midir, bununla bir rabitası var mıdır?.. Buna da ışık getirilmesi lazımdır.

Teşekkür ederim efendim. (Alkışlar)

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Aydar.

MUHSİN ZEKÂİ BAYER — Sayın Başkan, Sayın Komisyona bir sorum var efendim.

BAŞKAN — Buyurun Sayın Bayer.

MUHSİN ZEKÂİ BAYER — Sayın Başkan, değerli arkadaşlar;

Ben, şu üç noktayı Sayın Komisyondan öğrenmek istiyorum. Suç unsurları olarak gösterilen hususlar, Anayasanın genel ilkeleri ve prensipleridir. Bu bakımdan suçun kimin işlediği belli olmuyor. Makineci mi işlemiş, yani matbaa mı işlemiş, yazar mı işlemiş, matbaacı mı işlemiş; kim suçlu olacaktır?.. Halbuki kabul ettiğimiz Anayasamızın 37 nci maddesine göre de ceza sorumluluğu şahsidir. Bu durumda kime suç verilecektir, kim suçlu olacaktır?.. Komisyonun bunları açıklamasını istiyorum.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Bayer.

SERDA KURTOĞLU — Sayın Başkan, teklifin lehinde konuşmak istiyorum; Komisyon Tasarısının.

BAŞKAN — Efendim, lehinde iki sayın üyeye söz verdim.

Evet, başka soru?..

BEŞİR HAMİTOĞULLARI — Sayın Başkan, Anayasa Komisyonu Sözcüsünden cevaplandırılmasını rica ettiğim küçük bir sorum var; izin verirseniz?..

BAŞKAN — Buyurun Sayın Hamitoğulları.

BEŞİR HAMİTOĞULLARI — Efendim, bu, 30 uncu maddenin tanzim edilen tarzı ile uygulanmaya girdiği takdirde, müsadere edilecek basımevi ve eklentilerinde çalışan kimseler; yani suçla ilgisi olmayan kimseler de işsiz kalarak cezalandırılmış olmazlar mı? Bir.

2. Bu düzenlemeye benzer; basın özgürlüğünü düzenleyen Anayasalar arasında buna benzer bir örnek var mıdır Batı dünyasında veya başka bir ülkede?..

ABDULLAH PULAT GÖZÜBÜYÜK — Var. Örnek var.

BEŞİR HAMİTOĞULLARI — Üçüncü ve son konu Sayın Başkanım.

Bir ata binerek bir kişiyi öldüren bir kimseye, bir katile ceza verilirken, ona ek olarak, bindiği ata ve kullandığı tüfeğe de ceza veren bir müeyyide var mı; dünyanın herhangi bir yerinde?

Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Sayın Gölcüklü, evvela lehte ve aleyhte konuşmaları bitirelim; bu iki soruya bilahara cevap verirsiniz. Ben, lehte ve aleyhte başka konuşmacı kalmadığı için sorulara imkân vermişim; fakat aleyhte konuşmak istiyor Sayın Kurtoğlu.

Buyurun efendim.

SERDA KURTOĞLU — Sayın Başkan, kıymetli arkadaşlar;

Komisyonun yeniden düzenleyerek getirdiği tasarıya karşı vaki teklif, basın teknik olarak elinde bulunan gücü gözden kaçırmışa benzemektedir. Düzenlemenin hukuki tetkikinde, başlığından da anlaşılacağı üzere; maddenin konusu, basın araçlarının korunmasıdır. Bu, şunu gösteriyor ki, basın aracı vasıta edilerek işlenen suçlarda hırpalanmasın. Çünkü basın, iki yönlü bir kuvvete haizdir. Müspet işlerse, çok kuvvetli müspet tesiri olur; fakat kolaylıkla menfi de çalıştırılabilir.

İşte, basının oynadığı bu fonksiyonun özelliği itibariyle, basın araçlarını anayasal korunmaya almak isteyen 30 uncu maddeyi, basın araçlarının korunması yönünden incelemek lazımdır.

Halbuki önerge, âdeta basın suçlarında müsadereyi, basının maddi olarak ortaya koyduğu yayının dışına çıkaran bir halde mütalaa etmektedir. Bu türlü bir yaklaşımı doğru görmüyorum, madde, basın araçlarının korunmasını amaçlamaktadır.

Bu açıdan Komisyon tasarısına bakılınca, bu maddeyle iki yönlü basın araçlarının korunması bahis konusudur.

1. Kanuna uygun şekilde kurulmayan basın işletmeleri bu maddenin şümülü dışındadır. Zaten kuruluşunda, tesisinde kanuna aykırı kurulmuştur; bu maddenin tatbik şümülüne girmez.

Bu maddenin anlatmak istediği şey; kanuna uygun şekilde basın işletmesi kurulmuştur; fakat işlediği sırada, bu işletme, işletmeye konduğu sırada ortaya çıkan bir neşriyat, bir kitap, bir gazete, bir basın ürünü, maddede gösterilen, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü, Cumhuriyetin temel ilkeleri ve millî güvenlik aleyhinde işlenmiş bir suçtan mahkûm olma halini nazarı dikkate almaktadır. Suçun işlenmesi sırası değil, mahkûmiyet hükmüyle müsadere gelmektedir. Müsadere, bu derece ağır bir suçun işlenmesinde kullanılan işletmenin ve eklentilerinin müsadereyesidir.

Binaenaleyh, «İşin fecaatını görüp, o fecaata uygun şekilde bir müsadereye yer vermek lazım mı, değil mi?» meselesini de mütalaa etmek gerekir.

Dış koruma dediğimiz koruma, bu maddede var. Çünkü, 30 uncu madde, kanuna uygun şekilde kurulmamış basın işletmelerine tatbik edilmiyor; onların düzenlenmesi hariç. İşletme düzgün şekilde kurulmuştur, kanuna uygun şekilde kurulmuştur; fakat çıkarıldığı eser, çıkardığı neşriyat, milletin can alıcı noktasından vurmaktadır; ağır bir suç işlenmektedir ve bu suçun işlendiği sabit olmaktadır.

«İşte, ancak bu halde basın işletmelerine dokunuyoruz.» diyor madde. Yani, bu halin dışında kalan bütün hallerde müsadere ve zapt müeyyidesi tatbik edilmeyecektir. Bu bir.

İkincisi; bazı arkadaşlar, isimlerini zaptedemedim, konuşmalarında, cezayı sanki maddeye verir gibi bir beyanda bulundular. Arkadaşlar, Ceaz Hukukunun genel prensibi; suçta kullanılan suç aleti müsadere edilir.

Eklentiye dokundular; Sayın Aydar söyledi, «Eğer bir eser cildiyle bir yerde, basımıyla bir yerde, harmanıya başka bir işletmede yaptırılmışsa, hepsini mi müsadere edeceğiz?» dedi. Hayır; katiyen. Gayet açık. Bakın ne diyor; «Kanuna uygun şekilde basın işletmesi olarak kurulan basımevi ve eklentileri...» Basın işletmesi şeklinde kurulan basımevlerine tatbik edilecek madde.

Binaenaleyh, eğer siz, bir eserin bir kısmını bir yerde, bir kısmını bir yerde yaptırmışsanız ve eğer o bir işletmenin mahsulü değil de muhtelif müesseselerde ısmarlama suretiyle yapılmışsa, basılan, neşredilen yerin müsadere sözkonudur. Yoksa, cildini, kapağını yapan yer, gayet tabii mesul olmaz; zamkını yapıştıran müessese de mesul olmaz. Sizin müessesenin zamkı kalmamıştır o gün; o eserin çıkması lazımdır, başka bir müesseseye emaneten emmadi yaptırırsınız; o zamkı yapıştıran müessese mesul olmaz.

BAŞKAN — Sayın Kurtoğlu, süreniz doldu; ayrıca, bu konulara Sayın Gölcüklü herhalde cevap lütfeceklerdir.

Evet, buyurun.

SERDA KURTOĞLU — Belki de etmeyecekler.

BAŞKAN — Ederler tahmin ediyorum. Çünkü, konuşmalarında...

SERDA KURTOĞLU — O zaman efendim, ben Komisyonun hukukuna riayet ediyorum, huzurunuzdan ayrılıyorum.

Hürmetlerimle.

BAŞKAN — Peki. Teşekkür ederim Sayın Kurtoğlu. (Alkışlar)

Sayın Gölcüklü, buyurun.

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANVEKİLİ FEYYAZ GÖLCÜKLÜ — Sayın Başkanım, değerli arkadaşlarım;

Gerek önergesini muhafaza eden arkadaşımın, gerek önerge lehinde konuşan arkadaşlarımın endişelerini çok iyi anlıyorum. Bu endişeler, kanaatimce eksik ve hatalı bilgiden kaynaklanıyor. Durumu sizlere sunduktan sonra, maddenin mukadderatı üzerinde karar vermek pek tabi gene Kurulunuza ait olacak.

Önce, basın hukukunun belli kavramlarından söze başlayayım. Basın ve yayım faaliyeti kolektif bir faaliyettir. Yani, çok kişinin katıldığı bir faaliyettir. Bunun, yazarı vardır, basanı vardır, nâşiri vardır, dağıtanı vardır, reklamcısı vardır. Bu demek değildir ki, basın yoluyla bir suç işlendiği zaman, bunların tamamı o suçun cezasıyla cezalandırılır. Bu sebeple, yani basın, yayım faaliyetinin kolektif bir faaliyet olması sebebiyle, pek çok kişinin bu faaliyete katılmış olması sebebiyle, hepsinin cezaî sorumluluğunun söz konusu olamayacağı sebebiyle, basın kanunları ve bu arada, Basın Kanunumuz, basın yoluyla işlenen veyahut basın suçları konusunda ayrı bir sorumluluk rejimi tespit etmiştir. Mesela, süresiz yayınlarda ilk sorumlu yazarıdır; kademe sistemi dediğimiz. Yazar belli değilse veyahut Türk mahkemeleri önüne çıkarılamıyorsa, nâşirdir; yayımcı, editör dediğimiz. O da belli değilse, basandır. Basan da belli değilse, bilerek satan veya dağıtandır. Bir öncekinin mevcut olması halinde, bir sonrakinin sorumluluğu yoktur. Basın Hukukunun sorumluluk rejimi budur.

İkinci mesele; Ceza Hukukunun genel kuralıdır. Ceza Kanunumuzun 36 ncı maddesine göre; bu madde zapt ve müsadere söz ediyor, «Mahkûmiyet halinde cürüm veya kabahatte kullanılan veya kullanılmak üzere hazırlanan veya fiilin irtikabından huse gelen eşya (Burası çok önemli) fiilde methali olmayan (Yani o suça katılmayan) kimselere ait olmamak şartıyla, mahkemece zapt ve müsadere olunur.»

Şimdi, bir soruya ilk cevabım : «Tüfekle adam öldürülmesi halinde tüfeği zapt ve müsadere eden mevzuat var mıdır?..» Vardır. Türk Ceza Kanununun 36 ncı maddesidir. Bıçağı, tüfeği, maymuncuğu, hatta bir altın küre ile birisinin kafasına vurup öldürseniz, o altın küreyi mahkeme, mahkûmiyet halinde zapt ve müsadere eder. Suç aleti ve suç ürünü, suç işleyen kişiden başkasına ait olmamak şartıyla, zapt

ve müsadereye tabidir. Tüfek de, at da suç aleti olarak kullanılmışsa, zapt ve müsadere edilir.

İkinci mesele :

Sırasıyla gidecek olursak, başlıktan başlayayım. Burada sözkonusu olan, basın araçlarının korunmasıdır. Gerçekten, basın araçları korunmaktadır, bir dokunulmazlık kazanmaktadırlar. İstisna getirilmiştir; istisna da, kanununa uygun olarak basın işletmesi şeklinde kurulmamış olmaktır. Bunları korumaya gerek yoktur ve belli suçların işlenmesi halinde mahkûmiyet vaki olduğu zaman zapt ve müsadere edilir. Onun için başlıkta, zannımca bir hata sözkonusu değildir; çünkü başlıkta istisna değil, anakural belirtilir.

Burada diğer bir sorunun cevabına geçiyorum.

Matbaa nasıl mahkûm edilir?.. Matbaa mahkûm edilmez, alettir. Suç aleti olduğu zaman. Tasarının 30 uncu maddesinde sayılan; devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü, Cumhuriyetin temel ilkeleri ve millî güvenlik aleyhine işlenen suçlarda bir suç aleti olarak kullanılmışsa. Ceza Hukukuna göre suç aleti olarak kullanılmak ne demektir?.. O aleti, bilerek, isteyerek; yani kasten o suçu işlemek için kullananlardır.

Şu halde, bir basımevinin yahut işletmesinin yahut onunla birlikte mütalaa edilecek eklentinin zapt ve müsadere tedbirine konu olması için, o basımevi sahibinin, o basımevini kullanan kişinin aynı silahını kullanan kişi gibi bu suçları işlemek üzere suça katılmış olmasıdır. 36 ncı maddenin söylediği de budur. «Fiilde methali olmayan kimselere ait olmamak şartıyla» dediğine göre, mefhumu muhalifinden, fiilde methali olan kimselere ait ise... Durum şöyledir : Bir basımevi kurulmuştur, bu basımevi yayım yapmaktadır; kitap veyahut süreli yayım yapmaktadır. Yapılan yayım, bilerek, isteyerek bu maddede belirtilen suçların işlenmesidir ve matbaa da bu suçun işlenmesinde, bilerek, isteyerek alet olarak kullanılmıştır.

Şu halde, arkadaşımızın verdiği örnekte olduğu gibi, diyelim «İyi Basar» isimli matbaanın 8 gazeteyle ait gazete nüshalarını basması halinde, ne bu matbaa sahibinin gazete muhteviyatını kontrol imkânı vardır, kontrol etse de ne bunları bilmek imkânı vardır; «Bununla bu suç işleniyor mu, işlenmiyor mu?..» diye... Şu halde, böyle bir basımevi sahibi bu suça katılmış, bu suça ortak olmuş kişi değildir. Bu basımevinin zapt ve müsadere sözkonusu değildir. Sözkonusu olan, müsadere edilecek olan basımevi ve eklentisi, maddede belirtilen suçların işlenmesine, bilerek,

isteyerek katılmış basımevidir. Mahkûmiyet de, bu suçtan dolayı mahkûmiyettir. Nasıl ki, 3 kişi beraber bir suç işlediği zaman «Suç ortaklığı» dediğimiz hal sözkonusu olduğu zaman, bu 3 kişi birlikte cezalandırılır; nasıl ki, bu suçu işlerken kullanılan aletler o kişilere aitse, o suçu işlemek kastına sahip kişilere ait ise, Ceza Kanununun 36 ncı maddesine zapt ve müsadere edilir; matbaa da o halde zapt ve müsadere edilecektir. Ben matbaa sahibiyim, 25 gazete yahut dergi basıyorum haftada veyahut günde, bunlar benden otomatik gelir geçer, ben o suçları işlemeye katılmış değilim; «Cürümde kastın bulunmaması cezaı kaldırır» denilir Ceza Hukukunda. Ceza hukukunun anakuralıdır, Ceza Kanunumuzun temel kuralıdır. Katılma olmak için kasıt lazımdır. Kasıt da, isteyerek, bilerek, ne yaptığını bilerek ve bildiğini isteyerek fiilin işlenmesine girişmektir. Şu halde, bu unsurları taşımayan, bu halde suça katılmamış olan bir matbaanın, bunun eklentisinin müsadere, zaptı, işletilmekten alıkonması sözkonusu değildir.

Bilmiyorum kâfi açıklıkla izah edebildim mi?

«Cezaların şahsiliği» deniliyor. Burada yazarın mahkûmiyeti sebebiyle, o yazıyı, o yazının işlediği suça bilerek, isteyerek katılmamış basımevini müsadere sözkonusu olmadığına göre, yazarın suçluluğu sebebiyle basımevini müsadere sözkonusu değildir. Şu halde, burada cezaların şahsiliği ilkesi de sözkonusu olamaz.

«Bu, genel müsadere midir acaba?..» dediler. Genel müsadere değildir. «Genel müsadere» demek, suç işleyen kişinin bütün mal varlığının, bütün sahip bulunduğu menkul, gayri menkul değerlerinin müsadere edilmesi, mülkiyetinin Hazineye intikali demektir. Halbuki, burada sözkonusu olan husus, biraz önce izah ettiğim gibi, bir suçun işlenmesine, isteyerek, bilerek aletiyle katılan kişinin aletin müsaderesidir, suç aletin müsaderesidir. Aynı tüfek gibi, aynı at gibi. Şayet bir araba, otomobil sahibi, bilerek, isteyerek birisini ezerse o araba müsadere edilir, suç aletidir. Taksirli suçlar hariç tabii.

«Bu duruma göre işçiler işsiz kalmaz mı?..» dediler. Doğru. Bir matbaada 3 bin kişi çalışır, 30 bin kişi de çalışır; ama ne yaparsınız ki, ceza sözkonusu olduğu zaman, bu cezanın etkisini belli bir kişi üstünde yoğunlaştırmak, onun üstünde lokalize etmek mümkün değildir. Bir aile babasının işlediği suç sebebiyle hapse girmesi halinde, onun çocukları, ailesi, anası - babası, baktığı kişiler veyahut çalıştırdığı işyerinin kapanması... Şu halde, bir ceza sözkonusu ol-

duğu zaman, doğrudur, bu ceza şahsî olmalıdır, imkân ölçüsünde o suçu işleyen kimseyi etkilemelidir, ona inhisar etmelidir; fakat bunun dolaylı etkilerini önlemek mümkün değildir.

«Böyle bir hükmü ihtiva eden anayasa var mı?..» dediler. Vardır. İsveç Anayasasında vardır. Başkasını bilmiyorum; olup olmaması da esasında fazla önemli değildir. Ceza Kanununun 36 ncı maddesinin uygulaması dışında bırakılarak dokunulmazlık kazandırılmış bir müessesenin, belli hallerde bu dokunulmazlığının ağır suçlarda, ancak mahkûmiyet halinde sabit olmuştur suç. Ancak, o ağır suçlarda 36 ncı maddeye tabi olması esası getirilmiştir.

Arkadaşlarımın sordukları sorulara cevap vermiş oluyorum, eğer unutmadımsa.

Bir hususu daha belirtiyim. Konuşmamın başında arz etmiştim, basın - yayım faaliyeti kolektif bir faaliyettir, pek çok kişi bunda iş almıştır; mürettibi vardır, mürekkep taşıyanı vardır, düzelteni, tashih edeni vardır, dağıtım şirketi vardır, ciltevi vardır, kâğıt keseni vardır; eklentileri deyince bunların tamamının akla gelmesi gerekir. Mesela, bir dağıtım yan şirketinin basımevi, eklentisi olarak mütalaa edilmesi söz konusu değildir. Bütün bu hususu, bilhassa «eklen-ti» terimini, biraz önce verdiğim izahat ışığında değerlendirmek lazımdır; yani basımevinin o faaliyetine katılan o eklenti, suçun işlenmesine, bilerek, isteyerek katılmış mıdır?.. Bütün soruların cevabını böyle bulmak lazımdır... Yoksa sanıldığı gibi, ne bir matbaanın mahkûmiyeti söz konusudur, ne genel müsadere söz konusudur, ne cezaların şahsiliği ilkesinden vazgeçilmesi söz konusudur.

Arzım bundan ibaret; eğer iyi izah edemediğimiz hususlar varsa veyahut arkadaşlarımın başka soruları varsa, cevaplamaya hazırım.

Teşekkür eder, saygılarımı sunarım. (Alkışlar)

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Gölcüklü.

Sayın Yücel daha evvel söz istemişlerdi, buyurun Sayın Yücel.

MUSTAFA YÜCEL — Efendim, maddenin bu şekliyle Sayın Gölcüklü'nün verdiği izahat birbirinden başlangıçta farklı gözükmekte idi; bu açıklayıcı ve tamamlayıcı izahattan dolayı kendisine teşekkür ederiz. Ben şahsen tatmin olmuş durumdayım. Ancak, buyurdıkları izahat çerçevesinde bu maddeye; (yani benim gibi yanlış düşünenler, başka şekilde karar verebilecek olanlar yanlış tefsir edebilirler) daha açıklık getirilmesi mümkün müdür, değil midir?.. Kendilerinin izahatı çerçevesinde bu maddeye daha vazih bir

şekil vermek mümkün müdür, değil midir?.. Bunu rica ediyorum.

BAŞKAN — Hemen cevap verecek misiniz?

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANVEKİLİ FEYYAZ GÖLCÜKLÜ — Hemen vereyim efendim.

Bu izahat çerçevesinde bir madde yazmak, eğer yanılmıyorsam, Basın Hukuku El Kitabının bir paragrafını yazmak gibi olur.

İkincisi; bu hüküm mahkemelerce uygulanacaktır. Ceza Kanununun 36 ncı maddesi ile birlikte uygulanacaktır. Muhakkak ki, hâkimlerimiz ve mahkemele-rimiz bu hükümden ne kastedildiğini anlayacaklardır. Başka türlü, bir kişiye suç sorumluluğu yüklemek mümkün değildir. Bu esasında, gerek Ceza Hukuku-nun, gerek Basın Hukukunun temel kuralları ışığında bir yorumdur.

Bir hususu da müsaade ederseniz cevaplayayım Sayın Başkanım. Erginay Hocamız işaret buyurmuş-lardı, «Madde Türkçe değil» dediler. Maddede Türk-çe bunları ifade etmek için (yani «matbaa mı mah-kûm olunuyor?») hususlarını da ileri sürdüler) kulla-nılabilecek ifade tarzı budur.

Esasen böyle bir hüküm, Türk Hukukuna ilk de-fa 1961 Anayasası ile girmiştir ve bizim getirdiğimiz istisna hali hariç, 1961 Anayasasının paralel hükmü de, 25 inci maddesi de aynı şekilde kaleme alınmıştır.

Zannedersem bu açıklamalarım ışığında maddenin anlaşılmasında, gerekse dilinde bir güçlükle karşıla-şılmayacaktır.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Gölcüklü.

MAHMUT AKKILIÇ — Bir soru Sayın Baş-kan...

ABDULLAH PULAT GÖZÜBÜYÜK — Sayın Başkan...

BAŞKAN — Efendim müsaade edin, daha evvel Sayın Gelendost işaret etmişlerdi, sonra Sayın Ak-kılıç var, Sayın Gözübüyük var, ondan sonra Sayın Erginay.

Evet, Sayın Gelendost, buyurun efendim.

HALİL GELENDOST — Efendim bu basımevi ve eklentilerinin zapt ve müsadere-i acaba ne şekil-de olacaktır?.. Bunu Tasarı içerdiğine göre, zapt ve müsadere hukukunun klasik uygulamasına uymaya-caktır. Acaba ne şekilde zapt ve müsadere olacaktır?..

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANVEKİLİ FEYYAZ GÖLCÜKLÜ — Arz edeyim efendim.

Bu, taşınır bir mal ise, mesela bir merdiven altına yerleştirilmiş pedallı bir matbaa makinesi ise (ama bunlar daima azınlık işletmelerdir ve istisna durum-larıdır) mahkûmiyet halinde işletilmekten alıkonulmak

söz konusu olduğuna göre, artık muhakeme safhasında bunların muvakkat elkonma anlamında olan zaptı, hemen hemen uygulanmayacak bir tedbir anlamına gelir; ama istisna da olsa bazı hallerde bu uygulanabilir. Müsadere, malumunuz, mülkiyetin hazineye intikali suretiyle olur, hükümle verilecek bir karardır. Zapt da, muvakkaten el koymak şeklinde olur; fakat hükümde «mahkûmiyet halinde» dediğimize göre, zaten müsadereye tabi eşya evvela zapt olur, ondan sonra müsadere olunur.

Burada, mahkûmiyet halinde müsadere olunur; önceden zapt olunan eşya. Burada «mahkûmiyet halinde» denildiğine göre, doğrudan doğruya müsadereye gidileceği için, bir güçlük de bulunacağını zannetmiyorum.

HALİL GELENDOST — Satılacak mı?

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANVEKİLİ FEYYAZ GÖLCÜKLÜ — Onu Devler bilir efendim.

BAŞKAN — Evet, Sayın Gölcüklü teşekkür ederim.

Sayın Akkılıç buyurun efendim.

MAHMUT AKKILIÇ — Efendim, Sayın Gölcüklü gerçekten çok mükemmel açıklamalar yaptılar. Yalnız benim aklıma takılan bir şey var. Burada sayılan bir fiilin suç olabilmesine madem mahkemece de karar verilemiyor bilirkişilere havale ediliyor, ancak bilirkişilerin verdiği raporlara göre mahkeme karar veriyor.

Şimdi, yine gazeteciler; yazar, naşir ve ondan sonra basımcı, yani basımevinin, basacağı bir kitap ya da bir mecmuanın suç fiili olup olmadığını tespit edecek bir hukuk bürosu ya da bir bilirkişi heyeti var mıdır ki, acaba bundan bu basımevi suçlu olsun? Bu konuda açıklama yaparlar mı?..

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANVEKİLİ FEYYAZ GÖLCÜKLÜ — Buna gerek yoktur efendim. Çünkü, biraz önce arz ettiğim gibi, zapt ve müsadereye tabi tutulacak basımevi ve eklentisi, suç katılan, suç ortağı olandır; yani o baskı ile hangi suçu işlemek istemişse yazarı, o da onu istiyor, bilerek, isteyerek katılıyor. Esasında matbaaların, ceza sorumluluğu yoktur. Matbaalar Kanununa aykırı hareket ayrı; biraz evvel arkadaşımız söyledi. Matbaalar, Matbaa Kanununa göre bastıkları eserden iki nüsha savcılığa verirler, Millî Kütüphaneye verirler vesaire; onlar ayrıdır.

Basının sorumluluğu üçüncü, dördüncü kademe de gelmektedir. Süreli yayında bu daha başkadır. Süreli yayında, yalnız yazarı ile sorumlu müdür sorumlu-

dur, matbaanın sorumluluğu yoktur. Şu halde matbaa, kendisine basılmak üzere getirilmiş bir eserin yayımı halinde suç teşkil edip etmediğini, incelemek durumunda değildir. Esasında, buna da imkânı yoktur. Şayet, maddede belirtilen bir suç işlendiği iddiasıyla savcı dava açarsa (Ki, bu suçun ne olduğunu ceza hükümlü kanunlar gösterecektir) iş mahkemenin önüne gidecektir, bilirkişi tayin olunur olunmaz, nihayetinde mahkeme bir karara varacaktır ve bu karara varırken, basımevi ve işletmesinin suç ortağı olup olmadığını da araştırmak ihtiyacını duyarsa, bu suç matbaa sahibi ile yazarın birlikte işledikleri; yani bir suç ortağının bulunduğunu (Aynen üç kişinin bir adamı öldürmek için tertip kurması gibi.) hissederse, (savcı mahkeme) onun aleyhinde de suç ortağı olarak dava yürür. Davada sanık olarak, yalnız artık yazar değil, suç ortağı olan matbaa sahibi de görülür. Yoksa, yazarın mahkûm olması halinde, «Bunun yazısı hangi matbaada basılmış, o matbaayı da kapatın, müsadere edin....» diye böyle bir şey söz konusu değildir.

Arz ederim efendim.

BAŞKAN — Buyurun Sayın Gözübüyük.

ABDULLAH PULAT GÖZÜBÜYÜK — Konuşma yetisi olmadığı için, sual şeklinde bazı hususları arz etmek mecburiyetinde kaldım.

BAŞKAN — Daha sonra bir önerge var yine, o önerge okunduktan sonra söz verebilirdim.

ABDULLAH PULAT GÖZÜBÜYÜK — Çok kısa konuşacağım efendim.

BAŞKAN — Hay hay, buyurun Sayın Gözübüyük.

ABDULLAH PULAT GÖZÜBÜYÜK — Ceza Hukukunun, evrensel, değişmez kuralları vardır, arkadaşımız bunları bilir. Bu kurallar bize mahsus değildir. Öyle mi beyefendi?..

İkincisi, 36 ncı madde, zapt ve müsadere; bize ait değildir, Kara Avrupasında, Afrikada, Habeşistan'da da vardır. Öyle mi beyefendi?..

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANVEKİLİ FEYYAZ GÖLCÜKLÜ — Evet efendim.

ABDULLAH PULAT GÖZÜBÜYÜK — O halde, biz yeni bir şey yapmıyoruz. Bu hususa yabancı olan arkadaşlarımız haklı; bunların hepsini anlatamayız burada. Orada mahkûmiyetten bahsediyor; mahkûmiyet ne demektir, mahkemeler delilleri nasıl inceler, hangi vasıtalarla inceler?. Bunlar, Ceza Mahkemeleri Usulü Kanununda yazılıdır; Yüksek Adli Mahkeme içtihatlarında da belirtilmiştir. Bunların hepsini burada konuşamayız.

Bu itibarla, burada tereddüde mahal yoktur, aksini düşünmek de mümkün değildir; Sayın Profesör bunu teyit veya reddetsin.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Gözübüyük.

Sayın Gölcüklü, o konuya artık cevap vermeye gerek yok.

Buyurun Sayın Erginay.

AKİF ERGİNAY — Sayın Başkan, maddenin getirmek istediği hükme aykırı düşünmüyorum; fakat Türkçe bakımından «Mahkûm» kelimesi ile «basımevi ve eklentileri» kelimeleri bir tezat teşkil ediyor. Çünkü, mahkûmiyet bir şahıs için söz konusudur; ama Sayın Gölcüklü'nün beirttiği gibi, burada mahkûmiyetin, ancak onun sahibi veya ilgilinin hakkında verilmesi gerekir. Kendileri de konuşurken gayri ihtiyarî yahut bilerek, «Devletin ülkesi», ibaresinin başında «sahibinin mahkûm olması halinde» dediler. O zaman Türkçeleşiyor. Demek ki, sahibi mahkûm olacak ve dolayısıyla da bu durumda bunların basımevi ve eklentilerine elkonabilecektir.

Bu itibarla, pekala alttaki «Bir suçtan mahkûm olan»ın arasına, «bir suçtan müsadere hükmü verilmiş olmadıkça» denirse, ben bunu Türkçe anlarım. Kim?.. Demekki bir mahkûmiyet hükmü verilmiş olacak; ama şahıs hakkında verilecek; mal hakkında da «Mahkûm» kelimesi kullanılmaz, hüküm verilmiş olur. Bu, müsadere hükmüdür. Müsadereye «Mahkûmiyet» verilmez. Ama, cümlelerin tarzı teşekkürü, tertibi, bu intibah veriyor ilk bakışta. Gayet tabii, büyük cezacılar bunu her zaman doğru anlayabilir; ama bunun Türkiye'ye teşmili gerekmez mi?.. Kim mahkûm olacak?.. Çünkü, mahkûmiyette fail belli değildir. Olma hali anonim bırakılmış.

Onun belirtilmesini ben düşünüyorum. Sayın Gölcüklü'nün iltifatına da teşekkür ederim; bu anlamda bir düzenlemeyi getirirlerse, zannederim daha açık olur, iyi olur.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Erginay.

Buyurun Sayın Komisyon.

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANVEKİLİ FEYYAZ GÖLCÜKLÜ — Arz edeyim Sayın Başkanım.

Erginay Hocamızın Türkçe ifade hususunda söylediklerine katılıyorum; fakat bir de hukukî ifade vardır. Burada söz konusu olan, zapt ve müsadere dir. Zapt ve müsadere edilecek eşya da bir canlı de-

ğildir, bir maddedir. Zapt ve müsadere edilecek eşya, suç aleti, suç ürünü olan eşyadır. Bunu kim kullanmıştır?.. Suçu işleyen aleti kullanmıştır, suçtan ürünü sağlamıştır.

26 ncı maddeyi tekrar bilgilerinize sunayım. Orada sahibinin mahkûm olması halinde filan demiyor, denmez; «Mahkûmiyet halinde, cürüm veya kabahatte kullanılan veya kullanılmak üzere hazırlanan veya fiilin irtikâbından husule gelen eşya, fiilde medhali olmayan kimselere ait olmamak şartı ile mahkemece zapt ve müsadere olunur.» denmekte. Burada da söylenen odur. Şimdi biz bu maddeye, «matbaanın sahibinin bir suça katılıp da bundan mahkûm olması halinde, suçun işlenmesinde kullandığı matbaa zapt ve müsadere edilir.» filan şeklinde yazarsak; olur, dünya yıkılmaz; ama bir tahrir vazifesi şeklinde bir şey yazmış oluruz. Kanunlar her zaman, bizim günlük dilde kullandığımız ifade açıklığını kullanmazlar; ama madde, bu şekliyle gayet açıktır. Mahkemece uygulanacaktır; zannımca bir ilaveye veya hut bir değişikliğe gerek yoktur.

Arz eder, saygılarımı sunarım.

TURGUT YEĞENAĞA — Sayın Başkan, bir tavzih sorum var..

BAŞKAN — Efendim, sizden evvel Sayın Tutum söz istediler. Size söz vereceğim.

Buyurun Sayın Tutum.

CAHİT TUTUM — Sayın Başkan, saygıdeğer Komisyon üyesinin vukufu açıklamalarına kuşkusuz teşekkürle mukabele etmek isterim; ancak yine, ceza hukukçusu olmadığımız için anlamakta güçlük çekiyoruz bağışlasınlar, iki sorum var net olarak.

Birincisi, matbalara ilişkin bu müsadere hükmü, Cumhuriyet tarihinde ilk defa olarak mı gelmektedir?.. Yani, tek partili bir dönem geçirdik, sonra ara dönemler geçirdik; 1946 - 1950, 1950 - 1960, 1960'dan 1980'e ulaştık; Cumhuriyet tarihinde, matbaaların üzerindeki bu dokunulmazlık ilk kez mi kaldırılıyor?.. Açık ve net bir soru.

Tabii, bunun nedenlerinde çok açık bir şekilde gerekçelerin de açıklasaldı, belki böyle sorulara gerek kalmazdı.

İkincisi, bu müsadere konusunda Suçu işleyen, işlemiş olduğu suç nedeniyle verilen cezayı ağırlaştırmak maksadına matuf bir şey midir?.. Yoksa, suçun temadisini önlemeye matuf bir şey midir?.. Sayın Sözcüden özellikle buna cevap istiyorum ve bu soruya ilişkin olarak, sahip değiştirmesi halinde matbaanın, Saygıdeğer Komisyon üyesi acaba nasıl bir

yorum getirecekler?.. Eğer sahip değiştirirse; mesela, şer aleti olarak kullanılırken, daha sonra sahip değiştirerek (Bu arada mahkûmiyetten önce de olabilir bu.) bir hayır aleti haline de gelebilirse, buna rağmen mahkûmiyet halinde müsadere yine olacak mıdır?.. Bu noktaları açıklığa kavuşturmasını rica ediyorum.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Tutum.

Buyurun sayın Gölcüklü.

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANVEKİLİ FEYYAZ GÖLCÜKLÜ — Gayet net cevap vereyim arkadaşımın sorularına.

Cumhuriyet tarihinde ilk defa getirilmiş bir hüküm değildir. Bu hükmün bulunmaması halinde, yalnız burada belirtilen suçlar değil; (Cumhuriyet ilkelerine, devletin milletin bütünlüğüne ve diğeri, millî güvenliğe) yalnız bu hallerde değil, bütün suçların işlenmesi halinde o matbaa yahut eklentisi müsadereye tabidir; Ceza Kanununun 36 ncı maddesince.

Şimdi yapılan şey, 1961 Anayasası ile getirilen husus, suç halinde 36 ncı maddenin dışında tutulması hususudur. Dokunulmazlık kazanılıyor. İlk defa getirilmiş hüküm değil. Bu sefer, o dokunulmazlık ilke olarak korunuyor, üç suç hali bunun dışında bırakılıyor. Birincisi budur.

Özet; yeni bir hüküm değildir, bu olmasaydı bütün suçlarda, biz bu maddede 28 inci maddenin son fıkrasına atıf yapmaktan vazgeçtik, suçları ismen saydık. 28 inci maddenin son fıkrasında, süreli yayının kapatılması söz konusudur. Orada genel ahlâka aykırı yayının kapatılması da mümkündür; mahkûmiyet halinde. Genel ahlâka aykırı yayın, müstahcen yayındır, cezası bir aydan başlar. Şimdi bu hükümü çıkardık, cezası bir aydan başlayan bir mahkûmiyet, bir suç için bir matbaa zapt ve müsadereye tabi tutulmasını dedik.

Şimdi, bu hüküm, esasında Ceza Kanununun 36 ncı maddesine istisna getiren bir hükümdür. Üç suç halinin dışında, matbaa ve eklentilerinin dokunulmazlığını sağlayan hükümdür.

İkinci husus, cezanın ağırlaştırılması mıdır?.. Cezanın ağırlaştırılması, hafifletilmesi ile hiçbir alakası yoktur. Bu, suç aleti olarak kullanılan eşyanın zaptı, müsadere meselesidir. Bir cezaya ağırlık unsuru veren husus değildir. Şöyle de olabilir : Bir yazar matbaa kurmuştur, yazdığı eseri basıp satmaktadır. Bu suçları işlerse, suçtan mahkûm olur, suç aleti olarak da basımevi müsadereye konu olur. Suçun ağırlaştırılmasıyla, cezanın üstüne ilave edilme-

siyle alakası olmayan bir husustur; daha evvelki beyanımda arz ettiğim gibi, suçtan yararlanma durumunun ortaya çıkmaması; müsadereenin amacı budur. Suç aleti, suç ürünü müsadereye tabi eşyadır.

Suç hukukunda nazara alınacak husus, suç anındaki durumdur. Suç anı durumudur. Ben, elimdeki tüfekle birisini öldürmüşsem, bu tüfeği bilahara satmışsam, o tüfek gene o suçun işlenmesinde kullanılan alettir, zapt ve müsadereye tabidir. Suç anı daima nazarı itibare alınır. Ek bilgi olarak arz ederim. Saygılarımla.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Gölcüklü.

Sayın Yeğenağa'nın bir sorusu var; buyurun Sayın Yeğenağa.

TURGUT YEĞENAĞA — Sayın Başkan, muhterem arkadaşlarım;

Sayın Mustafa Yücel, «Acaba bu maddeyi biraz daha vazih bir şekilde açıklayabilir miydik?» diye buyurdular. Şahsî kanaatime göre, bu madde hakkında Komisyon Sözcüsünün vermiş olduğu izahat yargı organları indinde bu maddenin ne şekilde karşılanacağını, ne şekilde uygulanacağını vazih bir şekilde ortaya koydu kanaatindeyim. Sayın Sözcü de aynı kanaatte midir? Onu sormak isterdim.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Buyurun Sayın Gölcüklü.

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANVEKİLİ FEYYAZ GÖLCÜKLÜ — Sayın Başkanım; arkadaşımızın sorduğu soruya, benim cevap vermem belki gereksiz; fakat maddeyi uygulayan mahkemeler bunu böyle anlayacaklardır. Mesela, bir adam öldürme suçunu cezalandıran maddede, bir gasp suçunu cezalandıran maddede; «İşte suç ortağı olursa, veya hut suç şöyle işlenmişse» denmez, bu, zaten bir suçun tekevvünü için Ceza Kanununda mevcut hükümlerin uygulanması hususudur. Pek tabii, ileride bu hükmün uygulayıcıları tereddüde düşerlerse, benim, belki pek fazla değeri olmayan bu açıklamalarımın yararlanabilirler; ama yararlanacaklarını da zannetmiyorum, benden belki daha iyi bilirler zannediyorum.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Gölcüklü; son olarak tekrar sorayım, Sayın Tutum'un önergesine katılmıyorsunuz?

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANVEKİLİ FEYYAZ GÖLCÜKLÜ — Katılmıyoruz efendim.

BAŞKAN — Buyurun Sayın Gelendost.

HALİL GELENDOST — Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Hak ve hürriyetlerin tespitinde, evvela konuyu ortaya koyuyor, ondan sonra bunların kısıtlamalarını getiriyorduk. Mesela şu şekilde olursa madde, bence daha iyi düzenlenmiş olabilir; eğer Komisyon iştirak ederse.

Suç aleti olduğu gerekçesiyle evvela hak ve hürriyeti veriyoruz, ondan sonra kısıtlamaları getiriyorduk, diğer maddelerde o şekilde düzenledik. Burada tersine bir düzenleme olmuş. Şöyle efendim : «Kanauna, uygun şekilde basın işletmesi olarak kurulan basımevi ve eklentileri suç aleti olduğu gerekçesiyle zapt ve müsadere edilemez ve işletilmekten alıkonulamaz.»

Şimdi kısıtlamalarına geliyoruz : «Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü, Cumhuriyetin temel ilkeleri ve millî güvenlik aleyhine işlenmiş bir suçtan mahkûm olma hali hariştir» desek, bence daha uygun olur kanaatindeyim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Gelendost. Evet Sayın Gölcüklü.

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANVEKİLİ FEYYAZ GÖLCÜKLÜ — Sayın Başkanım; bir fikir çok çeşitli şekillerde ifade edilebilir, ama biz bu maddeyi, bizde alışılmış şeklin içine bir ibare ithal etmek suretiyle tek hüküm halinde ifadeyi daha doğru bulduk. Ne değişecektir; altına «hariştir» dediğimiz zaman? Bu şekliyle muhafazasına taraftarız; katılamıyoruz efendim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Sayın Tutum'un önergesine katılmıyorsunuz?..

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANVEKİLİ FEYYAZ GÖLCÜKLÜ — Hayır efendim.

BAŞKAN — Değerli üyeler; bu önergeye Sayın Anayasa Komisyonu katılmamaktadır. Dikkate alınmasını oylarınıza sunuyorum : Kabul edenler... Etmeyenler... Önergenin dikkate alınması kabul edilmemiştir.

Son önerge, Sayın Güray, Sayın Devrimsel, Sayın Demirel, Sayın Aykut Sayın Muratoğlu'na ait.

Sayın Güray; kısaca açıklayınız; çünkü bu tamamen eski metnin bir benzeridir. Buyurun.

S. FERİDUN GÜRAY — Sayın Başkan, değerli arkadaşlar;

1961 Anayasası, Türk Ceza Kanunun 36 ncı maddesine bir istisna getirmişti ve basımevi ile basın araçlarının zorulmasını kaldırmış bulunmaktaydı. Şimdiki Anayasa Tasarımız ise, istisnaya istisna ge-

tirmiş ve bazı suçların basın yoluyla işlenmesi halinde, bunların zorulmasını ve elkonulmasını öngörmektedir.

Bizim önerdiğimiz, bu zorulm ve el koymanın metinden çıkartılmasıdır. Daha önce uzun uzadıya bu konu tartışıldı, o nedenle ben zamanınızı almak istemiyorum. Yalnız, metinde, «eklentî» kelimesinin kullanıldığı yerde, biz, uygulamacılar, «elkoyma ve zorulm» kelimelerinin de kullanılmasını arzu ededik, bunu da kelime ikamesi bakımından arz ediyorum.

Saygılarımla.

BAŞKAN — Önergenizi işleme koymamızı istemiyorsunuz?..

S. FERİDUN GÜRAY — İstiyorum efendim, arz ettim.

BAŞKAN — Önerge üzerinde söz almak isteyen sayın üye?.. Yoktur.

Sayın Gölcüklü, rica edeyim cevabınızı.

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANVEKİLİ FEYYAZ GÖLCÜKLÜ — Sayın Başkanım; arkadaşımızın önergesinde yalnız «zapt ve müsadere» kelimelerinin çıkartılması teklif ediliyor; «İşletilmekten alıkonulamaz.» şeklinde.

Şimdi burada, biz, «zapt ve müsadere» kelimelerinin kullanılmasında yarar görüyoruz. «İşletilmekten alıkonulamaz.» Ne demektir? Ne yapılır? Ne yapılmaz? Ne olur?.. Söylenecek şeyi çok açık şekilde söylemek, ne isteniyorsa onu söylemekte kanunî ifade bakımından yarar görüyoruz. Esasında bir değişiklik getirmeyen; fakat zihinlerde bir tereddüt uyandırabilen bir husus olur. Hükümün Ceza Kanunun 36 ncı maddesiyle ilişkisinin kurulması bakımından da bu «Zapt ve müsadere» kelimelerinin bulunmasında yarar görüyoruz. Bu sebeple önergelerine maalesef katılamıyoruz.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Gölcüklü.

Önergeye Sayın Anayasa Komisyonu katılmamaktadır. Dikkate alınmasını oylarınıza sunuyorum : Kabul edenler... Etmeyenler... Önergenin dikkate alınması kabul edilmemiştir.

Değerli üyeler, 30 uncu maddeyi oylarınıza sunuyorum : Kabul edenler... Etmeyenler... 30 uncu madde kabul edilmiştir; teşekkür ederim.

Değerli üyeler, Komisyondan gelen diğer bir madde 34 üncü maddedir. Komisyon tezkeresini ve maddeyi okutuyorum :

Danışma Meclisi Başkanlığına

Danışma Meclisi Genel Kurulunun 23 . 8 . 1982 tarih ve 133 üncü Birleşiminde dikkate alınmasına karar verilen önergelerle birlikte Tasarının 34 üncü maddesi yeniden incelenmiş ve önergeler dikkate alınarak yeniden düzenlenen madde metni ilişikte sunulmuştur.

Saygılarımızla arz olunur.

Orhan ALDIKAÇTI

Anayasa Komisyonu Başkanı

«B. Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı.

Madde 34. — Herkes, önceden izin almadan, silahlı ve saldırsız toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının kullanılmasında uyulacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir.

Kanunun, ertelemeyle öngördüğü hallerde, süre iki ayı geçemez.

Dernekler, sendikalar ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, kendi konu ve amaçları dışında toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleyemezler ve konu ve amaçları dışındaki toplantı ve gösteri yürüyüşlerine katılamazlar.»

BAŞKAN — Sayın Anayasa Komisyonu, verilen önergeye katılarak düzenleyip getirmişsiniz?..

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANI ORHAN ALDIKAÇTI — Evet efendim.

BAŞKAN — Sayın Baturalp, Sayın Aksoy, Sayın Bayazıt, Sayın Akıncı, Sayın Orel?.. Evet, hiçbir sayın üye söz istemiyor.

Değerli üyeler, 34 üncü maddeyi oylarınıza sunuyorum : Kabul edenler... Etmeyenler... 34 üncü madde kabul edilmiştir; teşekkür ederim.

Değerli üyeler, 37 nci maddeyi Anayasa Komisyonundan gelen tezkereyle birlikte okutuyorum :

Danışma Meclisi Başkanlığına

Danışma Meclisi Genel Kurulunun 23 . 8 . 1982 tarih ve 133 üncü Birleşiminde dikkate alınmasına karar verilen önergelerle birlikte Tasarının 37 nci maddesi yeniden incelenmiş ve önergeler dikkate alınarak yeniden düzenlenen madde metni ilişikte sunulmuştur.

Saygılarımızla arz olunur.

Orhan ALDIKAÇTI

Anayasa Komisyonu Başkanı

«C. Suç ve cezalara ilişkin esaslar.

Madde 37. — Suç, ceza ve ceza yerine geçen güvenlik tedbirleri ancak kanunla konulur.

Genel müsadere cezası verilemez. Vatandaşlıktan çıkarma, silah kaçakçılığı ve uyuşturucu madde suçları ile ilgili olarak kanunla öngörülen istisnalar saklıdır.

İdare, kişi hürriyetinin kısıtlanması sonucunu doğuran bir müeyyide uygulayamaz. Silahlı Kuvvetlerin iç düzeni bakımından bu hükme kanunla istisnalar getirilebilir.

Kişî hürriyetini kısıtlayıcı cezaların yahut bu nitelikteki güvenlik tedbirlerinin yerine getirilmesi, öncelikle hükümlünün ıslahı ve eğitilmesi amacına yönelik olarak düzenlenir.

Ceza sorumluluğu şahsîdir.

Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz.

Hiç kimse kendisini ve kanunda gösterilen yarıklarını suçlama sonucu doğuran bir beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz.

Vatandaş, suç sebebiyle yabancı bir ülkeye geri verilemez.»

BAŞKAN — Değerli üyeler, bu maddeyle ilgili verilen değişiklik önergesine Anayasa Komisyonu katılmış ve maddeyi dikkate almış ve Genel Kurula öyle sunmuştur.

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANVEKİLİ FEYYAZ GÖLCÜKLÜ — Sayın Başkanım, söz verirsiniz kısaca durumu izah etmek istiyorum.

BAŞKAN — Buyurun efendim.

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANVEKİLİ FEYYAZ GÖLCÜKLÜ — Verilen önerge, ikinci fıkraya, genel müsadere cezasına istisna olarak uyuşturucu madde suçlarının yanına silah kaçakçılığı suçlarını da ilavesi yönündeydi. Bunu kabul ettik ve maddeye koyduk. Bundan ibarettir.

BAŞKAN — Ben de bunu ifade ediyordum; teşekkür ederim Sayın Gölcüklü.

Maddeyi oylarınıza sunuyorum: Kabul edenler.... Etmeyenler.... 37 nci madde kabul edilmiştir; teşekkür ederim.

38 inci maddeyle ilgili Anayasa Komisyonunun tezkeresini ve yeni 38 inci maddeyi okutuyorum:

Danışma Meclisi Başkanlığına

Danışma Meclisi Genel Kurulunun 23.8.1982 tarih ve 133 üncü Birleşiminde dikkate alınmasına karar verilen önergelerle birlikte Tasarının 38 inci maddesi yeniden incelenmiş ve önergeler dikkate alınarak yeniden düzenlenen madde metnin ilişikte sunulmuştur.

Saygılarımızla arz olunur.

Orhan ALDIKAÇTI

Anayasa Komisyonu Başkanı

«XIII. Kanunların geriye yürütmemesi

Madde 38. — Kimse, işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanunun suç saymadığı bir ifilden dolayı cezalandırılmaz; kimseye suçu işlediği zaman kanunda o suç için konulmuş olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez.

Suç ve ceza zaman aşımı ile ceza mahkûmiyetinin sonuçları konusunda da yukarıdaki fıkra uygulanır.»

BAŞKAN — Değerli üyeler, bu madde üzerinde verilen değişiklik önermeleri dikkate alınmak üzere kararlarınızla Anayasa Komisyonuna gönderilmiş ve Anayasa Komisyonu önermeleri dikkate alarak 38 inci maddeyi düzenlemiştir.

38 inci maddeyi oylarınıza sunuyorum: Kabul edenler.... Etmeyenler.... 38 inci madde kabul edilmiştir; teşekkür ederim.

41 inci maddeyle ilgili Anayasa Komisyonunun tezkeresini okutuyorum:

Danışma Meclisi Başkanlığına

Danışma Meclisi Genel Kurulunun 23.8.1982 tarih ve 133 üncü Birleşiminde dikkate alınmasına karar verilen önermeler ile birlikte Tasarının 41 inci maddesi yeniden incelenmiş ve değiştirilmesine gerek görül-meyerek aynen muhafazasına Komisyonumuzca karar verilmiştir.

Saygılarımızla arz olunur.

Orhan ALDIKAÇTI

Anayasa Komisyonu Başkanı

BAŞKAN Değerli üyeler, Sayın Anayasa Komisyonu dikkate alınarak gönderilen önermeleri dikkate almamış, eski metni muhafaza etmiştir. Önerge sahiplerinden, önermeleri üzerinde ısrar eden olursa, Tüzüğümüzün değişik maddesine göre söz vermem mümkün bulunmadığına göre maddeyi oylarınıza sunuyorum: Kabul edenler.... Etmeyenler.... 41 inci madde Komisyondan geldiği şekliyle kabul edilmiştir.

Değerli üyeler, 42 nci maddeyle ilgili Sayın Anayasa Komisyonunun tezkeresini ve maddeyi okutuyorum:

Danışma Meclisi Başkanlığına

Danışma Meclisi Genel Kurulunun 23.8.1982 tarih ve 133 üncü Birleşiminde dikkate alınmasına karar verilen önermelerle birlikte Tasarının 42 nci maddesi yeniden incelenmiş ve önermeler dikkate alın-

rak yeniden düzenlenen madde metni ilişikte sunulmuştur.

Saygılarımızla arz olunur.

Orhan ALDIKAÇTI

Anayasa Komisyonu Başkanı

II. Eğitim ve öğrenim hakkı ve ödevi

Madde 42. — Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz.

Eğitim ve öğretim, devletin başta gelen ödevlerindendir.

Eğitim ve öğretim, Atatürk ilkeleri doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, devletin gözetimi ve denetimi altında yapılır. Bu esaslara aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmaz.

Eğitim ve öğretim hürriyeti, Anayasa'ya sadakat borcunu ortadan kaldırmaz.

Devlet, okur - yazarlığı yaygınlaştırmak için gerekli tedbirleri alır.

Temel eğitimin ilk kademesi olan ilk öğretim, öğrenim çağındaki kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve temel ve orta eğitim devlet okullarında parasızdır.

Devlet, genel, meslekî ve teknik eğitim ve öğretimi, kalkınma planları hedef ve doğrultusunda, millî iktisadın, sanayi, tarım ve hizmet kesiminin ihtiyaçlarına uygun olarak düzenler ve denetler.

Özel okulların bağlı olduğu esaslar, devlet okullarıyla erişilmek istenen seviyeye uygun olarak, kanunla düzenlenir.

Devlet, durumları sebebiyle özel eğitim ve öğrenime ihtiyacı olanları, topluma yararlı kılmak için gerekli tedbirleri alır.

Devlet, maddî imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin, en yüksek öğrenim derecelerine çıkmalarını sağlamak amacıyla gerekli yardımları yapar.

BAŞKAN — Değerli üyeler, bu madde ile ilgili 37 adet değişiklik önergesi vardır. Bu madde, önermelerle birlikte Sayın Anayasa Komisyonuna gönderilmiştir. Evvela Sayın Anayasa Komisyonu bu önermeleri ne derece dikkate almak suretiyle maddeyi oluşturmuşlardır, bu konuda bir izahat aldıktan sonra gereğini birlikte düşünüp karar vereceğiz.

Buyurun Sayın Aldıkaçtı.

ABDULLAH ASIM İĞNECİLER — Usulümüzde yoktur efendim.

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANI ORHAN ALDIKAÇTI — Sayın Başkan, değerli arkadaşlarımız;

Eğitim ve öğrenim hakkı ve ödevi ile ilgili madde hakkında verilen önermeleri inceleyen Anayasa

Komisyonumuz şu değişiklikleri yapmıştır : Üçüncü fıkra son cümle olarak «Bu esaslara aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmaz.» cümlesini eklemiştir. Bu cümleyi daha iyi değerlendirmek için üçüncü fıkranın tümünü okuyorum :

«Eğitim ve öğretim, Atatürk ilkeleri doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. (Havemiz) Bu esaslara aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmaz.»

Dördüncü fıkra olduğu gibi kalmış, beşinci fıkra olduğu gibi kalmış, altıncı fıkra yeniden düzenlenmiştir, öneriler ışığında. «Temel eğitimin ilk kademesi olan ilk öğretim, öğrenim çağındaki kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve temel ve onta eğitim devlet okullarında parasızdır.»

Yedinci fıkra tamamen yeniden düzenlenmiştir : «Devlet, genel, mesleki ve teknik eğitim ve öğrenimi, kalkınma planları hedef ve doğrultusunda, milli iktisadın, sanayi, tarım ve hizmet kesiminin ihtiyaçlarına uygun olarak düzenler ve denetler.»

Sekizinci fıkra olduğu gibi kalmış, dokuzuncu fıkra yeniden düzenlenmiştir : «Devlet, durumları sebebiyle özel eğitim ve öğrenime ihtiyacı olanları, topluma yararlı kılmak için gerekli tedbirleri alır.»

Aziz arkadaşlarım,

Yapılan değişiklikler bunlardan ibarettir. Aşağı yukarı maddenin yarısı önergelerin ışığı altında yeniden kaleme alınmıştır, yeniden düzenlenmiştir. Elbette ki, takdir buyuracağınız gibi 37 önergenin hepsini birden bir maddeye koymak da mümkün değildir.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Aldıkaçtı.

Değerli üyeler, 42'nci maddeyi oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... 42'nci madde kabul edilmiştir.

NERMİN ÖZTÜŞ — Sayın Başkan, madde üzerinde görüşülecek bir durum var, hiç görüşmedik; altıncı fıkra hatalı efendim.

BAŞKAN — Sayın Öztüş, Sayın Komisyon Başkanı maddeyi nasıl düzenlediklerini açıkladılar. Ben de oya sundum, umumî arzu üzerine; oylandı ve kabul edildi. Oylanıp kabul edildikten sonra artık yapılacak bir işlem olmadığını benim kadar sizler de biliyorsunuz.

NERMİN ÖZTÜŞ — Efendim, teknik hata var.

PAŞA SARIOĞLU — Sayın Başkan, söz hakkı istiyoruz, sormadınız.

AHMET SENVAR DOĞU — Oylama bitmiştir efendim.

BAŞKAN — Efendim, müsaade buyurun. Sayın Komisyon Başkanına açıklama yapmalarını bu maksatla söz vermek suretiyle istedim. Bilhassa üstüne basa basa «37 önerge vardır» demek suretiyle bu arada eğer işaret buyurup da, efendim, biz önergeler üzerinde görüşeceğiz demiş olsaydınız, gayet tabii bu istediğinizi yerine getirecektim.

BRAHİM BARANGİL — Söz istedik, duymadınız efendim.

BAŞKAN — Fakat oylandıktan sonra yapılacak bir işlem yok. Müsaade buyurursanız, bu Tasarımın ikinci görüşülmesinde bu konuda ısrar eden arkadaşlar gereğini yaparlar.

Arz ederim.

Değerli üyeler, 44'üncü maddeyle ilgili Anayasa Komisyonunun tezkeresini ve gönderdikleri maddeyi okutuyorum :

Danışma Meclisi Başkanlığına

Danışma Meclisi Genel Kurulunun 23.8.1982 tarih ve 133 üncü Birleşiminde dikkate alınmasına karar verilen önergelerle birlikte tasarının 44 üncü maddesi yeniden incelenmiş ve önergeler dikkate alınarak yeniden düzenlenen madde metni ilişikte sunulmuştur.

Saygılarımızla arz olunur.

Orhan ALDIKAÇTI

Anayasa Komisyonu Başkanı

B. Toprak Mülkiyeti :

Madde 44. — Devlet, toprağın, tarımsal üretim planlaması ilkelerine uygun olarak ve milli iktisada katkıda bulunacak şekilde verimli işletilmesini gerçekleştirmek, toprak kaybını önlemek ve tarım reformu uygulaması için ihtiyaç duyulan toprağı sağlamak amacı ile gereken tedbirleri alır. Kanun bu amaçla değişik tarım bölgelerine ve ürün çeşitlerine göre verimli tarım işletme büyüklüklerini belirtebilir.

Tarım reformu gereği olarak uygulanacak toprak dağıtımında o yöredeki Devlete ait amaca uygun topraklarla ıslah yolu ile tarıma elverişli hale sokmaya müsait topraklardan ve özel mülkiyete ait olup işletilmeyen veya verimsiz işletilen toprakların bu amaçla kamulaştırılmış olan kısımlarından yararlanılır.

Toprak dağıtımı, ormanların küçülmesi, toprak servetlerinin azalması, verimli şekilde işletilen tarımsal işletmelerde verimin eksilmesi sonucunu doğuracak ölçüde ve şekilde yapılamaz.

Bu amaçla dağıtılan topraklar bölünemez, miras hükümleri dışında başkalarına devredilemez ve an-

cak dağıtılan çiftçilerle mirasçıları tarafından işletilir.

BAŞKAN — Değerli üyeler, bu madde ile ilgili değişiklik önermeleri Genel Kurulumuzda okunmuş ve bilahara madde ile birlikte Sayın Anayasa Komisyonuna gönderilmiştir ve görüşülmemiştir.

MUHSİN ZEKÂİ BAYER — Okunmadı Sayın Başkan.

BAŞKAN — Efendim, bütün önermelerin altında okundu işareti var. O itibarla bu tarzda ifademi lütfen kabul buyurun. Bütün önermelerin üzerinde, «Okundu, Komisyona gönderildi» yazıyor. Bu her halde buradaki Başkan veya Divan tarafından yanlışlıkla yazılmış notlar değildir.

Sayın Aldıkaçtı bu madde ile ilgili lütfen önermeleri ne şekilde değerlendirdiniz, bununla ilgili bir bilgi sunarsanız Genel Kurula, Genel Kurul önermelerin teker teker görüşülmesini arzu ederlerse, o tarzda hareket ederiz; fakat sizin açıklamamız üzerine buna gerek görmezlerse maddeyi oylatırım.

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANI ORHAN ALDIKAÇTI — Sayın Başkanım, bu konuda sözcümüz Sayın Recep Meriç'tir.

BAŞKAN — Buyurun Sayın Meriç.

ANAYASA KOMİSYONU ADINA RECEP MERİÇ — Sayın Başkan, muhterem arkadaşlar;

Toprak mülkiyeti maddesini daha önce Komisyonun hazırladığı şekli geri alındı ve verilen 10 adet önerge Komisyonumuzda incelendi. Önergelerden hepsini maddeye aynen geçirmek imkânı olmadığı için, genellikle önermelerin birleştiği noktalar bu maddeye intikal ettirildi ve bu son şekliyle hazırlandı. Sanırım madde açık bir hüküm taşımaktadır. Eğer bu maddenin fıkralarının anlaşılması konusunda sayın üye arkadaşlarımızın tereddütleri varsa, cevap vermek üzere sorularını bekliyorum.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

SALİH NECDET ÖZDOĞAN — Sayın Başkan.

MUSTAFA ALPDÜNDAR — Soru sormak istiyorum.

BAŞKAN — Buyurun Sayın Özdoğan.

SALİH NECDET ÖZDOĞAN — Önergenin aleyhinde konuşacağım eğer söz verirseniz.

BAŞKAN — Şimdi müsaade ederseniz şöyle yapalım :

Durum şunu gösteriyor : Sayın üyeler önermeler üzerinde görüşülmesini arzu ediyorlar. Yalnız, madde okunduğu için, önergede teklif edilen önemli kı-

sımlar bu maddeye geçmiş ise, tahmin ediyorum ki o sayın önerge sahibi önergesinin işleme konulmasını istemeyecektir; fakat önergesi dikkate alınmayan sayın üye, gayet tabii önergesi üzerinde konuşmak isteyecektir. O itibarla ben önerge sahiplerine tek tek soracağım ve ona göre önermeleri ayıracağım. Üzerinde görüşülmesi arzu edilen önermeleri işleme koyacağım.

MUSTAFA ALPDÜNDAR — Soru sormak istiyorum Sayın Başkan.

BAŞKAN — Soru da bilahara sorulur tabii efendim.

Sayın Kuzuoğlu, Sayın Fırat, Sayın Altop, Sayın Civelek, Sayın Alpdündar'ın önermeleri var.

ŞERAFETTİN YARKIN — Sayın Başkan, bizim de önergemiz var.

BAŞKAN — Efendim, daha hepsini saymadım, bir tek önergedeki isimleri okuyorum. Sayın Yarkin, bir parça sabırlı olursak, halledeceğiz.

Sayın Kuzuoğlu, bu önerge herhalde tarafınızdan tanzim edilmiş, yahut Sayın Fırat tarafından tanzim edilmiş. Maddeye önemli kısmı geçmiş midir, yoksa önergenin işleme konmasını istiyor musunuz?

AYHAN FIRAT — Bir sualle aydınlanmasını istediğim bir yer var, eğer onu lütfederlerse önergemizde mevcut kısmı belki 45 inci madde ayrıca görüşülürken teklif edeceğim.

BAŞKAN — O halde hemen sorunuzu rica edeyim sorun.

AYHAN FIRAT — Sayın Başkan, saygıdeğer üyeler;

Maddenin yeni hazırlanmış şeklinde bir kere «Millî iktisat» kelimesi var. Bu Ziraat Bakanlığının önünde mevcut abidenin altındada bile, «Millî ekonominin temeli tarımdır» diye Atatürk'ün bir vecizesi vardır. Bunu niye değiştirdiler, onu pek anlayamadım?

Birinci fıkranın son cümlesinde aynen şöyle demektedir:

«Tarım reformu uygulaması için ihtiyaç duyulan toprağı sağlamak amacı ile gereken tedbirleri alır. Kanun bu amaçla değişik tarım bölgelerine ve ürün çeşitlerine göre verimli tarım işletme büyüklüklerini belirtebilir.»

İkinci paragrafın gene son kısmına doğru:

«O yöredeki Devlete ait amaca uygun topraklarla ıslah yolu ile tarıma elverişli hale sokmaya müsait topraklardan ve özel mülkiyete ait olup işletilmeyen veya verimsiz işletilen toprakların bu amaçla kamulaştırılmış olan kısımlarından yararlanılır.»

Bu cümlede, verimsiz işletilen topraklardan mak-sat, birinci fıkradaki, «Verimli tarım işletme büyüklükleri dışında kalan topraklar» mıdır, değil midir bunu öncelikle öğrenmek istiyorum efendim?

ANAYASA KOMİSYONU ADINA RECEP MERİÇ — Sayın Başkan;

Sayın Fırat'ın sorusu, birinci paragrafın sonunda, «Kanun bu amaçla değişik tarım bölgelerine ve ürün çeşitlerine göre verimli tarım işletme büyüklüklerini belirtebilir» hükmünün ikinci fıkrada yer alması mahiyetindedir. Ancak, bu madde düzenlenirken Devletin yapmakla yükümlü olduğu görevler, bu görevlerin ifası sırasında lüzumlu toprağın nasıl temin edileceği, nereden temin edileceği; üçüncü fıkrasında bu dağıtım yapılırken hangi kriterlere dikkat edileceği; son fıkrasında da toprakların mülkiyetle nasıl parçalanıp parçalanamayacağı şekli bir düzen içerisinde tertiplenmiştir. Eğer maddeyi şöyle okuyacak olursak; «Devlet tarım reformu uygulaması için ihtiyaç duyulan toprağı sağlamak amacıyla gereken tedbirleri alır.» Ancak bir kanun koyacaktır tabiatıyla bu uygulamayla ilgili olarak, «Kanun bu amaçla değişik tarım bölgelerine ve ürün çeşitlerine göre verimli tarım işletme büyüklüklerini belirtebilir. Ki, (Bunu biraz daha açıklayayım zapta geçmesi bakımından) tarım bölgeleri mikroklimalar, iklim şartları, toprak karakteri ve alt-yapılar dahil bunlara göre ayrılabilmesi gibi, ayrıca o bölgelerdeki iklim şartlarına, hava sıcaklıklarına ve mevcut tabii imkânlarla göre de ürün çeşitlerini belirtmek zorundadır.

Örnek : Sahillerimizde, Güney Anadolu'da hububata elbetteki önem verilmeyecektir, orada narenciye ve buna benzer sera sebzeciliğine gidilmek zorunluluğu vardır; fakat Orta Anadolu'da hiçbir zaman ne zeytincilik, ne sera sebzeciliği, ne de narenciye üretimi bahiskonusu olmayacak. Örnek olarak diyelim ki, 200 dönümlük bir narenciye veya muz bahçesi, Güney Doğu Anadolu'da mükemmel bir verim alanı olabilecek ise (Örnek olarak veriyorum) Orta Anadolu'da aynı geliri sağlayabilecek bir hububat üretim sahası belki birkaç bin dönümü bulacaktır. Devlet, işte bölgelere ve ürün çeşitlerine göre tespit edecek bunları.

Bu dağıtımda ise, (Bu şekilde tespit edilen şekil) toprak servetlerinin, ormanların küçülmesini imkânsız kılacağı gibi, verimli şekilde işletilen (Ki, biraz evvel arz ettiğim verim alanı içerisinde, verimli ve sınırlandırılmış sahalar içerisinde) toprakları verimsiz hale getiremeyecektir. 200 dönüm olarak misal verdiğim bir bahçeyi 50 dönüme, 30 dönüme bölemeye-

cek şekilde yapacaktır. Reform uygulamasından mak-sat verimi düşürmek veya topraksız, hiç toprağı olmayan; ama ziraatla da işgal etmeyen bir kişiye, başkasının mülkiyetine taarruz veya onun elinden almak suretiyle dağıtmak verimi düşürmek demek değildir. Reform bir bütündür. Toprak dağıtımından her türlü girdisinin teminine; kredisinden teknik bilgisiyle teçhizine varana kadar o toprağın potansiyelini, memleketin iktisadi verimine katkıda bulunacak şekilde işletmeyi içeren bir bütündür. Bunun içinde toprak dağıtımı, kredi, makine alet ve gereçleri ve teknik bilgi girdisi vardır. Toprak dağıtımı, ancak bu reformun içerisinde bir bölümdür, bir dilimdir. Burada belirtilen bu verimli işletme, bölgelere, ürün çeşitlerine göre olan sınır, üçüncü paragrafta, onu bölemeyecek anlamına gelmektedir.

İzah edebildim mi bilemiyorum. Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Meriç.

Sayın Fırat....

AYHAN FIRAT — Özür dilerim; zannediyorum sualimi açıklıkla ifade edemediğim kanısına vardım. Tekrar açıklıyorum.

Efendim;

Birinci fıkranın sonunda; «Tarım bölgelerine ve ürün çeşitlerine göre verimli tarım işletme büyüklükleri belirtilir» diyor. Bunu kabul ediyorum.

İkinci fıkrada; «Tarım reformu gereği olarak uygulanacak toprak dağıtımında o yöredeki, Devlete ait amaca uygun topraklarla ıslah yoluyla tarıma elverişli hale sokmaya maksat müsait topraklardan ve özel mülkiyete ait olup işletilmeyen veya verimsiz işletilen toprakların bu amaçla kamulaştırılmış olan kısımlarından yararlanılır.» denilmektedir.

Benim arzum şudur :

«Veya verimsiz işletilen» tabiri, birinci fıkrada geçen «Verimli tarım işletme büyüklükleri dışında kalan alan» mıdır?

Gayet basit, sade bir sualdir. «Evet» veya «Hayır» cevabı beni tatmin edecek.

BAŞKAN — Evet, teşekkür ederim.

ANAYASA KOMİSYONU ADINA RECEP MERİÇ — Sayın Başkan;

Benim de biraz önce arz ettiğim aynı konudur; fakat biraz teferruatlı bilgi verdim.

BAŞKAN — O zaman kısa olarak rica edeyim.

ANAYASA KOMİSYONU ADINA RECEP MERİÇ — Evet.

Elbette ki, bir alan içerisinde verimli bir tarım işletmesi tespit edildiği zaman istismak edilecek olan

kısım da bunun dışındaki kısımdır. Verimli kısmı bölmek değildir. İşletilmeyen ve verimsiz işletilen topraklar özel mülkiyete aitse, bir açık örnek de vereyim, belki cevabı öyle canlandırabilirim....

BAŞKAN — Sayın Fırat, cevap yeterli oldu mu?

AYHAN FIRAT — Sayın Başkanım; gayet açık söylüyorum. «Verimsiz işletilen» tabiriyle belirtilmek istenen topraklar birinci fıkranın sonunda belirtilen «Verimli tarım işletme büyüklükleri dışındaki topraklar» mıdır?

«Evet» dense beni tatmin edecektir efendim.

ANAYASA KOMİSYONU ADINA RECEP MERİÇ — Efendim;

Bir toprak eğer hiç verimsizse, verimsiz işletilmek-ten kasıt, toprağı kiracıya verir, sahibi hiç kendisi ile ilgilenmez. O toprak sadece onun için bir yan gelir mahiyetindedir. Kiracı veya verdiği herhangi bir kişi de devamlı o toprağı istismar etmektedir. Yanındaki herhangi bir yerde on kat ürün alınırken, o lalettayın bir ürünle geçinecek bir haldeyse, elbette ki bu verimsiz bir topraktır. Bunun istimlak içerisine girmesi bahis konusudur; ama bir işletme vardır, belirli bir saha içerisinde verimli işletilmektedir. Buna hiçbir şekilde dokunmak bahis konusu değildir; ancak bunun çok geniş bir rantabl ve optimum işletme büyüklükleri vardır, o büyüklüğün dışına çıktığı zaman da, içinde kalındığı zamanlar da rantabilite, verimlilik düşer. İşte onun dışında kalan kısmı istimlak edilecek, verimli kısma dokunulmayacak demektir.

BAŞKAN — Evet efendim.

AYHAN FIRAT — Sayın Başkanım;

Birinci paragraf şunu amirdir. Tarım alanlarını verimli büyüklüklerini tespitte Devleti yetkili kılıyor.

Benim arzım gayet basit. İkinci paragrafta, efendim, kamulaştırmaya sebep gösterilen, «İşletilmeyen veya verimsiz işletilen» tabiri vardır, buradaki «Verimsiz işletilen» tabirinin o belirtilen, tespit edilen verimli tarım işletme büyüklükleri dışında kalan alan mıdır? Bunu öğrenmek istiyordum. Bir «Evet» beni tatmin edecektir. Zabıtlara geçmesi için istiyorum. «Evet» midir efendim?

BAŞKAN — Sayın Fırat, bu karşılıklı görüşmeye ben şu bakımdan müsaait davrandım.

AYHAN FIRAT — Açıklık kazandırmak bakımından arz ettim Sayın Başkanım.

BAŞKAN — Müsaade buyurun.

Yani önergeniz var, bir soru soracağım, cevap verilirse önergemi alacağım anlamına bir görüşünüz vardı.

AYHAN FIRAT — Ama Sayın Başkanım....

BAŞKAN — O halde, müsaade buyurun uzatmayalım, önergenizi işleme koyalım. Önergeniz hakkında açıklama yaptınız.

Siz buyurun rica edeyim.

Değerli üyeler;

Bu önerge üzerinde söz isteyen sayın üye var mı?..

MUSTAFA ALPDÜNDAR — Lehide söz istiyorum.

BAŞKAN — Lehide konuşmak üzere buyurun Sayın Alpdündar.

MUSTAFA ALPDÜNDAR — Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Bana göre, Muhterem Komisyonumuzun düzenlediği 44 maddeyle; bundan önce ne yapılmışsa yapılmış, bundan sonra toprak reformundan söz etmek mümkün olamayacaktır. Yanılmış olmamı diliyorum ve açıklama istiyorum.

44 üncü maddenin ikinci kısmı; «Tarım reformu gereği olarak uygulanacak toprak dağıtımında, o yöredeki, Devlete ait amaca uygun topraklarla, ıslah yoluyla tarıma elverişli hale sokmaya müsait topraklardan ve özel mülkiyete ait olup işletilmeyen veya verimsiz işletilen toprakların bu amaçla kamulaştırılmış olan kısımlarından yararlanılır» demekle, bundan önce, Anayasayı kabul edeceğimiz tarihten önceye bir düzenleme getiriyor; sonraya getiriyor mu getiriyor mu? Onun için bu nokta çok önemlidir. Kamulaştırılmış mı, kamulaştırılacak mı? Bundan sonra da kamulaştırılabilecek mi? Düzenlemenin haydi bir yerde kabul edildiği şekliyle sadece henüz kamulaştırılmış; ama tevzi edilmemiş olanlarla, bundan böyle de kamulaştırılacak mı? Bir açıklık gerek.

Eğer bu açıklama yapılırsa ben tatmin olacağım.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Başka söz isteyen sayın üye?..

YAVUZ ALTOP — Sayın Başkanım, sual sorabilir miyim.

BAŞKAN — Efendim, soru sorabilirsiniz. Buyurun tabii.

ANAYASA KOMİSYONU ADINA RECEP MERİÇ — Sayın Başkan, izin verirsiniz.

BAŞKAN — Efendim, müsaade buyurun.

OSMAN YAVUZ — Aleyhinde konuşabilir miyim?

BAŞKAN — Buyurun aleyhte konuşacaksınız.

ANAYASA KOMİSYONU ADINA RECEP MERİÇ — Sayın Başkan;

Eğer izin verirsiniz tek tek cevap vereyim. Belki diğer soruları engelleyebilir diye söylüyorum. Diğer

sorulara cevap teşkil edebilir diye. Tek tek cevap veririmsem...

BAŞKAN — Sayın Meriç, müsaade ederseniz lehte aleyhte sayın üyeler konuşsunlar. Ondan sonra cevap lütfedin.

Buyurun.

YAVUZ ALTOP — Sayın Başkan, ben sual sorabilecek miyim?

BAŞKAN — Tabii, tabii lehte, aleyhte görüşme bittikten sonra. Rica edeyim.

OSMAN YAVUZ — Sayın Başkan, Yüce Meclisin muhterem üyeleri;

Bu tasarıda 1961 Anayasasında olan bazı hükümlerin getirilmesini muhterem arkadaşlarımız istemektedirler. Burada esas gaye «Toprak reformu» kelimesinin veya toprak reformu durumunun geçip geçmesinin münakaşasını burada yapıyoruz. Şunu yüksek müsamahanıza sığınarak arz etmek isterim, toprak ve tarım reformu uzun yıllardan beri gelişmekte olan ülkelerde bir cankurtaran simidi gibi gösterilmiştir. Toprak reformunun ülkemizdeki kadar tartışıldığı başka bir ülkeyi göstermek mümkün değildir. Yıllarca önce halledilmesi kolay olan bir konunun maalesef bugüne kadar geldiğini görüyoruz. Bu iş, zor bir iştir. Toprak mülkiyetinin düzenlenmesine yeniden imkân verecek, ancak slogan haline dönüştürülmeyecek şekilde bir düzenlemeye Türkiye'nin ihtiyacı vardır. Bunda hemfikir olmamız lazım.

Toprak üzerinde yıllardan beri yapılan münakaşaların hiçbir netice vermediği noktasından hareketle, sadece toprak mülkiyetinin değişikliği, tek başına tarımda ne verimi artırıcı olmuş, ne de modernleşmeyi sağlayabilmiştir. Bugün artık FAO gibi teşkilatlar ve bütün ülkeler «Tarım reformu» tabirini kullanmaktadırlar. Geniş kapsamlı, sadece toprak mülkiyetini kapsamakla kalmamakta, üretim yapısıyla birlikte her türlü hizmetlerin bir arada entegrasyonu da ele almaktadır. Bu bir tarımın düzenlenmesidir. Bu bir ziraat rejimidir. Bu hususta arazinin verimli işletilmesi esastır. Mevcut rakamlara göre, Türkiye'de tarım sektöründe çiftçi olarak çalışanların hepsine yetecek ve toprak adaletini, sosyal adaleti gerçekleştirecek kadar toprak bulunmamaktadır; bu bir gerçektir.

Toprak bulmak tek çare olarak görülmemelidir. Bir tarım düzenlemesine ihtiyaç vardır, bunun hedefi verimlilik, verimi artırmaktır.

Bu düzenleme içinde ne getirilmelidir?.. Çiftçinin finansman gücünden tutun da toprak dağıtımı ve ka-

mulaştırılmasına, verim artışından pazarlamaya kadar olan tüm teknik hususları finansman ve modernizasyon da dahil olmak üzere, bir tarım reformu içinde ele almak mecburiyeti vardır.

Bir yandan toprak dağıtımı yaparken optimum, yeter gelirli işletmelerin ve millî istihsale katkısı olan işletmelerin de devamlılığını sağlamak amaç olmalıdır. Aile başına sekiz parçalı araziye toplulaştırma, kiralık ve ortaklık, milyarlarca liralık sulama yatırımı giden yörelerde parça parça arazileri de belirli büyüklükler altında toplama da tarım reformu içerisinde yer almalıdır.

Toprağın, sermayenin ve emeğin bir arada, denge içinde verimli kullanılmasından yanayız. Arazisini verimli işletmeyen karşısında, verimli işletenlerin de en yakın dostu olmalıyız; bunu en önemli husus olarak ve tarımsal üretimimizin geleceği açısından en önemli nokta olarak görüyoruz.

Saygı ile arz ederim efendim. (Alkışlar)

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Yavuz.

Sayın Bayer, söz istediniz?..

MUHSİN ZEKÂÎ BAYER — Lehinde efendim.

BAŞKAN — Lehte iki sayın üyeye söz verdim, konuşuldu.

AHMET SENVAR DOĞU — Açıklama yaptı efendim kendisi.

BAŞKAN — Efendim, müsaade buyurun Sayın Alpdündar lehte konuştu, Sayın Yavuz lehte konuştu.

MUHSİN ZEKÂÎ BAYER — Lehte konuşmadı, aleyhte konuştu.

BAŞKAN — Sayın Yavuz?..

OSMAN YAVUZ — Lehte konuştum efendim.

BAŞKAN — Lehte konuştular efendim, müsaade buyurun.

Evet, Sayın Güray lehte, aleyhte?..

S. FERİDUN GÜRAY — Efendim benim ikinci fıkayla ilgili önergem var, önergem aleyhtedir...

BAŞKAN — Gelecek, bu önergenin aleyhinde mi?.. Önergeniz geldiği zaman.

S. FERİDUN GÜRAY — Hayır, Sayın Başkanım kendi önergem için söz istiyorum.

BAŞKAN — Var, daha ona sıra gelecek tabii, tabii.

AYHAN FIRAT — Sayın Başkanım müsaade eder misiniz?.. Efendim müsaade ederseniz arz edeyim.

Ben Komisyona bir şey sordum, açıklama mahiyetinde; önergemi müdafaa etmedim bir. İkincisi Sayın Yavuz önergenin aleyhinde konuştu Sayın Başkanım, O'nu lehte konuştu diyorsunuz.

BAŞKAN — Efendim, bakın hepimiz dinledik, kendileri de ifade ediyorlar, «Lehte konuştum» diyorlar, çok rica ediyorum, açıklama yaptınız müsaade buyurun.

Komsiyondan soruyorum...

AYHAN FIRAT — Kendisine sorun; kendisi aleyhte mi konuştu lehte mi konuştu, «Tasarının lehte» dedi Sayın Başkan.

BAŞKAN — Sordum, demin ayrılırken sordum; lehte konuştum dediler.

LÜTFULLAH TOSYALI — Önerge okunmadığı için karışıklık oldu Sayın Başkanım.

BAŞKAN — Önerge okundu, önerge okundu efendim.

Değerli üyeler;

Müsaade buyurursanız Komisiyondan önergeyle ilgili görüş rica ediyorum.

YAVUZ ALTOP — Bir سوالim vardı Sayın Başkanım.

BAŞKAN — Sayın Altop, buyurun سوالinizi sorun. Sayın Haznedar sorunuz var.

ALİ MAZHAR HAZNEDAR — Soru değil efendim, bir kere önergeyi anlayalım; hafızamız o kadar kuvvetli değil.

BAŞKAN — Efendim, Sayın Fırat önergesini açıkladılar; ama ısrar ediyorsunuz, okutuyorum, okutuyorum efendim.

Önergeyi okutayım sonra soruları... Önergeyi baştan okuyun rica edeyim, hayır baştan değil teklif edilen maddeyi.

B. Toprak Mülkiyeti

Madde 44. — Devlet, toprağın millî ekonomiye katkıda bulunacak şekilde verimli olarak işletilmesini gerçekleştirmek; birinci, ikinci, üçüncü sınıf tarım arazilerinin yapılaşma veya kamu hizmetlerine zorunlu haller hariç tahsisi ile tarım dışı kalması ve toprağın erozyonla kaybolması ve çoraklaşmasını önlemek, topraksız olan veya yeterli toprağı bulunmayan çiftçiye toprak sağlamak amacıyla gerekli tedbirleri alır.

Kanun bu amaçla değişik tarım bölgelerine ve çeşitlerine göre toprağın alanını belirtebilir.

BAŞKAN — Evet, soruları... Buyurun Sayın Altop.

YAVUZ ALTOP — Sayın Başkan, değerli üyeler;

Yeniden düzenlenen 44 üncü maddeyle ilgili bir سوالim var benim. Bu 44 üncü maddenin birinci fıkrasının sonunda «Verimli işletme büyüklükleri tarım

bölgelerine ve ürün çeşitlerine göre tespit edilir» denilmektedir.

Diyelim ki, X ürünü için verimli bir işletme büyüklüğü olarak 20 dönüm tespit edildi. Yine özel mülkiyette aynı X ürünü üreten bir şahısta 40 dönüm toprak var. Şimdi birinci fıkranın sonu 20 dönümü verimli işletme büyüklüğü olarak tespit ettiğine göre, 40 dönüm mülk sahibi de bunu verimli çalıştırdığına göre, aradaki 20 dönüm fark toprak reformuna mevzu olabilecek mi, istimlak edilebilecek mi?.. Bu konuya açıklık istiyorum efendim.

Saygılarımla.

BAŞKAN — Evet, Sayın Hazer siz de lütfen sorunuzu sorun.

MEHMET HAZER — Sayın Başkan, bu madde başından itibaren bir yanlışlığı simgelemektedir. Evvela madde başlığı «Toprak mülkiyeti» dir. Toprak mülkiyeti değil, toprak reformu, tarım reformu olmalıdır.

Tarım reformunu Komisyon düşürmüştür, halbuki kamuoyunda düşmemiştir, canlıdır, duruyor ihtiyaç vardır. Anayasamızı sevimsiz hale getirecek böyle bir tertipten kendimizi kurtaralım bir.

İkincisi, kamulaştırılmış arazi değil, kamulaştırılacak araziden de bahsetmek lazım ve bunların normlarını koymak lazım; yoksa korktuğumuz, çekindiğimiz o sloganlar yeniden Türkiye'de canlanacaktır. Buna sebep olmayalım, buna imkân vermeyelim. Lütfen taassubu bırakalım, gerçekleri görerek bu maddeyi ele alalım, Komisiyondan bunu rica ediyorum.

Teşekkür ederim. (Alkışlar)

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Başka soru?.. Sayın Dikmen buyurun..

ALİ DİKMEN — Şimdi Sayın Başkan, ben şu soruyu soracağım.

Efendim, şimdiye kadar anladığıma göre bu maddenin amacı, topraksız çiftçiye ve az toprağı olan vatandaşlara toprak sağlamaktır ve eski maddede bu açıkça belirtiliyor; fakat yeni gelen toprak mülkiyeti ile ilgili maddede bu «Toprak» kelimesi, toprak... Tabii eskiden beri münakaşası oluyor, «Tarım reformu gereğı olarak değiştirilmiş ve o yöredeki devlete ait amaca uygun topraklarla islah yoluyla tarıma elverişli hale sokmaya müsait topraklardan...»

Şimdi burada iki görev var. Bir defa devlete ait bu topraklar nelerdir?.. Gereğçeye geçiyorum. «Her şeyden önce devlet elindeki toprakları dağıtacaktır» birinci sırada bu, varsa eğer şimdiye kadar üçkâğıtçılar parselleyip de satmadılarsa.

İkinci sırada çalılık ve makilik ve varsa bataklık gibi yerler. Şimdi devlet bunları ıslah edecek, tarıma elverişli hale getirecek ondan sonra bunu dağıtacak. Yani, bir defa devlete verilen bu görev... Yapılması çok zor ve belki de mümkün değil. Tabii böyle yerler belki pek de bulunamayacak, biraz da buralarda bulamazsa, yani insan biraz daha düşündüğü zaman herhalde Ağrı Dağı ile Tendürek Dağının birisinde karları, birisinde lavları falan erittikten sonra belki bu toprakları dağıtabilecek.

Şimdi, efendim, bu gerekçede bu belli, bu yazıyor, yani bir taraftan da bunu devlete görev veriyor.

İkincisi, vatandaşa da deniyor ki sana ben toprak vereceğim. Yani kusura bakmayın burada aklıma bir şey geliyor : Nasreddin Hoca'nın eşiği ölüyormuş, «Ölme eşeğim ölme, bahar gelsin de yonca biçeyim» demiş. Yani vatandaşa diyoruz ki, biz sana bir şeyler vereceğiz; ama devlet bunları yaparsa ondan sonra vereceğiz.

Şimdi, ne biz kendimizi aldatalım ne de biz vatandaşla böyle bir vaatte bulunalım. Bu bakımdan şu gerekçeyle, şu yeni getirilen Tasarı arasında niçin bu toprak kelimesi değişiyor? Evet son senelerde bu sık sık artık adını değiştirir toprak-tarım reformu, tarım-toprak reformu gibi... Bu Türkiye'de uzun boylu münakaşa edilerek geldi. Bunun gaye ve maksadı ne? Niçin bunu biz vaat ediyoruz, ondan sonra da isimlerini değiştiriyoruz, Devletin yapamayacağı bir görevi Devlete veriyoruz, diğer taraftan vatandaşla da bunu vaatte bulunuyoruz? Buradaki bu değişikliğin kasıt ve amacı nedir, onun açıklanmasını istihdam ediyorum.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Başka soru sormak isteyen sayın üye?..

HALİL ERDOĞAN GÜREL — Sayın Başkanım, müsaade ederseniz bir soru sormak istiyorum.

BAŞKAN — Buyurunuz Sayın Gürel.

HALİL ERDOĞAN GÜREL — Sayın Başkanım, maddenin ikinci fıkrasının sondan ikinci satırında «İşletilmeyen» kelimesinden sonra «Verimsiz işletilen topraklar» deyimini var.

Bütçe müzakereleri sırasında ilgili bakandan ve yetkililerden öğrendim ki, Türkiye'nin kadastrolanması henüz bitmemiştir ve 20 seneye müteceviz bir zaman daha bunun için asgarî yıl olarak verilmektedir.

Ayrıca, verimsiz işletilmenin ölçüsü nedir? Türkiye'de ziraat istatistikler henüz gelişmemiştir. Bu sene bir ürün ekilmekte, ikinci sene bir başka ürün

ekilmektedir. Biz verimsiz işletildiğini tespit için, bu rayı işletenin beyanına mı itibar edeceğiz, yoksa henüz tapulaması bitmemiş, hudutları belli olmayan bu arazilerden her gün, her saat veya her ay giderek bunları ölçmeye mi kalkacağız, eski aşar vergisinde olduğu gibi? Son derece kapalı ve ilgilileri tedirgin edecek bir deyim gibi geliyor. Bunun, Sayın Hazer'in belirttiği gibi, normlarına koymanın esas prensipleri nelerdir, onları lütfederlerse memnun olurum efendim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

MUHSİN ZEKÂİ BAYER — Usul hakkında söz istiyorum Sayın Başkanım.

BAŞKAN — Usul hakkında buyurunuz Sayın Bayer.

MUHSİN ZEKÂİ BAYER — Biz neyi müzakere ediyoruz? Anayasa Komisyonunun getirdiği Taslağı mı, yoksa Sayın Fırat'ın önergesini mi? Bütün sualler Anayasa Komisyonunun getirdiği Taslakla ilgilidir, halbuki Sayın Fırat daha henüz önergesini açıklamamıştır,

Arz ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Değerli üyeler;

Sorular hatırlanırsa bugüne kadar önergeler müzakere edilirken soruluyor ve bu sorular sorulurken bazı sayın üyeler önergeyle ilgili, bazı sayın üyeler de madde ile ilgili soru soruyorlar ve biz bu tarzdaki müzakerelere başından itibaren devam ediyoruz. O itibarla, illa soru önerge üzerinde olacaktır, illa madde üzerinde olacaktır diye bir tetkik yapmıyoruz; çünkü yapmak imkânı yoktur. Önergeye temas ederek söze başlayan bir sayın üyenin maddeye temas eden sorusunu da o arada sormasını gayet normal karşılıyoruz.

Sayın Fırat, hem lütfen arzu ettiğiniz soruyu sorun, hem de bu arada deminden beri mütemadiyen muzdaripsiniz ben onu görüyorum, sıkıntılısınız bir türlü açıklayamadım diye. Halbuki, ilk sorunuzu tevcih ederken gerekli açıklamayı yaptınız ve üst üste «Benim maddemdeki kasıt budur, ona göre cevap verin» dediniz, yani o tarzdaki sorularınız tamamen bu önergenizin açıklanması mahiyetinde idi; ama buna rağmen, bakıyorum ki diğer sayın üyeler de «Sayın Fırat'a açıklama imkânı vermediğimi» işaret ediyorlar; o itibarla hem sorunuzu sorunuz, hem de çok kısa olmak şartıyla lütfen açıklamayı yapınız.

Buyurunuz.

AYHAN FIRAT — Sayın Başkan, saygıdeğer arkadaşlar;

Ben, müzakerenin uzamaması için bir soru ile neticeye gitmek istedim; ama tatmin edici cevabı alamadım. O zaman benim önergem hakkında konuşma hakkım doğar. Zira önergemde şöyle diyorum :

«Devlet, toprağı millî ekonomiye katkıda bulunacak şekilde verimli olarak işletilmesini gerçekleştirmek, birinci, ikinci ve üçüncü sınıf tarım arazilerinin yapılaşma veya kamu hizmetlerine, zorunlu haller hariç, tahsisi ile tarım dışı kalmasını ve toprağın erozyonla kaybolmasını önlemek, topraksız olan veya yeterli toprağı bulunmayan çiftçiye toprak sağlamak amacıyla gereken tedbirleri alır. Kanun, bu amaçla değişik tarım bölgelerine ve çeşitlerine göre toprağın alanını belirtebilir.»

Ben tümünü kısaltmak için soruyla gideyim dedim. Benim arzım şudur : Ülkede büyük bir toprak yitirilmesi mevzubahistir, erozyon mevzubahistir. Çarpık yapılaşma, sanayileşme ve karayollarının tahrip ettiği alanlar son derece değerli alanlardır. Bunları tekrar tekrar dile getirmek istemiyorum. Bir Adana - Tarsus, bir Bursa Ovası, bir Turgutlu, bir salihli, bugün başlayan Söke ve Şarkta vilayetlerimizin oturduğu o küçük ovalar dahi çarpık yapılaşma ve sanayie ayrılmış durumdadır. Ülke büyük bir toprak kaybına girmektedir. Buna ait bir cümle görememenin üzüntüsü içindeyim; bu bir.

İkincisi; biz topraksız çiftçiye toprak verecek miyiz, vermeyecek miyiz? Bunun adını koyalım. Tarım reformu, isim değişikliğiyle tarım reformunun ne olduğunu ben de biliyorum, ben de çiftçilik yapan bir ailenin çocuğuyum, benim de arazim var. Dolayısıyla bu nutku burada dinlememe gerek yok. Tarım reformunun ne olduğunu ben de biliyorum.

Benim sorum gayet kısa idi. Biz, topraksız çiftçiye toprak verecek miyiz? Önergemin mahiyeti budur. Vereceksek bunu açıkça yazalım, vermeyeceksek dolambaçlı yollara gitmeyelim, adını koyalım.

Onun için de sorum şudur, gene tekrar ediyorum : Birinci fıkranın sonunda «Tarım reformu uygulaması için ihtiyaç duyulan toprağı sağlamak amacıyla gereken tedbirleri alır. Kanun, bu amaçla değişik tarım bölgelerine ve ürün çeşitlerine göre verimli tarım işletme büyüklüklerini belirtebilir.» Niçin belirtiyor?.. Toprak sağlamak amacıyla. Ne belirtiyor?.. Büyüklük belirtiyor. Peki bir büyüklük diyelim ki Adana'da ikibin dönüm pamuk arazisi. Bir şahsın

üçbin dönüm arazisi var ise, bu bin dönüm arazi, çok açık söylüyorum, ikinci paragrafta verimsiz işletilen toprak, verimli tarım işletme büyüklüğü dışındaki toprak alanına girer mi, girmez mi? Bunu öğrenmek istiyorum Sayın Başkan.

Çok teşekkür ederim.

Amacım; doğrulukla, açıklıkla ne yazacaksak adını koyalım.

Saygılar sunarım. (Alkışlar)

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Fırat.

ALİ MAZHAR HAZNEDAR — Sayın Başkanım, önergenin aleyhinde konuşmak istiyorum.

BAŞKAN — Buyurunuz Sayın Haznedar.

ALİ MAZHAR HAZNEDAR — Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Toprak reformu sloganı, yıllarca bu memlekette istismar konusu yapılmıştır. Bir ülkede toprak düzeninin gözden geçirilmesi bahis konusu olduğu zaman başlıca iki amaç güdülür. Bunun bir tanesi ekonomik amaçtır.

Ekonomik amaç, tarımda üretimin ve verimin artırılması hedefini güder.

İkinci husus; topraksız ya da az topraklı olan çiftçi ailesine toprak temini, böylelikle kırsal alanda gelir bölüşümünün daha adil bir şekle sokulmasını hedef alır; bu sosyal amaçtır.

Şimdi, Anayasa Komisyonunun hazırlamış olduğu tasarıda toprak reformu konusundan bahsedilmiyor, daha çok ekonomik amacın nazarı itibara alındığı hususu açıkça görülüyor.

Ekonomik amaç, üretimin ve verimin artırılması, hadisesidir demiştik. Üretim ve verimin artırılması nasıl olur?

Bunun içinde gayet tabii toprak düzeninin değiştirilmesi hadisesi de yatmaktadır aslında. Toprak düzenini değiştirirseniz, toprak dağıtırsınız; ama üretim ve verimi yine artıramazsınız. Üretim ve verimin artırılabilmesi için modern tarım alet ve makinelerinin temin edilmesi gerekir. Yeterli ve zamanında ve uygun fiyatlı gübre temini gerekir. Zira mücadele gerekir. Sulama hadisesi bahis konusudur. Tarım kredileri bahis konusudur. Modern tekniklerin uygulanması hadisesi vardır. Bunları yapmadığımız takdirde üretimi artırmak kabil değildir.

O zaman, sadece toprak düzeninin değiştirilmesi hadisesinin, üretim ve verimin artırılması için yeterli olmadığı gözükmemektedir. Üretim ve verimin artırılması hadisesinde toprak düzeninin değiştirilmesi, belki nispi olarak; fakat diğer faktörlere nazaran be-

nim kanımca çok daha düşük seviyede bir mana ifade eder.

O nedenle, konuya tarım reformu isminin verilmesi, aslında kanımca doğrudur. Bunu teyit eden diğer hususları da biraz sonra arz edeceğim.

Toprak reformu hadisesi yıllarca bir slogan olarak ülkemizde kullanılmıştır, dedim. Bu, siyasi istismar mevzuu yapılmıştır, ideolojik istismara konu olmuştur. Türkiye'deki gerçekleri dile getirmemiz iktiza eder. Köylüye veya topraksız çiftçi ailesine size toprak dağıtacağız gibi bir ümit verilmektedir; ama bu ümit ne derece gerçekçidir, onu arz etmeye çalışacağım.

Yapılan istatistiklere göre Türkiye'de beş milyon çiftçi ailesi vardır, son rakam bu. Bunun 1 milyon 700 bini topraksızdır. 3 milyon 300 bininin de toprağı vardır; ama bu toprağın bir bölümü yeterlidir, bir bölümü yetensizdir. Yine bilinen rakamlara göre, Türkiye'de 1980 yılı Devlet İstatistik Enstitüsünün neşrettiği kitaptan edindiğimiz bilgiye göre, tarla, bağ, sebze ve meyve bahçesi ve zeytinlik olarak Türkiye'deki tarım arazisinin toplamı 28 milyon 459 bin hektardır.

Yine Türkiye'de (Rakamları arz ediyorum) bu arazinin 3 milyon hektarı sulanabilir arazidir, sulanmaktadır. Bu 28 milyon 459 bin hektar arazinin 24 milyon hektarı tarladır. Bu tarlanın 16 milyon hektarı her yıl ekilir, 8 milyon hektarı nadasa bırakılır.

Bu bilgilere göre, işletme sayısı itibariyle de dağılım şöyle olmaktadır : Tarımsal işletmelerin yüzde 45,4'ü 20 dönümden az toprağı sahip olup, bu toplam tarım topraklarının yüzde 7,3'ünü oluşturmaktadır.

Yine tarımsal toprakların yüzde 41,4'ü 21 ila 100 dönüm toprağı sahip olup, tarım topraklarının yüzde 32,5'ini oluşturmaktadır.

Yüzde 8,5'i 101 ila 200 dönüm toprağı sahip olan işletmeleri kapsıyor. Bu da toplam tarım topraklarının yüzde 19,5'ini oluşturuyor.

Yüzde 4,2'si 201 ila 1000 dönüm toprağı sahip işletmeleri ifade ediyor. Toplam tarım topraklarının yüzde 25,3'ü ve binde 5'i, sayısal olarak işletmelerin binde 5'i 1000 dönümden fazla toprağı sahip olan işletmeler olarak karşımıza çıkıyor. Bu da toplam tarım topraklarının yüzde 15,4'ü oluyor.

Şimdi, toprak bu düzendeysen bunu değiştireceksiniz. Değiştirme nasıl olacak? Topraksız olan bir kısım çiftçiye, çiftçi ailesine toprak vereceksiniz; bu toprağın büyüklüğü bir çiftçi ailesini insanca yaşatabilir seviyede gelir temin edecek büyüklükte olacak.

BAŞKAN — Sayın Haznedar, süreniz dolmuştur efendim, lütfen...

ALİ MAZHAR HAZNEDAR — Müsaade ederseniz şu rakamları vereyim Sayın Başkan.

İkinci, eğer bir kısım arazi çok fazla parçalanmış ve o artık iktisadi işletme nosyonu içerisinde mütalaa edilemez halden, onları birleştireceksiniz.

Ben şöyle bir hesap yaptım, bu hesap hiç kimsede yok. Belki muayyen ölçüde takribiyeti ifade ediyor; ama bir merteye göstermektedir.

Toprak ve Tarım Reformu İle İlişkili olarak hazırlanan Kanun Tasarısında, Tarım Bakanlığının tespit etmiş olduğu çeşitli iklim bölgelerine ve toprak kabiliyetlerine göre sulanabilir veya sulanmayan arazi cinsine göre dağıtılabilecek toprak, bir çiftçi ailesinin geçimini temin edecek olan toprak miktarı tespit edilmiş vaziyettedir; muayyen sınırlar halinde. Yine sahibi elinde kalması öngörülen, uygun olacağı düşünülen toprak miktarı da belli. Bu rakamlardan ve biraz evvel vermiş olduğum istatistikî bilgilerden hareketle bir hesap yaptım. Bu hesapta da Toprak ve Tarım Reformu Kanun Tasarısındaki asgari rakamları aldım sahibinin elinde bulunacak olan toprak miktarı olarak. Çünkü orada diyor ki, normal dağıtım şöyle olacak, «Bakanlar Kurulu isterse bunu yüzde 30'una kadar azaltır» diyor. Yani bir kişiye bin dönüm arazi bırakılacaksa, 300 dönüm kadar inmesi imkânı mevcut idi. Ben 300 dönümü esas almak suretiyle geri kalanını da kamulaştırma ve topraksız çiftçiye dağıtılması amacıyla kullanıldığını nazarı itibara aldım bu hesapta. Karşıya çıkan tablo şu :

Biraz evvel arz etmiştim, 5 milyon çiftçi ailesi vardı; 1 milyon 700 bini topraksızdı. Evvela o 1 milyon 700 bin çiftçi ailesine bir santimetrekare toprak vermek kabil değil.

İkincisi; 3 milyon 300 bin toprak sahibi işletme mevcut idi. Bu kadar aile bu işletmelerle meşguldü. Bu sistem içinde toprak tevzii yaptığımız takdirde sadece 1 milyon 600 bin çiftçi ailesine yeterli toprak verebiliyorsunuz. O zaman, mevcut toprak sahibi olan 1 milyon 700 bin ailenin elinden toprağını almanız gerekiyor. Onları toplulaştıracaksınız; ancak ekonomik işletme büyüklüğüne ulaşabileceksiniz.

Bu rakamları bir başka türlü tahkik etmek de kabil. 1 milyon çiftçi ailesi takriben 10 milyon nüfus yapar. Türkiye'nin nüfusu 45 milyon olduğuna göre, bu Türkiye nüfusuna göre yüzde 18 ila 22 civarında bir nispet ifade eder. Yani tarımda çalışan nüfus yüzde 18 ila 22 olur ki, dünya yüzünde (Da-

ha önceki bir konuşmamda da arz etmiştim) Amerika Birleşik Devletlerinde bu rakam yüzde 8'in altında, Almanya'da yüzde 6, İngiltere'de yüzde 2,6, Yunanistan'da yüzde 30 civarında idi ve Avrupa Ekonomik Topluluğu ailesine dahil olan ülkelerde de bu rakam ortalama yüzde 8'in altında idi. Binaenaleyh, Türkiye için ilk merhalede yüzde 18 ilâ 22'lik bir nüfusun tarımla meşgul olması anormal bir şey değildir.

BAŞKAN — Evet Sayın Haznedar, diğer arkadaşlarımızın hakkını kullanıyorsunuz, rica edeyim.

ALİ MAZHAR HAZNEDAR — Müsaade eder-seniz hemen arz ediyorum.

Burada sözlerime şu şekilde devam etmek istiyorum.

1 Kasım 1937 tarihinde Ulu Önder Atatürk'ün Türkiye Büyük Millet Meclisini Açış Nutkunda şöyle bir söz geçiyor : «Bizde kaç kişinin büyük toprağı vardır?.. Bu toprağın ölçüsü nedir? İncelenirse görülür ki, ülkemizin genişliğine göre hiç kimsenin büyük toprağı yoktur.» denilmektedir. Filhakika, biraz evvel vermiş olduğum rakamların, bin dönümün üzerindeki arazinin ortalamasını alırsanız 2512 dönüm ediyor ve beş bin dönümden yüksek işletme sayısı, arazi sahibi sayısı 500 civarında. Oysa mesela bize benzer bir ülke olarak bu rakam İspanya'da 98 ailenin 7 milyon 700 bin dönüm arazisi var. Aşağı yukarı 80 bin dönüme yakın bir işletmenin arazisi oluyor, bir ailenin. Bu Meksika'da 5 bin küsur ailenin 920 milyon (Türkiye'den büyük) hektar arazisi var, tarım arazisine sahip, Brezilya'da bu rakamlar daha da büyük. Toprak reformu yapılan ülkelerde bu rakamlar harikulâde büyüktür.

Türkiye'de sadece 500 ailenin elinde 5 bin dönümden fazla toprak mevcuttur.

Bu rakamlarla ortaya çıkan hakikat şudur : Toprak reformu, dediğim gibi siyasî ve ideolojik amaçlarla istismar edilmiş bir konudur. Aslında ideolojik amaçla bunu istismar edenler, köylüye toprak falan verilmesi taraftarı değillerdir. Çünkü onlar, köylünün toprak sahibi olması halinde, onun devrimci potansiyelinin azalacağını, binaenaleyh yozlaşacağını düşünürler ve bunu da ifade etmekten çekinmezler. Aslında onlar varmak istedikleri hedefe bu hadiseyi...

BAŞKAN — Sayın Haznedar, bakınız üç arkadaşımızın görüşme süresini almış oldunuz. Lütfen efendim.

ALİ MAZHAR HAZNEDAR — Aşama olarak kullanırlar... Bitiriyorum Sayın Başkan.

Yalnız bu sloganı bunların elinden almak lazımdır.

Anayasa Komisyonunun hazırlamış olduğu raporda arkadaşımın işaret ettiği gibi (O noktada kendisiyle birleşiyoruz) verimli olarak işletilen toprak büyüklüğü ne olursa olsun, adetâ onun elinden alınmayacağı gibi bir mana çıkmaktadır. Bu manayı değiştirecek tarzda muayyen büyüklüğün üzerindeki toprağı da alıp, bu 500 aile için de olsa, bunun topraksız olan çiftçi ve köylülere dağıtılmasının, bu sloganın kullananların elinden alınması bakımından yararlı olacağı görüşündeyim.

Teşekkür ederim, saygılarımı sunarım. (Alkışlar)

BAŞKAN — Lütfen...

Buyurun Sayın Gürbüz.

İ. DOĞAN GÜRBÜZ — Sayın Başkan, değerli üyeler;

Tarım Türk ekonomisinin lokomotifi olma durumunda olması dolayısıyla halen üzerinde dikkatlerimizi çekmekte ve Anayasada da özellikle bazı kelimelerin «Tarım reformu mu, toprak reformu mu?» şeklinde olacak tarzda meseleyi tekrar önümüze getirmiş durumdadır.

Benden önce konuşan Sayın Haznedar birçok rakamları verdiği için o teknik teferruatlar üzerinde durmayacağım. Yalnız, Sayın Fırat'ın önergesine katıldığımın sebeplerini arz ederek kısaca durumu bilgilerinize sunacağım.

Sayın Fırat önergesinde arazilerin başka amaçlarda kullanılmasını toprak mülkiyeti maddesine getiriyor. Halbuki, bundan bir sonraki maddeye baktığı takdirde elbette arazinin tarım dışında, kendi amaçlarının dışında kullanılmayacağına dair hükmün bulunacağını rahatlıkla orada görecektir. Onun için bir kere bu yüzden öncelikle bu önergeye katılmak mümkün değil.

Arkasından tekrar ikinci bir unsuru getiriyor; hemen tarım reformu değil toprak reformu şeklinde meseleyi getiriyor, bu yüzden de katılmak mümkün değil.

Biliyorsunuz tarımın unsurlarından bir tanesi toprak, öbürü emek, diğeri de sermaye. Siz yalnız toprak reformu üzerinde duruyorsunuz, niye arkasından emek reformu getirmiyorsunuz, niye arkasından sermaye reformu getirmiyorsunuz?.. Tarımda önemli olan üretimi artırmaktır. Üretimi artırıcı tedbirleri getirmektir. Elbette bunun yanında devletin görevlerinden bir tanesi olan sosyal adalet kavramını da getireceksiniz; ama bunu istismar etmek için değil, verimi ar-

tırıcı tedbir ve sosyal adalet kavramlarını getirebilmek için.

Arazileri boyuna parçalayarak, verimi düşürerek reform yapamazsınız. Bakın AET ülkelerine, nereye gidiyorlar?... Toprakta en küçük miktar 800 dönüme doğru gidiyorlar. Biz ne diyoruz?... 8 dönüme doğru inelim diyoruz; parçalayalım mümkün olduğu kadar verim düşsün. Böyle bir düşünce herhalde, verim açısından, Türk ekonomisi açısından pek kabulü şayan olacak bir durum olmasa gerekir.

Bunun yanında ekonomide tarım geliri azaldıkça endüstriye rağbet artıyor ve bakın Fransa'daki duruma, bugün hali hazırda Fransa'da 250 bin çiftçi ailesi köylerden şehirlere göçmek istemektedir; yani toprakta tutamıyorsunuz. Sanayileşen Türkiye'de de aynı durum yarın başımıza gelecektir. Bugünden parçalayarak, tarım alanlarını küçülterek, ondan sonra da verimi düşürerek memleketimizi gıda ihraç eden durumdan, ithal eder duruma getirmemek mecburiyetindeyiz, bunda da çok dikkatli olmalıyız. Yani kavram kargaşalarıyla bir yere varamayız.

Bunun yanında yeni bir kavram kargaşası meydana geliyor; topraksız çiftçi... Nasıl oluyor çiftçi toprağı olmadan. Toprağı olmayan kişi ancak tek şartla çiftçi olabilir, ortakçıdır, kiracıdır. Bu terimi de çok yerinde kullanmak mecburiyetindeyiz. Bunun dışında toprağı yok tarım işçisini, tarım amelesini topraksız çiftçi vasfına büründüremezsiniz. Onlar topraksız diye bütün işçileri topraklı hale getirmeye kalktığınız zaman, fabrikalarda çalışan her işçiyi de fabrikatör yapma durumuna getirmek mecburiyetinde-siniz; o zihniyet oraya götürür.

Bu kavram kargaşalarından vazgeçerek hakikaten Türkiye'de taban limiti, yani verimli tarım işletmelerine gidecek, daha da küçülmeyecek parçalarla Türk tarımını daha verimli hale getirebilecek noktaya doğru götürmek mecburiyetindeyiz. Kavram kargaşalarıyla hiçbir yere varamayız, bu noktaya ideolojik açıdan bakmamak mecburiyetindeyiz. Bunu her şeyden önce Türkiye'nin yarını olarak görmek mecburiyetindeyiz. Türk topraklarından en güzel verim nasıl elde edilecektir? İşte bu noktada meseleyi toplamak durumundayız.

Yok tarım reformuydu, yok toprak reformuydu, söyleydi, böyleydi, demenin anlamı yok. Tarım reformunun içerisinde hepsi vardır, böyle kabul etmek mecburiyetindeyiz, bilim de bunu böyle kabul etmiştir.

Bu duygularla hepinizi saygıyla selamlar, Sayın Fırat'ın vermiş olduğu önergeye katılamamanın üzüntüsünü belirtirim.

Saygılarımla. (Alkışlar)

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Gürbüz.

Sayın Komisyonun önerge ile ilgili hem görüşünü, hem de sorulan sorulara cevap lütfedilmesini rica ediyorum.

Buyurun Sayın Meriç.

BEŞİR HAMİTOĞULLARI — Sayın Başkanım, Komisyona soru sormayacak mıyız?

BAŞKAN — Efendim, şimdiye kadar soru soruldu. Eğer önemli bir sorunuz varsa siz de sorun, hepsine birden cevap verilsin.

Sayın Meriç, Sayın Hamitoğulları'nın sorusunu da tespit edelim lütfen.

Evet buyurun.

BEŞİR HAMİTOĞULLARI — Efendim, şimdi Anayasada önemli bir nokta gibi geliyor bana Sayın Başkanım. Anayasada toprak reformunun, ki, ben bunun tarımsal devrim olmasını daha yerinde gördüm ya; şimdi bilindiği gibi, Türkiye'mizde değişik görüşleri temsil edecek partiler olacaktır. Buna rağmen Anayasada toprak reformu veya tarımsal devrim veyahutta tarım devrimi, ne denirse denilsin, bunun kesin sınırlarını koymak, arz ettiğim gelişme karşısında, gerçek karşısında toprak rejimini dondurmaz mı efendim?

Zabıtlara geçsin diye soruyorum. Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Hamitoğulları.

Sayın Soyer soru mu efendim, buyurun.

DÜNDAR SOYER — Efendim, Komisyon üyesinden bir sorum var; toprak mülkiyetiyle ilgili 44 üncü maddeyi düzeltmeden önceki birinci fıkradan; «... topraksız olan veya yeterli toprağı bulunmayan çiftçiye toprak sağlamak amacıyla gereken önlemleri alır.» hükmü maddeden çıkarılmış ve bunun yerine; «... tarım reformu uygulaması için ihtiyaç duyulan toprağı sağlamak amacı ile gereken tedbirleri alır.» fıkrası konmuş.

Bu toprak reformu uygulanması, biraz evvel Sayın Arkadaşımız Haznedar Beyefendinin ifade ettiği gibi, daha ziyade toprak reformundan yahut mülkiyet hakkının tamamen ekonomik bölümüyle, gerekçeleriyle ilgilidir. Toprak reformu bunu kapsar ve zannediyorum ki, 45 inci maddede «Tarım ve tarımla uğraşanların korunması» bahsinin içerisinde, toprak reformunun amaçladığı esasları düzenleyen 45 in-

ci maddede var, diyor ki; «Devlet, tarım arazilerinin amaç dışı kullanılmasını önlemek, tarımsal üretimi artırmak maksadıyla tarımla uğraşanların işletme, araç...» vesaire girdilerinden bahsetmişler. Burada 45 inci maddede mevcut.

Biz 44 üncü maddede, toprak mülkiyetiyle ilgili olarak topraksız olan ve yetersiz toprağa sahip olanlara toprak dağıtımını öngörüyor muyuz, öngörmüyor muyuz? Komisyon olarak, bunun buradan çıkarılmasından kasıt nedir, maksat nedir? Bu toprak dağıtımını içerisine alacak bir tabir midir toprak reformu, bunu soruyorum?

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Soyer.

Sayın Meriç, buyurun efendim.

ANAYASA KOMİSYONU ADINA RECEP MERİÇ — Sayın Başkan, muhterem arkadaşlarım;

Önce, «Toprak mülkiyeti» maddesi ile «Tarım ve tarımla uğraşanların korunması» maddesi arasındaki farkı izah etmekle başlayacağım sözlerime.

Biri, toprağın temelini teşkil eden hükümleri ihtiva eden; yani mülkiyetin el değiştirmesi hükümlerini ihtiva eden bir madde, diğeri de o toprağın mülkiyeti bahis konusu olmaksızın, onun işletilmesiyle, muhafazasıyla, amaç dışı kullanılmasıyla ilgili olan ve onu kullananları koruyacak tedbirlerin Devlet tarafından getirilmesini öneren bir maddedir.

Birinci fıkrada; «Devlet, toprağı tarımsal üretim planlaması ilkelerine uygun olarak ve millî iktisada katkıda bulunacak şekilde verimli işletilmesini gerçekleştirmek, toprak kaybını önlemek...» tabiri ile toprağın her türlü muhafazasını, erozyonla; rüzgâr ve su erozyonu ile toprağın kaybını önlemek, gereken toprak muhafaza tedbirlerini almak suretiyle onu değerlendirmek ve yerinde sabit kılmak tedbirlerini almak amacını güder. Ayrıca, topraksız çiftçiye toprak vermek değil sadece; tarım reformunun içerisinde, reformun uygulamasıyla ilgili bulunan gerekli toprağı sağlamak amacını güdecek şekilde Devlete vazife vermektedir.

Daha önce, bu konu ile ilgili olduğu için, Sayın Soyer'in sorusuna da cevap vermiş olacağım; topraksız çiftçiye toprak dağıtmak anlamı başka, tarım reformu içerisinde çiftçiye toprak temin etmek başkadır. Daha önce Sayın Haznedar'ın bütün verileriyle, açıklığı ile belirttiği gibi, tarım sanatı ile tarımın tekniği ile bilgisi ile hiç ilgisi olmayan herhangi bir topraksız insana toprak vermek demek, o toprağın potansiyelini, o toprağın verim imkânlarını bilgisiz bir ele tevcih ederek onun verimini düşürmek demektir. Toprak eğer bilgili kimseye tevdi edilir, potansiyeli,

imkânları, gücü en iyi şekilde işletilecek imkânlarla teçhiz edilirse ancak topraktan verim almak mümkündür. Bu, acemi bir şöföre kıymetli bir arabayı teslim benzer; eğer ehil değilse, bütün kurallarını bilmiyorsa, onu kullanmamışsa, elbetteki sonu felâket ve fecaattir. Toprak da böyle.

Tarım reformu, toprağın millî ekonomiye katkıda bulunacak şekilde işletilmesini sağlamak için, yani topraktan o imkânlarla göre; toprak verimine, alt yapı tesislerine, su, bölgenin iklim şartlarına göre, iyi bir ürün çeşidine göre işletildiği takdirde, bir alınan yerden (Kaba ve amiyane tabirle) on alınma imkânını geliştirecek bir reform demektir. Bu reformun içerisinde, toprakların bütünleştirilmesinden tutun, toprağı yetmeyen çiftçiye o rantabl işletme seviyesine getirmeye ve bu çiftçiye tohumluk, damızlık, fide, fidan (tarımın cinsine göre), kredi, finansman ve teknik bilgi ile teçhiz edene kadar bütün verileri ihtiva eden bir uygulama sistemidir bu. Bu bakımdan «Tarım Reformu» tabiri bu maksatla buraya konmuştur. Topraksız çiftçiye sadece toprak dağıtımını uygulaması; geçmişte bu sloganlara yer vermemek içindir.

«Kamulaştırılmış olan kısımlarından yararlanılır» tabiri ki, Devlet öncelikle toprağı temin edecektir, görevi vardır; ama bu toprağı nasıl temin edecek? Tarım reformu uygulaması gereği olarak temin edilecek toprak; o yörede Devlete ait amaca uygun toprak varsa, iyaya müsait toprak varsa, ya da özel mülkiyete ait olup işletilemeyen veya verimsiz işletilen topraklardan kamulaştırılmak suretiyle temin edilecektir. Buradaki «Kamulaştırılmış» (Sayın Alpdündar'ın sorusu) tabiri, bir işlem, kamulaştırma işlemi yapılmadan, toprağın dağıtımını mümkün olamayacağı içindir; ama bu Anayasanın çıktığı tarihten önce kamulaştırılmış topraklardan sonra, bir reform uygulaması gereği yeniden toprak kamulaştırılmayacak anlamına gelmez. Heran bu reform için kamulaştırmak imkânı vardır, kanunun gereğidir. Kamulaştırılmış olan kısmı, dağıtılırken önce kamulaştırmak lazım, bir Devlet mülkiyetine geçirmek lazım ki, onu dağıtabilsin. Bu tabir onun için konulmuştur; fakat bu Anayasanın yürürlüğe girdiği tarihten evvel yapılmış olanları kapsar, bundan sonra kamulaştırılmayacak anlamına gelmez.

Sayın Fıratın önergesinde, «Birinci, ikinci, üçüncü sınıf tarım arazilerinin yapılaşma veya kamu hizmetlerine zorunluluk hariç, tahsisini engellemesi;

lazım gelir». der ki; Sayın Gürbüz'ün bahsettiği gibi, 45 inci madde toprağın kullanılmasıyla ve çiftçinin korunmasıyla ilgilidir, mülkiyetle ilgili değildir. Orada, eğer okunursa, «Devlet, tarım arazileriyle çayır ve meraların amaç dışı kullanılmasını ve tahribini önlemek...» hükmünü ihtiva ettiğine göre; o dediği kısım, burada müteakip maddede yer almış bulunmaktadır.

Topraksız veya toprağı yeterli olmayan çiftçiye toprak verilmesi, dağıtılması konusuna, biraz önce arz ettiğim gerekçeler nedeniyle Komisyonumuz katılamadı. Tarım reformu uygulamasının içerisinde ve uygulamanın gereği olarak toprak dağıtımı; toprak dağıtımı olarak kabul ettiği için, bu tabiri uygun gördü.

Sayın Dikmen, toprağın temininde önce Devlete ait arazi dağıtılacak, ondan sonra arazi ihya edilecek, onlar temin edildikten sonra yetmezse diğer arazi kamulaştırılacak, şeklinde bundan önce derlediğimiz maddeyi öne sürdüler...

ALİ DİKMEN — Gerekçenizde var.

ANAYASA KOMİSYONU ADINA REOEP MERİÇ — O gerekçe, daha önceki maddeye göre düzenlendiği için öyle yazılmıştır. Yeni maddeye göre elbette gerekçe değiştirilecektir. Gerekçe, orada bir sıralama getirmektedir. O sıralamaya Yüce Meclisin bu konulardaki önergeleri de nazarı dikkate alınarak, o sıralama içerisinde tarım reformu uygulamasının gerçekleşmesinin mümkün olamayacağı görüşüne katılan Komisyonumuz, burada bir sıralama bahis konusu olmadan Devletin toprak dağıtımında yararlanacağı membaları, menşeleri göstermiş durumdadır. Devlet, bir bölgede tarım reformu uygulamasına geçecek ve onun gereği olarak bir toprak dağıtacak ise; yararlanacağı yerler, kendine ait topraklar, yine mülkiyeti ve tasarrufu kendine ait olup, çabucak imar ihya edebileceği topraklar ve özel mülkiyete ait işletilmeyen ya da verimsiz işletilen arazilerden kamulaştırdığı kısımlar olacaktır. Bunun sırasında bir tercih bahis konusu değildir. O uygulamanın ve kanunun gerektirdiği şartlara göre uygulama yapılacaktır, demektedir,

Sayın Altop'un bir sorusu; «Bir bölgede reform uygulaması gereği, bölge ve ürün çeşitlerine göre sınırlanmış bir arazi 20 dönüm olarak belirtilirse, 40 dönümün üstü alınacak mı?» Bu tabii çok küçük bir rakam, tarımda 20 dönüm, 40 dönüm sebze bahçesinin içerisinde bile girmeyebilecek bir rakamdır..

YAVUZ ALTOP — Misal olarak verdim.

ANAYASA KOMİSYONU ADINA REOEP MERİÇ — Evet, tabii ben onu anladım. Diyelim, 2 bin dönüm, 4 bin dönüm arasında.

Verimsiz işletme, verimli işletme tabiri şöyle arz edeyim tarımcı gözü ile:

Bir bölgede sulama imkânı var, iklim müsait, alt yapı tesisleri yapılmış, toprak güzel; gübrelendiği, ilgilendiği, teknik şekilde işletildiği takdirde bir dekardan hububat olarak, düşünelim, 400 kilo mahsul almak mümkün; fakat o imkânlar, alt yapılar olduğu halde, hiç ilgilanilmiyor ve bana 100 kilo yeter şeklinde alıyorsa, bu verimsiz bir işletmedir. Bunun nasıl tespit edileceği, bu kriterlerin ne şekilde meydana getirileceği kanunla düzenlenecek hususlardır. Anayasa gibi çerçeve hükümlerin içerisinde bunun teferuatı girmez, kanun bunu düzenler. Teknik bilgi sahibi ve yetişkin, üniversitelerden tutun, bakanlıklara kadar teknik şeyler vardır.

Verimsiz işletmenin, bir de eğer o arazide; güneyde Mersin civarında bir arazi alın. Adamın bin dönüm arazisi var. (Örnek olarak veriyorum, herhangi bir şey değil.) Bu bin dönüme sadece hububat ekıyor, (Hububat ekilir her yerde) yalnız buğday ekıyor. Fakat o bin dönüm arazi narenciye bahçesine, seracılığa tahsis edildiği takdirde bin dekardan aldığı mahsulün, aldığı gelirin, millî ekonomiye katkısının belki 20 mislini alacaktır. Bu da verimsiz bir işletmedir. Maddenin başına «Tarımsal üretim planlaması ilkelerine uygun olarak» tabirini koymakla, her kişinin mutlaka o arazinin iklimin kabiliyet ve imkânlarına, şartlarına göre memleketin ziraat üretimine, tarımsal üretimine azamî katkıda bulunmasını zorlayacak hükümler getirmek içindir.

Tarımsal üretim planlamasından amaç; Herkesin bildiği bir şey; bundan iki sene evvel soğan 155 liraya kadar yükseldi; fakat ertesi sene, para değerinde düşüş olmakla, piyasada yine % 20-25 nispetinde bir enflasyon ve pahalılık bulunmasına rağmen soğan seyyar satıcılarda 15 liradan daha yukarıya çıkmadı ve istihsal yerlerinde, üretim yerlerinde de 5 lira ile 3 lira arasında çürüdü. İşte bu, bir tarımsal üretim planlamasının olmayışındandır. Eğer üretim planlaması olsaydı, bu üretim planlaması içerisinde seviye daima sabit tutulur, arz-talep dengesi gözetilerek üretim onlara paralel hale getirilir, çiftçi daima bir istikrar içerisinde verim sağlar ve ona göre de sarsılmazdı. Üretim planlamasından da amaç bu. Bu, bölgelere, şartlara, imkânlarla ve pazar durumlarına göre her zaman ayarlanabilecek şeylerdir. Maddenin

yeniden değiştirilişinde bunların göz önüne alınışı bu nedenlerdendir.

Sorulara cevap verdim sanıyorum.

«Toprak dağıtımı, ormanların küçülmesi, toprak servetlerinin azalması, verimli şekilde işletilen tarım işletmelerinde verimin eksilmesi sonucunu doğuracak ölçüde ve şekilde yapılamaz.» hükmü. Bu hüküm, eğer bir işletme hakikaten işletiliyorsa; yani işletiliyor derken, tekniğe uygun, azamî derecede verimdar bir şekilde işletiliyorsa, bunu, mutlaka toprak dağıtacağım diye parçalayarak, mülkiyet hakkını ihlal edercesine üzerine yürümek demek değildir. Onu, hani «Oyundan maksak ütmektir» tabiri vardır, reformdan maksat da istihsalı yükseltmek olduğuna göre, azamî derecede topraktan yararlanan, üretimi sağlayan bir işletmeyi de bölmek suretiyle üretimi azaltacak şekle getirmek amacını taşınmak için; o ölçüde ve şekilde yapılamaz, anlamına getirilmiştir. Maddenin son fıkrası ile, «Bu amaçla dağıtılan topraklar bölünemez, miras hükümleri dışında başkalarına devredilemez ve ancak dağıtılan çiftçilerle mirasçıları tarafından işletilir.» hükmünü getirmek suretiyle devletin verdiği, devletin reform amacıyla verdiği arazilerin mirasçılar arasında tekrar ufak parçalara bölünerek verimsiz hale getirilmesini önlemek içindir. Tabii miras hukukuna tabi bir hüküm değildir; arazi şartlı verilmektedir, sözleşmeli verilmektedir. O şarta uyması için getirilmiş bir hükümdür.

Tarım reformu uygulanmaya başladığı zamanda (Eğer uygulanırsa tabii. Uygulanması kanunen getirilecek, onun daha birçok teferruatlı hükümleri vardır) uygulandığı takdirde bu problemler çözülecek kanısındayız. Onun için, «Topraksız çiftçiye toprak dağıtımı» yerine, «Tarım reformu gereği uygulanacak toprak dağıtımı» tabirleri üzerinde Komisyonca durmuş bulunuyoruz.

Maruzatım bundan ibarettir. Saygılarımı sunar, teşekkür ederim. (Alkışlar).

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Meriç.

MUHSİN ZEKÂİ BAYER — Sayın Başkan, soru efendim.

BAŞKAN — Soru sormayan sayın üyelere söz vereceğim. Müsaade buyurun, hiç soru sormayanlara evvela söz vereyim; sonra, daha evvel soru soranlara da tekrar söz verebilirim.

SALİH İNAL — Sayın Başkan, ben soru için söz istiyorum.

BAŞKAN — Buyurun Sayın İnal.

SALİH İNAL — Sayın Başkan, değerli arkadaşlar;

Geçen gün bu maddenin müzakeresi yapılırken Komisyon, önergemizi kabullenmişler, bunun benimsenmesi üzerinde duracaklarını belirtmişler idi. Genel olarak fikirlerimiz, getirdikleri metinde yerini almış bulunmaktadır. Ancak birkaç husus var ki, yerini almamış olmak itibariyle o soruları tevcih etmek imkânımız doğuyor.

BAŞKAN — Şimdi Sayın İnal, sizin ayrı bir önermeniz var. O önergeyi, diğer bütün önergeler gibi işleme koyacağım. Bu soruyu o zaman sorabilirsiniz. Şimdi burada tevcihe gerek yok. Bakın, sizin önermeniz var, birazdan sıra bu önergeye gelecek..

SALİH İNAL — Peki efendim, o zaman..

BAŞKAN — Ama önergenizi, bir kısmı dikkate alınmıştır, diye geri alacaksınız o zaman sorabilirsiniz.

SALİH İNAL — O zaman arz edeyim efendim.

BAŞKAN — Evet, buyurun öyleyse.

SALİH İNAL — Sayın Komisyonumuzun getirmiş olduğu maddede, toprak dağıtımı konusunda; «Ormanların küçülmesi, toprak servetlerinin azalması...» diyerek devam ediyor. Biz önergemizde «Toprak dağıtımı, hakikî nitelikteki ormanların..» ifadesini kullandık. Burada mevzu bahis olan, küçülmeme gereken ormanlar, hakikî nitelikteki ormanlardır. Makilik, fundalıklar, birçok orman teşkilatının müntesipleri tarafından orman olarak mütalaa edilmektedir. Müsaade buyurulursa, ilgili kanun ormanı şöyle tarif ediyor:

«Tabii olarak yetişen veya emekle yetiştirilen ağaç veya ağaççık toplulukları, yerleriyle birlikte orman sayılır.

Ancak, sazlıklar, step nebatlarıyla örtülü yerler, her çeşit dikenlikler, parklar, şehir mezarlıklarıyla kasaba ve köylerin hudutları içerisindeki mezarlıklarda ağaç ve ağaççıklarla örtülü yerler, sahipli arazide bulunan ve civardaki ormanlarda tabii olarak yetişmeyen ağaç ve ağaççık nevilerinin bulunduğu yerler, sahipli ziraat arazisi olarak kullanılan ve dağlık, yer yer küme ve sıra halinde bulunan her nevi ağaç ve ağaççıklarla örtülü yerler, devlet ormanlarına bitişik olmayan ve yüzölçümü 3 hektardan yukarı bulunmayan sahipli arazilerdeki her nevi ağaç ve ağaççıklar, sahipli arazide ve muhitin hususiyetlerine göre yetişmiş veya yetiştirilecek olan fıstık çamlıkları ve palamut meşelikleri dahil olmak üzere her nevi meyvalı ağaç, ağaççıklar, sahipli arazideki aşılı ve

aşısız zeytinliklerle hususi kanunu gereğince devlet ormanlarından tefrik edilen ve edilecek olan ve imar, ıslah ve temlik şartları yerine getirilmiş bulunan yabancı zeytinlikler ile 6777 sayılı Kanunda tasrih edilen yabancı veya aşılansız fıstıklık, sakızlık ve harnupluklar, funda veya makiliklerle örtülü orman ve toprak muhafaza karakterlikleri taşımayan yerler orman sayılmaz.» derler.

Bu durum karşısında...

BAŞKAN — Sayın İnal, sorunuzu biraz kısaltmanız mümkünse, rica ediyorum.

SALİH İNAL — Diğer bir talimatnamede «Maki, fakir topraklar üzerinde bulunan pseropik bün-yeli her dem yeşil ve sert yapraklı ve boyları en çok üç metreyi geçmeyen ağaççıkların teşkil ettiği bir bitki formasyonudur.» Ve bu formasyonu oluşturan birçok bitkiler de burada belirtilmiştir. Zamanı heder etmemek için onlara temas etmeyeceğim.

BAŞKAN — Lütfen.

SALİH İNAL — Şimdi, biz bunları bu şekilde vazettiğimize göre, orman ifadesi içerisinde makilikler de dolaylı olarak ifade edilmektedir. Türkiye'nin ızdırabı bu makilikler ve fundalıklar üzerindedir. Yüz binlerce dava makilik ve fundalık nedeniyle, orman diye dava sorunu olmakta. Bundan zarar gören birçok çiftçilerimiz bize sorunları bir bir getirmektedir. Bu nedenle biz diyoruz ki, bu maddede «Orman» değil, «Hakikî anlamda orman» ifadesinin yer alması doğal bir ifade olacaktır. Böyle olursa, «Maki ve fundalık» ifadeleri dışarda kalacaktır. Onları tarımda daha iyi bir şekilde, rantabl bir şekilde işletmek imkânı doğacaktır.

Ezümle şu kadarını da ilave edeyim. 22 milyon hektar orman diye bahsedilen ülkemizde bulunan o yerlerin 8 - 10 milyon hektarı hakikî anlamda ormandır; geriye kalan makilik ve fundalık niteliğindedir. Bunları hakikî ormana dönüştürebilmek için daha 100-200 yıl gerekir. Onları o halde mi bırakacağız?

O itibarla biz burada, «Hakiki orman» kelimesinin yer almasını istiyorduk. Neden «Hakikî orman» kelimesi yer almamıştır? Bunun tavihini.

BAŞKAN — Bunu soruyorsunuz.

Sayın Hazer, siz de sorunuzu sorun lütfen. Yalnız, rica edeyim Sayın İnal'ın sorusu kadar uzun olmasın.

MEHMET HAZER — O kadar uzun değil; fakat ondan daha keskin.

Sayın Başkan, Komisyondan tekrar şunu öğrenmek istiyorum. Toprak konusunun yalnız ekonomik

yönü değil, aynı zamanda sosyal ve politik yönü hatta psikolojik yönü de var. (Komisyon bu gerçekleri niçin nazara almamıştır? Bir.

İkinci sorum: Bugün devlet literatürüne giren, hatta devlet teşkilatı içinde yer alan bir Tarım ve Toprak Reformu Teşkilatı vardır. Bu gerçeği nasıl görmemiştir?

Bunların cevabını rica ediyorum.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Sayın Bayer, buyurun.

MUHSİN ZEKÂÎ BAYER — Efendim, Sayın İnal kardeşimin değindiği meslekî konulara zamanı gelince kürsüden cevap vereceğim.

BAŞKAN — Hayır, Sayın İnal'a cevap verme..

MUHSİN ZEKÂÎ BAYER — Hayır, zamanı gelince kürsüden cevap vereceğim dedim.

BAŞKAN — Ha, evet.

Buyurun.

MUHSİN ZEKÂÎ BAYER — Sayın Sözcü aynen şu terimi kullandı. «Tarım konusunda ilişkisi olmayan kimseye toprak dağıtımını istemiyoruz» dedi. Kim söyledi, tarımla ilgisi olmayan diye? Çiftçiye biz toprak dağıtımını istiyoruz. Yoksa, işçilere toprak dağıtımını isteyen yok zaten. Birinci konu bu.

İkincisi; toprak dağıtımını kim yapacak, nasıl yapacak, kime yapılacaktır? Belirlemedi açıklamasında.

Üçüncüsü; mülkiyet hakkının ihlâlini isteyen bir üye var mıdır burada? Kendisi habire «Mülkiyet hakkının ihlali olmasın» diyor. İsteyen yok zaten.

Dördüncü olarak; verimsiz işletme toprakları nasıl tespit edilecektir? Bunu ilmen ve fennen (kendisi pratik olaylar söyledi) kim tespit edecek, hangi teşkilat tespit edecektir? Bunun hakkında bir açıklık yok.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Sayın Altop, buyurun.

YAVUZ ALTOP — Sayın Başkan ve değerli üyeler;

Zannediyorum benim sualim tam olarak anlaşılmadı. Ben sualimi değişik bir şekilde sormak istiyorum.

İşletme, verimli bir işletme, büyüklüğü ne olursa olsun, toprak reformunun dışında mı kalıyor, yoksa toprak reformuna tabi midir? Bu sorunun açıklığa kavuşmasını istiyorum.

İkincisi; birinci pragrafın sonunda «Tarım bölgelerine ve ürün çeşitlerine göre verimli tarım işletme büyüklüklerini belirtebilir.» diyor. Bu gaye nedir? İşletme büyüklüğünün, verimli işletme büyüklüğünün

tespitten gaye nedir? Onun da açıklıkla ortaya konmasını istiyorum.

Saygılar sunarım.

BAŞKAN — Teşekkür ederim, sayın Altop.

Buyurun Sayın Dikmen; bu ikinci sorunuz. Çok kısa olursa hem Başkanlık hem Genel Kurul memnun olur.

Buyurun efendim.

ALTI DİKMEN — Şimdi, maddenin başı «Toprak mülkiyeti.» Maddeyi okuduğumuz zaman, yalnız şurada bir kısmında «Kamulaştırılmış topraklar dağıtılır.» Yani madde umumiyetle toprakların ıslahı ve tarım reformundan bahsediyor. Bu başıyla içindeki muhtevası arasında ne münasebet var, onu anlayamadım? Onu bir izah ederler mi?

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Buyurun Sayın Meriç.

ANAYASA KOMİSYONU ADINA RECEP MERİÇ — Sayın Başkan, muhterem arkadaşlar;

Ewvela Sayın İnal'ın sorusuyla başlayayım. «Toprak dağıtımı, ormanların küçülmesi, toprak servetlerinin azalması..» diye giden üçüncü fıkrada «Hakiki nitelikteki orman» tabiri niçin konulmadı?.. (Kendileri de ormanın tarifıyla ilgiyi veya tüzükle ilgili maddeler okudular. Ormanın tarif ve tabiri herkesçe «Hakiki orman», «Yalancı orman» şeklinde değildir. Ormanın tabirin içerisine, ki, bunu uygulayacak olan Tarım ve Orman Bakanlığına bağlı orman mühendisleri ve teknik personel bulunduğu göre; ormanın neresi yararlıdır, neresi yararsızdır, hakiki orman neresidir, hangisi tarıma dönüşecektir, şeklindeki takdirleri onlar yapacaklardır.

Kaldı ki, ilerde ormanların korunması, orman çitçilerinin korunması, diye gelecek bir madde var. Burada ormanın tarifini yapmak gerekiyorsa, orada belirtmekte yarar var. Buradaki orman, genellikle her anlamda ve teknik anlamda kastedilen bir ormandır. Yoksa, döküntü şeklinde olmuş bir orman değildir.

Kaldı ki bu toprak dağıtımı, tarım reformu uygulaması maksadıyla yapılacak bir toprak dağıtımıdır. Bu uygulamayı yapacak olan da 'Devlettir. Devlet kendi servetini, yalancı orman, hakiki orman diye nerede keseceğini, nasıl dağıtacağını bilerek yapacaktır. Özel kişi uygulamayacağına göre, bunun o kadar tefarruatına girmek imkânını bulamadık. Başka türlü de yazılamazdı.

Sayın Hazer'in; «Bu madde düzenlenirken sosyal ve politik yönü niye nazarı itibare alınmadı?»

dedi. Bu sosyal veya politik yönü ben pek anlayamadım; ama bazı polemikler yaratılabileceği konusunu ihsas ettirmek istediler belki de. Bu polemikçi engellemek için, ki, geçmişte toprak reformu bir slogan haline gelmişti; toprak reformu işte şu maksatla yapılır, şunun için yapılır, özel mülkiyeti parçalamak maksadıyladır, huzursuz edilmek içindir.. Sonradan bu toprak reformu, 4753 sayılı Toprak Reformu Kanunu vardı; sonradan değiştirildi; Toprak ve Tarım Reformu haline getirildi. Son uygulama, şimdi yeni hazırlanan uygulama sırasında da toprak reformu diye bir reform bahiskonusu olamaz. «Toprak tek başına dağıtıldığı takdirde yarardan çok zarar getirir, Verim düşer, toprak istismar edilir. Bu, bir maksada matuf yapılır. Ancak bu, bütün etrafıyla, bütün diğer seksiyonlarıyla birlikte olursa bir toprak dağıtımı yararlı olabilir. Bu da ancak tarım reformu tabiriyle belirtilebilir.» dendi; «Tarım reformu» tabiri bu maksatla hazırlanmakta olan kanuna paralel ve ona yardımcı olmak için kondu. Amaç budur.

Bunun sosyal yönü reformun içerisindedir. Toprak tarım reformunun, Toprak Reformu Kanununun içerisindedir. Politik yönü hakkında arz edecek bir şeyi bulamıyorum. Politika düşünmedik burada. O bakımdan başka bir yön düşünülmüdü.

«Toprak Tarım Reformu Müsteşarlığı varken, niye buna toprak tarım reformu denmedi de, tarım reformu dendi?» Toprak Tarım Reformu Müsteşarlığı, daha önce çıkarılmış olan bir kanuna göre kullanılmış bir isimdir. Anayasa böyle kabul edilirse, referandumdan da geçerse, «Toprak Tarım Reformu» nun «Toprak»ı silinir, «Tarım Reformu Müsteşarlığı» olur. Devletin teşkilatında isim değiştirmek zor bir şey değildir. Maksat hizmettir.

DÜNDAR SOYER — Zaten siz alışmışsınız, Toprak ve tarım reformu diye...

BAŞKAN — Lütfen, Lütfen efendim.

Buyurun Sayın Meriç, siz devam edin lütfen.

ANAYASA KOMİSYONU ADINA RECEP MERİÇ — İnsan uzun seneler aynı şeyi söylerse elbetteki dil alışkanlığı oluyor, mazur görün...

DÜNDAR SOYER — İnşallah değiştirirsiniz..

ANAYASA KOMİSYONU ADINA RECEP MERİÇ — Bundan sonra değiştireceğiz Sayın Soyer.

Mülkiyet hakkının ihlalini ben bir defa kullandım. Sayın Bayer, devamlı mülkiyet ihlali tabirini kullandığımı söylediler. Böyle bir şey demedim. Yani, bu tarım reformundan maksat ille, mutlaka bir araziyi

parçalamak anlamına gelmez. Bu mülkiyet hakkının ihlali manasına da gelebilecek şekilde olur dedim. Bundan maksat mülkiyet hakkının ihlali değildir, toprağın verimli, maksada uygun, en rantabl şekilde işletilmesi amacı güdülmüştür.

«Bunu hangi teşkilat yapacak, kim görevli olacak?...» Anayasa devlete görev verir, devletin içinde kurulu teşkilata görev vermez. Devlet, onu hangi teşkilatla yürütecek ise anayasa hükmüne göre o teşkilatını kurar, anayasanın emrine uygun olarak o yürütür. Bu bakımdan bunu burada yürütmekle devlet görevlidir. Şu teşkilat yürütür, bu teşkilat yürütür.. O Anayasa hükmü içerisinde yer alacak bir hüküm değildir. Uygulamada devletin yahut icra organlarının, devletin yürütme gücünün kuracağı bir teşkilatta yürütülecektir.

Sayın Altop, «Büyüklik ne olursa olsun bu toprak dağıtılacak mı?...» diye sordular. Daha önce de arz ettim. Sınırsız bir büyüklük verimsizlik doğurur. Düşünün; 5 bin dekarlık bir narenciye bahçesinin işletilmesiyle (Misal; 5 bin, sınırsız büyüklükte kastediyorum) 200-300 dekarlık bir narenciye bahçesinin işletilmesi elbetteki aynı derecede verimlilik sağlamaz. Bu böyledir. Büyüdükçe, hertürlü şey sınırsız derecede, belirli bir orandan sonra büyüdükçe mutlaka ona ulaşma güçleşir. Şehirleşme de böyledir, işletme de böyledir, herşey de böyledir. Sınırsız büyüyen şehirleşmelerde asayiş zayıflar, belediye hizmetleri gidemez, kontrolsüzlük başlar, gecekondu doğar; ama belirli bir büyüklük içerisinde, rantabilite içerisinde olursa onun her köşesine kadar insanın gücü, imkânları ulaşabilir, daha verimli olabilir.

Zaten daha önce Sayın Haznedar bahsederken belirttiler, sınırsız büyüklüğe ulaşan arazi yoktur bizde. Belki çok az nispette olacak. Bunu kanun uygulaması sırasında, kanunun getireceği hükümler içerisinde, ki, biz temel hükümleri veriyoruz, ille «Şu bölgede şu kadar arazi alınacak, burada bu kadar alınmayacak» diye Anayasada sınır çizme imkânı yok. Analkeler veriyoruz. Verimsiz işletilmek veya işletilmemek; bunu kanun, teknik, bilim, ilim tespit edecek. Burada tespit imkânı yoktur. Büyüklüğü de aynı şekilde, burada sınırlanması mümkün değildir. Ne diyoruz?... «Kanun bu amaçla değişik tarım bölgelerine ve ürün çeşitlerine göre verimli tarım işletmelerinin büyüklüklerini belirtebilir.» Burada sınırlama imkânı yoktur. Bu sınırı Anayasada tespit edersek ileride gelişecek şartlara, gelişecek tekniğe, imkânlara

göre o sınırın içinde mi kalacaktır o işletme?... Yarın değişebilir. Anayasanın uzun yıllar yaşayacağını hesaba katarak yapmaya uğraşıyoruz; 3-5 senede bir değişeceğini değil. O bakımdan o hükmün tespiti imkânı yoktur.

Sorulara cevap verdim sanıyorum.

BAŞKAN — Evet, önerge üzerindeki görüşünüzü de lütfen kısaca; vaktimiz çok az kaldı.

ANAYASA KOMİSYONU ADINA RECEP MERİÇ — Bu bakımdan bilhassa Sayın Ayhan Fırat ve Sayın Kuzuğlu, Sayın Yavuz Altop'un önergelerine katılma imkanı bulamıyoruz müstakil olarak. Zira, önergenin zaten birçoğuna katılmış durumdayız. Birçoğuna katılmış; ancak iki madde halinde değiştirmişiz. Bir kısmını mülkiyet maddesine, diğer kısmını 45 inci tarımla uğraşanların korunması maddesine zaten geçirmişiz; ama bunu sadece bu maddeye intibak ettirme yönüne katılamıyoruz. Sınırım kendilerini de, bu iki maddeyi okurlarsa tatmin etmiş olurlar.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Meriç.

Değerli üyeler;

Bu önergeye Sayın Anayasa Komisyonu katılmaktadır. Dikkate alınmasını oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Dikkate alınması kabul edilmemiştir.

Değerli üyeler;

Sayın İnal ve arkadaşlarının önergesi var. Her önerge üzerinde önerge sahiplerine soruyorum; çünkü bu önergelerin tümü Anayasa Komisyonunca incelenmiş, mümkün olanlar getirilen maddeye konmuştur. Aynen Sayın Fırat'a sorduğum gibi Sayın İnal ve arkadaşlarına da soruyorum :

Önergenizin bir kısmı mutlaka maddeye girmiştir. Demin Sayın İnal ifade ettiler. İşleme koyacak mıyım, yoksa geri alacak mısınız?.

SALİH İNAL — Evet, geri alıyorum efendim. (Alkışlar)

BAŞKAN — Çok teşekkür ederim Sayın İnal.

SALİH NECDET ÖZDOĞAN — Sayın Başkan, önergede imzam var, ben konuşmak istiyorum.

BAŞKAN — Efendim, önerge sahibi arkadaşlarımız geri alınmasını...

SALİH NECDET ÖZDOĞAN — Bir arkadaş hazırlamadı Sayın Başkanım. Buna grup halinde imza atan arkadaşların hepsi geri almıyoruz efendim.

NAZMİ ÖNDER — Geri alıyoruz efendim.

BAŞKAN — Efendim, bakın diğer arkadaşlarınız da geri alınmasını arzu ediyorlar. Teşekkür ederim.

SALİH NECDET ÖZDOĞAN — Sayın Başkanım, vebali günahı o geri alan arkadaşların...

BAŞKAN — Sayın Bayer, Sayın Görtan, Sayın Kuzuoğlu ve Sayın Tercan'ın bir önergeleri var.

MUHSİN ZEKÂİ BAYER — Geri almıyoruz efendim.

BAŞKAN — Evet. Önergeyi okutuyorum.

MUHSİN ZEKÂİ BAYER — 5 dakika var.

BAŞKAN — 5 dakikada önerge okunabilir. Müsaade ederseniz okutuyorum :

Danışma Meclisi Başkanlığına

Anayasa Tasarısının 44 üncü maddesi yeni baştan kaleme alınmış ve aşağıdaki şekilde Genel Kurulun takdirlerine sunulmuştur.

Teklif gerekçesi ilişktedir.

Gereğinin yapılmasını saygı ile arz ederiz.

Cavidan **TERCAN** Muhsin Zekâi **BAYER**
Hayati **GÜRTAN** Paşa **SARIOĞLU**
Fehmi **KUZUOĞLU**

«Madde 44. — Devlet, ülkenin arazi kullanma kabiliyet haritalarına göre, toprak ve su varlığının korunması, tarımsal gelişmenin sağlanması ve birim alanda verimliliğin artırılması ile tarım işletme bütünlüğünün korunması amacıyla gerekli tedbirleri alır.

Çayır ve meralar ile orman alanlarının daraltılmaması ve tarımsal işletmelerin asgarî genişliklerinden daha küçük parçalara bölünmelerini önlemek ve gerektiğinde arazi toplulaştırması yapmak, Devletin görevleri arasındadır.

Çiftçiliği meslek edinen topraksız kişilerle, yeterli toprağı bulunmayanlara toprak sağlamak amacıyla, arazi kullanma kabiliyet haritaları ve işletme verimlilik ilkeleri dikkate alınarak, toprak dağıtımı kanunla düzenlenir.»

GEREKÇE :

MADDE 44. — Tarımsal kalkınma için geri kalmış ülkelerde uygulanan iki temel prensip vardır.

Bunlar ise Toprak Reformu ile Tarım Reformu (Yeşil Devrim) diye adlandırılırlar.

Toprak reformunun değişik tanımlar olmakla beraber bütün tanımlarda birleşilen, toprak üzerindeki mülkiyet haklarının yeniden düzenlenmesidir.

Toprak reformu, tarımsal kesimdeki yapısal bozukluklardan kaynaklanan ve sosyo - ekonomik kalkınmayı engelleyen nedenleri ortadan kaldırmak

gayesi ile uygulanan kapsamlı bir kalkınma aracıdır.

Ülkemizde Toprak Reformu Yasaları iyi hazırlanmadığı gibi reform uygulamaları da maksatlı yollara saptırılmış ve hatta sloganlar halinde bir nevi çiftçiler için belirli bir terör vasıtası olarak kullanılmıştır.

Ülkemizde Tarım ve Köyşleri Bakanlıklarının 1964'den bugüne kadar yaptığı hazırlıklarda toprak reformunun gerçek bir ihtiyaç olduğu ortadadır. Bu bakımdan, konu hiç bir zaman teknik ve bilimsel olarak ele alınmamış bulunduğunu da açıklamak gereğini duymaktayım.

Ülkemizde, siyasî partiler, bugüne kadar, Toprak Reformu ve Tarım Reformu konuları devamlı suretle karıştırmışlardır. Ülkemizde Tarımda, çiftlik ve tarım sahalarının optimal işletme büyüklüğü belli olmadığı gibi, tarım arazilerinin sınıflandırılması da halen yapılmamıştır. Bu bakımdan, tarımda kullanılan arazilerden, alınan randıman, belli kriterlere göre olmayıp, doğrudan doğruya, ürün miktarı ile ölçülmektedir.

Bu noktada, toprak reformu yalnız arazilerin parçalanarak dağıtılması değildir. Aynı zamanda duruma göre, arazi toplulaştırılmasında kapsadığını, devamlı surette unutmaktayız.

Tarım reformu, birim sahadan en fazla ürünü almak gayesi ile yapılır. Buna mukabil, sosyo - ekonomik düzende, tarım alanında çiftçi ailelerinin mülkiyet durumlarının düzenlenmesi için, tarım arazilerinin toprak verim haritalarına göre dağıtımı ve toplulaştırılması ve yeterli toprağı bulunmayan ve topraksız köylülere toprak dağıtımı ise, toprak reformudur.

BAŞKAN — Önerge sahibi Sayın Bayer, rica edeyim, 4 dakikanız var, bu 4 dakika mümkün olursa rica edeyim.

MUHSİN ZEKÂİ BAYER — Açıklama yapacağım. 4 dakikada konuşamam efendim, 5 dakika lazımdır.

BAŞKAN — Efendim, bir dakika ilave ederiz; Sayın Genel Kurulun müsaadesiyle bir dakika ilave ederiz, 5 dakika olur. Buyurun.

MUHSİN ZEKÂİ BAYER — Sayın Başkan, değerli arkadaşlar;

Arkadaşlar, ben bu konu için size 28 Nisan 1982 günü gazetede çıkan şu kupürü okuyacağım; hazırladığım konuşmayı okumuyorum.

«Bakanlar Kurulu Toprak Reformu Tasarısını yeniden ele alıyor.

Yıllardır hazırlanmasına çalışılan, bir türlü yürürlüğe konamayan Toprak Reformu Yasa Tasarısı, Ulusu Hükümeti tarafından bir kez daha hazırlandı. Ancak, Danışma Meclisinin bazı üyeleri ve Tarım Bakanı Özbek tarafından eleştirildi.» Ve aynen Tarım Bakanı Özbek'in konuşması; İzmir İkinci İktisat Kongresindeki konuşması :

«Tarım ve Toprak Reformu ile her büyüklükteki tarım işletmeleri sağlıklı bir yapıya kavuşturulmalıdır. Kullanılmayan ve işletilmeyen küçük arazileri ve sahipleri ya Sattıracağım, ya da Ektireceğim» diye vergisini isteyeceğim. Böyle şey olmaz. Büyük işletmeler rasyonel işletme planına göre çalıştırılmalı, rasyonel kullanılmayan araziler ayrıca vergilendirilmeli, böylece pazar için üretim yapan bu işletmeler sağlıklı bir şekilde çalıştırılmalı».

Buna mukabil Tarım Reformu Kanununu hazırlayan Sayın İlhan Öztrak'ın beyanati :

«Amacımız, tarımda birim alanından alınan verimi artırmak, vatandaşın mülkiyetine tam saygıyı sağlamak, ümitsiz duruma düşmüş olan bazı insanlara toprakla hayat sağlamaktır. Şunu hiç unutmayalım. Bazı yerlerde topraksız durumda olan insanları köle gibi çalıştırmaktan kurtarmak zorundayız; ama bunu mülkiyet düşmanlığı yaparak değil, sosyal adalet ilkelerine uygun biçimde muhakkak gerçekleştirmek zorundayız. Hükümetimiz bu iki unsuru da bağdaştıracak yeni bir tasarı hazırlayacaktır....»

OSMAN YAVUZ — Adına ne diyoruz. Tarım Reformu değil mi efendim?..

BAŞKAN — Efendim lütfen müdahale etmeyelim.

Evet Sayın Bayer.

MUHSİN ZEKÂİ BAYER — «Tarımsal kalkınma için geri kalmış ülkelerde kullanılan iki temel prensip vardır. Bunlardan birisi toprak reformu, ikincisi tarım reformu diye adlandırılır. Toprak reformunun değişik tanımları olmakla beraber, bütün tanımlarda

birleştirilen husus toprak üzerindeki mülkiyet haklarının yeniden düzenlenmesidir. Toprak reformu tarımsal kesimdeki yapısal bozukluklardan kaynaklanan ve sosyo - ekonomik kalkınmayı engelleyen nedenleri ortadan kaldırmak gayesi ile uygulanan kapsamlı bir kalkınma aracıdır.

Ülkemizde toprak reformu yasaları iyi hazırlanmadığı gibi, reform uygulamaları da maksatlı yollara saptırılmış ve hatta sloganlar halinde bir nevi çiftçiler için belirli bir terör vasıtası olarak kullanılmıştır. Ülkemizde Tarım ve Köy İşleri Bakanlıklarının 1964 yılından bugüne kadar yaptığı hazırlıklarda toprak reformunun gerçek bir ihtiyaç olduğu ortadadır.

Bu bakımdan, konunun hiçbir zaman teknik ve bilimsel olarak ele alınmamış bulunduğunu açıklamak zarureti duyuyorum. Ülkemizde siyasî partiler bugüne kadar toprak reformu ve tarım reformu konularını devamlı surette karıştırmışlardır. Ülkemizde tarımda çiftlik ve tarım sahalarının optimal işletme büyüklüğü belli olmadığı gibi tarım arazilerinin sınıflandırılması da halen yapılmamıştır. Bu bakımdan tarımda kullanılan arazilerden alınan randıman belli kriterlere göre olmayıp, doğrudan doğruya ürün miktarı ile ölçülmektedir.»

İşte bu maksatla hazırladığımız önergede üç konuya değiniyoruz.

1. Ülkenin arazi kullanma kabiliyet haritaları yapılsın;

2. Toprak ve su varlığının korunması;

3. Tarımsal gelişmenin sağlanması ve birim alanda verimliliğin artırılması, tarım işletme büyüklüğünün belli olduktan sonra bu reformun yapılmasıdır.

Yoksa özel sahayı dağıtmayacağım, devlet parçalayacağım.... Bunları yapmak hatalıdır. Arz ederim.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN — (Teşekkür ederim Sayın Bayer.

Değerli üyeler saat 21.00'de toplanmak üzere Birleşimi kapatıyorum.

Kapanma Saati : 20.05

DÖRDÜNCÜ OTURUM

Açılma saati : 21.00

BAŞKAN — Başkanvekili M. Vefik KİTAPÇIGİL
KATİP ÜYELER : Evliya PARLAK, Mehmet PAMAK

BAŞKAN — Değerli üyeler, 140 ıncı Birleşimimizin Dördüncü Oturumunu açıyorum.

44 üncü madde ile ilgili Sayın Bayer, Sayın Gürkütan ve arkadaşlarının verdikleri değişiklik önergesi üzerinde Sayın Bayer gerekli açıklamayı yaptılar. Lehte, aleyhte söz isteyen sayın üyelere Sayın Gürkütan lehte istemişler.

ZEKİ ÖZKAYA — Aleyhinde söz istiyorum Sayın Başkan.

ŞERAFETTİN YARKIN — Lehinde söz istiyorum efendim.

BAŞKAN — Sayın Özkaya aleyhinde, Sayın Yarkın lehinde söz istemişlerdir.

Buyurun Sayın Gürkütan.

HAYATİ GÜRTAN — Sayın Başkan, saygıdeğer üyeler;

Gecenin bu geç saatinde ne sizin değerli vaktinizi almak isterim, ne de kendi kısıtlı zamanımı da, konu dışına taşarak, konuyu dağıtarak, sizleri işgal etmek istemem. Konuya, önerge çerçevesinde katkıda bulunmak amacıyla huzurunuzda bulunuyorum.

Bence, Sayın Bayer'in verdiği ve benim de imzam bulunan önerge, konuya sağlıklı bir yaklaşımı getiriyor. Meseleyi, sanırım sağlıklı şekilde çözebilmek için, bu önergeyi bir kez daha dikkatle incelemek yeterli olacaktır.

Sorun, Türkiye'de arazilerin, mevcut olan arazilerin kullanma kabiliyetlerine göre sınıflandırılmasında düğümlenmektedir. Bu yapılabildiği takdirde, ülkemizde, ne tarımla ormanın, ne mera ile tarımın, ne mera ile ormanın kavgası kaymayacaktır. Bizim yapmamız gereken budur. Önergemizde bunu vurgulamaya, bunu açıklamaya çalıştık; diğerlerinin yanında.

Ben şunu söylerim: Mevcut arazilerimizi her şeyden evvel korumayı becerelim. Eğer bunu yaparsak, tahmin ediyorum, şimdi aldığımız tarımsal ürünün, en azından üç katını kolaylıkla alacağız.

Devlet Su İşleri'nin ve daha da ağırlıklı olarak Toprak Su Genel Müdürlüğümüzün bir çalışması vardır. Bu çalışma 1971 yılında tamamlanmış ve Türkiye'deki arazi varlığını verim kabiliyetlerine göre sınıflandırmıştır. Bu, değerli bir çalışmadır. Bunda

çok şey vardır. Tarımcı arkadaşlarım, sanıyorum bunu benden çok daha iyi bilirler. Bu çalışma bize şöyle diyor:

«Ülkemizde mevcut toprakların, (ki yaklaşık 77 milyon hektar) % 20'si orta derecede erozyona tabi, % 36,4'ü şiddetli erozyona uğruyor, % 17'si çok şiddetli erozyona uğruyor; yani ülke topraklarımızın % 73'ü erozyon altındadır. Eğer biz bu erozyonu durdurabilirsek, sanırım en büyük toprak ve tarım reformunu yapmış oluruz.»

İşte mesele, dönüp dolaşıp burada düğümleniyor. Biz, tarımı nerede yapıyoruz?... Canımız nerede isterse, orada. Bizim tarımı - tarımcı arkadaşlarımız kusura bakmasınlar - 1 ile 4 üncü sınıf topraklarda yapmamız lazım geliyor.

Yine bu çalışma diyor ki, «Türkiye'de saban altına alınacak toprak yoktur, saban dışına çıkartılacak toprak vardır.» 27 milyon hektar toprak bugün saban altındadır, bu çalışmaya göre, «Bunun yaklaşık 10 - 12 milyon hektarının saban altından çıkartılması gerekir.» diyor.

Buna mukabil ne diyor?.. Hiçbir arkadaşımın burada yaptığı konuşmaya cevap vermek istemiyorum; sadece 338 bin hektarlık bir orman sahasının tarıma dönüştürülebileceğini vurguluyor. Bu, her zaman yapılabilir ve esasen yapılmıştır da.

Bizim önergemiz eğer dikkate alınırsa, konuya kökten çözüm getirecektir. Bence, kavgayı, çabayı burada göstermemiz lazım. Eğer tarım ve toprak reformunu gerçekleştirebilirsek, ki bu Yasaya bağlı bir olaydır, o takdirde gayet tabiidir ki, Türkiye'de verim artacaktır. Ancak, verimin artırılması, toprak reformuna bağlı görülmeyebilir, fakat tarım reformunun mutlaka yapılması lazımdır. Çok basit bir misal. Ankara'dan Beypazarı'na giderken küçük bir ova vardır, burada sulama yapıldığı takdirde, ki başlamıştır, şimdiye kadar alınan ürünün kat be kat fazlası alınmıştır ve alınacaktır.

Meseleyi basite irca etmeyelim, bunu istirham ediyorum tüm arkadaşlarımdan. Meseleyi, bilimsel yönlerle, bilimsel yoldan çözmeye çaba harcayalım. Bu, ülkenin istikbali için, bizden sonra bu ülkede yaşayacaklar için geçerlidir.

Yine tekrar ediyorum; daha evvel bu kürsüden ve ya oradan konuşulan bazı şeylere cevap vermek istemem, konuyu önergenin dışına taşımak istemiyorum. Esasen buna sanırım Sayın Başkan da izin vermeyecektir, yalnız şunu vurgulayayım. Sayın Komisyon Sözcüsü arkadaşımızın söylediği gibi, ne botanik literatüründe, ne ormancılık literatüründe, «hakikî orman» ve benzeri gibi deyimler yoktur, bu mümkün değildir, polemige son derece açıktır; uygulamada fevkalade yanlış ve hatalı sonuçlar verir.

Arzım bundan ibaret olacaktır. İstirhamım, Sayın Komisyonca, verdiğimiz önergenin bir kez daha dikkatli incelenmesidir. Sanırım, orada tüm söylenenler, tüm istenenler ayrıntılarıyla bulunacaktır.

Saygılar sunarım.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Gürtan.

Sayın Özkaya, aleyhte buyurun efendim.

ZEKİ ÖZKAYA — Sayın Başkan, sevgili arkadaşlarım;

Değerli arkadaşımız Bayer'in önergesinin aleyhine, düşüncelerimi kısaca açıklayacağım. Bunu açıklarken, bir noktaya değinip hemen geçeceğim.

«Gerçek nitelikteki orman» deyimini kullanılırsa, bu madde, Sayın Komisyondan gelen şekliyle yeterlidir görüşündeyim. Komisyondan gelen madde, toprağın verimliliğini teşvik etmekte, büyük ve küçük üreticileri, çiftçileri korumakta ve topraksızlara toprak imkânını hazırlamaktadır. «Gerçek nitelikteki orman» deyimini kullanılan diyoruz çünkü;

Orman bölgelerinde, orman olmadığı halde, doğru veya yanlış, vaktiyle çizilmiş orman sınırı içine düştüğü için, binlerce çiftçi mahkemelerde sürünmektedir. Cezaevleri bu gibi suçlularla - eğer suçlu ise - tıkandığı için, düğün evine gidermişçesine savcılardan, hapishaneye girmek için karşılıklı anlaşılarak gün, randevu almaktadırlar. Yer yok hapishanelerde.

44 üncü madde, Sayın Komisyondan geldiği biçimde, verimin korunması ve artırılması felsefesine dayanmaktadır. Dünyanın hiçbir yerinde bu hedefe, toprak reformu denilen, toprağı bölmekle, parçalamakla varılamamıştır. Örnekleri meydandadır. Bunu deneyen memleketler zarara uğramışlardır. Komşumuz olan bazı Ortadoğu memleketlerinde yapılan bu işlemin acı sonuçları meydandadır, görülmüştür. Toprak, teknolojik ve entansiteye dayalı tedbir dizisi ister. Bu tedbirler sır değildir; açıktır, bellidir. Bugün, dünyayı bekleyen, hatta bir kısım insanları açlıktan kurtaran, birinci derecede rasyonel biçimde çalışan büyük tarım işletmeleridir. Bu tip işletmeler mutlaka korunmalı, desteklenmelidir.

Topraksız çiftçilere gelince; bunları topraklandıracak kadar Devletin hüküm ve tasarrufu altında topraklar vardır. Kuşkuya gerek yoktur. Madde bunu güzel açıklıyor. Sözü edilen 1,7 milyon topraksız ise, bunların büyük bir bölümü tarım işçisidir. Bunlara tarım alanında büyük ihtiyaç vardır. Devlet, zaten bunlara sigorta mevzuatını getirmeye çalışıyor, bunları korumaya çalışıyor.

Tarihten gelen bir bağlilikla, çiftçimizle toprak arasında gittikçe yoğunlaşan, nimet tezahürüyle bir kutsiyet duygusu vardır. Millî yapı bakımından bu duyguya ve bu duygunun geliştirilmesine mutlaka gerek vardır. İkide bir gündeme getirip, «Toprak reformu» diye diye bu kutsiyet zedelenmemelidir. Kırk yıldır çiftçimiz bu sloganın baskısı altında tutulmuştur, memleket bundan çok zarar görmüştür arkadaşlar.

Sevgili Atatürk'ün elbette ilkelerine inanıyoruz. Bu konuda onun da sesini birazcık dinleyelim.

1 Kasım 1936; Türkiye Büyük Millet Meclisini açarken Sevgili Atatürk şunu söylüyor: «Toprak Kanununun bir neticeye ulaşmasını Kamutay Yüksek hizmetinden beklerim. Her Türk çiftçi ailesinin geçineceği ve üzerinde çalışacağı toprağı malik olması behemehal lazımdır. Bundan fazla olan büyük arazilerin modern şekilde işletilerek, fazla istihsal temin etmesini teşvik etmek isteriz.» diye buyurmuşlardır. Büyük Atatürk bu konuşmasıyla, yapılacak bir toprak reformu uygulaması zaruretinden bahsediyor ve büyük işletmelerin mutlaka korunmasını istiyor ve teşvik ediyor.

Sözlerimi bağlıyorum. Sayın Bayer'in önergesinin bu bakımdan reddini ve «orman» parantezi ekleyerek, maddenin Komisyondan geldiği şekliyle kabulünü Yüce Heyetinize sunar, Komisyonun gayretini yürekten alkışlarım ve sizlere sonsuz saygılarımı sunarım.. (Alkışlar)

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Özkaya.

Sayın Yarkın, buyurun efendim; önergenin lehinde söz istemiştiniz.

ŞERAFETTİN YARKIN — Sayın Başkan, sayın üyeler;

Muhsin Zekâi Bayer, Hayati Gürtan ve arkadaşları tarafından verilen önerge üzerinde Bayer ve Gürtan teknik yönden açıklamalar yaptılar. Bendeniz önergenin içinde geçen ve şimdi yeni metinde tarım reformu içerisinde yer almış bulunan «Çiftçiliği meslek edinen topraksız çiftçilerle, yeterli toprağı bulunmayan çiftçileri toprak sahibi yapma» kısmı üstünde durmak istiyorum.

Görülüyor ki, Anayasa Komisyonumuz verilen önergelerin ışığı altında birtakım düzenlemeler yapılmış. Bu düzenlemeler içerisinde evvela, herhalde önergelerin büyük bir çoğunluğunun üzerinde durduğu, benim önergemde de yer alan bu ikinci fıkradaki Anayasal sıra kaldırılmış bulunuyor. Bu, yerinde bir düzenlemedir. Gerçekten o Anayasal sıra kaldığı takdirde; ki, evvela devlete ait toprak dağıtılacak, sonra bataklık, maki, çalılık yerler ıslah edilip dağıtılacak, bunlar, yani ikinci sıra bitecek, topraksız veya yeterli toprağı bulunmayan çiftçi kalmışsa, özel mülkiyetteki verimsiz işletilen topraklara başvurulacak.... Bu son derece sakıncalı bir hükümdü, bir nevi «yapma» gibi bir şeydi. Bunu çıkarmışlar; teşekkür ederiz.

Ancak, «çiftçiliği meslek edinen topraksız çiftçilerle, yeterli toprağı bulunmayan çiftçileri toprak sahibi yapma» deyiminin bırakılmasını bir türlü kabul edemedim. Bu deyimler anayasalara, yasalara çok eskiden beri girmiş. 1924 Anayasası, 1937 tarihindeki değişiklikle, (74 üncü madde) «Çiftçiyi toprak sahibi yapmak» amacından bahseder. «Çiftçiyi toprak sahibi yapmak» deyiminin içinde elbetteki, çiftçilikle meşgul olan, yeterli toprağı bulunmayan çiftçi veya hiç toprağı bulunmayan çiftçi kastedilmektedir. Nitekim bu Anayasa maddesine üzerine, 1945'te 4753 sayılı «Muhtaç Çiftçileri Topraklandırma Yasası» çıkmıştır ve uygulanmıştır; ama bu uygulamalar daha çok devlet arazileri üzerinde olduğu için, yeterli olmuştur.

1961 Anayasasında «Yeterli toprağı bulunmayan veya toprağı olmayanları toprak sahibi etmek;» ama verimli işletmenin altına hiçbir şekilde düşmemek şartıyla, bunları da belirtmek suretiyle bir hüküm düzenlenmiş ve 1961 Anayasasından sonra beş defa, 1962, 1965, 1967, 1969 yıllarında «Toprak - tarım reformu» adı altında, bu isim kullanılarak hükümetçe tasarılar hazırlanmış, milletvekillerince teklifler gönderilmiş; ama hiçbirisi yasalaşma imkânını bulamamıştır. Ancak 12 Mart 1971 tarihinden sonra, 12 Mart Muhtırası üzerine, 1961 Anayasasının öngördüğü reformların uygulanmadığını birinci ve ikinci maddesinde içeren 12 Mart Muhtırasından sonra, 1971 tarihinde evvela Öntedbirler Yasası, daha sonra Toprak Tarım Reformu Yasası çıkartılmıştır. Bu, beş yıl uygulanmıştır; bu ad altında ve bu şekilde uygulanmıştır; ama sonra Anayasa Mahkemesi, biliyorsunuz şekil yönünden iptal etmiş ve Danışma Meclisimiz açıldıktan sonra da Hükümetimizce Toprak

Tarım Reformu Yasa Tasarısı hazırlanmış ve Meclisimize gönderilmiştir; Geçici Komisyon kurulmuştur. Bunların hepsinde «Toprak Tarım Reformu» deyimini geçmiştir; yani 1937'den bu zamana kadar toprak tarım reformu, toprak tarım reformu ve yeterli toprağı bulunmayan çiftçiyi toprak sahibi yapma bunun içerisinde.

Şimdi de tarım reformunu herhalde çok genişletiyoruz. Elbetteki tarım reformundan evvela birinci planda anlaşılan şey, tarımda ve hayvancılıkta azami verimi elde etme ve emeği tam manasıyla değerlendirmek ve toprakta, ekimde her karış toprağı; elbetteki bütün tarım teşkilatının yapacağı uygulamaya, planlamaya göre nerede ne ekilecekse en çok verimli olabilir, ne dikilecekse en çok verimli olur ve tarımın bütün tekniğini kullanmak suretiyle, en çok alınması lazım gelen verimi almak. Aynı şey hayvancılıkta da.... Tarım reformu bu; ama bunu daha da genişleterek «Tarım reformu» demek, tarımla meşgul olanları da toprak sahibi yaparak bu reformu uygulamak şeklinde şimdi vurgulamış oluyorlar; ama ben isterdim ki Komisyon kendi Tasarısında, daha önce kullandığı, ilk metindeki, «Toprağı olmayan veya yeterli toprağı bulunmayan çiftçiyi toprak sahibi yapma» deyimini de, bütün verimli işletme konularının hepsini de beraberinde getirmek suretiyle, «verimini düşürmemesi için gerekli tedbirleri alma» gibi, hepsini de birlikte düzenlemek suretiyle bunu da yine kullansın. Bu deyim Anayasa Tasarısında ilk metindeki gibi yer almasını arzu ediyorum. Bu deyim çıkarılması bence daha da yanlış olacaktır. Arz ettiğim gibi, 1937'den bu tarihe kadar bütün yasalarımızda yer almış, bütün uygulamalarımızda yer almış olan bir deyim, sadece, «Bir slogan oldu yahut şu veya bu şekilde deyimler yer aldı» diye tasarıdan çıkarmayı çok yadırgadım ve «Muhtaç çiftçileri toprak sahibi yapma» yı, tarım reformuyla beraber, elbette ki tarım reformu olmadan hiçbir şey ifade etmez; ama bunu da birlikte kullanmayı öneriyorum. Önergedeki bu deyimle birlikte; benim önergemde de aynı şekildedir, artık önergemde söz almama gerek kalmayacaktır, benimsiyorum.

Saygılar sunarım.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Yarkin.

Sayın Anayasa Komisyonundan önerge ile ilgili görüşünü rica ediyorum.

ANAYASA KOMİSYONU ADINA RECEP MERİÇ — Sayın Başkan, muhterem arkadaşlar;

Sayın Zekâî Bayer ve arkadaşlarının önergesini okuduğum zaman, bizim teklifle bir aykırılığını gör-

medim; sadece maksat bir, ama rivayet muhtelif burada. Aradım; fıkra fıkra karşılaştırıyorum :

«Devlet, ülkenin arazi kullanma kabiliyet haritalarına göre toprak - su varlığının korunması, tarımsal gelişmenin sağlanması ve birim alanda verimin artırılmasıyla tarım işletme bütünlüğünün korunması amacıyla gerekli tedbirleri alır.» demişler. Bizim teklifimizde, «Devlet, toprağın tarımsal üretim planlaması ilkelerine uygun olarak ve millî iktisada katkıda bulunacak şekilde verimli işletilmesini gerçekleştirmek, toprak kaybını önlemek maksadıyla gereken tedbirleri alır» demişiz. Burada rivayetten başka bir farklılık yok; söylentiden gayri.

«Çayır ve meralarla orman alanlarının daraltılması ve tarımsal işletmelerin asgarî genişliklerinden daha küçük parçalara bölünmesini önlemek ve gerektiğinde arazi toplulaştırması yapmak...»

Burada zaten biz, «Toprak dağıtımı, ormanların küçülmesini, toprak servetlerinin azalmasını, verimli şekilde işletilen işletmelerde verimin eksilmesi sonucunu doğuracak şekilde bir dağıtım yapılamaz» demişiz. Burada da bir maksat ayrılığı göremiyorum; ancak ifade değişikliği var.

Ancak şurada bir tabir var : «Mevcut işletmelerin asgarî ölçüde ve onun altında bölünmemesi» hükmü, eğer halen bir uygulama dışında, tarım reformu uygulaması dışında mevcut işletmelerin büyüklüğünün azaltılmaması konusunu ihtiva ediyor ve onu maksatlıyorsa, bizim halihazırda Medenî Kanunumuzda buna ait hükümler var; onunla ilgilidir, buraya geçmesine de gerek görmem. Ancak, tarım reformu uygulaması dolayısıyla toprak dağıtımını kastediyorsa, o zaten bizim maddenin içinde de bir hüküm olarak yer almış bulunmaktadır. «Verimli şekilde işletilen bir işletmenin verimini düşürecek şekil ve ölçüdeki küçüklükte yapılamaz ve bunun için de Devlet bir kanun çıkarır, bu kanun değişik tarım bölgelerinde ve ürün çeşitlerine göre de bu kabil verimli işletmelerin büyüklüğünü belirtir.» demişiz.

Çiftçiliği meslek edinen topraksız kişiler, yeterli toprağı bulunmayanlara toprak sağlamak amacı... Bu, bir toprak reformunu, sadece ve sadece bir toprak reformunu amaçlıyorsa, Komisyonumuzun katılmayış nedenlerini daha önce arz etmişim. Tekrarlıyorum, tarım reformu, topraktan azamî derecede verim alabilmek, millî ekonomiye katkıda bulunacak bir ziraî üretim sağlamak amacıyla yapılan ve bütün gelirlerini ihtiva eden bir uygulama sistemidir. Bunun için de, toprak dağıtımı; toprağı yeterli olmayan çiftçiye toprak dağıtımı olduğu gibi, topraksız olan da

bundan yararlanabilecektir. Buna aykırı bir hüküm ihtiva etmemektedir bu. Eğer bir bölgede toprak dağıtımı gerekiyorsa, bu toprak dağıtımı, o tarım reformunun uygulaması içerisinde yapılacak bir uygulamadır. Diyelim ki, bir bölgede devlete ait arazi, ıslah edilen arazi ya da işletilmeyen, herhangi bir şekilde verimsiz halde olan kamulaştırılmış arazi yekünü, o bölgede bir tarım reformu uygulamasıyla bin çiftçiye yeterli derecedeysen, o çiftçilerin içerisinde toprağı az olanın toprağı tamamlanılacak, o uygun ve optimal bir işletme sahasına getirilecek hiç toprağı olmayana da o miktarda toprak verilecek demektir. Ancak bu toprak verimi, sadece toprak parçalara bölünüp verilecek, ondan sonra takip edilmeyecek demek değildir. Tarım reformunun amacı, o toprak verilirken, dağıtılırken, bunun gerekli olan bütün gelirleri; tohumluğundan, damızlığından, altyapılarından, kredisinden teknik bilgisine, pazarlama zincirine kadar hepsi uygulanacak demektir.

Ancak böyle bir reformdan yarar sağlanabilir. Sadece toprağı, işletilmekte olan, hatta verimli işletilmekte olan bir toprağı böl, lalettayın, çiftçiyim diyen bir kişiye dağıt, ufak parçalar halinde dağıt, (Nitekim bazı uygulamalar öyle oldu) o, verimi tamamıyla sıfıra düşürmek demek olur. Maksat bu değildir. Maksat, toprağın azamî işletilmesi ve azamî randımanı elde etmek ve rantabl, iktisadî bir işletme kurmaktır.

Bu bakımdan, sadece yetersiz toprağı olan çiftçiye toprak dağıtmak veya toprağı olmayan çiftçiye toprak vermek, bir uygulama, hayırlı bir uygulama değildir.

Bu bakımdan bu önergeye katılamıyoruz.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Meriç.

MUHSİN ZEKÂÎ BAYER — Söz istiyorum Sayın Başkan. Efendim, benim maddemin birinci paragrafını Sayın Sözcü okudu, ikinci paragrafını okumadı. Okuyorum : «Çiftçiliği meslek edinen topraksız kişilerle, yeterli toprağı bulunmayanlara toprak dağıtmak amacıyla...»; buraya kadar okudu, ondan sonrasını okumadı. «Arazi kullanma kabiliyet haritaları ve işletme verimlilik ilkeleri dikkate alınarak toprak dağıtılır.» Kendilerinin söylediklerini biz bu maddede yazdık; fakat birinci paragrafı okudu, ikinci paragrafı okumadı.

BAŞKAN — Sayın Bayer, önergeniz okundu. Siz konuştunuz, bu önergenizin her satırını değerlendirdiniz. Sayın Komisyonun, cevap verirken sizin öner-

genizi tamamen okuması gerekmez. Ben söz kesmek istemiyorum; ama bazı konularda da gereksiz taleplerde bulunuluyor. Çok rica ederim. Bu, müzakereleri uzatmaktan ve neticeye varmaktan...

MUHSİN ZEKÂÎ BAYER — Sayın Başkan, ben gereksiz talepte bulunmadım.

BAŞKAN — Neticeye varmaktan öteye gitmiyor bu nevi müdahaleler.

Değerli üyeler; önergeye Sayın Anayasa Komisyonu katılmamaktadır. Dikkate alınıp alınmamasını oylarınıza sunuyorum. Dikkate alınmasını kabul edenler... Kabul etmeyenler... Önergenin dikkate alınması kabul edilmemiştir.

Değerli üyeler; Sayın Uyguner, Sayın Aksoy, Sayın Bayazıt, Sayın Oral, Sayın Öztürk'ün önergeleri var. Her önerge sahibi sayın üyeden sorduğum gibi, bu üyelerden de soruyorum : Önergeyi işleme koymamı isterler mi veyahut bu önergenin Sayın Anayasa Komisyonunca dikkate alınan ve maddeye konulan kısımlarıyla iktifa ediyorlar mı?

Sayın Uyguner?..

M. FEVZİ UYGUNER — İşleme konulmasını istiyoruz efendim.

BAŞKAN — İstiyorsunuz. Açıklama yapacak mısınız?.. Buyurun.

M. FEVZİ UYGUNER — Sayın Başkan, Danışma Meclisinin değerli üyeleri;

Görüşmekte olduğumuz Anayasa Tasarısının 44 üncü maddesi, toprak mülkiyetini ve topraksız çiftçiye toprak temin edilmesini öngören hükümler ihtiva etmektedir.

İtiraf edelim ki, Komisyonumuzca hazırlanan tasarı, bizleri tatmin etmemiştir, yani önerge sahibi olan bizleri tatmin etmemiştir. Komisyonca hazırlanan metin, âdeta toprak reformunu veya diğer tabiriyle tarım reformunu gerçekleştirilmeye engel teşkil edecek birtakım hükümler ihtiva etmektedir. Yani o kadar kayıt, şart altına almaktadır ki, burada yeterli toprağı bulunmayan çiftçiye toprak dağıtımına, öncelikle o yerdeki devlete ait topraktan başlanacak; sonra ıslah yoluyla tarıma elverişli hale sokmaya müsait bulunan, devletin hüküm ve tasarrufu altındaki toprakların dağıtımı izleyecek; bunlardan sonra da özel mülkiyete ait olup işletilmeyen veya verimsiz işletilen topraklardan bu amaçla kamulaştırılmış olan kısımları dağıtılır, denilmektedir.

Bundan şöyle bir anlam çıkarıyoruz : Demek ki, büyük arazi sahipleri tarafından işletilebilen topraklar, ne kadar büyük olursa olsun; 10 bin dönüm, 20 bin dönüm, 100 bin dönüm, 500 bin dönüm, bunla-

rın hiçbirisi toprak ve tarım reformuna tabi tutulamayacak gibi bir anlam çıkmaktadır. Bilmiyorum, yanılıyor muyum bu konuda?.. Benim çıkardığım anlam bu oluyor.

Memleketimizde bir toprak kavgası maalesef başlatılmış bulunmaktadır. «Toprak reformu» diye bir slogan ortaya atılmıştır ve bu işlenmektedir. Bu konuyu kim işletmektedir?.. Memleketimizin bütünlüğüne, memleketimizin güvenliğine göz koymuş olan çevreler tarafından işletilmektedir. Bu, kirli bir sakız gibi ağızdan ağıza, kulaktan kulağa dolaştırılmaktadır. Bu sakızı o ağızlardan almak lazımdır. Bunun için de bizim, evvela Anayasamızda, daha sonra da uygulama kanunlarında, makul, mutedil, mantıkî bir toprak rejimi getirmek suretiyle bunların hepsini kökünden halletmek ve ortadan kaldırmak lazım. Memleketimizin huzur ve sükûna kavuşması için bu toprak reformu meselesinin halledilmesi lazım. İşte, biz burada bağlangıç noktasındayız. Anayasamızda bunun temellerini iyi kurabilirsek, iyi atabilirsek, onun ışığı altında hazırlanacak olan uygulama kanunlarında da son derece makul, mantıkî ve teknik hükümler getirmek suretiyle bu meseleyi halledebileceğimize kaniyim.

Şimdi bunun için neler yapmak lazım?.. İşte, bizim önergemizde bu hususa ışık tutacak bazı kıstaslar verilmektedir.

Toprak reformu, (Önce şunu arz etmek isterim) toprak dağıtımı anlamına gelmez. Yani, muayyen genişlikteki toprağı; ister Devlete ait olsun, ister Hazineye ait olsun, isterse şahıslara ait olsun, bunu parçalara bölerek rastgele kimselere tapusunu vermek, mülkiyetini devretmek, toprak reformu değildir. Bugün Komisyonca hazırlanan Tasarıda öngörülen toprak reformu zihniyeti, bu arz ettiğim husustan ileri geçememiştir. Yani, Hazineye ait toprakların veya şahıslarca verimli olarak işletilemeyen toprakların şahıslara dağıtılması öngörülmektedir. Bu, toprak reformu değildir. Toprak reformu, aslında, millî ekonominin gereklerine uygun olarak işletilmesidir; yani millî ekonominin hizmetine koyacaksınız toprağı ve gene verimlilik esaslarına göre işletilmesi ve gene bunun için toprağı verimini geliştirecek, teknolojik gelişmeleri izleyecek, takip edecek ve toprak üzerine uygulayacak biçimde geliştirilmesi ve gene bu arada toprağı erozyonla kaybını önleyecek biçimde işletilmesini ve şahısların elinde olup, kendi ihtiyacının çok üstünde bulunan toprakların bir bölümünün alınarak topraksız çiftçiye dağıtılmasını

sağlayacak şekilde bir toprak reformu biz uyguladığımız takdirde, işte bu, memleket ekonomisine hizmet edecek ve memleketimizde işsizliğe bir derece, göçlere bir derece önlem bulacak, çare bulacak bir toprak reformu olacaktır. Toprak reformu, tarım reformuyla birlikte yürütüldüğü takdirde, hedefine ulaşacak ve millî ekonominin hizmetine girecektir.

Bunun yanında, toprağın alabildiğine küçülmesini önleyecek tedbirlerin de ihmal edilmemesi, alınması lazımdır. İşte bizim önergemizde, bu husus da yer almıştır.

Arz ettiğim hususları göz önünde tutarak, önergemizi müspet karşılayacağınıza emin olarak hepinize saygılar sunarım. (Alkışlar)

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Uyguner.

ALÂEDDİN AKSOY — Lehte söz istiyorum efendim.

ALİ DİKMEN — Lehte söz istiyorum efendim.

SALİH İNAL — Aleyhte söz istiyorum efendim.

BAŞKAN — Buyurun Sayın Aksoy.

ALÂEDDİN AKSOY — Sayın Başkanım, sayının arkadaşlarım;

Şu hususu unutmamak gerekir ki, toprak reformu, ancak tarım reformuyla ahenkli bir şekilde yürütüldüğü takdirde bir kıymet ifade eder. Muhakkak ki, toprak ve tarım reformunun sosyal ve ekonomik yönleri vardır ve sosyal yönleri ortadadır. Topraksız çiftçimiz vardır, toprağı az olan çiftçimiz vardır; ama ondan önce bizi enterese eden konu, toprağın ekonomik yönüdür. Mutlaka toprağın en rantabl, en verimli bir şekilde işletilebilmesinin tedbirleri Anayasamızda alınmalıdır. Bu bakımdan Tasarı, devleti, kendi kendisini bağlamıştır. Şu şekilde ki, dağıtılacak toprakların tespitinde, önce Devletin toprağı (Varsa) esasını getirmiş, sonra ıslaha muhtaç toprakları getirmiş, bilahara da özel mülkiyetteki topraklardan işletilmeyen veya işletilemeyenleri getirmiştir. Bir defa işletilmeyen toprakların tamamının dağıtılması gerekir, ancak az işletilebilen topraklar için de mutlaka bir sınırlamanın getirilmesi gerekirdi. Burada Anayasaya, bizim en rantabl bölgeye göre en rantabl işletmeciliğin kaç dekarda olması lazım geleceğinin kanunla tespit edilmesi gerektiği yazılmıştı. Bu husus eksik tutulmuştur.

İkinci husus da, Devletten başlamak suretiyle toprak dağıtımının yapılabileceği konusu dile getirilmiştir. Bu da doğru değildir. Devlet, hangi yön o zamanın şartlarına uygun ise, o cihetten toprak dağıtımına başlamalıdır. Keza, atıl vaziyette bulunan ma-

kilikler ve orman vasfı dışında olan arazilerin de, eski tahdit bölgelerine göre değil, yeniden tespit edilmek suretiyle ya buraların ormanlaştırılması için Devlete görev verilmeli veyahut ormanlaştırılmıyorsa, buraların da toprak ve tarım reformu içerisine alınması gerekirdi. En mühim nokta, toprağın ekonomik gücünü azaltacak küçük parçalara bölünmesinin önlenmesi şeklinde, miras hükümlerine muvazi bazı kısıtlamaların getirileceği de bu Tasarıda gösterilmeliydi.

Bu bakımdan eksik olan Tasarıyı, bizim önergemize aykırı buluyoruz, bu sebeple önergemize rey vermenizi diliyoruz.

Saygılarımla.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Aksoy.

Buyurun Sayın Dikmen, lehte.

ALİ DİKMEN — Sayın Başkan, sayın ve muhterem arkadaşlarım;

Ben, bu toprak konusunun tarihçesine pek değinmeyeceğim, çünkü hepiniz biliyorsunuz, senelerdir bu konu Türkiye'nin gündemine girmiş ve gündemden de çıkmamıştır.

Başlangıçta «Toprak reformu» bilahara «Toprak ve tarım reformu» şimdi de yeni gelen önümüzdeki Tasarıdaki maddede, «Tarım reformu» şekline dönüşmüştür. Bu uzun seneler böyle konuşulmuş, önce «Toprak reformu» olmuş, 1960'dan sonra da bizim memleketimizde «Toprak ve tarım reformu» deyimi kullanılmıştır; fakat son senelerde, bilhassa şimdi anlaşılıyor, bunun adı «Tarım reformu» olmuştur.

Muhterem arkadaşlar;

Şunu kesin olarak ifade ediyorum ve hepinizin bilmesini istiyorum; daha önce bir arkadaşımız burada, bilhassa 1936 senesinde Ulu Önder Atatürk'ün bu konuyla ilgili bir konuşmasına değindiler, her şeyden önce büyük işletmelere dokunulmamasını; fakat köylünün de topraksız bırakılmaması gerektiğine değindiler. Biz de aynı şekilde, hiçbir zaman, memleket ekonomisine katkıda bulunan büyük işletmelerin parçalanmasına taraftar değiliz. Hiçbir şekilde buradaki konuşmalarımız bu anlam taşımasın; çünkü, Meclisteki bundan önceki zabıtları incelerseniz, hatta bundan 5 - 10 sene önceki zabıtlarda dahi incelerseniz, topraktan bahsedene «komünist» dendiğini dahi görürsünüz. Çünkü, bu kabil sloganlar karışıklık ithamlarla senelerce süregelmiştir; fakat bu Meclisin çatısı altında hiçbir surette bu şekilde düşünceye sahip olacak bir arkadaşı da tasavvur etmiyorum.

Yalnız, halledilmesi gereken bir konu var. Bu, şimdi verilmiş bulunan, üzerinde konuştuğumuz önergede üç madde halinde toplanabilir. Bu önergenin içerisinde; birincisi, bir toprağın ıslahından bahsediyor. İkincisi, topraksız veya hatta da az topraklı olan çiftçiye topraklandırmayı talep ediyor. Üçüncüsü de, tarım reformunu getiriyor.

Muhterem arkadaşlar;

Toprağın olmadığı yerde tarım reformu olmaz. Eğer «Tarım reformu» diyorsak, tarım reformu her zaman vardır ve esasen Devletin tarım reformu görevidir; bugün de yapmaktadır.

Şimdi, «Tarım reformu» ismi altında topraksız köylüye eğer toprak vermemeyi düşünüyorsak, yahut da topraksız çiftçiye toprak vermemeyi düşünüyorsak, bunu her şeyden önce açık olarak belirtmeliyiz. Buraya çıkıp bazı arkadaşlarımız «Dağıtılacak toprak yoktur.» dediler; ama bir arkadaşımız da çıktı, toprağın olduğundan bahsetti; o da başka. Eğer gerçekten Devletin elinde dağıtacak toprağı yoksa, o zaman burada böyle bir maddeyi koymaya gerek yok. Bunun adına «Tarım reformu» deriz veya hatta başka bir isim takarız. Binaenaleyh, senelerdir bir «Toprak reformu» adı altında çıkan kanunlarda, anayasalarla bahsederek; gerçekten toprak yok, fakat bu memlekette topraksız vardır, toprak bekleyenleri bir ümitle bekletmeyelim. O halde, «Hakikaten toprak yoktur. Toprak yoksa; biz toprak vermeyeceğiz» diyelim ve bu maddeyi de ortadan kaldıralım. Yani işin önemli olan tarafı bu. Her konuda gerçekçi olalım bir defa. Böyle; efendim, toprak vereceğim diyerek biraz önce arz ettiğim gibi, ben biraz Ağrı dağıyla, Tendürek dağından bahsettim; ama «Toprak yoktur» dediler, çıktılar; demek orası da yok, yani orası da dağılmayacak demektir. O halde, hiçbir kimseye toprak vaadinde bulunarak, böyle «Toprak reformu yapacağım, tarım reformu yapacağım» gibi bazı tabirlerle bir ümit vermeyelim; çünkü senelerce bunu vermişiz.

Topraktan bahsedildiği anda, esasen toprağı olanlar bir heyecana kapılıyorlar. Arz ettiğim gibi, bugün gerçekten tarımın önemini bilen her vatandaş gibi, işlenen bir toprağı, hakikaten memleket ekonomisine katkıda bulunan büyük bir çiftliği parçalayıp da; dokuz on parçaya bölüp de, buyur diye başkalarına peşkeş çekecek bir hükümeti veya hatta da bir devleti ben düşünmüyorum; fakat bunun altında yatan espri ve maksat başkadır. Bulunan yerden toprağı bulup, toprağı vereceğiz. Eğer, hiç toprağımız yok da Aydan getirip de dağıtmayı mümkün görü-

yorsak, o zaman vaat edelim, «Arkadaş sana biz Aydan toprak getireceğiz, öyle vereceğiz.» diyelim. Yok, veremeyeceksek, o halde bu maddeyi buradan çıkaralım...

BAŞKAN — Sayın Dikmen, süreniz dolmuştur. Lütfen.

ALİ DİKMEN — Evet, bitiriyorum efendim.

Bu bakımdan, bu şimdi verilmiş bulunan önerge, öyle tahmin ediyorum ki, bu düşündüğümüz formlere yahut da tasavvur ettiğimiz, gerçekten yapmak istediğimiz; bu tarım ve toprak reformu diyelim, bu konuya bir çözüm getirecek ve tahmin ederim, gerek toprağı olanları, gerekse toprağı olmayan kimseleri oldukça sevindirecek bir önerge'dir. Bu bakımdan, bunu Sayın Komisyonun biraz dikkate almasını arzu eder, hepinizi saygılarla selamlarım. (Alkışlar)

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Dikmen.

Sayın İnal, aleyhte söz almıştınız; buyurun.

SALİH İNAL — Sayın Başkan, değerli arkadaşlar;

Sayın Uyguner ve arkadaşlarının sunmuş oldukları önergeye müspet yönde bir fikir serdedemiyorum, ona aykırı görüşte bulunmaktayım. Bunu arz etmeden önce, nedenlerini arz etmeden önce, tarım reformu nedir; buna kısaca değinmekte yarar mütalaa ediyorum.

«Reform agrer» dediğimiz, tarımsal reform veya kısaca tarım reformu, ülkemiz koşulları ve gereği için en geçerli olanıdır. «Toprak reformu» dedik ne yaptık ve ne derece başarılı olduk; meydandadır. Son yıllarda «Toprak ve tarım reformu» demeye başladık, böylece tarım reformuna biraz daha yaklaşmış olduk; fakat yine tam anlamıyla değil. Çünkü, ülkemizin tarımsal topraklarının gereği gibi kullanılıp değerlendirilebilmesi ve tarımımızın geliştirilmesi, ancak tarım reformuyla mümkündür. Zira tarım reformu, kalkınma planı hedefleri doğrultusunda, üretim planlarına uygun olarak tarım bölgelerinin ekolojik koşullarına denk düşecek şekilde üretimi öngörülen ürün çeşitlerinin geliştirilmesi, ülkenin millî ekonomisine katkıda bulunacak şekilde tarım topraklarının bir plan ve program içinde bilinçli ve ekonomik olacak bir şekilde kullanılmasını, tarım alanında yapılması gereken her türlü modernizasyonu uygulayarak, birim alandan daha yüksek verim almayı ve bu meydana mevcut imkânlar muvacehesinde çiftçiliği meslek edinmiş olup, topraksız veya yeter miktarda toprağı olmayanların da toprak sahibi olmalarını amaçla-

maktadır. Kısaca, tarım reformuyla, tarım alanında her yönde daha ileriye, daha mükemmele yönelerek, başarıya ulaşmaktır.

Konuya başka bir açıdan da bakmak istiyorum. Ülkemizin nüfusu yıldan yıla artmaktadır. Tarım alanında değerlendirilebilecek topraklarımızın büyüklüğü bellidir. Bunu yoktan var etmeye de imkân yoktur. Bu itibarla, mevcut imkânlar ortadadır. Bu durumlar muvacehesinde, nüfus arttıkça, bu artışa paralel olarak tarım alanında çalışan insanlarımızda da bir artış olacaktır. Yıldan yıla adeden artan topraksız veya yeteri miktarda toprağı olmayan çiftçimize toprak sağlayabilmek üzere, ilgili maddelerde öngörülen imkânların değerlendirileceğı aşikârdır; ama bu bir yere kadar gidecek ve duracaktır. Bu defa, topraksız çiftçimizi toprak sahibi yapabilmek için rantabl çalışan ve verimli olan tarım işletmelerini küçülterek ekonomik olmayan tarım işletmeleri haline sokmak durumu hâsıl olacaktır ki, bu durum bir toprak ve tarım reformu yapmak değildir. Böyle bir işlem, tarım alanında arzulan bir gelişmeyi sağlayamayacaktır. Esas olan, tarım teknolojisinin geliştirilmesi, topraklarının en iyi şekilde işletilmesi suretiyle birim alandan kaliteli, daha yüksek bir ürün alabilmek üzere tarım reformunu yapmak olacak. Tarım alanında yıldan yıla artan nüfusun da bir kısmını, gelişen endüstri alanına düzenli bir şekilde aktarmak gereğı doğacaktır.

İşte, bu düşünce ve görüşten hareketle, Anayasa Komisyonumuz Tasarıda güzel bir madde getirmiş bulunmaktadır. Arkadaşlarımız; millî ekonomiye katkıda bulunacak şekilde topraklarımızın verimli işletilmesinin mevcut olmadığını ve bunun gerçekleştirilmesini öngörüyorlar. Bu, maddede gereğı gibi yer almıştır. Hatta bu, millî ekonomiye katkıda bulunacak şekilde verimli işletilmek konusuna atıfta bulunurken, peşinen tarımsal üretim planlamasını ülke düzeyinde oluşturmayı öngörmüş bulunmaktadır. Malumunuz, üretim planlaması yalnız iç tüketim yönünden değil, dış pazar yönünden de stoklar yönünden de gereğini düşünerek oluşturmak gerekecektir.

BAŞKAN — Sayın İnal süreniz dolmuştur, rica ediyorum.

SALİH İNAL — Teşekkür ederim.

Bugüne kadar bu gibi durumlar gereğı gibi oluşturulamamış olduğundandır ki, tarımda ileri bir atılım yapılamamıştır. Bu mülkiyet esprisi içerisinde çalışmaların bu yönlü oluşmasını Anayasa Komisyonunun getirmiş olduğu Tasarı, son şekil öngörmektedir.

Bu itibarla, arkadaşlarımızın «Yok» demiş olduğu bu hususlar burada gereğı gibi bulunmaktadır. O itibarla arkadaşlarımızın sunmuş olduğu önergeye muhalif kalıyorum, arkadaşlarımızın önergesini tasvip ediyorum.

Teşekkür ederim. (Alkışlar)

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın İnal.

Sayın Aşkın aleyhte?.. Buyurun efendim.

AYDEMİR AŞKIN — Sayın Başkan, Danışma Meclisinin sayın üyeleri;

Gecenin bu ilerlemiş saatinde sizlere toprak reformu, tarım reformu konularında yeni bir şeyler söylemek mutlaka çok zor.

Yalnız dikkatle dinlediğim tartışmalarda bir husus açıkça ortaya çıkmaktadır. O da kendi kendimizi bir ölçüde eleştirmeye yönelen tarım reformu mu, toprak reformu mu veya tarım ve toprak reformu mu konusunun açıklığa kavuştuğı kanısında değilim. Dolayısıyla da konuşmalarda bunlara, hangisine ağırlık vermemiz gerektiğı hususunda henüz endişelerin mevcut olduğu kanısındayım; bu nedenle söz aldım.

Evvela şunu açıklıkla belirtmek isterim ki, gerçek anlamda gerçek lafının altını çizerek söylüyorum, toprak reformu olsun tarım reformu olsun gerçek anlamdaki bu gibi işlemlerin yapılması tarihine ve bu tarihî gelişmeye baktığınızda görürsünüz ki, toprak reformu ve onu izleyen tarım reformu bir ekonomik gelişmişlik düzeyiyle beraber anlam ve geçerlilik kazanır.

Ekonominin henüz tarıma dayalı olduğu, tarımsal alanların çok düzensiz dağıldığı, devletin büyük alanları ıslah edip devreye soktuğı dönemlerde toprak dağıtımı birinci derecededir. İsterseniz bütün ülkeleri inceleyiniz tarihî gelişimleri içinde bu aşamayı yaşamışlardır. O dönemlerde toprak dağıtımı söz konusudur; ama biraz daha ilerleyip de toprak dağıtımının yetersiz olduğu, ekonomik kalkınmanın yavaş yavaş düzenli toprak dağıtımını gerekli kıldığı dönemlerde ise, toprak dağıtımı sözünün yerini toprak reformu almıştır. Çünkü reformda iki yönlü bir gelişme söz konusudur ve bir yenileme, bir düzenleme, bir rasyonellik vardır reform sözünde; ama görülmüştür ki, toprak reformu deyimi de ve bu anlam içinde yapılan uygulamalarda tek başına yeterli değildir. Bu defa toprak ve tarım reformu deyimleri bir arada kullanılmaya başlanmış ve Türkiye bu dönemi yaşamıştır, sadece Türkiye değil bütün ülkeler bu dönemi yaşamışlardır; ama neticede toprak ve tarım reformundan sonraki aşamada bugün Avrupa Ekonomik Topluluğunda olduğu gibi, birçok ülkelerde

olduğu gibi, tarım reformu ağırlık kazanmaya başlamış toprak reformu artık onun bir parçası, bir unsuru haline gelmiştir.

Nasıl ki, bir matematik teoreminin çözülmesi için, tam olarak çözümlenmesi için gerekli ve yeterli unsurların bir araya gelmesi gerekiyorsa, işte tarım reformunda da bu gereklerden biri olarak toprak reformu bir içerik olarak girmiştir, adından bile bahsedilmez olmuştur. Çünkü artık ne bir toprak dağıtımı idi, ne bir toprak reformu idi, tarım reformunun zorunlu bir parçası haline gelmişti.

Bu nedenle bugün Türkiye'de ve bu 1982 Anayasasında «Tarım reformu» deyiminin kullanılması dünyanın modern gelişmesine, Türkiye'nin katettiği ekonomik gelişmelere, ulaştığı ekonomik düzeye ve edindiği tecrübelere uygundur.

Toprak reformundan nasıl toprakların büyütülmesi şekline geçildiğine dair bir örnek vermek isterim. İtalyan Anayasasında toprak reformuyla ilgili maddenin son parçası şudur : «Tarım bölge ve alanlarına göre bunların genişliği için sınırlar tespit eder. Toprakların ıslahını, toprakların büyük toprak mülkü haline çevrilmesini ve üretim birimlerinin bir elde birleşmesini kolaylaştırır ve emreder.» Altına da «Küçük ve orta mülkiyete yardım eder.» Yani, tarımda küçük ve orta mülkiyete yardım ediyor; fakat onları orada tutmaya çalışmıyor, «Verimli olan büyük mülkiyettir, dolayısıyla büyüğe doğru gidiyoruz» diyor; bu bir aşamadır; ama İtalya da zamanında bizim burada tartıştığımız tarım reformu sorunlarını tartışmıştır.

Dolayısıyla bana öyle geliyor ki getirilen Tasarıda yer alan tarım reformunun kapsamı toprak reformundan, toprak ve tarım reformunun bir arada kullanılmasından çok daha geniş ve modern anlaşılmaya uygun bir deyimdir. Bu nedenle önergeye karşıyım.

Teşekkür ederim. (Alkışlar)

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Aşkın.

Komisyonun önergeyle ilgili görüşlerini rica ediyorum.

ANAYASA KOMİSYONU ADINA RECEP MERİÇ — Sayın Başkan, aşağı yukarı getirilmiş bulunan önerge sadece Sayın Aşkın'ın belirttikleri gibi, tarım reformu yahut toprak reformu manasını taşıyor mahiyettedir.

Tarım reformu; toprak tatbikatını, toprak dağıtımını da içine alan geniş bir reform tabiri olduğu cihetle bu önergeye daha önce izah ettiğimiz sebepler dolayısıyla katılmamız mümkün olamamaktadır.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Değerli üyeler;

Bu önergeye Sayın Anayasa Komisyonu katılmaktadır. Önergenin dikkate alınmasını oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Önergenin dikkate alınması kabul edilmemiştir.

Sayın Tutum, sizin önergenize sıra gelmiştir.

CAHİT TUTUM — Sayın Başkan, okutmanızı rica ediyorum.

BAŞKAN — Evet, ben okuyorum efendim.

«44 üncü maddenin ikinci fıkrasının metinden çıkartılmasını arz ve teklif ederim.» diyorsunuz.

CAHİT TUTUM — Sırayla ilgili idi, o karşılanmıştır efendim.

BAŞKAN — Evet, başka birşey yoktur. Sayın Tutum önergeniz budur.

CAHİT TUTUM — Evet, ikinci fıkranın olduğu gibi çıkarılmasını istiyordum. Tamamen çıkarılmış, o sıra gözeten, anayasal sıra gözeten bir fıkra idi çıkarılmıştır.

BAŞKAN — Evet, o halde işleme koymuyoruz.

CAHİT TUTUM — Hayır.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Sayın Yarkın ve Sayın Vardal'ın önergesi... Sayın Yarkın buyurun.

SERAFETTİN YARKIN — Sayın Başkanım bizim önergemiz daha önce reddedilen önergelerle, Sayın Fırat, Sayın Bayazıt'ın önergeleriyle aynı mahiyette. O nedenle biz de önergemizi geri alıyoruz.

BAŞKAN — İşleme konmuyor, teşekkür ederim.

Sayın Göktepe, önergenizde son fıkranın şu tarzda, «Bu amaçla dağıtılan topraklar turizm amacı dışında bölünemez, devredilemez; ancak dağıtılan çiftçilerle mirasçıları tarafından işletilebilir.» şeklinde bir...

İBRAHİM GÖKTEPE — Sayın Başkanım Komisyonun takdirine bırakıyorum. Bu kıyılar da ileride bir problem olacak. Çiftçiyi Topraklandırma Kanununa göre geçmişte dağıtılan topraklar da vardı göçmen yurttaşlara. O zaman turizm diye bir şey Türkiye'de yoktu. Bugün turizm doğmuştur kıyılarda. Acaba buna bir çözüm getirirler mi diye demiştim. Tamamen takdirlerine bırakıyorum efendim.

BAŞKAN — Evet efendim.

Sayın Komisyonun...

ANAYASA KOMİSYONU ADINA RECEP MERİÇ — Sayın Başkan, Sayın Göktepe'nin bizim son fıkrada toprakların dağıtılmama amaçları tespit edilirken, turizm amacı dışında dediği konu, bu re-

form uygulamasından çok daha önce 2510 veya 4753 sayılı Kanunla dağıtılmış topraklardır. Sanırım bu hüküm, bu Anayasa referandumdan kabul edilip geçtikten sonra herhalde geçmişe şamil olmaması bir hükümdür sanıyorum. O bakımdan, bunu ayrıca koymadık. Zira bu, bundan sonra yapılacak uygulamalar için geçerli olacak bir hüküm taşımaktadır. O bakımdan, geçmişe yürütür mü yürümez mi... Yürümemesi lazım geldiği kanısıyla ayrıca bunu koymadık. Sayın Göktepe'nin önergesine katılmıyoruz.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Evet.

Sayın Göktepe?..

İBRAHİM GÖKTEPE — Önergemi geri alıyorum Sayın Başkanım.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Göktepe.

Sayın Cebeci'nin bir önergesi var.

Sayın Cebeci, açıklama yapacak mısınız?

ABDÜLBAKİ CEBECİ — Kısaca açıklamak istiyorum.

BAŞKAN — Buyurunuz Sayın Cebeci.

ABDÜLBAKİ CEBECİ — Sayın Başkan, Değerli arkadaşlarım;

Anayasa Tasarısının 44'üncü maddesi üzerindeki değişiklik önergemın kısaca gerekçesini arz edeceğim.

Maddenin ikinci fıkrasına göre, özel mülkiyet konusu olup, sahipleri tarafından verimli bir şekilde işletilen toprakların büyüklüğü ne olursa olsun, kamulaştırılarak topraksız çiftçiye dağıtılması olanaksız hale getirilmiştir. Toprak dağıtımında amaç, Anayasa Komisyonu Üyesi Sayın Muammer Yazar'ın karşı oy yazılarında gayet güzel bir şekilde belirttikleri ve biraz evvel Sayın Mehmet Hazer'in bir soru ile dile getirdikleri gibi, toprağın sadece verimli işletilmesi olmayıp, bunun yanında topraksız çiftçiye topraklandırmak gibi sosyal bir amacı da vardır. Bu sosyal amaç nedeniyle toprak dağıtımında ve kamulaştırılmasında kabul edilen ölçülerden fazla olan büyüklükteki toprak, verimli olarak işletilse dahi, belli bir ölçüde kamulaştırılıp topraksız çiftçiye dağıtılabilir.

Kaldı ki, Tarım ve Orman Bakanlığı ile Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanlığının tespitlerine göre, ekilebilir toprakların sınırlarına varılmış, bu gerçek kalkınma planlarında da yer almıştır.

Durum bu iken, Tasarı maddesinde yer alan Devlete ait amaca uygun boş toprakların ve tarıma elverişli hale sokmaya müsait bulunan Devletin hüküm ve tasarrufu altındaki toprakların, dağıtımına

öncelik vermek yersizdir ve gerçeklere uymamaktadır. Bu hükümler, büyük toprak sahiplerinin korunmasını amaçlar nitelikte yorumlara neden olmaktadır.

Toprak dağıtımına getirilen sınırlamalar içtenlikli bir toprak dağıtımını da önlemektedir. Bu durum karşısında Devletin işlettiği üretme çiftliklerinden başka dağıtılacak verimli toprağı olmaması gerekir.

İkinci Beş Yıllık Plan döneminden bu yana (1967-1972 dönemi) toprak dağıtımında bilimsel etütler yapılmış ve bu etütlere göre kanun tasarıları hazırlanmıştır. Öte yandan, bir de Başbakanlığa bağlı Toprak ve Tarım Reformu Müsteşarlığı kurulmuştur. Bütün bu hazırlıklara karşın, toprak reformu çeşitli siyasal partilerin tavizleriyle sürüncemede bırakılmıştır.

Sonuç olarak Atatürk'ün Büyük Millet Meclisini açış söylevlerinde direktif olarak verdiği, «Topraksız köylünün topraklandırılması» konusu, ne yazık ki bugüne kadar gerçekleştirilememiştir.

Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Önerdiğim bu madde ile Komisyonun maddesinin ikinci fıkrası kaldırılmaktadır. Komisyon üyelerinden Sayın Turgut Tan ve Sayın Muammer Yazar'ın da katılmadıkları ve karşı oy yazılarının bulunduğu ikinci fıkra Tasarı maddesinden çıkarılmakta ve toprak dağıtımının yapılabilmesi olanağı sağlanmaktadır. Arz ettiğim madde değişikliğinin yüksek kabullerimize mazhar olması yıllardan beri sürüncemede bırakılan yurdumuzun sosyal ve ekonomik gelişme faktörlerinden birini daha tahkim etmiş olacaktır. Takdir Yüce Kurulunuzundur.

Sayın Başkanım ve hepimize saygılarımı sunarım.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Cebeci.

Önerge üzerinde söz isteyen sayın üye?..

RECAİ DİNÇER — Sayın Başkanım, önergenin aleyhinde söz istiyorum.

BAŞKAN — Buyurunuz Sayın Dinçer, aleyhinde.

RECAİ DİNÇER — Sayın Başkanım, değerli üyeler;

Çok Değerli Arkadaşım Sayın Cebeci'nin önergesinin aleyhinde bulunmak benim için şanssızlık. Aslında Sayın Cebeci çok şeyler istememiştir. Ancak, bu fırsattan istifade ederek değerli arkadaşlarıma toprakların küçülmesinin ne denli Türkiye'yi güç duruma soktuğu hakkında Sayın Haznedar'a da paralel olarak birkaç rakam vererek konuşmamı bitirmiş olacağım.

Ülkemiz çiftçilerinin % 10'u 4 dekar araziye sahip olup, % 70,5'ini teşkil eden çiftçi aileleri için arazi varlığı 50 dekardan azdır. Görülüyor ki, çiftçilerimizin % 80,5'inin arazi varlığı 50 dekarın altında bulunmaktadır. Genel bir değerlendirme yapılması gerekirse, tarımsal işletmelerin % 95,5'inin arazi varlığı 200 dekardan az olduğu görülür. 1963 - 1979 verileri incelenirse toprak dağılımındaki dengesizlikler zamanla artarak daha da bozulduğu anlaşılabılır. Bu olumsuz durumun teknik hizmet götürmede ve ekonomik müdahalelerde büyük güçlükler doğurması yanında, sosyal yaşamımız açısından da sorunlar yaratmaktadır. Mesela, 1 ilâ 20 dönüm arasındaki işletmeler, toplam arazimizin % 46'sını oluşturmaktadır. Tarım arazilerimizin % 46'sına sahip olan bu işletmelerin ürettiği zirai ürünlerin ancak % 7 kadarı pazara sunulabilmektedir. Demek ki, çiftçi ürettiği tarım ürününün % 93'ünü kendi ihtiyacı için kullanmaktadır.

Bu konuda buğdaydan bir örnek verilmesi gerekirse, 20 ilâ 50 dekar genişlikteki işletmelerde üretilen buğdayın % 12'si pazara intikal etmekte, 50 ilâ 100 dekar arasındaki işletmelerin % 24'ü, 100 ilâ 1000 dekar arasındaki işletmelerin % 40'ı, 1000 dekardan büyük işletmelerin ürettiği buğdayın % 75'i pazara sunulabilmektedir.

Değerli üyeler;

Tabii burada toprak reformu mu tarım reformu mu münakaşasını yapmak güçtür. Hepimiz büyük bir hizmet için buraya gelmişiz. Tanrı'nın kalbimize çizdiği çizginin ortasına hiç kimsenin müdahale etmesi ya da bu yargımıza sahip olması mümkün değildir; ama biraz evvel sayın arkadaşımın da belirttiği gibi, modern olmak durumundayız ve bugün dünya bunun üzerine nasıl gitmişse biz de artık bunu tarım reformu olarak kabul etmek durumundayız.

Bugün Bursa'da arazisi az olan veyahutta arazisi olmayan çiftçilerimiz var. Edirne'de arazi vardır diyelim, hiçbir zaman gitmeyecektir. Gittiği zaman da birisine kiraya verip gelecektir. Bugün Ceylanpınar'da, Urfa'da arazi verildiği takdirde yine gitmeyecektir. Onun için biz, arazilerimizin bütünlüğünü korumak mecburiyetindeyiz; ama Recep Bey, Anayasa Komisyonu adına gayet güzel izah etti. Biz arazilerimizi bir rantabilite ölçüsüyle işletmek istiyoruz. Mutlaka kârlılık, mutlaka fazla verim.

Çok teşekkür ederim, saygılar sunarım. (Alkışlar)

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Dinçer.

Sayın Komisyonun önergeyle ilgili görüşünü rica ediyorum.

ANAYASA KOMİSYONU ADINA RECEP MERİÇ — Sayın Başkan, muhterem arkadaşlar;

Önerge, bundan evvel Meclisimizce reddedilen önergelerin aşağı yukarı aynı; farklı bir şey yok. Burada da amaç, topraksız çiftçiye toprak dağıtmak ve toprak reformu uygulaması.

Bu daha önce müteaddit defalar izah edildi. Tarım reformu, toprak dağıtımını da içine alan, topraksız çiftçiye veya yeterli toprağı bulunmayan çiftçiye toprak miktarı bakımından reformun öngördüğü sınırlar içerisinde topraklandırma amacını güden bir bütündür. Bu bütünün içerisinde sadece ve bugün dünyaca terk edilmiş, hatta bazı ülkelerde toprak reformu denilince toprağın mülkiyet değiştirerek devlet eliyle veya birleşik çiftlikler şeklinde kullanılması amacını güden bir reform manasına alınmaktadır. Bu, malum ülkelerde uygulanan bir sistemdir. İlerlemiş ülkelerde, demokratik ülkelerde tarım reformu uygulaması yapılmaktadır ve ona gitmektedir.

Tasarımızda «Tarım reformu» tabiri getirilirken bu amaç güdülmüştür. Ancak, bundan önceki Tasarımızda «Toprak ve tarım reformu» deyişi vardı; fakat son hazırlanan kanun tasarısında tarım reformu tabiri, bütün etrafıyla bunu ihtiva eden bir tabir olarak Hükümetçe hazırlanmakta bulunduğu için, çıkarılacak Anayasanın bu kanun uygulamasında yardımcı olması, paralel olması bakımından bu tabir getirilmiştir.

Amaç aynıdır, maksat aynıdır; söylentiler değildir. Yalnız, «Ormanların küçülmesi, diğer toprak servetlerinin azalması sonucunu doğuramaz» tabirlerinde bizim de aynı şeyler ihtiva etmektedir. Maksat mülkiyeti küçültmek, parçalamak değil; verim ve ihtisal sağlamaktır.

Komisyon bu önergeye de katılmamaktadır. Takdir Yüce Meclisindir.

Saygılar sunarım.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Meriç.

Değerli üyeler;

Bu önergeye Sayın Anayasa Komisyonu katılmamaktadır. Dikkate alınmasını oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Dikkate alınması kabul edilmemiştir.

Bu madde ile ilgili iki değişiklik önergesi daha var. Birisi Sayın Bilge'nin diğeri de Sayın Ökte'nin. Her iki sayın üye burada yoktur; önergeleri işleme koyamıyorum.

44 üncü maddeyi Anayasa Komisyonundan gelen şekliyle...

S. FERİDUN GÜRAY — Sayın Başkan, benim önergem okunmadı efendim.

BAŞKAN — Böyle bir önerge yok önümüzde.

S. FERİDUN GÜRAY — Bende sureti var efendim.

BAŞKAN — Lütfen gönderir misiniz?..

Sayın Komisyondan şunu sormak mecburiyetindeyim : Sayın Güray'ın önergesi var mı sizde?

ANAYASA KOMİSYONU ADINA RECEP MERİÇ — Yok Sayın Başkan.

BAŞKAN — Önergeleri tetkik eden sayın heyetten sormak zarureti duyuyorum. Önergenin suretini gönderiyorum, lütfen tetkik eder misiniz Sayın Uyguner?

ALİ DİKMEN — Sayın Başkan, ekseriyet yok efendim.

BAŞKAN — Var efendim. Dışarıda ve içeride arkadaşlarımız buradalar.

M. FEVZİ UYGUNER — Bu şekilde bir önerge geldiğini hatırlamıyorum.

BAŞKAN — Sayın Güray, sizin önergenizin altında şöyle bir not var, buldular, fakat şu tarzda. «Sayın Sarıoğlu'nun önergesine katıldı ve önergesini geri aldılar» şeklinde.

S. FERİDUN GÜRAY — Özür dilerim, doğrudur öyle bir şey vardı. (Alkışlar)

BAŞKAN — Peki, teşekkür ederim.

Değerli üyeler;

44 üncü maddeyi Anayasa Komisyonundan geldiği şekliyle oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... 44 üncü madde kabul edilmiştir. (Alkışlar)

45 inci maddeye ait Sayın Anayasa Komisyonu tezkeresini ve gönderdikleri metni okutuyorum.

Danışma Meclisi Başkanlığına

Danışma Meclisi Genel Kurulunun 23.8.1982 tarih ve 133 üncü Birleşiminde dikkate alınmasına karar verilen önergelerle birlikte tasarının 45 inci maddesi yeniden incelenmiş ve önergeler dikkate alınarak yeniden düzenlenen madde metni ilişikte sunulmuştur.

Sayılarımızla arz olunur.

Orhan ALDIKAÇTI

Anayasa Komisyonu Başkanı

«C. Tarımın ve tarımla uğraşanların korunması : Madde 45. — Devlet, tarım arazileri ile çayır ve mer'aların amaç dışı kullanılmasını ve tahribini ön-

lemek, tarımsal üretim planlaması ilkelerine uygun olarak bitkisel ve hayvansal üretimi artırmak amacıyla tarımla uğraşanların işletme araç ve gereçlerinin ve diğer girdilerinin sağlanmasını kolaylaştırır.

Devlet, bitkisel ve hayvansal ürünlerin değerlendirilmesi ve gerçek değerlerinin üreticinin eline geçmesi için gereken tedbirleri alır.»

BAŞKAN — Değerli üyeler;

Bu madde ile ilgili önergeler daha evvel Meclisimizce dikkate alınmasına karar verilmiş ve ondan sonra Sayın Anayasa Komisyonuna gönderilmiştir.

Önerge sahiplerinden soracağım. Önergeleri dikkate alınmışsa kendilerine bir açıklama yapma imkânını veremeyeceğim; alınmamışsa Tüzüğümüzün değişik maddesine göre vereceğim.

Sayın Azgur, önergeniz dikkate alınmış mı?..

FUAT AZGUR — Hiç alınmamış efendim.

BAŞKAN — O halde açıklama yapabilirsiniz, buyurunuz.

FUAT AZGUR — Sayın Başkanım, değerli arkadaşlarım;

Bendenizin vermiş olduğu önerge Komisyon tarafından uygun görülmüş ve dikkate alınacağı vaa-dinde bulunulmuştu. Bu vaat üzerine oylanmış ve Genel Kurul da önergenin dikkate alınmasını yerinde görmüştü; fakat şimdi hazırlanan yeni metni dikkatle tetkik ettiğim halde, benim önergemle ilgili en küçük bir ibareye rastlayamadım.

Aslında yeni metin eski metinden fazlaca farklı bir yön de göstermiyor. Sadece, tarım arazilerinin yanına «çayır ve meraları» ilave etmişler. Bir de yine «bitkisel ve hayvansal üretim» deyimini ilave etmekle yetinmişler.

Bendeniz, biraz evvel bir değerli arkadaşımın da belirtmiş olduğu gibi, Türkiye'de sanayileşmenin son derece çarpık bir şekilde yürütüldüğünü, esasen çok kıt olan tarım arazilerinin sanayie rasgele tahsis edildiğini, bu yüzden, özellikle Ege ve Marmara Bölgesinin tarım alanı olmaktan âdetâ çıkarıldığını, şimdi Adana'nın, Mersin'in ve Akdeniz'in diğer önemli tarım illerinin de aynı akibete uğrama tehlikesiyle karşı karşıya olduğunu uzun uzun anlatmıştım. Hatta bu arada İtalya'dan misal vermiş, dünyanın en verimli toprakları olan Po Ovasının sanayie açılmış olmasından dolayı bugün İtalyanların büyük bir nevmidiye ve üzüntüye kapıldıklarını ifade etmiştim.

Benden sonra konuşan değerli arkadaşım İğneciler de, aynı şekilde Avrupa'daki zamanında düzensiz ve plansız yapılan sanayileşmenin bugün bütün Av-

rupalıları üzdüğünü gayet müdellel bir şekilde ifade etmişti. Bütün bu açıklamalara rağmen son derece önemli olan bu konuya Komisyonun gereken önemi vermemiş olmasını esefle ve üzüntüye karşılıyorum.

Ben, kısaca önergemde şunu arz etmiştim; sanayi, yerleşim ve ulaşım, plan ve programlarının hazırlanması ve uygulanmasında kesin zaruret olmadıkça tarım arazisinin küçülmesi veya verimin azalması sonucunu doğuracak işlem ve eylemlere izin verilmez.

Hatta şimdi aklıma gelmişken izin verirsiniz bir de memleketim olan Kars'la ilgili bir örnek vermek istiyorum; Kars son derece sınırlı, kısıtlı bir tarıma elverişli bölgedir. Daha doğrusu tarıma, tarlaya elverişli bölgesi son derece kısıtlı olan bir yerdir, buna rağmen, Kars'ta havaalanı yapmak gerekçesiyle geniş bir tarla istimlak edilmiştir, daha sonra burada havaalanı yapmanın mümkün olmadığı ancak betonlar döküldükten sonra anlaşılmış, havaların müsait olmayışı, kışın uzun olması dolayısıyla alan açılmamış ve geniş bir tarla alanı hem halkın elinden alınmış, hem de havaalanı olarak istifade edilemez duruma getirilmiştir. Bu gerçekten yürekler acısı bir olaydır.

Bütün bunlardan sonra Komisyonun bu maddeyi yeniden ele almak suretiyle tetkik etmesini ve daha evvel vermiş olduğu söze uygun olarak metnin hazırlanmasında teklifin nazarı itibara alınmasını arz eder, saygılar sunarım.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Azgur.

Sayın Akkılıç sizin önergenize sıra geldi, önergenize katılmamışsa Anayasa Komisyonu söz verebileceğim, katılmışlarsa?..

MAHMUT AKKILIÇ — Katılmamışlardır efendim.

BAŞKAN — Katılmamışlar, buyurun.

MAHMUT AKKILIÇ — Sayın Başkan, Danışma Meclisinin sayın üyeleri;

Şanssız bir kesimin sorunlarının görüşülmesi maalesef çok az görülen bir şekilde iki defa üst üste olmak üzere, ilk görüşmesi de, bu görüşmesi de saat 22.35'e geliyor enteresandır. Evet bu şanssız kesim Türkiye hayvancılarıdır.

Muhterem üyeler;

Sabahleyin çocuğumuza süt içirmeden, yumurta yedirmeden edemeyiz, yemeklerde et olmadan yemek yiyemeyiz, ağzımızın tadı gelmez; ama iş hayvancılığa gelince toplantıda bu kadar insan kalır ve de maalesef pek önemsemeyiz.

Uzatmayacağım bilindiği gibi, Türkiye'de 80 küsur milyon hayvan vardır. Bunun 48 milyonu koyun,

14 milyonu sığır, 14 - 15 milyonu keçi ve geri kalanı da diğer büyükbaş hayvanlar; ama Türkiye'de kişi başına tüketilen et miktarı 18 kilogram, benim halkım yılda kişi başına 18 kilo et tüketiyor, Avrupalı 90 kilogram, Amerikalı 120 kilogram yılda et tüketiyor. Bu ne demektir biliyor musunuz, 18 kilogramda dahi müteredditim, şu bakımdan müteredditim; 18 kilogram et tüketimi demek kişi başına günde 50 gram ettir, bu 4 - 5 nüfuslu bir ailede 250 gram demektir, haftada aşağı yukarı 2 kilogramı buluyor. Türkiye'de ortalama 2 kilogram evine et girmesi zor bir şeydir, bir hesap ediyorum benim evime 2,5 kilogramdan fazla et girmiyor haftada.

Şimdi onu bir tarafa bırakalım sayın üyeler; elimden 1982 yılı Devlet Planlama Teşkilatının yayınladığı programı var, bu programdan size okuyorum efendim; Türkiye'de 1981 yılında bitkisel üretimden elde edilen gelir miktarı 1 trilyon 258 milyar liradır. Hayvancılıktan elde edilen gelir ise 630 milyar liradır. Ormancılıktan gelen gelir 100 milyar liradır, yani hayvansal üretimden elde edilen gelir bitkisel üretimden elde edilen gelirin % 50'si yapıyor, orman da 100 milyar lira, olabilir.

Şimdi, tarım ve tarımla uğraşanların korunması diye madde var, 100 milyar gelir sağlayan orman ve ormancılığın korunması için iki madde var 162 ve 163 üncü maddeler; ama zavallı hayvancıların korunması için madde esirgenmiştir. Önergemiz üzerine lütfedip içeriye bir yere «hayvancılık» kelimesini sıkıştırmışlar; ama kenarbaşlığını almamakta ısrar etmişlerdir efendim.

Efendim, ayrıca hayvancılığın desteklenmesi konusu var. Hayvancılığı geliştirelim deniyor. Nasıl geliştireceğiz? Eğer biz onu tarımın içinde mütalaa edersek desteklenmiyor. İşte yine 1982 programından «Tarımsal ürünlerin desteklenmesi» diyor; buğday, arpa, çavdar, ayçiçeği, şekerpancarı, çekirdeksiz üzüm, kuru üzüm incir var, hepsinin desteklenmesi var, (1980 - 1981 yıllarında, çizgi çizmişimdir gösterebilirim) canlı hayvanın desteklenmesi yoktur. Bu mudur sayın üyeler hayvancılığın desteklenmesi ve kaldırılması?

Muhterem üyeler;

Yine bu şanssız kesim adına istediğimiz fazla bir şey yoktur. Önergemizde arz ettiğimiz gibi, istiyoruz ki, ilk gelen maddede hayvancılık lafı yoktur, ikincide lütfetmişler içeriye bir, iki relime bırakmışlar; ama bizim istirhamımız şu efendim, getirdikleri metni fazla bozmadan, müsaadenizle önergemi okuyorum efendim :

«C. Tarım, hayvancılık ve bu üretim dallarında çalışanların korunması.»

Bu maddede başlığı efendim, «Tarım ve tarımda çalışanların» değil, «Tarım hayvancılık ve bu üretim dallarında çalışanların korunması.»

«Madde 45. — Devlet tarım arazileriyle çayır ve meraların amaç dışı kullanılmasını ve tahribini önlemek, üretim planlaması ilkelerine uygun olarak bitkisel ve hayvansal üretimi artırmak maksadıyla bu alanlarda çalışanların işletme, araç ve gereçlerinin ve diğer girdilerinin sağlanmasını kolaylaştırır. Devlet, bitkisel ve hayvansal ürünlerin değerlendirilmesi ve gerçek değerlerinin üreticinin eline geçmesi için gereken tedbirleri alır.»

Alt fıkra tamamen aynı efendim, değişiklik yok, sadece kenar başlığının değişmesi, Türkiye hayvancısı 3 milyon aile diyor ki «Bize de bir şahsiyet verin» sporcuyu koruduk, sakatı koruduk, gençliği koruduk, ihtiyarı yaşlıyı koruduk, tarımcıyı koruduk, ormancıyı koruduk; bu Yüce Meclisin hayvancıları da koruyacağına inancım tamdır.

Hepinizi saygılarla selamlıyorum efendim. (Al-kışlar)

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Akkılıç.

Sayın İnâl'in ve arkadaşlarının önergesi var; Anayasa Komisyonu katılmış mıdır önergenize?.. Dikkate alınmak üzere gönderildiği için soruyorum bu soruyu, katılmışsa ayrıca bir açıklama yapmanıza gerek yok.

SALİH İNAL — Geri mi veriyorsunuz efendim?

BAŞKAN — Hayır geri vermiyorum, böyle bir usul yok...

SALİH İNAL — Gereğince açık, açıklamaya gerek yok efendim.

BAŞKAN — Evet, teşekkür ederim.

Değerli üyeler...

ŞADAN TUZCU — Önergenin aleyhinde söz istiyorum.

BAŞKAN — Hayır, böyle bir konumuz yoktur. Lütfen değişiklik maddesinin ilgili fıkrasını okuyunuz, dikkate alınmak üzere Komisyona gönderilen önergeler üzerinde yalnız sayın üyeler, önerge sahipleri, «Bizim önergemiz dikkate alınmamıştır.» diye bir ifadede bulunurlarsa, o sayın üyelere bir açıklama hakkı verebiliyoruz kabul ettiğimiz Tüzük değişikliğine göre. Ondan sonra eğer Anayasa Komisyonu bir cevap lütfederse alacağım, etmezse doğrudan doğruya maddeyi oylatacağım.

MAHMUT AKKILIÇ — Sayın Başkan; niye öbürkilerinde önergenin dikkate alınıp alınmamasını...

BAŞKAN — Hayır, müsaade buyurun, okuyun lütfen, ilgili fıkrayı lütfen okuyun.

Anayasa Komisyonuna söz veriyorum; eğer Anayasa Komisyonu başlıkta veya metinde bir kelime ile ilgili herhangi bir konuda açıklama yapan sayın üyelerin görüşleri istikametinde bir şey kabul ederse onu evvela kesin oylarınıza sunarım, sonra maddeyi oylatırım.

Sayın Komisyon bir açıklama yapacak mı bu sayın üyelerin görüşmeleri üzerine?

ANAYASA KOMİSYONU ADINA RECEP MERİÇ — Evet efendim.

BAŞKAN — Buyurun efendim.

ANAYASA KOMİSYONU ADINA RECEP MERİÇ — Sayın Başkan; bu «Tarımın ve tarımla uğraşanların korunması» maddesinin başlığı «Hayvancılık ve bu dallarda uğraşanların korunması» şekli ile değiştirilmek istenmiştir; ancak Komisyonumuzda yapılan müzakereler sonucu yine eski şekli ile kalması kabul edilmiştir. Nedeni :

Hayvancılık, tarımın içerisinde bir seksiyondan ibarettir. Sanayiın planlara, gerek icra plan, programlarına bakarsanız, gerekse...

RECAİ DİNÇER — Dinle de öğren bak tarif ediyor...

MAHMUT AKKILIÇ — Sizden öğrenecek değiliz...

BAŞKAN — Efendim, Sayın Dinçer, Sayın Akkılıç rica ediyorum lütfen...

RECAİ DİNÇER — 21 senedir öğretmedik, dinle bak anlatıyor.

MAHMUT AKKILIÇ — Sayın Başkan; lütfen...

BAŞKAN — Sayın Dinçer, Sayın Akkılıç; bir-birinizi ne kadar sevdiğinizi ve birbirinize ne kadar yakın olduğunuzu bildiğim için her ikinizden de rica ediyorum lütfen, teşekkür ederim ikinizden de.

Buyurun Sayın Meriç.

ANAYASA KOMİSYONU ADINA RECEP MERİÇ — Sayın Başkan; nasıl ki sanayiden bahsedilirken, sanayinin alt sektörlerinden trikotaj sanayii, döküm sanayii, bilmem ne sanayii şekli ile bir ayırım yapılmıyor ise, sanayi bir sektör, tarım da bir sektör ise; tarımın sadece hayvancılık değil, meyvecilik bağcılık, zeytincilik, seracılık, arıcılık, tavukçuluk ve mütenei alt sektörleri var...

MAHMUT AKKILIÇ — Bunların hepsi bitkidir Sayın Başkan...

BAŞKAN — Sayın Akkılıç rica edeyim, bakin siz görüşürken, konuşurken Komisyon hiç karışmadı. Buyurun Sayın Meriç.

ANAYASA KOMİSYONU ADINA RECEP MERİÇ — Arıcılık bitki değildir, ipek böcekçiliği bitki değildir. Bugün Tarım ve Orman Bakanlığı yönetiminde bulunan su ürünlerinin, balıkçılık ve deniz ürünleri de bitki değildir. Bu tarımın hizmetleri içinde bulunan sektörler ve seksiyonlardır. Tarımın tarifini yapacağım, takdirlerinizi, sonra da Meclisin takdirine sunacağım. Tarımı şöyle tarif ederler :

«Bitkisel ve hayvansal ürün elde etmek için, toprak, sermaye ve emek güçlerinin en iyi bir şekilde ve verimli kullanılması sanatıdır.» Yapılan araştırmalara göre, ülkemizde hayvancılığın geniş ölçüde tarımsal işletmeler içinde yapıldığı belirlenmiştir.

Süt sığırcılığı ele alınacak olursa toplam sağılan hayvanın sadece 4,1 nispetindeki hiç toprağı bulunmayan, sadece besi suretiyle ve yine üretilmiş bitkisel yemle beslenmiş sığırcılık suretiyle yapıldığı, geri kalan % 96 nispetindeki sağmal hayvanın, topraklı ve bitkisel üretim yapan işletmelerde yetiştirildiği tespit edilmiştir. Bu, diğer et üretiminde de aynıdır. Süt sığırcılığı yine örnek alındığı takdirde, sağılan hayvanın % 58'i 1 ile 50 dekar arasında arazisi bulunan tarım işletmelerinde, diğer kısmı ise, 200 dekar civarında arazisi bulunan işletmelerdedir.

Bu durum da gösteriyor ki, eğer toprağa dayatılmaz ise, bitkisel üretimle dayatılmaz ise, fert başına bir hayvancılık bahis konusu değildir. Burada madde; tarımın (hayvancılığı da içeren ve diğer bütün seksiyonları da içine alan) korunması ve tarımla uğraşanların; hayvancı, bitkisel üretim, hepsi dahil bunların korunmasını amaçlayan bir maddedir. Kaldı ki, Sayın Akkılıç'ın dediği şeyler burada da yer almış bulunmaktadır, «Hayvancılık» tabiri sadece geçmiştir. O da normal bir ilmi tabirin içerisinde, «Tarım» ın içerisinde mütalaa edildiği için.

Bakin, «Devlet, tarımsal üretim planlaması ilkelerine uygun olarak, bitkisel ve hayvansal üretimi artırmak maksadıyla; tarımla uğraşanların işletme gereçlerini ve diğer girdilerinin sağlanmasını kolaylaştırır.

Devlet, bitkisel ve hayvansal ürünlerin değerlendirilmesinde gerçek değerlerin üreticinin eline geçmesi için de gereken tedbirleri alır.» Burada hayvancılık ayrılmış değildir. Eğer planlarda hayvancılık yer almadı ise, hayvan geliştirilmesi yer almadı ise, o «Hayvancılık» kelimesinin tarımın içinde oluşundan

değil, o işin üzerine düşmeyen Devlet erkânındandır.

Arz ederim, teşekkür ederim. (Alkışlar)

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Meriç.

FUAT AZGUR — Sayın Başkanım benim önergeme cevap verilmedi...

BAŞKAN — Sayın Azgur bakanız, tüzüğü herhalde benden daha iyi biliyorsunuz.

FUAT AZGUR — Efendim, Sayın Akkılıç'ın önergesine cevap verildi, bendenizin önergesi cevaplanmadı.

BAŞKAN — Efendim, müsaade buyurun, bakin tüzüğü benden iyi biliyorsunuz. Bu konuda bir müzakere açmıyoruz, yalnız önergemize katılmamıştır diye beyanda bulunan sayın üyelere önergelerini açıklama imkânını veriyoruz. Bu açıklama imkânını verdikten sonra, tekrar Komisyona söz vermekteki sebep, sayın üyeler oylarını kullanırken tam bir fikir edinmek suretiyle oylarını kullansın diyedir. Mukabil görüşmelere yer yoktur. Müzakere açılmaz, yalnız konuşan arkadaşlara verilen cevaplara karşı bir cevap vermek istiyorsanız, bir iki kısa cümle ile bu cevabı verebilirsiniz; ama bir müzakere açma usulü yoktur. Doğrudan doğruya maddeyi oylatma, sizlerin açıklamalarınız, Komisyonun verdiği cevap, sayın üyelere nasıl bir karar alınması hususunda bir kanaat bir fikir oluşturmıştır.

Bu itibarla netice, sayın üyelerin oyuna kalmıştır. Konu budur.

FUAT AZGUR — Usul hakkında efendim.

BAŞKAN — Usul hakkında buyurun Sayın Azgur.

FUAT AZGUR — Sayın Başkanım; bendenize izin verdiniz, soru sordum; «Neden benim önergem nazara alınmadı?» dedim. Nazara alınmasına karar verildiği halde Genel Kurulca, onu cevaplandırmadılar; yani benim cevalandırılması gereken önergem...

BAŞKAN — Efendim, şimdi arz edeyim. Genel Kurulun dikkate alınmak üzere Komisyonlara gönderdikleri, önergelere Komisyonların katılma zarureti yoktur. Böyle bir zaruret yoktur; ancak Genel Kurul bir sayın üyenin teklifini kesin olarak oylarsa, o zaman Komisyon katılmak zorundadır ve katılmadığı zaman da, neden katılmadınız diye soru sormak mümkündür. O itibarla, çok rica ediyorum, müsaade buyurun, zannedirim bu açıklamamla aydınlandınız...

MAHMUT AKKILIÇ — Usul hakkında..

BAŞKAN — Usul hakkında. Sizin konuşmanıza yahut sizin ifade ettiğiniz konulara, sizin ifade etti-

ğiniz şeklin dışında size bir ifade atfederek konuşmalar olduysa bir cevap hakkınız doğmuş olabilir Sayın Akkılıç. Onun dışında, yok...

MAHMUT AKKILIÇ — Efendim, eğer maddeyi yarına talik ederseniz, ben hayvancılık ve tarımın ne olduğunu Sayın...

BAŞKAN — Müsaade buyurun...

ŞADAN TUZCU — Efendim, müsaade ederse-
niz...

BAŞKAN — Efendim, rica edeyim, çok rica edeyim.

Sayın Akkılıç, bakın, Sayın Akkılıç...

MAHMUT AKKILIÇ — Siz dediniz ki...

RECAİ DİNÇER — Biz hayvancılık işlerini sizden öğrenmeyiz...

BAŞKAN — Sayın Dinçer, Sayın Dinçer, lütfen efendim, lütfen Sayın Dinçer. (Gürültüler)

RECAİ DİNÇER — Hayvancılık işlerini sizden öğrenmiyoruz. Siz kim oluyorsunuz?..

BAŞKAN — Sayın Dinçer, müzakere açmıyorum.

Sayın Akkılıç, oylayacağım efendim...

MAHMUT AKKILIÇ — Efendim, usul hakkında rica ediyorum.

BAŞKAN — Usul hakkında buyurun efendim.

MAHMUT AKKILIÇ — Sayın Başkan, 44 üncü maddede bir hayli kabarık önerge vardı, siz onları

oyladınız dikkate alınıp alınmamasını. Ben size pusula gönderdim, rica ettim özel olarak. Ancak, verilmiş olan önergeleri «Geri alıyor musunuz, almıyor musunuz» şeklinde soruyordunuz ve ondan sonra tekrar önergeyi oyluyordunuz Sayın Başkan.

BAŞKAN — Müsaade eder misiniz açıklayayım, niçin öyle oyluyordum. Çünkü o önergeler dikkate alınmak üzere gönderilmemişti, yalnız okunmuş gönderilmişti, dikkate alınmak üzere gönderilmemişti... (Alkışlar) Sayın Akkılıç, müsaade buyurun.

MAHMUT AKKILIÇ — Sayın Başkan, bir dakika...

BAŞKAN — Değerli üyeler...

MAHMUT AKKILIÇ — Bir dakika Sayın Başkan...

BAŞKAN — 45 inci maddeyi oylarınıza sunuyorum...

MAHMUT AKKILIÇ — Sayın Başkan, zabıtlarda...

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir... (Alkışlar)

MAHMUT AKKILIÇ — Sayın Başkan, çok teesüf ederim.

BAŞKAN — Değerli üyeler;

Yarın saat 10.00'da toplanmak üzere Birleşimi kapatıyorum.

Kapanma saati : 22,55

DANIşMA MECLİSİ

GÜNDEMİ

140 İNCİ BİRLEşİM

1 Eylül 1982 Çarşamba

Saat : 10.00

1. — BAřKANLIđIN GENEL KURULA SUNUřLARI

2. — SEÇİM

3. — OYLAMASI YAPILACAK İşLER

4. — KANUN TASARI VE TEKLİFLERİ İLE KOMİSYONDAN GELEN İşLER

(1). — Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Tasarısı ve Anayasa Komisyonu Raporu. (1/463) (S. Sayısı : 166, 166'ya 1 inci Ek) (Dağıtma tarihi : 18 . 7 . 1982, 31 . 7 . 1982)

